

Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
„Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”
Хмельницький інститут соціальних технологій
Наукове товариство
студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених
Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету „Україна”

Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації

Тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих вчених
(м. Хмельницький, 28 березня 2024 року)

Хмельницький
2024

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

С 91

Редакційна колегія:

Чайковський М. Є. д.пед.н., професор;

Островська Н. О. к. пед. н.;

Добровіцька О. О., к. пед. н., доцент;

Кондратюк С. М. к. психол. н., доцент;

Кравчук Л. С., к. пед. н., доцент;

Лучко Ю. І. к. пед. н.;

Якименко А. А.

- С91 **Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації :**
тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції студентів
та молодих вчених, м. Хмельницький 28 березня 2024 р. –
Хмельницький : ХІСТ, 2024. – 248 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників наукової конференції „Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації”. У матеріалах збірника висвітлено актуальні проблеми навчання, виховання, професійної та соціально-психологічної адаптації, формування здорового способу життя, інформаційної безпеки та шляхи вирішення актуальних питань, які стоять перед молодістю людиною сьогодні.

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

ЗМІСТ

Секція І. АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Бендюг А. М.	Емпатія та її роль в роботі соціального працівника.....	10
Боденчук Т. В.	Сутність і зміст наставництва як форми підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	12
Боднарчук Д. А.	Завдання та напрями соціальної роботи в сфері культури	15
Бондарь Л. С.	Особливості соціальної роботи у сфері надання допомоги сім'ям, які виховують дитину з порушеннями опорно-рухового апарату	17
Гончар І. Я.	Формування морально-етичних цінностей у майбутніх соціальних працівників.....	20
Гуменюк М. І.	Синдром „професійного вигорання” працівників соціальної сфери.....	22
Домбровська Р. В.	Причини та наслідки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.....	24
Камінська І. В.	Соціальна робота в умовах війни з внутрішньо переміщеними особами.....	26
Ковальчук С. А.	Система професійної адаптації осіб з інвалідністю внаслідок війни	29
Коцар С. О.	Актуальні соціальні проблеми сучасної молоді.....	33
Латун Т. В.	Теоретичні аспекти дослідження проблеми соціальної роботи в умовах війни.....	35
Мосіюк С. В.	Соціально-психологічна підтримка біженців як наукова проблема.....	39
Назарчук Н. А.	Соціальна робота з сім'ями які опинилися у складних життєвих обставинах.....	41
Перфільєв В. О.	Актуальні соціальні проблеми сучасної молоді з особливими освітніми проблемами	44
Пивоварчук Т. С.	Організаційні аспекти соціальної профілактики від СНІД серед молоді	47

Пляцовий Р. О.	Особливості волонтерської діяльності в умовах воєнного стану в Україні	49
Самсонюк Ю. Л.	Принципи побудови сучасної моделі інтегрованих соціальних послуг.....	52
Сердюк В. Р.	Аналіз системи соціальної роботи у місті Хмельницькому.....	54
Студілко А. О.	Зарубіжний досвід організації публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні.....	57
Тіщенко К. В.	Причини та наслідки проблеми безробіття в Україні та за її межами.....	60
Чекман Н. М.	Вплив інклюзивної освіти на самооцінку та соціальну адаптацію дітей з особливими потребами	62

Секція II. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Алієва М. А.	Роль емоцій у навчанні школярів	66
Бех Р. С.	Комунікативна компетентність як складова професійної майстерності педагога.....	67
Блонська Т. В.	Адаптація українських громадян у Канаді, які емігрували закордон через війну	69
Богданова А. А.	Емоційний стан у дітей в розлучених сім'ях.....	72
Боднарчук М. О.	Особливості мислення молодших школярів	74
Бучковська Ю. А.	Роль мотивації у навчанні школярів.....	77
Вдовин В. В.	Історичний огляд проблеми дослідження та лікування посттравматичного стресового розладу.	80
Векленко І. І.	Сучасні уявлення про феномен дитячих страхів, їх види та причини виникнення.....	82
Гомілко Ю. А.	Прояв професійного вигорання педагогів.....	84
Гринчук С. М.	Вплив сучасного життя на ментальне здоров'я молоді.....	86
Гулюк Ю. Ю.	Особливості аутопсихологічної компетентності фахівця	88
Гуменна З. В.	Збереження психологічної стійкості у діяльності працівників поліції	91

Декалюк О. В.	Особливості розвитку психологічних якостей соціально активної молоді у воєнний період	94
Денисюк І. Є.	Соціально-психологічні чинники розвитку організаційної культури освітнього організму	97
Домбровська К. О.	Особливості юнацького віку майбутніх військовослужбовців у становленні я-концепції ..	99
Єремеек М. І.	Виховання національної самосвідомості молоді в умовах російської гібридної війни	101
Калінка В. В.	Прояв механізмів захисту у спілкуванні	103
Кірнос Ю. О.	Психологічна реабілітація як основна складова процесу повернення до цивільного життя для військовослужбовців, що брали участь у бойових діях.....	105
Ковязін О. В.	Особливості адиктивної поведінки підлітків у сучасних наукових дослідженнях	108
Комлик Л. М.	Поняття професійного вигорання працівників освіти	110
Краснощок О. В.	Соціально-психологічна адаптація ВПО в умовах війни в територіальній громаді м. хмельницького	113
Круглікова Г. В.	Роль творчих здібностей молодших школярів у навчальній діяльності	116
Кудрікова К. Р.	Інноваційні підходи до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності	118
Кухарук Н. Л.	Розвиток особистісної рефлексії підлітків	121
Льодіна В. В.	Життєстійкість як чинник збереження психічного здоров'я	123
Любчик О. О.	Прояв самотності у підлітковому віці	126
Мамаєва І. Ю.	Особливості переживання особистістю життєвої кризи середнього віку	128
Михальчук М. М.	Психологічні особливості поведінки агресивних підлітків та їх корекція	130
Мищук О. О.	Психологічні особливості агресивної поведінки у підлітків з різними стилями виховання	134
Нікітіна А. В.	Особливості уявлень старшокласників про майбутню сім'ю	136

Олійник І. О.	Особливості підліткової кризи	138
Орловська Г. А.	Психологічні чинники конфліктності особистості в підлітковому віці	140
Остапенко І. М.	Конструктивна копінг-поведінка військовослужбовців у психологічно напружених ситуаціях	143
Павонський А. С.	Ресурси психологічного здоров'я військовослужбовців	145
Паталашко П. О.	Стрес та його вплив на фізичне здоров'я молоді: стратегії збереження здорового способу життя та зменшення ризиків	148
Проць А. Р.	Психологічні особливості життєвої програми особистості	149
Рудь О. О.	Формування гендерної культури дітей в умовах закладу дошкільної освіти	151
Сапожнікова Д. О.	Воля як прояв соціальної активності людини	154
Сергієнко Ю. О.	Тривожність внутрішньо переміщених осіб	156
Сторонський Р. І.	Відповідальність як психологічний феномен	159
Трифонов В. І.	Професійне ділове спілкування педагогів	161
Урбанович Д. А.	Роль емпатії у професійному становленні психолога	163
Ускова О. М.	Особливості життєстійкості особистості у соціальному середовищі	165
Шабалдас О. А.	Психологічні детермінанти емоційного вигорання у працівників сфери торгівлі	167
Щомак М. М.	Компетентнісний аналіз діяльності психолога.....	170
Юрченко А. С.	Психологічні особливості мотивації до професійної діяльності працівників закладу загальної середньої освіти	173

Секція III. МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Андрієнко Х. О.	Юридичні основи діяльності соціальних служб під час дії воєнного стану	177
Гамідова С. А.	Формування нормативно-правової бази регламентації діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню	179

Гіжинська С. С.	Наповнення місцевих бюджетів в умовах війни: проблеми та перспективи	183
Заболоцький Н. Д.	Здорова і нездорова професійна діяльність юриста	186
Луцюк В. Р.	Культура спілкування як важлива складова професійної та корпоративної етики	188
Маховський Т. В.	Громадянська компетентність як складник особистості майбутнього педагога-історика	190
Свісь Л. В.	Жанрово-тематичні особливості щоденникових записів Анни Гін	193
Шкільняк А. С.	Сучасні соціальні проблеми в молодіжному середовищі	195
Ющенко Є. А.	Соціально-правовий захист молоді в сучасній Україні	198

Секція IV. МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ

Андрусь О. М.	фізична реабілітація при бронхіальній астмі із застосуванням тренажера Фролова.....	202
Боднарчук В. М.	Медико-психологічні аспекти фізичної реабілітації у жінок після мастектомії.....	204
Боднарчук О. М.	Активна участь батьків як умова ефективності фізичної реабілітації дітей з розумовою відсталістю	206
Бондарь Л. С.	Особливості соціальної роботи у сфері надання допомоги сім'ям, які виховують дитину з порушеннями опорно-рухового апарату	209
Борисенко О. Д.	Активна участь батьків як умова ефективності фізичної реабілітації дітей з розумовою відсталістю	211
Васильчук М. В.	М'язовий тонус, види порушень та профілактика відхилень	214
Вербовецька І. Р.	Рухова активність осіб з особливими освітніми потребами: пошук напрямів активізації	216
Вільора О. А., Антропова В. Ю.	Вплив активного способу життя в ХХІ столітті на повсякденну активність молоді	218

Гуменна О. Ф.	Методи реабілітаційного обстеження хворих з набутими вадами серця	220
Гурна Д. В.	Роль східних оздоровчих систем в лікуванні та профілактиці захворювань	222
Диса Д. В.	Роль східних оздоровчих систем в лікуванні та профілактиці захворювань	224
Зінчук К. Р.	Молодь за здорову націю	227
Іщук А. А.	Методи реабілітаційного обстеження хворих з набутими вадами серця	231
Кеніх М. І.	Особливості розвитку екологічного туризму на базі національних природних парків	233
Ковальова О. В.	Формування здорового способу життя підлітків засобами ІКТ	237
Корнєєва А. А.	Проблема здорового способу життя та здоров'я сучасної молоді	239
Крупа Ю. С.	Біологічна активність та здоров'я людини	242
Кудрікова К. Р.	Реабілітація військовослужбовців після ампутації кінцівок	244
Молодший В. М.	Реабілітація після ампутації колінного суглобу	247
Харькова Л. Р.	Вплив рухової активності на психоемоційний стан підлітків в умовах воєнного стану	247

Секція І.

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

ЕМПАТІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Бендюг Аліна Миколаївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Соціальна робота ґрунтується на гуманному та співчутливому ставленні до людей. Показниками професіоналізму соціальних працівників є високий рівень знань, умінь і навичок, а також дотримання власного етичного кодексу. Професійні цінності соціальних працівників формуються на основі матеріальних, соціально-політичних і духовних цінностей. Допомога, підтримка, піклування та захист людей не можуть бути ефективними без гуманного, милосердного, співчутливого та емпатійного ставлення до людини, її особистих потреб, проблем та світогляду. Тому емпатія є необхідною характеристикою особистості соціального працівника.

Здатність до емпатії та співчуття розвивається в процесі життєвого та професійного досвіду. Вираження емпатії та співчуття з боку соціальних працівників відіграє важливу роль для людей, які звертаються за допомогою до соціальних служб. Виконання професійних обов'язків без прояву співчуття створює у клієнтів відчуття незадоволеності [1]. Оскільки робота соціальних працівників пов'язана з багатьма ситуаціями високої емоційної інтенсивності та високої когнітивної складності міжособистісного спілкування, від них вимагається значний професійний внесок, включаючи вміння будувати довірливі стосунки та керувати емоційною інтенсивністю спілкування, пов'язаного з їхньою роботою. Тому професія соціального працівника характеризується досить низьким рівнем емпатії.

Описуючи сукупність професійних навичок і компетенцій, необхідних соціальним працівникам, психологам і педагогам, дослідники визначають емпатію як основну. У багатьох статтях і доповідях емпатію називають „головною професійною та особистісною якістю фахівців”, але зазвичай не вказується, як саме емпатія допомагає в професійній діяльності [2]. Слід зазначити, що емпатія – це не тільки особистісна якість. Загалом представники психологічної концепції вважають, що за допомогою емпатії соціальні працівники можуть побудувати довіру та завоювати прихильність і симпатію клієнтів, що сприяє створенню приємної робочої атмосфери.

Емпатію вивчали й такі авторитетні дослідники, як К. Роджерс, К. Рудестам, Є. Мелибруда, Г. Андреева і Г. Перепечина. Вони одноставні в тому, що емпатія проявляється насамперед у спілкуванні. З. Фрейд одним із перших сформулював визначення емпатії. Вчений розглядав це поняття як психічний стан пацієнта, уміння поринути у такий стан і спробу зрозуміти його у порівнянні із власним. Відомий професор психології Дж. Іган вважав: „Емпатія – це здатність розуміти та проникати у світ іншої людини, а також передати їй це розуміння” [3].

За класифікацією науковця Т. Форманюка, фактори, які сприяють виникненню і розвитку синдрому „емпатичної сліпоті”, можна розділити на три групи:

1. Особистісні чинники. Вік, стать, сімейний стан, освіта, стаж роботи не роблять значного впливу на розвиток синдрому; важливі такі характеристики, як авторитаризм, низький рівень емпатії, ригідність, низька мотивація роботи, трудоголізм.

2. Рольові фактори. Значущість цього фактора підкреслюється в дослідженнях К. Кондо, Г. Кюйнарпуу. Рольовий конфлікт – це нечіткі службові обов’язки, непостійні очікування, суперечливі вимоги й загальна атмосфера невпевненості. К. Кондо вважає, що ті професійні ситуації, у яких спільні дії більшою мірою не узгоджені, коли немає інтеграції зусиль, є конкуренція, у той час як продукт праці залежить від злагодженості дій.

3. Організаційні фактори. „Емпатична сліпота” може бути пов’язана з тим, що робота є багатогодинною, не оцінюваною належним чином [4, 5].

Проаналізувавши особливості та причини проявів „емпатичної сліпоті”, можна сказати, що проблема емпатії є актуальною для фахівців, які працюють у соціальній сфері, особливо для соціальних працівників, які безпосередньо працюють з клієнтами. Це пов’язано з тим, що фахівці цієї професії змушені тісно та інтенсивно взаємодіяти з різними людьми в емоційно напруженій атмосфері, що може серйозно зашкодити їхньому здоров’ю та професійній діяльності.

Дослідник О. Вавринів вважає емпатію важливим чинником індивідуального та професійного розвитку особистості, зокрема у професіях соціономічного типу. Науковець слушно стверджує, що емпатія є необхідною умовою розвитку емоційної зрілості особистості та міжособистісного взаєморозуміння. Тому емпатія сприяє розвитку гуманних відносин та альтруїстичного стилю поведінки, що є необхідною для професійної діяльності та доволі актуальною. Емпатійне співчуття, співпереживання є мотивом вибору та успішної реалізації фахівця у професіях допоміжного типу, до яких належать соціальні працівники [6].

Література:

1. Василюшина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис канд. психол. наук : 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія. Київ : Знання, 2000. 230 с.
2. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ : Знання, 2007. 20 с.
3. Кириленко Т. С. Психологія : емоційна сфера особистості : навч. посіб. Київ : Либідь, 2007.
4. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом. *Педагогіка*. 2003. № 2. С. 58–60.
5. Попова Т. С., Горват-Янушевська І. І. Емпатія та її роль у взаємодії соціального працівника з клієнтом. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу „Києво-Могилянська академія”*. Сер. : Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 116-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_26 (дата звернення : 10.03.2024).
6. Вавринів О. С. Теоретичний аналіз емпатійності як особистісної риси майбутніх рятувальників : *Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля* : зб. наук. праць Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. С. 45–54.

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ НАСТАВНИЦТВА ЯК ФОРМИ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Боденчук Тетяна Василівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

На сьогодні в Україні проживає понад 73 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, понад 63 тисяч з яких виховуються у сім'ях наших громадян (опіка та піклування, прийомні сім'ї, ДБСТ), решта – понад 9000 дітей цієї категорії знаходяться в закладах державної опіки різних типів [1, с. 8]. Дитина, котра проживає в сім'ї має змогу розділити свої як позитивні, так і негативні емоції з сім'єю. Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування такі можливості відсутні.

Звичайно, найкращим рішенням з точки зору задоволення потреб таких дітей є усиновлення / удочеріння або влаштування в сімейні форми виховання (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, опіка /

підкування). Проте, не всі діти можуть бути влаштовані на виховання у сім'ї з причин юридичного, морального, психологічного характеру [2].

Можемо констатувати, що розвиток сімейних форм виховання, підтримка з боку держави усиновлення, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу не вирішують питання дітей, котрі проживають в інтернатних закладах.

Важливим процесом соціально-психологічної адаптації дітей – сиріт є їх соціалізація. Для дітей, які знаходяться в інтернатних закладах, процес соціалізації є відмінним від того, що відбувається у сім'ї. Агентами соціалізації для дітей-сиріт в інтернатних установах замість батьків виступають: вихователі, психологи, соціальні працівники, однолітки, колектив установи. Життя таких дітей в інтернатних закладах жорстко регламентоване (коли прокидатися, коли спати, їсти, вчитися, гратися), що не дозволяє в певній мірі проявляти дитині свої індивідуальні особливості. Часто такі діти стають замкнутими, нетовариськими, інколи це може перерости в агресію, дратівливість, нервові зриви [3].

Особливо гостро стоїть питання влаштування дитини в сім'ю для дітей підліткового віку, які проживають в інтернатах. Вони часто залишаються самоті зі своїми проблемами, а після виходу з інтернату не готові до самостійного життя поза межами закладу. Навчити вирішувати власні проблеми дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають в інтернатах різного типу, допомогти їм у соціалізації та адаптації до самостійного життя можна через особисте наставництво.

Відповідно до чинного законодавства наставництво – є добровільною безоплатною діяльністю наставника з надання дитині, яка проживає у інтернатному закладі, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у 19 підготовці до самостійного життя [4].

Основною ціллю наставництва є підготовка дитини-сироти до самостійного життя шляхом розвитку її потенціалу, впевненості у власних силах, визначення життєвих цілей, формування людських взаємовідносин, культурних, моральних, духовних цінностей.

Ключовим принципом наставництва є безпека та емоційний комфорт дитини – дотримання меж у наставницьких стосунках, докладання наставником зусиль для формування довіри дитини до нього. Більшою мірою він розкривається у таких принципах:

Конфіденційність – нерозголошення особистої інформації, отриманої від дитини, та інформації про інших дітей, за винятком ситуацій, коли існує ризик насильства, небезпеки для неї або інших дітей [5].

Розуміння наставником меж у взаємостосунках із працівниками закладу – дотримання наставником позиції, незалежної від позиції фахівців закладу, в якому перебуває дитина, із поважним ставленням та бажанням співпрацювати з ними.

Дотримання ролі наставника – уникнення моралізаторства у наставницьких стосунках, утримання від ролі конфідента та радника для працівників закладу. Визнавати й усвідомлювати те, що процес наставництва має свій термін завершення.

Культурна компетентність – здатність розрізняти та поважати цінності та норми культури дитини; повага до її походження та віросповідання. За можливості використання рідної мови дитини у спілкуванні з нею.

Повага до особистості та особистого простору дитини, її меж – відмова від небажаного фізичного контакту, повага почуттів дитини до значимих для неї осіб, інтересів, допомога дитині у розумінні її власних меж та навичках ухвалення рішень тощо.

Участь дитини у процесі наставництва – залучення дитини до формування плану наставництва та процесу ухвалення рішення щодо його реалізації, врахування результатів оцінки потреб.

Наснаження – віра в цінність та потенціал кожної дитини, орієнтація на її сильні сторони, допомога у підвищенні самооцінки та впевненості у власних силах [6].

Відповідальність наставника – відмова від нереалістичних очікувань та обіцянок у наставницьких стосунках, сумлінне і своєчасне виконання взятих на себе зобов'язань, здатність піклуватися про себе, свої межі й особистісні ресурси.

Визнання важливості особистісного і професійного розвитку наставника – бажання отримувати знання про прив'язаність, травму, особливості розвитку дітей тощо, згода брати участь у заходах із підвищення компетентності.

Системність та регулярність візитів та взаємодії з дитиною, які націлені на якісні зміни – наставництво є цілеспрямованим процесом змін, який покращує якість життя дитини, тому планування та реалізація цих змін мусить мати партисипативний та інтерактивний характер. Наставник бере участь у процесі змін разом із дитиною. Зміни в житті дитини унаслідок наставництва повинні мати об'єктивний характер [7].

Література:

1. Байдарова О. Наставництво як форма соціальної підтримки випускників інтернатних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 3. С. 64–67.

2. Адаховська Н. С. Наставництво як форма захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Часопис цивілістики*. 2017. № 27. С. 28–31 URL : <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/151> (дата звернення : 30.10.2023).

3. Курінна Світлана, Курінний Ян Особливості роботи соціального педагога в закладах інтернатного типу на шляху їх трансформації. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. №.1 (99). С. 293–303.

4. Заєць С. С. Соціальна адаптація знедолених дітей у притулках і сирітських будинках (друга половина XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2010. 20 с.

5. Наставництво крок за кроком. Посібник для небайдужих дорослих / автори-укладачі : О. Смаль, І. Сацюк, В. Андросова, Т. Дорош, А. Калібаба, Т. Коваль, В. Пилипенко, О. Савченкова та ін. URL : http://social.ugcc.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%BA_%D0%B7%D0%B0_%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BC.pdf (дата звернення : 27.10.2023).

6. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям : метод. посіб. авт.: Безпалько О. В., Гурковська Л. П., Журавель Т. В. та ін. / за ред. Звереві І. Д., Петрович Ж. В. URL : <http://sirotstvy.net/upload/iblock/0ba/0ba8f10abe52afcaf6f4999decbce74e.pdf>. (дата звернення: 17.03.2024).

7. Кобилянська Л. І. Розвиток наставництва як форми соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні. С. 50–65. URL : [http://www.znpkp_sp_2017_28_7%20\(1\).pdf](http://www.znpkp_sp_2017_28_7%20(1).pdf) (дата звернення : 30.10.2023).

ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Боднарчук Дмитро Анатолійович

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інститут соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. соціол. н. Ковтун О. С.

В сучасному суспільстві соціальні працівники відіграють ключову роль у формуванні і підтримці соціокультурних цінностей. Робота в цій сфері вимагає від фахівців розуміння та впливу на культурний контекст, що оточує їх клієнтів. Культура, в даному контексті, розглядається як комплекс соціальних норм, цінностей, традицій та вірувань, які визначають життєвий стиль та ідентичність людини.

Таким чином, варто визначити ключові завдання соціальної роботи в соціально-культурній сфері [1, 2]:

Перше завдання соціального працівника у сфері культури – це врахування та повага до різноманіття культур, представлених в їхній

клієнтській базі. Відсутність різних стереотипів і розуміння культурних особливостей є ключовим аспектом успішної роботи в цій галузі. Соціальний працівник повинен бути свідомим та чутливим до культурних відмінностей, сприяючи створенню атмосфери взаєморозуміння та взаємоповаги.

Друге важливе завдання – сприяти розвитку культурної компетентності серед своїх клієнтів. Це може включати в себе підтримку у збереженні та вивченні рідної культури, адаптації до нового культурного середовища та взаємодії між різними культурними групами. Забезпечення доступу до культурних ресурсів, таких як мовні курси чи культурні події, є важливою частиною роботи соціального працівника.

Крім того, соціальний працівник має активно залучати клієнтів до культурного життя спільності. Стимулюючи участь у культурних подіях, таких як фестивалі, виставки, концерти, фахівець сприяє соціальній інтеграції та розвитку особистості.

Враховуючи важливість культури у житті людини, соціальний працівник повинен розглядати цей аспект як невід'ємну частину своєї професійної діяльності. Освіта у сфері міжкультурної комунікації та активна участь у культурних ініціативах є необхідними елементами професійного розвитку соціального працівника.

Виконання соціальною роботою в сфері культури своїх засадничих завдань повинне співвідноситись із її пріоритетними напрямками.

Серед найбільш перспективних напрямів реалізації соціальної роботи в соціокультурній сфері, на думку Н. Максимовської належать такі:

- 1) створення єдиних теоретичних засад адаптивного регулювання процесу інтеграції соціального та культуротворчого потенціалу закладів культури; налагодження взаємозв'язків поза межами закладу з метою привернення уваги громадськості до власної діяльності;

- 2) запровадження гнучких креативних підходів до просвіти та розвитку соціальної відповідальності суб'єктів соціуму;

- 3) застосування сучасних інформаційних технологій, інтерактивних нових медіа для популяризації діяльності щодо трансляції здобутків культури (єдиний інформаційний простір);

- 4) розробка адресних програм, спрямованих на вирішення соціально-виховних завдань в предметному полі сфери культури (розвиток громадської активності, усталення міжпоколінних і міжгрупових зв'язків, профілактика соціальних відхилень, удосконалення соціальної комунікації, гуманізації соціальної життєдіяльності та ін.);

5) залучення фахівців та волонтерів на базі установи для взаємодії з громадськими організаціями з метою соціального проектування [3, с. 61].

Отже, можемо зробити висновок, що культура для соціальної роботи виступає і в якості об'єкта, і в якості засобу, який дозволяє ефективно працювати із клієнтами.

Література:

1. Banks, J. A. Cultural diversity and education : Foundations, curriculum, and teaching. Routledge. 2015.
2. Cox, M., & Prokopeak, J. Culturally competent practice : A framework for understanding diverse groups and justice issues. Cengage Learning. 2016.
3. Максимовська Н. Соціальна робота в соціокультурній сфері. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів* : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород : Говерла, 2019. С. 61.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Бондарь Леонід Станіславович

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровицька О. О.

Першоосною духовного, економічного і соціального розвитку суспільства є сім'я. Зростання негативних соціальних та економічних тенденцій у державі призводить до загострення проблем усіх вразливих верств населення, зокрема сімей, які виховують дітей із порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА). Вирішення багатьох проблем, пов'язаних із підтримкою та захистом сім'ї як соціального інституту передбачено положеннями Конституції України, Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р., Національної програми „Діти України”, Законів України „Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю”, „Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні”. Відповідно до означених документів на перший план виходять процеси гуманізації всіх сфер суспільного життя, а основою взаємодії між соціальним працівником і клієнтом стає принцип гуманізму.

Як складова соціуму, що виконує певні функції, сім'я є предметом дослідження філософів, соціологів, педагогів і психологів. У роботах Т. Алексєенко, О. Безпалько, І. Беха, Л. Виготського, І. Звереві, А. Капської, О. Леонтєва, А. Макаренка, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського розкривається значення сім'ї у розвитку дитини та обґрунтовується необхідність соціальної підтримки родини з боку держави [1, 2, 3, 4].

Залежно від ступеню адаптованості членів родини до проблем інвалідності дитини, сім'я може сприяти або гальмувати процес її реабілітації. Тому особливої актуальності набуває організація соціальної роботи з батьками, спрямована на підвищення рівня адаптації членів родини до життєвих умов, ускладнених інвалідністю дитини.

Соціальна робота з сім'єю – це особливим чином організована діяльність, направлена на малі групи людей, що потребують соціального захисту і підтримка ззовні. Це один з різновидів соціального захисту населення, основним змістом якого є сприяння, допомога, у відновлення і підтримці нормального функціонування сім'ї. Соціальна робота з сім'єю сьогодні є багатофункціональною діяльністю по соціальному захисту і підтримці, соціальному обслуговуванню сім'ї на державному рівні [1].

В останні десятиріччя зростає кількість дітей із порушеннями ОРА. У зв'язку із цим особливої уваги набуває проблема соціальної адаптації не тільки дитини з інвалідністю, але й сім'ї, у якій вона виховується.

Ми погоджуємося з О. Федосєєвою, що дитину з порушеннями ОРА не можна вивчати у відриві від сім'ї. Сім'я, як найближче оточення дитини, є головною ланкою у системі її виховання, соціалізації, задоволення потреб, навчання, профорієнтації [2].

Вдалий приклад розробки соціально-економічної моделі щодо аналізу проблем сім'ї, яка виховує дитину з інвалідністю запропонований Є. Холостовою. Система роботи з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями ОРА функціонує на мікро-, мезо-, екзо- і макрорівнях. Заміна у будь-якій частині цієї системи викликає зміни в інших її складових, створюючи тим самим потребу у системній адаптації, досягненні балансу [3].

Головне, що має враховувати тут соціальний працівник, – це те, що його діяльність не є вузькоспеціалізованою, а являє собою широкий спектр послуг, наданих дітям з порушеннями ОРА та їх сім'ям. Основними результатами соціальної роботи з такими дітьми є досягнення ними такого стану, коли вони стануть здатними виконувати соціальні функції (навчання, спілкування, трудова діяльність тощо), властиві здоровим дітям [4].

Таким чином, зусилля повинні бути спрямовані на соціальну реабілітацію сім'ї, а, з іншого боку, потрібно створити умови для підтримки ініціативи самої родини у реабілітації дитини з порушеннями ОРА. Саме у сім'ї формується та соціальна роль, яку вона демонструватиме, а це може бути роль хворого, роль здорового. І та, й інша роль негативні.

Головна мета соціальної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями ОРА – допомогти родині справитися з важким завданням виховання і розвитку дитини, сприяючи її оптимальному функціонуванню, вплинути на сім'ю таким чином, щоб мобілізувати її можливості для вирішення завдань реабілітаційного процесу, іншими словами – сприяти соціальній адаптації і реабілітації сім'ї у ситуації народження дитини з обмеженими можливостями, підвищувати її соціально-рольову адаптацію.

Отже, сьогодні поряд із сімейним вихованням на допомогу батькам, які виховують дитину з порушеннями ОРА, приходять соціальні працівники, основними завданнями діяльності яких є рання соціально-психологічна адаптація дітей із порушеннями ОРА до власних проблем, пов'язаних з інвалідністю; корекція комунікативних навичок; медична, психологічна, логопедична корекція; фізична реабілітація дитини; соціально-педагогічна та психологічна допомога родині.

Література:

- 1.Грабовенко Н. В. Обґрунтування змісту і форм соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційних центрів, 2007. Вип. № 3. С. 60–67.
- 2.Заверико Н. В. Форми соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами. Харків : ХНУ Основа, 2006. С. 396-404.
- 3.Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами. Київ : Дефектолог, 2009. Вип.№ 10. С. 4–8.
- 4.Софій Н. Права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти (аналіз ситуації в Україні). Київ : Міжнар. фонд „Відродження”, 2006. 64 с.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Гончар Ігор Ярославович

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інститут соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. соціол. н. Ковтун О. С.

Соціальна робота в Україні набуває все більшої необхідності, що спричинене драматичними трансформаціями українського суспільства внаслідок війни. Можна сказати, що соціальна робота – це практичне втілення філософії гуманізму і відповідних етичних засад. Отже, морально-етичні якості фахівця соціальної роботи є ключовим фактором її успішності. Це актуалізує і науковий пошук, стосовно формування етичних принципів майбутніх фахівців.

Етика в соціальній роботі має конкретне функціональне призначення. Так, можна визначити такі її завдання: 1) визначення базових цінностей для загальної мети, цілей та пріоритетів соціальної роботи; 2) визначення етичних стандартів, які визначають рамки професії соціального працівника; 3) допомога у прийнятті рішень необхідних для розв’язання етичних дилем [1, с. 81].

Основні етичні принципи визначені, як правило у етичних кодексах соціального працівника, прийнятих у різних країнах, в тому числі в Україні. Узагальнивши етичні принципи міжнародних та національних етичних кодексів, варто визначити основні, до яких належать такі принципи професійної етики соціального працівника [2]: 1) дотримання розумних інтересів клієнта; 2) особиста відповідальність соціального працівника за небажані для клієнта і суспільства результати його діяльності; 3) повага права клієнта на прийняття самостійного рішення на будь-якому етапі спільних дій є проявом поваги прав людини; 4) прийняття клієнта таким, яким він є передбачає особистісний підхід, врахування індивідуальних психологічних особливостей, можливостей; 5) принцип доброзичливості є основою моральної культури соціального працівника, відображенням і проявом любові до людей; 6) принцип безкорисності передбачає виконання соціальним працівником посадових інструкцій, а також докладання усіх зусиль та використання всіх ресурсів для вирішення конкретної проблеми; 7) чесність та відкритість у взаємовідносинах соціального працівника та клієнта; 8) відсутність будь-яких забобон та упередженості щодо клієнта; 9) повага до гідності людини; 10) пріоритетність інтересів клієнта; 11) толерантність;

12) довіра і взаємодія у вирішенні проблем клієнта; 13) доступність послуг; 14) конфіденційність; 15) дотримання професійної етики [3; 4].

Отже, принципи соціальної роботи та професійної етики соціального працівника передбачають повагу до особистості та прав клієнта, прийняття його таким, яким він є, гнучкість у підходах тощо. Все це тісно пов'язане із розумінням толерантності у соціальній роботі. На думку А. Капської, важливою складовою особистості фахівця соціальної роботи є наявність моральних цінностей, серед яких гуманність, громадянськість, доброзичливість, тактовність, терпимість, принциповість, повага до людей, чесність, винахідливість, оптимістичність.

Крім цього, варто проаналізувати різні наукові підходи до розуміння якостей та цінностей соціального працівника. Можемо віднести до основних такі [2]: 1) гуманізм – найвищою цінністю для соціального працівника є людина; 2) альтруїзм – соціальний працівник не повинен чекати від свого клієнта подяки або оплати, а також популярності, прихильності чи чогось подібного; 3) емпатія – соціальний працівник має відчувати співпереживання по відношенню до проблеми клієнта, проте надмірне співпереживання може спричинити професійне вигорання; 4) індивідуальний підхід – соціальний працівник має сприймати кожного клієнта як унікальну особистість і підбирати форми та методи роботи відповідно до його індивідуальних особливостей; 5) чесність – соціальний працівник повинен максимально чесно повідомляти свого клієнта про хід вирішення його проблеми, не надаючи при цьому хибної надії; 6) справедливість – в процесі здійснення своїх професійних обов'язків соціальний працівник має керуватися законами справедливості; 7) об'єктивність – при аналізі проблеми клієнта і підборі форм та методів допомоги соціальний працівник має бути максимально об'єктивним; 8) тактовність і уважність – будь-яка необережна фраза може завдати великої шкоди клієнту і звести нанівець усю попередню роботу фахівця; 9) толерантність – повага до думки клієнта, його особливостей, поглядів та позицій; 10) самоконтроль, самокритичність та прагнення до самовдосконалення – соціальний працівник має критично оцінювати свої дії і результати, контролювати власні думки, емоції та вчинки. Крім того справжній фахівець повинен займатися постійним самовдосконаленням та самоосвітою; 11) комунікабельність – вміння комунікувати з клієнтами, їх оточенням, колегами є ознакою професіоналізму соціального працівника; 12) оптимізм-соціальний працівник має вірити в клієнта і в покращення його складної життєвої ситуації. Своєю впевненістю фахівець має наснажувати клієнта.

Як бачимо, сучасна соціальна робота опирається на гуманістичну етику, яка забезпечує свободу та гідність клієнта і регулює відповідну практику з боку фахівців. Підготовка майбутніх соціальних працівників, таким чином, передбачає систематичне засвоєння та критичне осмислення існуючих етичних кодексів соціальної роботи.

Література:

1. Лаврецький Р. В., Лоза А. С. Етичні дилеми в соціальній роботі. *Young Scientist*. 2017. № 12 (52). С. 81.
2. Децюк Т., Хижняк Ю., Боровик А. Формування професійних етичних принципів та цінностей майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. № 2 (10), 2017. С. 24–25.
3. Професійно-етичний кодекс соціального працівника. *Allref* : вебсайт. URL: <http://allref.com.ua/uk/skachaty/profesiinyo-etichniy-koдекс-social-nogo-pracivnika> (дата звернення : 10.03.2024).
4. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України. *Верховна рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 10.03.2024).

СИНДРОМ „ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ” ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Гуменюк Максим Ігорович

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіцька О. О.

Сучасні соціально-політичні та соціально-економічні трансформації в Україні ставлять перед працівниками соціальних установ нові, більш складні завдання, що безперечно впливає на їх психологічний стан. Це призводить до емоційного напруження та поширення професійного стресу. Один зі найбільш серйозних наслідків тривалого професійного стресу – синдром „професійного вигорання”.

Підвищення темпу життя, складніші технології та зростання вимог до особистості у професійній сфері призводять до того, що дослідження стресу залишається актуальним і навіть залучає все більше уваги від представників різних наукових галузей. Стрес є складним та багаторівневим явищем [1].

Стрес, або загальний адаптаційний синдром, як стверджував Ганс Сельє, є фізіологічною відповіддю організму на дію фізичних, хімічних

чи біологічних факторів. Сельє вважав, що будь-які непередбачені події, які виходять за рамки звичного, можуть спричинити стрес, незалежно від характеру цих подій чи їх реальної загрози. Ключовим є індивідуальне сприйняття цих подій. Так, одні та ж ситуації можуть бути стресовими для одних людей і не викликати стресу у інших.

Концепція „професійного стресу” є комплексним явищем, що характеризується фізіологічними та психологічними реакціями на складні ситуації в робочому середовищі [2].

Вплив стресів особливо помітний у сфері соціальної діяльності, де працівникам доводиться стикатися з численними джерелами стресу: відповідальністю за розвиток молодого покоління, інтенсивною міжособистісною взаємодією, емоційним напруженням, а також недооцінкою з боку суспільства та інше. Синдром „професійного вигорання” стає одним з найгостріших наслідків тривалого впливу професійного стресу. Симптоми стресу у соціальних працівників включають фрустрацію, зростання тривожності, роздратованість та втомлюваність.

Отже, синдром „професійного вигорання” виступає як одна зі складових професійного стресу. Він використовується для опису наслідків, які з’являються внаслідок тривалого впливу робочого стресу та окремих професійних криз. Останні дослідження наголошують на те, що вигорання має свої специфічні відмінності від інших видів стресу, як у теоретичному, так і в емпіричному аспектах, акцентуючи на важливості його систематичного дослідження.

Наразі існують три основні напрямки у визначенні синдрому „професійного вигорання”. Згідно з першим підходом, „вигорання” вважається станом фізичного, психологічного, і зокрема емоційного виснаження, спричиненим тривалим перебуванням у стані емоційної перенапруги під час міжособистісних взаємодій. У цьому контексті „вигорання” можна порівняти з синдромом „хронічної втоми”.

Другий підхід вбачає „вигорання” як модель з двох вимірів: емоційного виснаження і деперсоналізації, тобто погіршення ставлення до інших і, іноді, до себе.

Проте найбільш прийнятним є третій підхід, який було представлено американськими ученими К. Маслач і С. Джексоном. Вони ідентифікують синдром „професійного вигорання” як структуру з трьох складових: емоційного виснаження, деперсоналізації та зниження відчуття особистісних досягнень [3].

Раннє визначення схильності до „професійного вигорання” може допомогти вчасно адаптувати робочий процес спеціаліста і реалізувати

заходи для його подальшого професійного зростання. Також, вивчення причин та характеристик розвитку синдрому „професійного вигорання” має ключове значення для запобігання його негативним впливам..

Література:

1. Барабанова М. В. Вивчення психологічного змісту синдрому „емоційного вигорання”. *Психолог.* 2020. №1. С. 54–58.
2. Дзюба К. Профілактика професійного вигорання. *Психолог.* 2023. № 8. С. 24–25.
3. Емоційне вигорання педагогів. Методичні рекомендації. Укладачі: творча група практичних психологів : Коляхіна А. В., Гаврик І. Л, Гриценко Н. В., та ін. : методичний кабінет відділу освіти Сумської районної державної адміністрації, 2016. 60 с.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОТРАПЛЯННЯ В СИТУАЦІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Домбровська Ріта Віталіївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

Торгівля людьми – це комплексна проблема, у вирішенні якої беруть участь багато державних і громадських організацій. У зв’язку з цим виникає необхідність відповідного визначення мети, завдань і принципів соціальної роботи в Україні у цьому напрямі. Одним з найважливіших напрямів діяльності, спрямованої на протидію торгівлі людьми, є ведення просвітницької роботи серед потенційної групи ризику, якою є зокрема учнівська та студентська молодь. Визнавши проблему торгівлі дітьми як порушення прав людини, загрозу національній безпеці та як кримінальний злочин, Україна включилася у процес протидії торгівлі дітьми. Тому на шляху становлення демократичної держави доцільно проводити соціальну профілактику торгівлі дітьми серед населення [1].

Існують багато причин потрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Вони є комплексними та взаємопов’язаними. Якщо розглядати торгівлю людьми як певний світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори – попит. Пропозиції жертв торгівлі сприяє чимало чинників, серед яких, наприклад, бідність, привабливість ілюзорного кращого життя за кордоном, слабкі соціальні та економічні структури, безробіття, організована злочинність, насильство щодо жінок та дітей,

дискримінація, корумпованість влади, політична нестабільність, збройні конфлікти тощо.

Зростання попиту на торгівлю людьми спричиняють і розвиток сексуальної індустрії, і потреба в експлуаторській праці. Сексуальний туризм та дитяча порнографія стали широко відомими в усьому світі „індустріями”, що поширюються завдяки інформаційним технологіям та більшому доступу до Інтернету. Торгівлі людьми також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність економічних можливостей робить усіх людей потенційними жертвами торгівців людьми, пов’язаних з міжнародними злочинними організаціями.

В Україні виявлено випадки вилучення органів (видалення з організму людини її складової частини, яка має певну будову і спеціальне призначення, – органів зору, серця, легень, нирки, печінки тощо), що є також однією з форм експлуатації.

Торгівля людьми також охоплює осіб, які постраждали від „примусових” шлюбів, або яких було продано на ринку праці, наприклад для роботи на виробництві, сільськогосподарських плантаціях та для хатньої роботи.

Останні кілька років гостро постає проблема використання чоловіків та дітей у військових конфліктах, а також втягування дітей у протиправні дії та вчинення злочинів [2].

До зовнішніх передумов торгівлі людьми належать такі:

1. Недієва система протидії торгівлі людьми у світі (відкриття кордонів, спрощені можливості для подорожування; невідповідність міжнародної нормативно-правової бази щодо попередження торгівлі людьми та захисту потерпілих осіб реальним умовам, брак механізмів реалізації законодавчих положень; корумпованість відповідальних органів, які забезпечують дотримання законності).

2. Попит на торгівлю людьми (обумовлений існуванням попиту на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо на експлуатацію дітей).

3. Наявність умов / сприятливих чинників для торгівців людьми (фінансова користь від торгівлі людьми; безкарність у разі вчинення злочинів, мінімальний ризик настання негативних наслідків для торгівців).

4. Пропозиція, наявність потенційних жертв (бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами; обмеження пропозиції щодо працевлаштування всередині своїх країн; наявність війн чи збройних конфліктів).

До внутрішніх передумов торгівлі людьми можна віднести такі: економічні, соціальні, психологічні, інформаційні, правові [2, 3].

Отже, останніми роками сотні тисяч українок та українців їдуть на роботу за кордон. Причини можуть бути різними, проте, однією з основних є бажання отримувати гідну роботу та заробітну плату.

Література:

1. Грищенко С. В. Соціальна профілактика торгівлі дітьми. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2014. № 2. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2014_2_4. (дата звернення 10.03.2024)

2. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга ; за заг. ред. К. Левківського та ін. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.

3. Івашенко В.О. Торгівля жінками та дітьми: кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби. Київ : Атіка, 2004. 110 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ ВІЙНИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Камінська Ірина Василівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (ст. 1 Закону України від 24.12.2015 № 921-VIII „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”) [3].

Люди, що потрапили в травматичну ситуацію, можуть переживати сильні почуття, такі як безпорадність, беззахисність, відчувати певну розгубленість у житті. Одним у цій ситуації потрібно виговоритися, і вони приймають допомогу, а інші закриваються від соціальної підтримки.

Для даної категорії населення властиві безліч соціальних проблем, але, за інформацією таких науковців як О. Міхеєва та В. Середа, гостріше за все постають питання житла, працевлаштування, низького матеріального рівня забезпечення, проблема розірвання соціальних зв'язків та наявність у дорослих і дітей травматичного досвіду, пов'язаного з військовими діями. Розглянемо більш детально кожне з цих питань [2, с. 16].

Перша проблема, з якою стикаються внутрішньо переміщені особи – це відсутність житла. Причини втрати або полишення житла можуть бути наступними:

- повністю або частково зруйнована будівля внаслідок обстрілу або потрапляння артилерійського снаряду, що унеможливило або ускладнило проживання в ній;

- необхідність переховуватися або виїжджати за межі проведення збройного конфлікту;

- захоплення квартири або будинку бандитськими угрупованнями;

- погрози людям зі сторони бандитських угруповань з метою вигнання осіб за межі їхнього контролю та подальше заволодіння їх майном;

- конфлікт поглядів та інтересів сторін і т. д.

У кожної особи, яка має статус внутрішньо переміщеної, своя власна причина того, через що вона вимушена була покинути рідну домівку. Але на території України, яка є підконтрольною державній владі, люди стикаються з новою проблемою – це можливість пошуку та оренди житла у мирних містах та селах.

З втратою житла внутрішньо переміщені особи втратили постійне місце роботи, а з ним і постійне джерело доходу. Люди вимушені були покинути робочі місця для того, аби вберегти власне життя. Деякі підприємства, які працювали на території окупованих Луганської та Донецької областей, змогли перевезти свої потужності до інших областей України зі збереженням попередніх робочих місць, що покращувало становище внутрішньо переміщених осіб. Але більшість людей залишилися без постійного джерела доходу. Деякі особи зіштовхнулися з тим, що їхні документи з попереднього місця роботи на окупованій території не віддавалися, пошкоджувалися або взагалі знищувалися.

Внутрішньо переміщені особи відзначають, що соціально-економічна незахищеність – головна проблема, що ставить переселенців в умови повної невизначеності та змушує багатьох з них до вторинного переміщення або навіть до повернення додому. Приплив безробітних переселенців на тлі застою на ринку праці приймаючі громади можуть

сприймати як потенційну загрозу. Люди вимушені повертатися у свої рідні міста та села через відсутність можливостей працевлаштування або житла. За відсутності інших варіантів, для того щоб мати джерело засобів до існування, чоловіки вступають до лав армії. Чимало внутрішньо переміщених осіб вважають відсутність економічних ресурсів причиною того, що вони не відчують себе повноцінними та рівноправними членами місцевої громади.

Особливо важко знайти роботу в нових місцях проживання самотнім матерям та жінкам середнього віку. У багатьох місцях, особливо в селах, спостерігається нестача вільних місць у дошкільних закладах. Далеко не всі переміщені особи та місцеві жителі мають можливість влаштувати своїх дітей до дитячого садка. Водночас для багатьох жінок влаштування дитини до дошкільного навчального закладу є передумовою для працевлаштування.

У деяких випадках внутрішньо переміщені особи відмовлялися від запропонованої роботи, якщо та не відповідала їхній кваліфікації і професійному досвіду або їхнім очікуванням щодо розміру заробітної плати. Також, були випадки, коли переселенці з вищою освітою та значним досвідом трудової діяльності відмовлялися від низькооплачуваної роботи. Той факт, що інколи внутрішньо переміщені особи відмовлялися від запропонованого працевлаштування, призвів до того, що в деяких приймаючих громадах місцеве населення почало вважати, що переселенці не хочуть працювати і воліють жити за рахунок державної допомоги.

Проблема працевлаштування переселенців пов'язана із переживанням подвійного стресу – від пережитого в зоні бойових дій та від процесу адаптації на новому місці. Часто людина нездатна одразу взятися за роботу, навіть за її наявності.

Ускладнює пошуки роботи суттєва відмінність у структурі зайнятості, специфічна кваліфікація працівників Донбасу, діяльність яких в основному була орієнтована на промисловість. Проблемою для переселенців стає не лише відсутність роботи, а й обсяг зарплат. Один працюючий переселенець в більшості випадків не може забезпечити собі необхідний для життя мінімум. Родини виявляються більш-менш життєздатними, коли працюють двоє. Тоді одна зарплата іде на оренду житла, друга – на харчування. Переселенці-одинаки (переважно молоді люди) утворюють групи з об'єднаними фінансами [1, с. 32-34].

Також, уваги потребує той факт, що внаслідок початку бойових дій люди втратили безліч соціально важливих зв'язків. Це шкільна спільнота у дітей, робочий колектив у дорослих, можливість спілкування з рідними

та близькими, адже через ситуацію на східній частині України розпалося багато родин через різні політичні погляди; набрало попиту таке поняття як дистантні сім'ї, коли один із членів родини залишився на окупованій території з метою охорони житла, аби його не розграбували, з метою догляду за літніми людьми та через те, що у більшості родин немає фінансової можливості забезпечити оренду житла на підконтрольній частині України. Також, хтось один із членів родин був вимушений поїхати на заробітки за кордон для того, аби забезпечити родині задоволення базових потреб, а саме потреби у харчуванні, безпечному житлі та можливості розвиватися.

Таким чином, проблеми вимушено переміщених осіб, дітей, сімей з дітьми є масовими, пов'язаними з порушенням їх багатьох прав унаслідок військового конфлікту, дистантністю сімей, їх майже повним розривом з минулим життям, необхідністю адаптації до нових умов проживання практично з чистого листа і без навіть необхідного майна для життя на фоні значних психологічних проблем.

Література:

1. Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні : підвищена незахищеність постраждалого населення та чинники напруженості в громадах. ОБСЄ : вебсайт. URL : <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261206?download=true> (дата звернення : 12.03.2024).
2. Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні : збірка аналітичних матеріалів. Львів : Українська Миротворча Школа, 2015.
3. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету міністрів України від 5 квітня 2017 р. №268 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2024).

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Ковальчук Сергій Анатолійович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

В нашій державі особам з інвалідністю законодавчо гарантовано рівні з усіма громадянами можливості для участі в інтеграції в усі сфери суспільного життя. Однак, щоб вони реально могли стати рівноправними

членами суспільства, в країні повинна існувати взаємопов'язана цілісна система соціальних, реабілітаційних заходів, що орієнтуються на відновлення їх соціального статусу, досягнення матеріальної незалежності, поліпшення життєдіяльності.

З метою характеристики системи соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, одразу наголосимо, що діюче законодавство України містить різні формулювання категорії „інвалід”.

Так, стаття 7 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” зазначає, що „до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових дільницях залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період громадянської та Другої світової воєн або з участю в бойових діях у мирний час [1].

На нашу думку, виходячи з основних ознак цього поняття „особа з інвалідністю”, вважаємо за доцільне закріпити наступне легальне уніфіковане визначення „особа з інвалідністю внаслідок війни”.

„Особа з інвалідністю внаслідок війни” – це фізична особа зі стійким розладом функцій організму, які зумовленим фізичними, психологічними, соціальними та іншими бар'єрами, не дозволяють належним чином реалізовувати права і свободи, бути інтегрованою в суспільство, які стали особами з інвалідністю внаслідок виконання обов'язків військової служби чи пов'язаних з перебуванням на фронті або в районі воєнних дій.

Розглянемо наступні складові системи соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Так, однією з найбільш важливих проблем особливо для сучасних осіб з інвалідністю внаслідок війни є професійна самореалізація. Підвищення професійної кваліфікації, здобуття фаху, започаткування власної справи виступає важливою частиною реінтеграції. Згідно з останнім „соціологічним дослідженням IREX, більше 40% ветеранів після завершення служби змінюють роботу (навіть незважаючи на збереження місця роботи на час особливого періоду)” [2, с. 13].

Часто особи з інвалідністю внаслідок війни стикаються з проблемами працевлаштування саме через наявний статус та додаткові гарантії, наприклад, у сфері відпусток, збереження місця роботи (виконання яких покладається на роботодавців). Із цією проблемою при працевлаштуванні зіштовхнулися більш ніж чверть ветеранів інвалідів. Професійна адаптація є „одним із вагомих чинників для ефективного повернення до мирного життя: під час участі в опитуваннях ветерани зазначають про зміну місця роботи через зміну світогляду, погіршення стосунків з колегами тощо. Пільги та послуги держави у сфері зайнятості для осіб з інвалідністю внаслідок війни (професійна адаптація, освіта, допомога для відкриття власної справи є важливим елементом реінтеграції ветеранів до цивільного життя” [3].

Аналізуючи систему соціального захисту та соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни, вважаємо, що як приклад слід застосовувати найкращі здобутки, які є в таких державах як США, Хорватія, Боснія та Герцеговина, Нідерланди [3].

Також, до системи професійної адаптації осіб з інвалідністю внаслідок війни віднесемо гарантії у сфері освіти, зайнятості, перекваліфікації.

Маємо на увазі такі можливості, як-от:

- повна оплата навчання за рахунок коштів загального фонду державного або місцевих бюджетів (але лише в разі вступу на бюджетну форму навчання відповідно до умов та правил прийому);

- пільгові довгострокові кредити для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти;

- обов’язкове переведення на бюджетну форму навчання при наявності вакантного місця для членів сімей загиблих, а також можливість переведення дітей учасників бойових дій, постраждалих учасників Революції Гідності, осіб з інвалідністю внаслідок війни;

- соціальні стипендії (у разі навчання на бюджеті за денною формою);

- безоплатного забезпечення підручниками;

- безоплатного доступу до Інтернету, систем баз даних у державних та комунальних закладах освіти;

- безоплатного проживання в учнівських та студентських гуртожитках (лише для осіб, які навчаються за денною формою навчання) [4].

Варто звернути увагу, що скористатися державною цільовою підтримкою на здобуття освіти особи з інвалідністю внаслідок війни мають право незалежно від віку, водночас для їхніх дітей та членів сімей

загиблих установлене обмеження до 23 років. Таке положення є новелою нашого законодавства, оскільки особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” отримали право на освітні пільги незалежно від віку лише 09.08.2019 року, коли набув чинності Закон України „Про фахову передвищу освіту” [5].

Зазначимо, що існують інформаційні майданчики в соціальному просторі для реалізації свої прав для осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Таким чином система соціально-професійної, освітньої адаптації осіб з інвалідністю внаслідок війни передбачає комплекс заходів із вдосконалення та відновлення професійних навичок та вмій, систему профорієнтаційних послуг, які направлені на підвищення рівня конкурентоспроможності осіб з інвалідністю внаслідок війни на ринку праці. Отримати додаткову підтримку у сфері працевлаштування для осіб з інвалідністю внаслідок війни можливо також завдяки діяльності соціальних служб та громадських організацій. Спеціальні програми для осіб з інвалідністю внаслідок війни в галузі освіти, працевлаштування та започаткування власної справи, які не охоплені чинним законодавством, можуть пропонувати інші державні структури, волонтерські та громадські організації.

Література:

4.Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. ст. 425.

5.Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців. 2022. 142 с. URL : <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення : 05.03.2024)

6.Правове регулювання щодо надання пільг та спеціальних послуг ветеранам (досвід Республіки Хорватія, Боснії та Герцеговини, Королівства Нідерландів, Сполучених Штатів Америки) Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29445.pdf>. (дата звернення : 05.03.2024).

7.Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 р. № 975. *Урядовий кур'єр*. 24.12.2016. № 244.

8.Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 30. ст. 119.

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Коцар Софія Олегівна

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 „Право” Дубенської філії

ЗВО „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

Науковий керівник: викладач Гриценко І. О.

Молодь є соціально-демографічною спільнотою зі специфічними фізіологічними, психологічними та культурно-освітніми характеристиками. Сутність молодості полягає в досягненні соціальної суб'єктності та засвоєнні суспільних відносин та інноваційної діяльності. Україна має значну молоду популяцію, що становить близько 22,6% населення країни [1, с. 1].

Соціальне самопочуття молоді важливе для визначення стану суспільства та його розвитку. Молодь, як ключова група, впливає на економічний, культурний потенціал і майбутні напрямки розвитку. Виклики, які стикається сучасна молодь, такі як глобалізація, технологічний прогрес, кризові ситуації із зайнятістю, екологічні проблеми, впливають на їхні цінності, можливості, способи життя та ментальність. Для адекватного формування молоді необхідно враховувати її роль в суспільстві та аналізувати вплив суспільних процесів на їхню самоідентифікацію та соціальну адаптацію [2].

Українська молодь переживає складні часи через війну, і це суттєво вплинуло на їхні страхи, переживання та погляди на майбутнє. Понад 40% підлітків відчують страх за своє та близьких життя і здоров'я через військовий конфлікт. Вони хвилюються не лише через невизначеність майбутнього, але й через можливість переїзду до інших країн, перебоїв у електропостачанні та відсутність стабільного зв'язку [3].

Проаналізувавши результати опитувань аналітичного центру Cedos і дослідницької агенції Info Sapiens за ініціативи Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України, за фінансової підтримки МЗС Данії можна зробити висновки, що загалом 82% молодих людей зазначили втрати через війну, а 18% респондентів, які не зазначили втрат від війни, їх не усвідомлюють або вважають свої втрати незначними порівняно з втратами інших людей, адже стресові та економічні фактори, ймовірно, торкнулися всіх Найпоширеніші втрати від війни — це зниження або втрата доходу та погіршення психічного здоров'я, розрив стосунків, розлука з сім'єю переміщення в інші населені пункти України, смерть друзів або членів сім'ї, пошкодження житла,

отримання травм, пов'язаних з воєнними діями. Важливо відзначити, що волонтерство та бажання допомагати своїй країні значно зросли, що свідчить про зростання громадянської активності серед молоді [4].

Незважаючи на це, проблеми нетолерантності до російської мови залишаються актуальними, а також зростає стурбованість щодо конфліктів в родині та соціальній сфері. Щоб підтримати позитивні тенденції, необхідно зосередитися на створенні і фінансуванні проєктів для молоді, спрямованих на підвищення їхньої громадянської активності та соціальної інтеграції. Також важливо проводити публічні заходи та ініціативи для зменшення нетолерантності та побудови мирного співіснування в суспільстві [5].

Попри величезні втрати від війни зміцненню стабільності українського суспільства сприяють такі тенденції серед молоді: зростання громадської активності, бажання більшості молодих людей, які виїхали через війну за кордон, повернутись в Україну, єдність у баченні умов миру і майбутнього України, зростання толерантності до найбільш стигматизованих вразливих груп.

Попри виклики, які вони зазнають, понад 90% підлітків вірять у свої сили та впевнені, що можуть досягти успіху. Частка тих, хто визначив свої кар'єрні амбіції, зросла, і майже чверть молодих людей визначили, чим хочуть займатися саме під час війни. Більшість молодих українців також виявили бажання бути активними учасниками відбудови країни; понад 90% зазначили, що хочуть бути корисними під час післявоєнної реконструкції, зокрема, через волонтерську діяльність та сприяння розвитку економіки та інфраструктури [5].

Міжособистісні відносини молоді є ключовою категорією для визначення особистості в суспільному контексті, відображаючи суб'єктивно пережиті взаємозв'язки між людьми. Взаємодія між молодими людьми впливає на результат спільної діяльності, виявляючи такі явища, як соціальна фасилітація, соціальна інгібіція і ефект Рінгельмана. Соціальна фасилітація позитивно впливає на загальний настрій групи та сприяє ефективності діяльності. Соціальна інгібіція проявляється у гальмуванні негативним впливом соціальних чинників на думки, почуття та активність особи або групи. Ефект Рінгельмана показує, що індивідуальний внесок в загальну справу зменшується зі збільшенням кількості учасників. Розуміння цих феноменів допомагає краще розуміти та прогнозувати взаємодію між людьми в суспільстві та в організаційних структурах [6].

Отже, війна в Україні має потужний вплив на соціальні та психологічні проблеми сучасної молоді. Соціалізація особистості

українських дітей і молоді сьогодні відбувається в умовах війни, яка має деструктивний вплив на психологічний стан молоді. Через це потрібна дієва стратегія молодіжної політики держави, спрямованої на протидію ворожій пропаганді, подолання гуманітарного розриву між українськими громадянами, формування цінностей громадянського суспільства. Держава, у свою чергу повинна об'єктивно оцінити проблеми молоді, та провадити державну молодіжну політику адекватну сучасному періоду розвитку держави.

Література:

- 1.Літвінчук А. Р. Проблеми сучасної молоді та шляхи їх вирішення. URL : <https://er.knuid.edu.ua/handle/123456789/14264> (дата звернення: 10.03.2024).
- 2.Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analytichni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf> (дата звернення: 10.03.2024).
- 3.Як змінилась українська молодь під час війни та чого прагнуть підлітки? URL : <https://visitukraine.today/uk/blog/1861/yak-zminilas-ukrainska-molod-pid-cas-viini-ta-cogo-pragnut-pidlitki> (дата звернення: 10.03.2024).
- 4.Міністерство молоді та спорту України. Офіційний веб портал. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya> (дата звернення : 10.03.2024).
- 5.Вплив війни на молодь в Україні. URL : <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/> (дата звернення: 10.03.2024).
- 6.Івашко Ю. О. Особливості міжособистісних відносин сучасної молоді. URL : <https://er.knuid.edu.ua/handle/123456789/14348> (дата звернення: 10.03.2024).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Латун Тетяна Вікторівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Війни, революції, перевороти, терористичні акти, масові конфлікти – все це призводить міста, країни та загалом усе суспільство до великих втрат і дисбалансу. Жертви, поранені, психологічно скалічені громадяни, зруйнована інфраструктура – є наслідками великих „кровопролитів”. Відповіддю на втрати та „рукою допомоги” може послужити соціальна робота, що має на меті надати усім нужденним допомогу, а також, створити умови для комфортного існування соціуму. Надалі ми

пропонуємо більш детально розглянути процес розвитку, концепції соціальної роботи та те, як вона пов'язана з культурою конфліктів.

Соціальна робота є досить складною, особливо в умовах війни. Збройні конфлікти, тероризм, війни, що торкаються великих мас, іноді вважаються „техногенною катастрофою”, оскільки носять масовий насильницький характер, позбавляють людей домівок, споруд культурної та релігійної значимості, а також, приносять безліч жертв серед населення. Відповідно соціальна робота направлена на надання допомоги максимальній кількості постраждалих і нужденних й базується на досягненні загального блага. В неї включені підходи, методи, форми роботи задля ефективного усунення наслідків на особу або групу людей [1].

Науковець В. Іоакідіміс виділяє дві парадигми, де описує роль соціальної роботи в умовах конфліктів. Перша парадигма полягає у тому, що соціальна робота направлена на надання допомоги максимальній кількості постраждалих та нужденних і базується на досягненні загального блага. В неї включені підходи, методи, форми роботи задля ефективного усунення наслідків на особу або групу людей. Взаємодії надавачів послуг та отримувачів є нейтральними і базуються на неоліберальній практиці соціальної роботи і політики національних та інтернаціональних організацій з якими співпрацюють місцеві служби. Таким чином, підходи до вибору інструментарію організаціями проходить „зверху до низу”, де „вищі” не мають відношення до потреб „нижчих” [2].

Згідно другої – радикальної парадигми, переміщення негативно впливає на стан суспільства та спонукає підвищенню рівня нестабільності, насильства, залежностей тощо. Отже, соціальна робота має бути побудована таким чином, аби активізувати громадян, захищати їхні права та ефективно співпрацювати з вищими установами [2]. Бразильський педагог П. Фрейре підтримував ідеї радикальної соціальної роботи та зазначав: „Соціальний працівник, як і вихователь, не є нейтральним агентом ні на практиці, ні в дії. Одна зі схильностей, яку ми іноді маємо – і це правопорушення, незаконність, яку ми поглинаємо в нашому технологічному суспільстві – це думати, що соціальний працівник – це дуже спеціалізована особа, технік, який працює в розділеній технічній сфері, і який має свого роду захист у цій сфері, свого роду сукупність прав, як певна соціальна група, щоб стояти осторонь від політичних баталій суспільства. Для мене це неможливо. Це помилка” [1, с. 5].

Зробивши висновок щодо обох парадигм, ми можемо зазначити, що вони протирічать одна одній, але в обох випадках вони направлені на

допомогу людям. Соціальний працівник виступає як посередник між суспільством і ситуацією, який може будувати конструктивні діалоги з людьми, інформувати, документувати жахи війни, надихати на антивоєнні рухи та налагоджувати стосунки між працівниками користувачами.

Дослідник П. Мартін зазначає, що збройний конфлікт виступає критичним і багатогранним явищем, що несе за собою матеріальні та людські втрати, негативні наслідки, післявоєнну відбудову та інше. І саме соціальний працівник є безпосередньо дотичним до усіх перелічених процесів, через що дану професію можна вважати вкрай складною та небезпечною. Представники цієї сфери мають бути обізнані та готові до роботи у будь-яких умовах, особливо під час збройної агресії у країні **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Підтримуючи ідеї П. Мартіна, дослідник Н. Баум акцентує увагу на основних пунктах, на яких мають зосереджуватись соціальні працівники у своїй професійній діяльності в умовах війни. Ними є наступні [4]:

1. Політичний конфлікт завжди присутній між людьми, які відстоюють протилежні ідеї, мають різні статуси, расу, етнічну приналежність тощо.

2. Тривалий політичний конфлікт викликає сильно виражені негативні почуття та впливає на сприйняття жертвою свого кривдника та навпаки. Саме через це робота соціального працівника ускладнюється при співпраці із представниками обох протилежних таборів. Одним із найважливіших етапів до ефективного втручання є встановлення довірливих відносин один до одного, що часто є тривалим процесом.

3. Негативні почуття жертви по відношенню до кривдника, можуть бути слабкими або сильними, свідомими або ж ні. Оскільки ми говоримо саме про збройний конфлікт, то почуття можуть залежати від того, якої матеріальної або психологічної шкоди агресор завдав клієнтові; де саме перебувала жертва у період збройного конфлікту; яку ідею підтримує жертва тощо. Загалом, ці почуття завжди знаходяться або на поверхні, або всередині клієнта та мають несвідомий вплив на її думку та дії. Такі реакції можуть дуже погано впливати на перенесення травм і сприяти розвитку особливих проблем.

4. Сьогоднішній акт насилля не є причиною виникнення негативних почуттів жертви, а може виступати лише підсиленням для минулих негативних подій. Жертва може відчувати значимий страх, злість, ненависть, гнів завдяки усім подіям, а не лише збройному конфлікту, що розв'язує ворог. Ми маємо брати до уваги образ „ворога”, сприйняття його жертвою, спільну історію, родинні зв'язки. Тобто, уявлення про кривдника залежить ще й від історичних фактів. Отже, розглядаючи

російсько-український збройний конфлікт, можна акцентувати увагу на постійному бажанні російською федерацією заволодіти територією України, здійснення страшних тортур, що призводили до загибелі тисячі українців, зганыблена роками українська культура та інші причини по яким у більшості українців присутні негативні почуття до росіян.

5. Кожен клієнт має свої відмінності, у тому числі і культурні, і ідейні, які теж необхідно поважати та відстоювати.

Роль соціального працівника в умовах війни є вкрай відповідальною та важливою, а у період війни вона якомога актуалізується та вдосконалюється як з точки зору самої роботи надавачів послуг, так і у глобальному сенсі. На онлайн-вебінарі Міжнародної Федерації Соціальних Працівників „Соціальні працівники, які працюють в зонах конфліктів та воєнних зонах Європи”, проведеному 30 жовтня 2023 року, було вказано, що незалежно від того, в якому саме секторі працюють соціальні працівники (лікарні, громади, школи, тощо) їх втручання є абсолютно необхідним для людей, які переживають травми, спричинені конфліктами та війнами. Соціальні працівники надають допомогу у центрах для внутрішньо-переміщених і зовнішньо переміщених осіб, шукають притулки тим, чиї будинки були зруйновані, надають підтримку в громадах, консультують жертв війни, забезпечують підтримку вразливих категорій населення, які втратили сім'ї, надають допомогу дітям, роблять внесок у стратегію переведення постраждалих до лікарень або зон безпеки. Таким чином, соціальному працівнику важливо зберігати еластичність професійних навичок, вміти правильно скеровувати стратегію власних дій, бути готовим до будь-яких випробувань та постійно вдосконалювати свої вміння [5].

Література:

1. Кравченко С. О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegiu Witelona*. Легніца, 2022. №42. С. 63–70.
2. Ioakimidis, V. The two faces of Janus: Rethinking social work in the context of conflict. *Social dialogue*. 2015. Vol. 3, №10. P. 6–11.
3. Freire P. A critical understanding of social work. *Journal of Progressive Social Services*. 1990. Vol. 1, No 1. P. 1–10.
4. Martin, P.A. Commander–community ties after civil war. *Journal of Peace Research*. Vol. 58. №4. P. 778–793.
5. Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : міжнар. наук.-практ. конф. 2017. С. 10–19.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА БІЖЕНЦІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Мосіюк Світлана Віталіївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Феномен біженства є відомим для науки з періоду Першої та Другої світових війн. У той час дуже багато людей зіткнулися із проблемою пошуку безпечного місця, відчуттям незахищеності та страхом переслідувань [1]. У наслідок таких тенденцій, згідно Конвенції ООН 1951 року, що була приєднана та зазнала поточної редакції Верховною Радою України у 2002 році, було визначено, що біженець „через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань” [1].

Узагальнивши наукові надбання українських, канадських та американських вчених, В. Поліщук визначає, що біженство – це один із видів вимушеного міграційного процесу (відбувається в наслідок певних подій, що можуть нести небезпеку для життєдіяльності особистості). Біженці – це люди які виїхали за межі власної чи країни постійного місця проживання та мають страх переслідування через певну свою приналежність або переконання. Вони не можуть використовувати захист країни, яку покидають та прагнуть знайти нове безпечне місце для його отримання [2].

З точки зору І. Леонової, вимушена міграція, про яку згадувалося вище, це певні переміщення людей різними територіями, що спричинені зміною постійного місця проживання через незалежні від них обставини. Зазвичай, вона відбувається всупереч бажанням особи чи групи людей. Тобто, це територіальне переміщення, яке направлене на пошук більш безпечного місця проживання, де можуть бути задоволені елементарні потреби людини. Враховуючи військові події, що відбуваються на сході України ще з 2014 року, І. Леонова зазначає, що українців стосуються обидва види вимушеної міграції: зовнішня та внутрішня. У першому випадку, йдеться про вимушений переїзд громадянина за межі рідної держави, пошук постійного чи тимчасового місця проживання у іншій

країні. А у випадку із внутрішньою вимушеною міграцією, відбувається переміщення осіб у межах територій рідної країни, у наслідок певних, незалежних від них, причин [3].

В. Рюль вважає, що можна виділити три способи вирішення міграційної територіальної проблеми біженців. Розкриємо їх на прикладі України.

Перший з них, *добровільна репатріація* – це прийняття рішення біженцем про повернення до країни власного громадянства з держави, яка надала тимчасовий прихисток. На теперішній час, більшість українських біженців, що перебувають за кордоном, вагаються щодо прийняття рішення про добровільну репатріацію, оскільки на території України зберігається висока загроза зі сторони країни-агресора.

Другий спосіб вирішення міграційної проблеми – це *прийняття рішення про подальше постійне проживання у державі першого притулку*. До таких країн відносять ті, що межують з Україною: Польщу, Словаччину, Румунію, Угорщину і Молдову. У даному випадку, також існує проблема, оскільки дані держави не є великими та не можуть забезпечити усі необхідні умови для постійного проживання великої кількості біженців.

Третій спосіб вирішення територіальної проблеми біженців – *переселення у треті країни*. Вони є більш розвинутими та фінансово-спроможними для забезпечення потреб значної кількості біженців на довготривалій період. Але значною проблемою цього способу, виступають суттєві розбіжності в культурних цінностях, звичаях та ментальності; мовний бар'єр та велика відстань до рідної країни і близьких [4].

У результаті повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, від 24 лютого 2022 року вимушена міграція стала більш глобальною та масштабною. Для українців відкрилися майже всі кордони, безліч країн були готові допомагати жінкам, дітям, інвалідам, людям похилого віку та цілим сім'ям, які тікали від страшної війни на теренах рідної країни. Усі вони зіткнулися з новою та кризовою, за своєю природою, ситуацією.

Основним результатом таких подій стало те, що люди не могли задовольнити одну із базових потреб – потребу в безпеці. У наслідок цього, особи отримують багато негативних психологічних переживань, що можуть доволі суттєво впливати на повноцінну життєдіяльність у майбутньому.

Література:

1.Александров Д. О. Соціальна робота та психологічна допомога з адаптації вимушених переселенців до життя у нових умовах (профілактика дезадаптованості вимушених переселенців) : методичні рекомендації. Київ. „Коло професійної підтримки” , 2023. 38 с.

2.Тимчасовий захист чи статус біженця: що варто оформити за кордоном. *Кошт* : вебсайт. URL : <https://kosht.media/tymchasovyy-zakhyst-chy-status-bizhentsia-shcho-vartoformyty-za-kordonom/> (дата звернення: 05.02.2023).

3.Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : міжнар. наук.-практ. конф. 2017. С. 10–19.

4.Александров Д. О. Шелтер (прихисток) для вимушених переселенців: адміністрування, соціальна робота та психологічна допомога : методичні рекомендації. Київ : „Коло професійної підтримки” , 2023. 42 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ ЯКІ ОПИНИЛИСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Назарчук Наталія Анатоліївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н. Лучко Ю. І.

У зв'язку з сучасними соціально-економічними умовами в Україні, значна кількість українських сімей потребує соціального захисту та підтримки, яка, на різних рівнях, надається державними та громадськими організаціями відповідно до встановленої нормативно-правової бази. Робота соціального працівника у цьому контексті передбачає співпрацю між різними органами влади, місцевим самоврядуванням та громадськістю для вирішення основних проблем клієнтів. Особлива увага приділяється соціальній роботі з сім'ями, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, що є пріоритетним напрямом діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [1].

Теоретичні та методологічні основи державного управління у сфері соціального захисту населення, його механізми, шляхи вирішення ключових питань реалізації соціальної політики досліджували українські вчені: Ю. Бондаренко, Н. Власенко, О. Дікової-Фаворська, М. Кравченко, О. Лактінов, К. Міщенко, О. Піщуліна, В. Собченко, Ю. Харченко, І. Шурма та ін.

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України, значна частина українських сімей потребує соціальної підтримки та захисту. Ця підтримка надається як з боку державних, так і громадських організацій, відповідно до відповідного законодавства. Робота соціальних працівників вимагає співпраці між різними гілками влади, місцевими органами самоврядування та активною участю громадськості для вирішення конкретних проблем, з якими зіштовхуються клієнти. Особлива увага приділяється соціальній роботі з сім'ями, які переживають складні обставини, що стає одним із основних напрямів діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [2].

Відповідно до поточного законодавства, сім'я вважається основним та первинним соціальним утворенням у суспільстві. Її склад мають особи, які спільно проживають, мають спільний побут та взаємні права й обов'язки. Подружжя розглядається як сім'я навіть у тому випадку, якщо чоловік та дружина з причин навчання, роботи, лікування, догляду за родичами чи дітьми не проживають разом (Стаття 3 Сімейного кодексу України). [3].

Сім'я забезпечує свою життєздатність, виконуючи різноманітні функції, серед яких можна виділити:

- економічну (заробіток, витрати, розподіл коштів, бюджетування),
- репродуктивну (планування сім'ї, народження дітей, управління вагітністю),
- рекреаційну (відпочинок, відпустки, дозвілля),
- господарську (дбайливе ставлення до дому, підтримка чистоти і порядку, управління житлом та його санітарія),
- соціалізаційну (розвиток соціальних навичок, освіти, професій, соціальних вмінь),
- терапевтичну (взаємопідтримка, підтримка ідентичності).

Сім'я, що ефективно виконує ці функції, вважається здоровою, а основними ознаками її здоров'я є єдність, відкритість до взаємодії, інтимність, турбота, самостійність у вирішенні завдань розвитку, ідентичність, готовність до зміни ролей та залучення всіх членів сім'ї до ухвалення рішень [2].

У соціальній роботі сім'ї поділяються на соціально благополучні (здорові сім'ї) та дисфункційні (сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах [1]. Складні життєві обставини – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно (ст. 1 Закону України „Про соціальні послуги”) [4].

Відповідно до Закону України „Про соціальні послуги” складні життєві обставини можуть бути зумовлені такими чинниками: похилий вік; часткова або повна втрата рухової активності, пам’яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов’язків із виховання дитини; втрата соціальних зв’язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [4].

Соціальний супровід сім’ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах є однією із ключових технологій соціальної роботи, спрямованої на розв’язання психологічних, міжособистісних, соціальних та інших проблем шляхом встановлення безпосередньої взаємодії між соціальним працівником і клієнтом. Це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей та молоді, шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів: різних видів матеріальної та психологічної допомоги, консультування, захисту інтересів сім’ї в органах державної влади. Таким чином це є робота над конкретною проблемною ситуацією.

Література:

1. Миколаївський обласний центр соціальних служб : вебсайт. URL : http://ocss.mk.ua/sotsialna_robota_z_simjami_jaki_opinilisja_zi_skladnimi_zhittjevimi_obstavi_nami (дата звернення : 18.03.2024).
2. Гришин-Гришук О. Соціальна робота з сім’ями, які перебувають у складних життєвих обставинах : вебсайт. URL : <http://buk-visnyk.cv.ua/30-0/656/> (дата звернення : 18.03.2024).
3. Сімейний кодекс України : вебсайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення : 18.03.2024).
4. Про соціальні послуги : Закон України : вебсайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 18.03.2024).

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Перфільєв Віталій Олексійович

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Кравчук Л. С.

Позитивні зміни щодо поширення інклюзивних тенденцій в освіті свідчать про дотримання на практиці принципів діяльності демократичного суспільства – суспільства без застарілих стереотипів, упереджень стосовно можливостей осіб з порушеннями в розвитку. Слід не забувати, що реалізація ідей інклюзії як однієї із провідних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти ніякою мірою не означає згортання існуючої диференційованої системи спеціальної освіти. Доцільно оптимізувати процес інтегрування учнів у загальноосвітній простір, враховуючи науково-методичні підходи впровадження інклюзивної освіти [1, с. 11].

Незаперечним фактом є той, що належним супроводом особа з ООП повинна бути забезпечена з боку держави впродовж усього життя, а саме: ранній вік, дошкільний період, початкова, середня, вища школа, професійна соціалізація [2, с. 14-15].

Важливість складових проблем молоді з ООП зумовлена тим, що для зазначеної категорії безперервна професійна освіта та працевлаштування являє собою потужні засоби соціальної реабілітації, в площині формування особистості, її адекватної соціальної адаптації.

Особливого значення набуває розроблення шляхів вдосконалення професійно-навчальної діяльності молоді з ООП, що виступає підґрунтям для впровадження інноваційних технологій навчання для цієї категорії студентів. Підтримка навчання студентів з інвалідністю існує в усіх розвинених країнах світу. Вона розпочалась у відповідності до Всесвітньої програми дій відносно інвалідів, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в її Резолюції 37/52 від 3 грудня 1982 року, і здійснюється згідно зі Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Резолюція ГА ООН 48/96 від 20 грудня 1993 року) [3, с. 3-4].

Так, наприклад, університети та коледжі Великої Британії впродовж останніх років з дедалі більшим розумінням ставляться до потреб студентів з інвалідністю, створюють для них спеціальні умови, наймають у штат людей з інвалідністю як радників з питань підтримки таких

студентів. У країні діє Національне бюро для студентів з інвалідністю – Скілл, яке надає людям з інвалідністю аналітичну інформацію про всі ЗВО країни, консультативну допомогу з різних аспектів навчання, суспільного життя, обрання професії, працевлаштування, проводить конференції, видає публікації, веде науково-дослідницькі роботи, пропагує досягнення людей з інвалідністю, налаштовує зв'язки між ними, здійснює лобювання їх інтересів у процесі прийняття державних рішень, співпрацює з представниками громадських організацій інвалідів. Інформування щодо ЗВО включає: правила вступу до нього, види підтримки та пільг на навчання для людей з інвалідністю, правила надання грантів, державного страхування 300 і грошових виплат, також забезпечує безкоштовну телефонну лінію підтримки [4, с. 127-128].

Зміни в законодавстві України відбуваються не настільки динамічно, як хотілося б, проте вже у 2015 р. у Постанові Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. №1187, в Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності закладів освіти зазначено, що „Заклад освіти повинен забезпечити доступність навчальних приміщень для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема безперешкодний доступ до будівлі, навчальних класів (груп) та іншої інфраструктури, відповідно до державних будівельних норм, правил і стандартів...” [5, с. 11-13].

Зростаюча актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість і недостатній рівень дидактичного опрацювання спричинили необхідність проектування Моделі супроводу молоді з інвалідністю впродовж навчання у ЗВО, яка забезпечить їм необхідні умови та підтримку. Серед сучасних підходів у здійсненні процесу навчання молоді з інвалідністю особливої актуальності набувають такі положення, як: інклюзія та інтеграція, індивідуальний та диференційований підхід. Сутність дидактичних засад організації роботи із студентами з ООП в аспекті розвитку їх можливостей найповніше розкривається з урахуванням класифікації видів порушень за наступними ознаками:

- характером порушень (сенсорні, рухові, ментальні, психічні),
- ступенем прояву (повна втрата чи часткова втрата функції),
- формами (органічні, функціональні);
- віковими особливостями (вроджене, рання втрата, пізня втрата);
- видом діяльності і сфер психіки, що її забезпечує (соціальна, розумова, академічна, трудова, творча, фізична);
- широтою виявлення в різних видах діяльності (загальна, спеціальна) [6, с. 44-46].

Статистичні дані вказують на щорічне незначне зростання кількості

студентів з особливими освітніми потребами, які навчаються у закладах вищої освіти. Причиною такої малої позитивної динаміки є відсутність необхідного супроводу, який передбачено для їх успішної інклюзії.

Останні роки в Україні починають з'являтися окремі ЗВО, які впроваджують інклюзивну форму навчання, яка забезпечує студентів з ОПП ефективним комплексним супроводом впродовж усього часу здобуття освіти. Це здійснюється через створення спеціальних Центрів, які розпочали свою діяльність на громадських засадах, водночас ряд закладів створює такі структури із державним забезпеченням. Кількість їх незначна, надають вони допомогу фрагментарно, оскільки ні їхній штат, ні їхній досвід не дозволяють охопити своєю діяльністю усіх потребуючих [7, с. 108-109].

За останні роки виявляється тенденція до появи серед освітніх інституцій інноваційних навчальних закладів, підструктур, що створюють теоретичне підґрунтя й дають практичний приклад педагогічної системи інклюзивного навчання осіб з інвалідністю. Застосування нової моделі освіти потребує нових методологічних підходів, нової педагогічної практики, впровадження новітніх навчальних технологій в освітній процес.

Література:

1. Засенко В., Колупасва А. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 20–30.
2. Ленів З. П. Особливості діяльності ресурсного центру з інклюзивної освіти в класичному університеті. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі* : тези доповідей ХХ Міжнародної н-п конференції. Київ : Університет „Україна”, 2012. С. 50-52.
3. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96). Київ : ВГСПО „НАІ України”, 2003. 40 с.
4. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі : навчально-методичний посібник. Київ : Соцінформ, 2004. 128 с.
5. Рейтинг вищих навчальних закладів „Топ-200 Україна” на 2016/2017 рік. Євроосвіта : Центр міжнар. проектів НДІ прикладних інформ. технологій. URL : <http://www.euroosvita.net> (дата звернення : 10.03.2024).
6. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / І. О. Білозерська, Л. В. Будяк, З. П. Ленів, та ін. ; за раг. ред. А. А. Колупасвої. Київ : 326 „А.С.К.”, 2012. 308 с.
7. Семенець Ю. О. Інтернаціоналізація вищої освіти: у пошуку перспектив вдосконалення стратегії провідних українських ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород. 2017. Вип 14. Ч. 2. С. 108–113 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ СНІД СЕРЕД МОЛОДІ

Пивоварчук Тарас Степанович

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інститут соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. соціол. н. Ковтун О. С.

Україна досі залишається серед світових лідерів за поширенням ВІЛ/СНІД. Це актуалізує необхідність посилення боротьби із цим явищем. Але варто зауважити, що найбільш ефективним способом боротьби із поширення хвороби є не лікування хворих, а попередження захворюваності. Це означає, що особливу увагу варто звернути на соціальну превенцію (профілактику) поширення ВІЛ/СНІД серед молоді.

Як особлива технологія соціальної роботи соціальна превенція характеризується власною організаційною логікою, яка відображена у конкретних етапах її розгортання.

Узагальнивши погляди щодо етапності соціальної профілактики можна виділити такі основні її етапи [2, с. 7-8]:

I. Діагностичний етап.

II. Організаційно-підготовчий етап.

III. Етап соціально-педагогічного впливу.

IV. Діагностично-корекційний етап.

VI. Рефлексивний етап.

До об'єктів соціально-превентивного впливу належать такі:

1) негативні фактори об'єктивних умов життєдіяльності, до яких відносяться матеріальна і соціально-культурна база, житлові та побутові умови, рівень добробуту, умови праці тощо;

2) негативні фактори, пов'язані із організаційно-управлінською діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування. До цих факторів відносяться: система освіти та виховання, соціально-побутове обслуговування, ЗМІ, заклади культури та мистецтва, ідейно-виховна і культурно-масова робота та ін.;

3) негативні фактори міжособистісних взаємин і поведінки людей, наприклад, побутові та сімейні відносини;

4) негативні фактори, пов'язані із правосвідомістю та соціально-правовим мисленням [1, с. 89].

До основних принципів профілактичної діяльності належать такі:

1. *Загальні принципи соціальної превенції:* 1) принцип забезпечення прав людини та свободи вибору, з урахуванням прав та свобод інших;

2) принцип добровільності та відсутності фізичного чи психологічного насильства; 3) принцип безпечності превенції для її суб'єктів та об'єктів; 4) принцип узгодженості превентивних дій та потреб об'єктів превентивної діяльності; 5) принцип попереджуваності, полягає у ранньому початку превентивних дій, що передують появі проблеми.

2. Організаційні принципи соціальної превенції [1, с. 7-8]:

1) принцип системності, полягає у розробці і проведенні програмних профілактичних заходів на основі системного аналізу соціальної ситуації; 2) принцип стратегічної цілісності, полягає у єдиній стратегії превентивної діяльності. Це визначає основні стратегічні напрями і конкретні превентивні заходи; 3) принцип багатоаспектності, передбачає поєднання різних аспектів превентивної діяльності, наприклад, таких, як: особистісний аспект; поведінковий аспект; просторово-централізований аспект; 4) принцип ситуаційної адекватності превентивної діяльності, полягає у відповідності превентивних дій реальній соціально-економічній, соціально-психологічній і наркологічній ситуації; 5) принцип континуальності, полягає у забезпеченні постійності, цілісності, динамічності, сталості, розвитку й удосконалення превентивної діяльності; 6) принцип солідарності, полягає у солідарній міжвідомчій взаємодії між державними структурами та інститутами громадянського суспільства; 7) принцип легітимності, полягає у реалізації цільової превентивної діяльності на основі прийняття її ідеології і довірливої підтримки більшістю населення; 8) принцип полімодальності і диференціації, полягає у гнучкому застосуванні в соціальній превенції різних підходів і методів.

Дотримання усіх означених принципів сприяє не лише підвищенню ефективності соціальної превенції ВІЛ/СНІД, але й збереженню гуманістичної суті соціальної превенції, об'єктом якої перш за все є людина, чия свобода, права та самовизначення, добровільність та достоїнство є ціннісною основою соціальної роботи з наркозалежними загалом.

Важливим для розуміння соціальної превенції ВІЛ/СНІД є висвітлення її видових характеристик. Виділяються такі типи превенції:

1) первинна (полягає в усуненні несприятливих факторів, що зумовлюють девіантні прояви в поведінці);

2) вторинна профілактика (полягає у ранній ідентифікації та швидкому усуненні порушень нервово-психічної системи);

3) третинна профілактика (полягає у лікуванні нервових та психічних порушень, які викликають девіації).

Окремим видом превенції є соціально-психологічна профілактика, яка має такі форми:

- 1) організація соціального середовища на основі вивчення його впливу на поведінку;
- 2) інформування, що включає способи впливу на когнітивні процеси особистості з метою підвищення її здатності до прийняття конструктивних рішень;
- 3) активне навчання соціально важливим навичкам;
- 4) організація здорового способу життя на основі уявлень про особисту відповідальність за здоров'я, гармонію з навколишнім світом і своїм організмом;
- 5) активізація особистісних ресурсів [3, с. 100].

Отже, сутність соціальної превенції ВІЛ/СНІД розкривається через її організаційну логіку. Важливим завданням для теорії та практики сьогодні є подальші дослідження способів усунення соціальних факторів ВІЛ/СНІД, таких як стан нормативної культури, деградація соціальної інфраструктури, звуження доступу до якісних освітніх послуг та медицини, негативні тенденції розвитку економіки, зокрема зайнятості молоді.

Література:

- 1.Вовкогон О. Реабілітація залежних від наркотичних речовин: інституційний вимір. *Наукові записки Києво-могилянської академії*. Соціологічні науки, 2009. Том 96. С. 94–98.
- 2.Головко Н. Соціальна профілактика правопорушень : навчальний посібник. Київ : ДП „Видавничий дім „Персонал”. 2017. С. 7–8.
- 3.Коротков П. Профілактика та корекція девіантної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98–102.

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Пляцовий Руслан Олександрович

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н. Островська Н. О.

Волонтери – це звичайні люди, які вкладають свій час, талант чи ресурси у втілення соціально корисних проєктів. Робити добрі справи

можуть усі: діти, дорослі, люди з підвищеними потребами, компанії, агенції і навіть цілі країни. Навіть одна добра справа здатна змінити суспільство, країну та світ на краще. На сьогодні волонтерські організації існують у 80-ти країнах світу. Близько 110 мільйонів людей щорічно беруть участь у добровільних програмах, де допомагають у сферах освіти, охорони здоров'я, екології, соціального захисту та багатьох ін. [1].

Волонтерство – це діяльність, яка здійснюється добровільно для суспільства чи окремих соціальних груп, без розрахунку на винагороду. Французьке слово *volontaire* („волонтер”) походить від латинського *voluntarius* („добровільний”). Волонтер – це людина, яка добровільно надає безоплатну допомогу людям, які потребують особливої підтримки та соціального захисту, або державі, некомерційній чи громадській організації [2].

Згідно із Загальної декларації волонтерів, яка була прийнята на XI Конгресі Міжнародної асоціації волонтерів 14 вересня 1990 року в Парижі, волонтерство – добровільна, активна, спільна або особиста участь громадянина в житті людських спільнот для реалізації його основних людських потреб та покращення якості життя, економічного і соціального розвитку [2].

Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах добровільності, гуманності, спільності інтересів, рівності прав, гласності, відповідальності. За допомогою волонтерства громадяни, усвідомлюючи свою особисту відповідальність за долю країни, роблять внесок у вирішення соціально значущих проблем суспільства.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України волонтерський рух та неприбуткові організації прийняли на себе чимало викликів. Нагальним постало питання створення додаткових гарантій та можливостей для волонтерів в умовах війни.

Умови повномасштабної війни вкотре продемонстрували неймовірну силу та масштаби волонтерського руху в Україні. Волонтери у співпраці з неприбутковими організаціями реалізують напрями з надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та постраждалим внаслідок широкомасштабної військової агресії Росії проти України, збирають кошти й закуповують товари для потреб фронту та цивільних, координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють авто-волонтерство тощо. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни [3].

Благодійний рух в Україні активно зростає та розвивається. Допомогти тим, хто цього потребує сьогодні, можна в один клік – відправивши посильну суму на рахунок відповідної організації. Проте не завжди такої допомоги достатньо – часто потрібні конкретні дії „на місцях”: доставка продуктів та одягу, допомога медикам, організація обідів для безпритульних, догляд за хворими та багато іншого. Цю роботу виконують волонтери – люди, які добровільно та безкоштовно займаються громадсько-корисною діяльністю.

Допомоги та особливої турботи потребує безліч соціальних груп: люди з інвалідністю, тяжкохворі люди, діти-сироти, пенсіонери тощо. Підтримку їм добровільно готові надавати волонтери. Вони також можуть брати участь в організації спортивних змагань, музичних фестивалів, освітній діяльності. Волонтерські організації роблять неоціненний внесок при евакуації постраждалих з місць активних бойових дій, беруть участь при будівництві соціально значущих об'єктів.

Таким чином, волонтерська діяльність може бути спрямована на [3]: підтримку людей, які опинилися у складних життєвих обставинах – малозабезпечених, безпритульних, безробітних; створення умов для розкриття творчого потенціалу людей з обмеженими можливостями (проведення виставок, концертів, майстер-класів); пошук зниклих людей; розвиток освіти та науки; охорону навколишнього середовища: екологічні марші, боротьба із бракон'єрами, благоустрій заповідних територій; організацію спортивних, культурних, релігійних заходів.

Дослідження динаміки змін українського волонтерства виступає важливим завданням для наукової, управлінської спільноти, громадських діячів, представників волонтерського руху і державних органів влади. На сьогодні ці питання на підґрунті залучення можливостей сучасних ІКТ, цифрових та мережевих технологій досліджено недостатньо, хоча потужний вплив сучасних технологій на процеси інституціоналізації волонтерства в Україні, на форми та напрями взаємодії та самоорганізації волонтерської спільноти є очевидним.

Література:

1. Волонтери. Мобілізація добра : збірка / С. Жадан, К. Бабкіна, Л. Денисенко, та ін. ; уклад. і авт. передм. І. Карпа. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 253 с.
2. Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах безпекових викликів: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова, Р. Г. Драпушка ; Навчально-науковий інститут права УДУ імені Михайла Драгоманова, м. Київ, 27 квітня 2023 р. Київ, 2023. 246 с.
3. Єльнікова Г., Марчак О. Моніторинг розвитку громадсько-активної школи. *Післядиплом. освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 63–66.

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Самсонюк Юрій Леонідович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

Формуючи сучасну модель інтегрованих соціальних послуг, слід визначити цілі, а також її пріоритетні напрями у галузі надання соціальних послуг, передбачити сучасні методи та заходи стосовно розширення доступу до послуг осіб, що потребують сторонньої допомоги, перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення їх ефективності та якості.

Так, сучасні підходи до соціального обслуговування „передбачають створення інтегрованої моделі центру надання соціальних послуг, до роботи якого залучаються всі наявні в громаді провайдери соціальних послуг, незалежно від форм власності. Це дає змогу, використовуючи метод кейс-менеджменту, збільшувати кількість, різноманітність та якість соціальних послуг для мешканців громади” [1].

Тому, формуючи сучасну модель інтегрованих соціальних послуг слід законодавчого врегулювати питання, зокрема, стосовно визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, формування соціального замовлення, видах та обсягах такого замовлення, планування та соціальних послуг з урахуванням потреб.

Система соціальних послуг повинна базуватися на таких принципах:

- 1) орієнтованість на задоволення потреб отримувачів соціальних послуг;
- 2) адресність їх надання;
- 3) залучення отримувача соціальних послуг до самостійного розв’язання власних проблем;
- 4) надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб та забезпечення проживання отримувачів таких послуг у територіальній громаді;
- 5) створення для суб’єктів, що надають соціальні послуги, рівних умов на ринку таких послуг;
- 6) якість та ефективність надання соціальних послуг;
- 7) прозорість надання таких послуг [2].

Для впровадження інтегрованої моделі системи соціального обслуговування населення соціальній службі слід провести роботу із

складання короткострокового та середньострокового планів із застосуванням програмно-цільового методу.

Важливо також, „щоб при застосуванні програмно-цільового методу складання бюджету заходи із соціальної роботи в наданні соціальних послуг розглядалися комплексно з урахуванням взаємозв'язку між різними сферами діяльності, зокрема, медичною, виховною, освітньою та культурно-просвітницькою” [3, с. 81].

Напрямки впровадження такої інтегрованої моделі можуть бути наступними: Міністерство соціальної політики України; створення структурних підрозділів, що мають повноваження щодо управління системою надання соціальних послуг та соціального захисту; інтеграція стратегій; планування та програмно-цільового бюджетування, узгодження місцевих програм; інтеграція процесів в наданні соціальних послуг; забезпечення доступності, ефективності, запровадження комплексного підходу до розв'язання проблем.

Виокремимо також необхідність застосування технології кейс-менеджменту (ведення випадку) в інтегрованій системі надання соціальних послуг.

Ведення випадку – це спосіб організації надання соціальних послуг, коли призначений спеціаліст (кейс-менеджер або спеціаліст з ведення випадку) оцінює потреби особи або родини, які звернулися за допомогою, планує, організовує та координує процес надання соціальних послуг, здійснює моніторинг та оцінює результативність наданих послуг, наснажує родину [4].

З метою підвищення позитивних результатів у галузі соціального обслуговування слід:

1) втілювати маркетингове управління попитом і пропозицією, а також стратегічне планування соціальних послуг;

2) урізноманітнити джерела, приріст та розподіл фінансових ресурсів;

3) розвивати систему взаємодії усіх установ та закладів соціального обслуговування населення, як на територіальному, так і на державному рівнях;

4) постійно забезпечувати обмін кадровими, фінансовими, інформаційними ресурсами в рамках загальної системи.

Наразі в нашій державі система державного соціального обслуговування ще знаходиться на стадії розвитку на шляху до впровадження європейських технологій та цінностей. Цілі та напрямки соціального обслуговування визначаються на підставі потреб осіб у відповідних соціальних послугах. Важливо, щоб соціальне

обслуговування максимально враховувало потреби тих громадян, яким вони адресуються. В умовах впровадження децентралізації досить важливим моментом виступає спроможність повного та оперативного виконання соціальної функції держави стосовно окремих категорій осіб. Вважаємо, що саме це, поряд із іншими головними принципами реалізації інтегрованої моделі соціальних послуг, може бути шляхом до розв'язання поточних проблем, оперативного підвищення якості соціальних обслуговування органів місцевого самоврядування в межах розширених повноважень.

Література:

1. Моделі інтегрованих соціальних послуг в громадах. URL : <https://decentralization.ua/news/12544> (дата звернення : 09.03.2024).
2. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 61. стор. 71. стаття 2482.
3. Ясінська Н., Меснянко Т., Пугач О. Проблемні аспекти практичної реалізації моделі інтегрованих соціальних послуг в територіальних громадах. *Аспекти публічного управління*. Том 9. № 2. 2021. С. 78–85.
4. Модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад. URL : <https://decentralization.ua/uploads/library/file/571/Bilovodsk.pdf> (дата звернення : 09.03.2024).

АНАЛІЗ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У МІСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Сердюк Владислав Русланович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

Сучасний важкий стан в нашій країні характеризується глобальними змінами у соціальному житті суспільства, визначається результатами реформ, які направлені на підвищення ефективності діяльності різних соціальних інститутів та структур. Така діяльність спрямована на створення ефективної та оптимальної системи соціальної роботи.

Відповідно до Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” власні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування (управлінь з соціального захисту) передбачають встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень

додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення; вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих військовослужбовців, а також військовослужбовцям, звільненим у запас або відставку, інвалідам з дитинства; організацію для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально-доступними цінами, а також безоплатного харчування; вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг, а делеговані повноваження передбачають підготовку і подання на затвердження ради територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організацію їх виконання, участь у розробці територіальних програм зайнятості населення; забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов соціально-незахищених верств населення; організацію проведення оплачуваних громадських робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні тощо [1].

Тому, аналізуючи систему соціальної роботи у м. Хмельницькому, зазначимо, що до складу управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради входять такі структурні підрозділи:

- 1) відділ праці;
- 2) відділ по роботі з ветеранами та членами їх сімей;
- 3) відділ бухгалтерського обліку та звітності;
- 4) відділ пільг;
- 5) відділ грошових виплат та компенсацій;
- 6) загальний відділ;
- 7) відділ програмного забезпечення та автоматизованої обробки інформації;
- 8) відділ організаційно-інформаційної роботи та взаємодії з об'єднаннями громадян;
- 9) відділ соціальної підтримки пільгових категорій громадян та осіб з інвалідністю;
- 10) відділ контролю за наданням соціальної підтримки та нагляду за правильністю призначення (перерахунку) і виплати пенсій;
- 11) відділ підтримки сім'ї та координації надання соціальних послуг;
- 12) юридичний відділ.

Окрім цього управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради підпорядковані установи, які також надають соціальні послуги:

- 1) Хмельницький міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- 2) Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю „Школа життя”;
- 3) Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень „Родинний затишок”;
- 4) Хмельницький міський центр соціальної підтримки та адаптації;
- 5) Рекреаційний центр „Берег надії”;
- 6) Хмельницький міський Центр соціальних служб;
- 7) Позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку „Чайка” [2].

Розпочав роботу Центр стресостійкості – міжнародна тренінгова платформа, створена Ізраїльською коаліцією травми. Центр працюватиме з військовими та їх родинами, фахівцями першої лінії (медиками, освітянами, рятувальниками, комунальниками) [3].

Ефективність діяльності державних органів управління є складним, комплексним завданням, що вимагає концентрації зусиль багатьох структур суспільства, відкритості влади до змін, готовності населення до діалогу із владою. Все це вимагає переосмислення значення ролі та функцій держави, сутності її взаємин із суспільством. Поспішні та непродумані рішення можуть призвести до значних еко-номічних та соціальних втрат, не кажучи вже про те, що про успішність діяльності органів державної влади не може бути й мови [4, с. 70].

Таким чином, підвищення рівня ефективності діяльності органів соціальної роботи у м. Хмельницькому є цілим важливим комплексом складних взаємопов'язаних процесів, які включають удосконалення механізмів здійснення функцій та повноважень управління, а також структурні та організаційні зміни у самій системі управління. При цьому вдосконалення сучасної системи соціальної роботи супроводжується не тільки удосконаленням та зміцненням владних повноважень, але й одночасно дотриманням інтересів громади, прав її мешканців, забезпеченням прозорості діяльності органів та установ. Важливим механізмом у забезпеченні ефективності діяльності органів соціальної роботи у м. Хмельницькому виступає вдосконалення норм локальних нормативних актів, а також, загалом, чинного законодавства.

Отже, аналіз функціонування системи органів та установ соціальної роботи на рівні міської територіальної громади виявив низку проблемних

аспектів, які потребують системного вирішення, формування сучасної моделі ефективної соціальної роботи відповідно до міжнародних стандартів і європейських пріоритетів.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. ст. 170.
2. Управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради. URL: <https://soczahist.khm.gov.ua/> (дата звернення : 11.03.2024).
3. Програма економічного і соціального розвитку Хмельницької міської територіальної громади на 2024 рік. URL : <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-programy-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvytku-hmelnyckoyi-miskoyi-6> (дата звернення : 14.03.2024).
4. Балака Б. О. Публічне управління у сфері соціальної політики. *Публічне управління та адміністрування*. 2021. № 2. С. 67–70.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Студілко Артем Олегович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

Гарантування надання соціальних послуг, а також забезпечення соціальної безпеки є однією з важливих завдань публічного управління у сфері соціальної роботи, важливим фактором успішного розвитку країни. Власне безпека являє собою стан захищеності інтересів суспільства, особи, сім'ї від зовнішніх та внутрішніх. Об'єктами публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні виступають всі елементи соціальної системи, регульовані державою. Зарубіжний досвід безпосередньо вказує на те, що без регулюючої ролі держави не може бути соціально орієнтованої ефективної економіки, а також дієвості забезпечення соціальної роботи на регіональному рівні. Зважаючи на це здійснимо аналіз зарубіжного досвіду організації публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні, надання соціальних послуг, супроводу осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Зауважимо, що науковці вважають, що для нашої держави найбільше „підходить модель Беверіджа. Підставою для цього є Європейський курс країни, а основним напрямком соціальної політики у європейських країнах є створення економічно сильного та політично активного середнього класу власників з високим рівнем правової свідомості громадян” [1, с. 8].

У західних демократіях „наголошується на публічному адміністративному управлінні або публічному адмініструванні. Справа в тому, що публічне управління зазвичай підкорялося політичній владі. Тому відношення між управлінням і політикою завжди досить складні, але для їх вирішення зі зростаючою кількістю суперечностей застосовуються сучасні інформаційно-комунікативні технології. При цьому, отримавши особливу технологічну компетенцію, адміністративний апарат претендує на більш активне входження у сферу політики, але виявляється нездатним до домінування через зростаючу складність і комплексність публічного управління” [2, с. 9].

Також, для розуміння особливостей інституту публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні корисним є аналіз досвіду розвинених європейських країн, зокрема Франції, в якій існує окремих три публічні служби:

1. Державна служба – аналогом в нашій державі слугує центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи.
2. Територіальна служба – аналогом в Україні є місцеві державні адміністрації та комунальні заклади у галузі соціальної роботи.
3. Служба охорони здоров'я – аналогом в нашій країні виступає галузь охорони здоров'я.

Отже, державну політику на місцевому рівні реалізують неконцентровані адміністрації. „Чиновники, які в них працюють, підпорядковані префектурам і субпрефектурам, а також регіональним і департаментським управлінням різних міністерств (департаментські управління Міністерства забезпечення, Міністерства сільського і лісового господарства, Міністерства із санітарних і соціальних питань тощо). Проте, з різних причин, деякі служби відхиляються від цієї ієрархії: служби міністерства Національної освіти підпорядковуються ректору, служби міністерства юстиції та служби міністерства захисту – воєнному керівництву, і, звісно, всі делегалізовані підрозділи центральних служб. До територіальних публічних службовців належать чиновники комун та мерій, які працюють у виконавчих службах департаментів, регіонів, комун, публічних установах міжкомунального співробітництва, офісах житла тощо” [3, с. 13].

В унітарних державах адміністративний нагляд у сфері публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні, як правило, здійснюють урядові уповноважені. Так, „у Литві нагляд за дотриманням органами самоврядування Конституції і законів, за виконанням рішень Уряду здійснюється призначеними Урядом представниками (ст. 123 Конституції).

У Польщі органами нагляду за діяльністю одиниць територіального самоврядування є Голова Ради міністрів і воєводи, а в галузі фінансових справ – також регіональні рахункові палати (ч. 2 ст. 171 Конституції)” [4, с. 63].

Таким чином, для України має становити великий практичний інтерес запозичення міжнародного досвіду. Проте неправильна інтерпретація методології публічного управління у сфері соціальної роботи на регіональному рівні, ігнорування суттєвих національних відмінностей, призводить до проблем адаптації зарубіжного досвіду в соціальній роботі. Враховуючи відмінності у культурі, політичних системах, засобах та потребах, порівнювати соціальну політику різних держав надзвичайно складно. Для успішної адаптації світового досвіду слід дослідити соціальну політику, взаємозв'язок моделей та концепцій соціальної підтримки населення на регіональному рівні з рівнем розвитку держави та суспільства. Соціальна робота має свої особливості залежно від територіального рівня, країни, економічного розвитку відповідно до встановленого законодавства. Соціальна сфера є досить ваговою часткою у розвитку публічного управління саме на регіональному рівні.

Література:

- 1.Махортов Ю. О., Телічко Н. А. Інноваційні підходи до удосконалення системи управління сферою соціального захисту населення. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2018. № 17. С. 4–14.
- 2.Баранов А. Сучасний стан розвитку публічного управління в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2019. № 8. С. 5–12.
- 3.Зарубіжний досвід публічного адміністрування : метод. рек. / авт. кол. : Н. М. Мельтюхова, В. В. Корженко, Ю. В. Дідок та ін. ; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. Київ : НАДУ, 2020. 28 с.
- 4.Пеший О. В. Зарубіжний досвід організації діяльності центральних та місцевих органів публічної адміністрації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 61–65.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

Тищенко Катерина Вікторівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Питання зайнятості та працевлаштування є однією з найгостріших проблем в Україні на сьогоднішній день. Очікуваної стабілізації ринку праці не відбулося, зберігається тенденція до зростання офіційного та прихованого безробіття (один із парадоксів вітчизняного ринку праці), особливістю зареєстрованого ринку праці у 2023 році є загострення проблеми безробіття серед населення працездатного віку через посилення невідповідності між попитом та пропозицією робочої сили.

Відповідно до Закону України „Про зайнятість населення” (стаття 2), безробітним вважається особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [1].

У наведеному визначенні визнається свобода праці, недопустимість примусової обов'язкової праці. В Конституції України (ст. 43) записано, що використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яку особа виконує за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і надзвичайний стан [2].

Що стосується причин безробіття, то, як і у випадку з економічними кризами, існує кілька поглядів на це питання, що відображають думки прихильників різних шкіл і течій в економічній теорії [3].

Прихильники класичного підходу до пояснення функціональних механізмів ринкової економіки пов'язують проблему безробіття безпосередньо з дією чинників, які перешкоджають вільному ціноутворенню на ринку праці. З цієї точки зору, на ринку праці, як і на інших ринках, попит і пропозиція повинні врівноважуватися вільними ринковими цінами. Якщо попит і пропозиція на послуги праці збігаються, то безробіття не виникає.

Такий стан справ на ринку досягається тоді, коли ціна на послуги праці вільно коливається і встановлюється на рівноважному рівні. Тому, якщо попит перевищує пропозицію, ціни на послуги праці повинні зростати, а якщо пропозиція перевищує попит, ціни повинні падати. З цієї точки зору існування надмірного безробіття пояснюється

недостатньою гнучкістю заробітної плати (яка розглядається як ціна послуг праці) до зниження. Тому представники класичної школи вважають відповідальними за загострення проблеми безробіття профспілка та державу, які встановлюють мінімальну заробітну плату на рівні, вищому за рівноважну ціну послуг праці. За відносно високої заробітної плати пропозиція робочої сили перевищує попит на неї з боку підприємців і виникає безробіття.

Проблема безробіття також займає центральне місце і в теорії Кейнс. Кейнс пояснював недовикористання економіки (а отже, і неповну зайнятість працездатного населення) дефіцитом сукупного попиту. Тому вирішення проблеми безробіття слід шукати у стимулюванні зростання складових сукупного попиту – приватних інвестицій, державних і приватних витрат та експорту. У зв'язку з цим варто звернути увагу на діаметрально протилежні пояснення наслідків зростання заробітної плати в класичній та кейнсіанській школах. Якщо класична школа розглядає зростання заробітної плати як загрозу загострення проблеми безробіття, то кейнсіанська теорія розглядає заробітну плату як компонент сукупного попиту, а її підвищення – як стимулювання зростання обсягів виробництва та зайнятості.

Таким чином, сьогоднішні високі зарплати в розвинених країнах є результатом як боротьби за права працівників, так і усвідомленняправлячим класом необхідності вирішення проблеми збуту товарів і послуг для забезпечення нормального функціонування ринкової економіки [4].

Безробіття особливо гостро стоїть у країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна. Це пов'язано з тим, що система матеріальної підтримки безробітних перебуває на стадії становлення і не є повністю ефективною, брак фінансових ресурсів унеможливує підтримку допомоги по безробіттю на більш-менш адекватному рівні, а для більшості населення, яке звикло жити в умовах офіційної зайнятості, втрата роботи є соціальною та психологічною катастрофою. Це пов'язано, серед іншого, з тим, що для більшості населення, яке звикло жити в умовах офіційної зайнятості, втрата роботи є соціальною та психологічною катастрофою.

Література:

1. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. №5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. ст. 243.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення : 10.03.2024).
3. Петюх В. М. Ринок праці та зайнятість : навчальний посібник. Київ : МАУП, 1997. 120 с.

ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА САМООЦІНКУ ТА СОЦІАЛЬНУ АДАПТАЦІЮ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Чекман Надія Миколаївна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія” Хмельницького інституту ПрАТ „ВНЗ „Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Олійник В. В.

Інклюзивна освіта стала важливою складовою сучасного освітнього простору, прагненням створити середовище, де кожен учень, незалежно від своїх особливостей та потреб, має можливість отримати якісну та повноцінну освіту. Питання вивчення впливу інклюзивної освіти на самооцінку та соціальну адаптацію дітей з особливими потребами є актуальним та значущим в контексті розвитку сучасної педагогічної науки.

Варто зазначити, що інклюзивна освіта створює середовище, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та важливою. Це сприяє підвищенню самооцінки, оскільки дитина розуміє, що вона є частиною загального колективу, де її здібності та досягнення цінуються. Відчуття приналежності до оточуючого середовища сприяє формуванню позитивної самооцінки та розвитку віри у власні сили.

Також інклюзивна освіта стимулює соціальну адаптацію дітей з особливими потребами. Вони мають можливість взаємодіяти зі своїми однолітками, відчувати емоційну підтримку та долучатися до різноманітних активностей. Це допомагає розвивати навички спілкування, сприйняття та взаєморозуміння, що є ключовими для успішної адаптації в суспільстві.

Крім того, інклюзивна освіта сприяє розширенню соціального кола дітей з особливими потребами. Вони мають змогу зустрічати нових друзів, спільно вирішувати завдання та взаємопідтримувати один одного. Це сприяє формуванню позитивного соціального статусу та відчуттю власної важливості в колективі [1].

Усі ці чинники разом впливають на загальний розвиток дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта сприяє підвищенню їхньої

самооцінки, розвитку соціальних навичок та успішній адаптації в суспільстві. Таким чином, вона є ключовим елементом для забезпечення повноцінного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей.

Тривала інклюзивна освіта також має великий потенціал у формуванні толерантного суспільства. Діти, які виростають в інклюзивних середовищах, вчаться приймати та поважати різницю, розуміючи, що кожна людина має свої унікальні риси та потреби. Це сприяє подальшому розвитку толерантності, емпатії та взаєморозуміння в майбутньому.

Інклюзивна освіта стимулює розвиток креативності та інноваційного мислення. Діти з різними особливостями навчаються спільно працювати, шукаючи різні шляхи досягнення спільних цілей. Цей процес сприяє виробленню гнучкості мислення та здатності швидко адаптуватися до нових ситуацій, що є важливими навичками в сучасному світі [2].

Необхідно також відзначити, що інклюзивна освіта сприяє підвищенню рівня освіти та розвитку суспільства в цілому. Враховуючи різноманітні потреби учнів, система освіти стає більш гнучкою та адаптивною, що дозволяє забезпечити найкращі умови для кожної дитини. Це сприяє підвищенню загального рівня освіти та розвитку суспільства в цілому.

Отже, вплив інклюзивної освіти на самооцінку та соціальну адаптацію дітей з особливими потребами надзвичайно важливий та багатогранний. Ця форма навчання сприяє не лише особистісному розвитку кожної дитини, але й формуванню толерантного та інклюзивного суспільства, де кожна людина має рівні можливості для самореалізації та успіху.

Інклюзивна освіта сприяє розкриттю потенціалу кожної дитини, незалежно від її обмежень чи особливостей. Забезпечуючи індивідуальний підхід та підтримку, вона дозволяє кожній дитині розвивати свої здібності та таланти. Це може призвести до виявлення непередбачуваних можливостей учнів і досягнення ними вражаючих результатів, які можуть стати прикладом для інших.

Інклюзивна освіта сприяє формуванню емоційної інтелігентності та соціальної компетентності у всіх учасників освітнього процесу. Діти вчаться бути співчутливими, терплячими та розуміючими, розвиваючи ключові міжособистісні навички, які необхідні для успішної взаємодії в суспільстві [3, с. 52].

Не менш важливою є роль інклюзивної освіти у формуванні позитивного ставлення до різноманітності. Вона сприяє вихованню у дітей поваги до інших та розумінню важливості включеності кожної людини у суспільство. Це сприяє зменшенню стигми та дискримінації

щодо осіб з особливими потребами та сприяє побудові більш справедливого і рівного суспільства.

Отже, інклюзивна освіта має значний вплив на самооцінку та соціальну адаптацію дітей з особливими потребами, сприяючи їхньому особистісному розвитку та інтеграції в суспільство. Вона відкриває нові можливості та перетворює стереотипи, роблячи світ більш відкритим, толерантним та доброзичливим місцем для всіх його членів.

Література:

1. Єцкало І. Інклюзивна освіта в Україні: принципи, переваги і особливості. URL : <https://schoolnavigator.com.ua/uk/posts/inkliuzyvna-osvita-v-ukraini> (дата звернення : 05.03.2024).
2. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні. URL : http://www.ussf.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=162:inkliuzyvna-osvita-dlia-ditei-z-osoblyvyvmy-potrebamy-v-ukraini&catid=8&Itemid=115 (дата звернення: 04.03.2024).
3. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління* : навч.-метод. посіб. / кол. авт. : Колупасва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. / за заг. ред. Даниленко Л. І. Київ, 2007. 128 с.

Секція II.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

РОЛЬ ЕМОЦІЙ У НАВЧАННІ ШКОЛЯРІВ

Алієва Марина Анатоліївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. ю. н. Петrenchенко С. А.

Проблема емоційного розвитку дитини шкільного віку є актуальною для психологів та педагогів. У молодшому шкільному віці головна проблема полягає в навчанні дітей адекватно виражати свої емоції під час взаємодії з тими, хто їх оточує.

В Державному стандарті початкової освіти України серед умінь, спільних для всіх компетентностей, названі вміння конструктивно керувати емоціями, співпрацювати з іншими особами. Важливими серед усіх компетентностей є здатність усвідомлювати й розуміти як свої емоції, так і емоції інших, конструктивно керувати своїми емоціями, застосовувати емоційний інтелект у житті й освітньому процесі [2].

У психології емоції розглядають, як специфічну форму взаємодії людини із навколишнім світом з середовищем, що спрямовано на пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе. Емоції відіграють важливу роль у навчанні школярів. Емоції мають вплив на увагу, пам'ять та бажання навчатися. Позитивні емоції, такі як радість та зацікавленість, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, підвищують мотивацію та рівень успішності. З іншого боку, негативні емоції, такі як страх або роздратування, можуть заважати навчанню. Навчання, яке включає емоційний аспект, може бути більш ефективним.

Учні молодшого шкільного віку відрізняються своєю емоційною вразливістю і зовнішніми проявами своїх емоцій. Молодшому школяреві властивий широкий спектр емоцій, вони легко переключаються від однієї емоції до іншої. Під час навчання в період молодшого шкільного віку емоції школяра набувають змістовності та стійкості.

Емоційна сфера молодших школярів, згідно з їхніми дослідженнями, характеризується легкою чуйністю на події, що відбуваються, і окрасою сприйняття, уяви, розумової і фізичної діяльності емоціями; щирістю і відвертістю вираження своїх переживань – радості, смутку, страху, задоволення або незадоволення; готовністю до афекту страху; в процесі навчальної діяльності дитина переживає страх як передчуття неприємностей, невдач, невпевненості у своїх силах, неможливість впоратися із завданням; школяр відчуває загрозу своєму статусу в класі, сім'ї; великою емоційною нестійкістю, частою зміною настроїв (на загальному тлі життєрадісності,

бадьорості, веселості, безтурботності), схильністю до короткочасних і бурхливих афектів; емоціогенними чинниками для молодших школярів є не тільки ігри і спілкування з однолітками, але і успіхи в навчанні та оцінка цих успіхів учителем і однокласниками [1].

Завдяки підтримці позитивних емоцій учнів, вчителі можуть створити сприятливе середовище для навчання. Важливо створювати можливість виражати свої емоції, щоб вони відчували себе підтриманими та зрозумілими. Таким чином, емоції мають значний вплив на навчання школярів та їх врахування може бути корисним для покращення процесу навчання та зростання академічних досягнень учнів. Вчителю важливо знати індивідуальні особливості своїх учнів і адаптувати свої методи навчання відповідно до їх емоційних потреб.

Література:

1. Варава Л. А. Аналіз проблеми категорії „переживання” і компонентів дослідження. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 7. Вип. 39. С. 48–56.
2. Державний стандарт початкової освіти (State standard of primary education), 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Tex> (дата звернення : 16.03.2024).

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА

Бех Роман Сергійович

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: д. психол. н., професор Волинець Н. В.

Формування комунікативної компетентності педагогів розглядають Г. Грибан, І. Мичка, А. Гарлінська, О. Солодовник, Ю. Чайка, П. Пилипчук, А. Денисовець. До складу професійної комунікативної компетентності автори відносять комунікативні знання, уміння і навички; комунікативну спрямованість; гуманістичне спілкування; комунікативну креативність, які забезпечують ефективне педагогічне спілкування. Підвищення рівня професійної компетентності вчителя науковці вбачають у вдосконаленні саме комунікативної компетентності [1, 2, 3].

Термін „комунікативна компетентність” не є новим у педагогічній літературі, однак однозначна трактовка цього поняття на сьогодні відсутня. Найчастіше комунікативну компетентність розглядають як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми.

До складу комунікативної компетентності включають певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне здійснення комунікативного процесу. Д. Ізаренков трактує комунікативну компетентність як здатність людини до спілкування в одному й декількох видах мовної діяльності, що являє собою придбану в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу якість [3].

Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особі в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань та ін. Комунікативна компетентність містить такі складові: комунікабельність (здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми); володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння.

Таким чином, комунікативна компетентність являє собою складну інтегральну характеристику особистості майбутнього фахівця. Комунікативна компетентність – це не лише наявність знань, умінь та навичок, а й готовність їх адекватного та ефективного використання у безпосередній професійній діяльності. Комунікативна компетентність носить нормативний характер, включає в себе норми та правила комунікативної поведінки у суспільстві, є особистісною характеристикою майбутнього фахівця, у якій відображається і спрямованість студента на виконання майбутніх професійних задач і його ставлення до обраної професії, до самого себе і типу взаємодії з іншими людьми.

В основі комунікативної компетентності лежить широка гама загальнолюдських цінностей. Це свідчить про комплексний характер комунікативної компетентності, яка включає особистісні, пізнавальні, емоційні та поведінкові характеристики. Враховуючи характер соціально-педагогічної роботи, однією із важливих і необхідних якостей педагога є комунікабельність, у загальнолюдському плані це явище багатогранне [3].

Соціально-педагогічна діяльність у будь-яких умовах залишається організаційною і комунікативною, тому комунікативність для педагога – це не лише соціально-психологічна, але й професійно значуща якість. Тому педагог повинен володіти такими комунікативними і професійно значущими якостями: стриманість, урівноваженість; доброзичливість; повага; довір'я; відкритість; оптимізм; внутрішня енергія, впевненість у собі, самоконтроль, справедливість, організаторські уміння і навички; уміння відстоювати свої переконання, педагогічний такт; емпатія; рефлексія.

Оволодіння теорією професійного спілкування, пізнання його структури, функцій, стилів, моральних принципів, входження в

технологію даного процесу, формування в результаті цього професійних комунікативних навичок і прийомів, оволодіння досвідом комунікативної діяльності – це основні завдання кожного педагога, які сприяють розвитку комунікативних здібностей і комунікативної культури спеціаліста соціально-педагогічної сфери, удосконалення його комунікативної компетентності [4].

Високий рівень розвитку комунікативної компетентності сприяє становленню професійної ідентичності, полегшує процес професійної соціалізації особистості педагога, забезпечує інтенсивний професійний розвиток. Професіоналізація особистості педагога включає в себе розкриття змісту та особливостей його взаємодії з специфікою та вимогами професії; формування, розвиток та вдосконалення майбутнім фахівцем його основних професійних компетенцій; набуття особистістю основних професійно важливих якостей; відображає якісні, прогресивні зміни, які відбуваються у психіці фахівця в процесі професійної соціалізації.

Література:

1. Федоренко Ю. С. Комунікативна компетентність як найважливіший елемент успішного спілкування. *Рідна школа*. 2002. № 1. С. 63–65
2. Рурік Г. Л. Комунікативна компетентність як складова професійної майстерності учителя та засіб побудови гуманних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу*: наук. пос. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2011. С. 344–380.
3. Кипиченко Н. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкової школи як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 36. С. 274–279.
4. Олійник Г. Комунікативна компетентність як складова професійної компетентності соціального педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 20. С. 90–92.

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН У КАНАДІ, ЯКІ ЕМІГРУВАЛИ ЗАКОРДОН ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Блонська Тетяна Вячеславівна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Початок повномасштабної війни в Україні з 24 лютого 2022 року значно активізував міграційні процеси як всередині країни, так і за її

межами. Значна кількість людей, що шукали притулок від воєнного конфлікту в Україні, вибрала для поселення країни, що розташовані біля кордону з Україною. Однак існує велика група українців, які вирішили розпочати нове життя на іншому материках, зокрема – у Канаді, де проживає велика діаспора українців [1].

Дослідження проблеми адаптації закордоном привертає значну увагу науковців у світі, такі дослідження охоплюють різні аспекти адаптаційного процесу, включаючи етапи адаптації, аналіз факторів, які впливають на психічне становище мігрантів, а також питання соціально-культурної адаптації та необхідності психосоціальної підтримки. Серед відомих науковців, що досліджують цю проблематику, можна відзначити Ф. Василюка, О. Шокала, Л. Дідковську, М. Слюсаревського, О. Блинову, О. Малиновську та ін. Досліджуючи адаптацію українських емігрантів закордоном необхідним є врахування сучасних воєнних умов в Україні, що є особливою підставою для вимушеної міграції, що змінює характер і ускладнює певною мірою процес адаптації.

У монографії Л. Дідковська та А. Дідковський характеризують еміграцію як „...потенційно екстремальну міжкультурну соціальну ситуацію: вона виникає несподівано, виходить за межі звичного досвіду, вирізняється такою взаємодією між людиною та соціальним середовищем, коли останнє створює реальну загрозу для її соціально-психологічної цілісності і для подолання цієї загрози людина мобілізує усі свої адаптивні можливості, переживаючи при цьому граничне для себе психоемоційне навантаження” [2, с. 80].

Процесам адаптації сприяє певний характер ідентичності та менталітету, тобто сукупність розумових, емоційних, культурних особливостей, ціннісних орієнтацій, що притаманні певній етнічній групі, нації, народності [2].

Соціальна адаптація ключова для успішної інтеграції та гармонійного існування в новому середовищі. Цей процес вимагає психологічної та фізичної адаптації до нових умов перебування.

Еміграція українців після початку військових дій в Україні відрізняється вимушеністю через військові дії на території України, яка є найскладнішим психологічним аспектом. Брак часу для підготовки до переїзду, різка кардинальна зміна оточення та стрес через страх за власне життя та близьких значно ускладнюють адаптацію, перебування далеко від родичів, що залишились в небезпеці в Україні, значно підсилює тугу за Батьківщиною та ускладнює процес адаптації.

За останніми результатами дослідження центру Разумкова щодо вимушеної гендерної міграції з України до ЄС, респонденти вказували на

наявність відчуття самотності, невизначеності перспектив, відчуття підвишеного стану, „ступору”, очікування, туги за домом, рідними та друзями, почуття тривожності. [3, с. 65]

Українські емігранти недостатньо володіють інформацією про життя в Канаді, місцеве законодавство та податкову систему, що викликає емоційну напругу та вимагає постійних консультацій з фахівцями. Неурядові волонтерські та релігійні організації Канади надають безоплатно інформаційно-консультативну та соціальну підтримку емігрантам, також інформаційні послуги щодо працевлаштування, освіти, медичної допомоги, житла та соціально-психологічну підтримку.

Важливою перешкодою успішної та швидкої адаптації українців в Канаді є низьке володіння англійською мовою. Це ускладнює пошук високооплачуваної роботи за фахом закордоном, що змушує висококваліфікованих фахівців приймати непрофільні посади з меншою оплатою. Незнання місцевого менталітету та соціально-культурні відмінності являють перешкоду для успішної адаптації. Канаду вважають країною мігрантів, проте ментальність населення Канади значно відрізняється від ментальності українців [4].

Канада активно сприяє адаптації українців, які прибули до країни за візою CUAET, яка надає можливість отримати спеціальний дозвіл на роботу відкритого типу по всій території країни (оформлення дозволу відбувається в аеропорту Канади). На відміну від інших діючих програм міграції, отримання візи CUAET не передбачало складання спеціальних тестів на знання іноземної мови, підтвердження дипломів про освіту та надання будь-яких інших додаткових документів. До прикладу учасники федеральної програми міграції Express Entry мають високі вимоги щодо участі у програмі, адже оцінюються за допомогою канадської системи балів, яка враховує такі критерії, як вік, освіта, досвід роботи, знання мови та зв'язки з Канадою [5]. Канадський уряд надає одноразову фінансову допомогу для українських емігрантів на проживання, проте, на відміну від деяких європейських країн, щомісячна фінансова підтримка не передбачена, навіть для вразливих груп населення, таких як люди з інвалідністю, діти або одинокі матері [6].

Канада суттєво відрізняється від європейських країн, не зважаючи на наявність великої української діаспори та суттєвої підтримки держави, варто врахувати, що країна має суворий клімат та складну систему правил та оподаткування, сувору систему штрафів, високі ціни на оренду житла, іншу ментальність жителів, мультикультурність, іншу систему освіти. Багато українців, що переїхали до Канади під час війни, заявляють про намір отримати статус постійного резидента та

громадянство, проте деякі з них постали перед значними труднощами адаптації, що призвело до зміни їх місця проживання або повернення до Європи.

Література:

- 1.Євтух В., Ковальчук О. Українські канадці : проблеми соціально-демографічної інтеграції. УІЖ. 1991. №8. 75 с.
- 2.Дідковська Л., Дідковський А. Психологія потенційного мігранта. Київ: Видавництво „Нова освіта”, 2023. 80 с.
- 3.Результати соціопитування Центру Разумкова. *Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту* (видання січень 2024 року). №65. 107 с. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/29/2024-Pyshchulina-EDNANNYA-SITE.pdf> (дата звернення 16.03.2024).
- 4.Слюсаревський М. М., Блинова, О. Є. Психологія міграції. Кіровоград : ТОВ „Імекс ЛТД”. 2013. 155 с.
- 5.Government of Canada URL : <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/ukraine-measures/pr-family-reunification.html> (дата звернення 16.03.2024).
- 6.Government of Canada URL : <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2022/02/additional-immigration-support-ukraine-eng-ua.html> (дата звернення : 16.03.2024).

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН У ДІТЕЙ В РОЗЛУЧЕНИХ СІМ'ЯХ

Богданова Анастасія Андріївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Розлучення – це подвійна психотравматична подія у житті дитини, що зумовлює динаміку негативних явищ: напружену атмосферу в сім'ї внаслідок дестабілізації емоційних стосунків між подружжям, дисгармонійні батьківсько-дитячі взаємини після розлучення.

Емоційний стан у дітей в розлучених сім'ях може бути дуже складним. Діти можуть відчувати стрес, печаль, розчарування, а також відчуття втрати і невпевненості. Важливо надавати дітям підтримку, сприяти спілкуванню і відкритому обговоренню їх почуттів. Також важливо забезпечувати стабільність та безпеку в їхньому житті, незалежно від розлучення батьків.

Важливим чинником погіршення психічного здоров'я дітей із неповних сімей є їх ставлення до себе і до батьків. Діти, чий батьки

розлучені або живуть окремо, частіше, ніж діти з міцних сімей, скоюють вчинки, що загрожують їх здоров'ю: палять, зловживають спиртними напоями, відмовляються від дотримання заходів безпеки при поїзді на автомобілі, проявляють підвищену сексуальну активність. Цьому факту можна дати два різні пояснення: а) дії, пов'язані з ризиком для здоров'я, є спробою самоствердження; б) така поведінка є наслідком послаблення контролю з боку батьків після розлучення [3, с. 13-15].

Наукові представники усіх напрямів сучасної психології досліджують проблематику сім'ї з метою гармонізації сімейних взаємин, створення оптимальних умов соціалізації та розвитку особистості. Розробки проблематики сім'ї вітчизняними вченими здебільшого базуються на досягненнях зарубіжних дослідників сімейних відносин і на порівняльному аналізі багатих сімейних традицій українського народу. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні й розвитку особистості дитини. З перших митей життя вона розвивається як соціальна істота. Батьки здобувають статус життєво важливих фігур автоматично, тому що фізичне життя в самому буквальному значенні залежить від них; надалі потреби в їхній любові й схваленні здобувають для дитини таке ж значення. У взаєминах з батьками дитина черпає й освоює поведінкові навички, навички міжособистісного спілкування, статеворолеві зразки поведінки багато чого іншого [1].

Розлучення обмежує стосунки, породжуючи недосяжність батька у важливі для дитини моменти. Розбита сім'я може негативно вплинути на всі сфери розвитку дитини. Вплив розбитої сім'ї на розвиток дитини залежить від багатьох факторів, зокрема віку дитини на момент розлучення батьків, а також від особистості та сімейних стосунків. Хоча немовлята та діти раннього віку можуть відчувати незначні негативні наслідки для розвитку, старші діти та підлітки можуть відчувати певні проблеми у своєму соціальному, емоційному та освітньому функціонуванні [4].

Сутність прояву психологічного феномену тривожних переживань дітей молодшого шкільного віку з неповних сімей полягає у психологічній дисгармонійності світосприйняття, внутрішньо-сімейного життя дитини після перетворення сім'ї у неповну, що характеризується проявами підвищеної гнівливості, агресивності, переживанням почуттям втрати, тривожності, страху, зниження самооцінки, проблемами в міжособистісних відносинах, порушеннях поведінки [1].

Неповна сім'я може негативно впливати на успішність та творчість дитини, її моральний розвиток, ціннісні орієнтації, життєву позицію та готовність до сімейного життя, але найчастіше це відбувається лише при

поєднанні комплексу несприятливих обставин, які негативно діють на психіку людини. Що стосується взаємостосунків у дітей-підлітків з неповних сімей, то можна сказати таке: діти з неповних сімей дуже самостійні і витривалі. Вони більше схильні до різних видів девіацій, але більше прив'язані до одного з батьків. Тут є дві крайності - дитина з неповної сім'ї або повністю віддана одному з батьків, або відірвана від обох батьків. Тобто, або слухається, або робить лише по своєму. Тут батькам дуже важко встановити контакт з підлітком, оскільки він вважає себе зрадженим і кинутим. До того ж дуже сильно в цей період на характер і поведінку підлітка впливає фізичний розвиток. Тому взаємостосунки між батьками і дітьми підлітками в цей віковий період значно ускладнюються [2, с. 173].

Важливо пам'ятати, що кожна людина реагує на розлучення по-різному і важливо шукати підтримку і допомогу, якщо ви відчуваєте емоційне неспокійство.

Література:

1. Каськов І. В., Хуртенко О. В. Психологічний феномен тривожних переживань молодших школярів із неповних сімей. *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. Вип. 3. С. 77–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2019_3_12 (дата звернення 16.03.2024).
2. Лемко Г. Особливості розвитку і поведінки дітей з різних типів неповних сімей. *Освітній простір України*. 2019. Вип. 16. С. 166–174. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2019_16_25 (дата звернення : 16.03.2024).
3. Лютак О. З. Робота психолога в неповних сім'ях: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : ПП. Кузів, 2007. 105 с.
4. Хоржевська І. М. Особливості емоційного стану дитини з неповної сім'ї. *Габітус*. 2021. Вип. 32. С. 125–128. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2021_32_23 (дата звернення 16.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Боднарчук Маріна Олександрівна

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: ст. викладач Новікова О. А.

Мислення займає головне місце в системі пізнавальних процесів. Мислення – це психічний процес відображення об'єктивної реальності, який є вищим ступенем людською пізнання. Пізнавальна

діяльність починається з відчуттів та сприймань, а потім може перейти в мислення [1].

Мисленневий процес завжди формується в діяльності, у взаємодії суб'єкта з навколишнім світом. Мислення актуалізується під впливом мети, в умовах виникнення проблеми. Мета формує мислення як діяльність. Розгортаючись у часі, будучи безперервним, воно виявляє себе як процес, оскільки мислить не саме мислення, а суб'єкт, потреби, інтереси, почуття якого виконують спонукальну роль. Це означає, що мислення має особистісний аспект [2].

Правильне розуміння мислення, його специфічних особливостей дало можливість значною мірою з'ясувати і його життєву роль, його складні взаємозв'язки з практичними діями людини. Мислення не є просто реакцією на нову ситуацію. Воно являє собою такий аналіз і синтез цієї ситуації, який дає змогу зрозуміти її походження і тенденції можливого розвитку, вийти тим самим за межі безпосередньо даного, перейти від простої реакції до розумової дії, опосередкованої розкриттям істотних зв'язків і відношень речей, і завдяки цьому досягти потрібного успіху. Необхідне для практики людини її мислення практикою перевіряється і на її основі розвивається [3].

Розвиток логічного мислення молодших школярів є важливою і невід'ємною складовою, яка формується у процесі навчання.

Вчителю необхідно навчити кожну дитину самостійно мислити, а не просто подавати знання у готовому вигляді. Тобто, перед педагогом початкової школи постає завдання організувати навчальний процес таким чином, щоб учні могли самостійно оперувати елементами логічних дій (порівняння, класифікація, узагальнення тощо). Не менш важливим є – навчити дітей вчитися, розвивати творчі здібності, пізнавальні процеси, які безпосередньо залежать від сформованості логічного мислення [4].

Основною і провідною умовою розвитку мислення у дітей цього віку є систематичне їх шкільне навчання. Виконуючи спеціальні пізнавальні завдання, які ставить перед ними школа, учні не тільки оволодівають системами нових для них понять, з яких складаються основи наук, а й виробляють пов'язані з ними розумові дії, вміння і навички. У них пробуджуються і формуються нові мотиви пізнавальної діяльності, серед яких на перший план виступають пізнавальні інтереси, розвиваються далі процеси аналізу й синтезу, абстрагування й узагальнення. Все це зумовлює поступовий перехід від конкретного до абстрактного понятійного мислення.

Ставлячи перед учнями дедалі більш складні пізнавальні задачі, навчання організує їх пізнавальну діяльність, спрямовану на розв'язання цих пізнавальних задач, озброює їх необхідними для цього засобами, що призводить до розвитку їх інтелектуальних можливостей

Важлива роль наочно-образної опори виявляється і в процесі розуміння молодшими школярами художніх текстів. Д. Ф. Ніколенко показав, що юні читачі цього віку успішніше схоплюють комізм тих чи інших життєвих ситуацій в їх художньо-літературному зображенні, коли останнє доповнюється малюнком. Картини допомагають школярам на перших етапах роботи над текстом узагальнено формулювати його зміст. Молодші школярі повніше й чіткіше розуміють мовні описи природних об'єктів, коли вони спираються не тільки на свої уявлення про них, а й на сприймання їх зображень. Учням цього віку легше складати план сюжетного тексту, в якому можна йти за послідовністю зображених у ньому подій, ніж описового тексту, що вимагає логічного аналізу його змісту [5].

Види мислення. За перші три-чотири роки навчання в школі прогрес у розумовому розвитку дітей буває досить помітним. Від домінування наочно-дієвого і елементарного образного мислення, від допонятійного мислення школяр піднімається до словесно-логічного мислення на рівні конкретних понять. Згідно термінології Ж.Пиаже, початок цього віку пов'язано з домінуванням доопераціонального мислення, а кінець-з переважанням операціонального мислення в поняттях.

У процесі навчання у молодших школярів формуються наукові поняття. Оволодіння системою наукових понять дає можливість говорити про розвиток у молодших школярів основ понятійного або теоретичного мислення. Теоретичне мислення дозволяє учневі розв'язувати задачі, орієнтуючись не на зовнішні, наочні ознаки і зв'язку об'єктів, а на внутрішні, істотні властивості і відносини. Розвиток теоретичного мислення залежить від того, як і чого навчають дитини, тобто від типу навчання.

Образне початок все менше і менше виявляється необхідним у навчальній діяльності, у всякому разі, при освоєнні основних шкільних дисциплін.

В результаті теоретичне мислення в своїх початкових формах складається на рік раніше, ніж при навчанні за традиційними програмами. Раніше на рік з'являється і рефлексія - усвідомлення

дітьми своїх дій, точніше, результатів і способів свого аналізу умов завдання.

При груповій роботі підвищується інтелектуальна активність дітей, краще засвоюється навчальний матеріал. Розвивається саморегуляція, оцінювати свої можливості і рівень знань. Що стосується власне розвитку мислення [6].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що мислення це пізнавальний процес у людей. Також поділяється на наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне і як кожен тип домінує в певний період часу. Також як теоретичне мислення впливає на навчальний процес у молодших школярів.

Література:

- 1.Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2009. 576 с.
- 2.Скрипченко Л. В., Долинська З. В. Загальна психологія : підручник. Київ : Каравела, 2009. 464 с.
3. Скрипченко Л. В., Долинська З. В. Загальна психологія : хрестоматія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2007. 640 с.
4. Наука. освіта. молодь : матеріали XIV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 28 квітня 2021 р.) : у 2-х ч. Умань : Візаві, 2021. Ч. 1. 250 с.
- 5.Скрипченко Л. В., Волинська З. В. Загальна психологія : хрестоматія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2007. 640 с.
- 6.Кураєв Г. А., Пожарська Е. Н. Вікова психологія, 2002. 146 с.

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У НАВЧАННІ ШКОЛЯРІВ

Бучковська Юлія Андріївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н. Бирко Н. М.

Навчальна мотивація – це сукупність стійких мотивів, які спонукають школярів до оволодіння знаннями, досягнення успіхів у навчанні та саморозвитку.

Сучасний учитель має створити таку мотивацію навчальної діяльності, на основі якої зміст і мета навчання набудуть для учня особистісного сенсу, зумовлюють позитивні переживання і прагнення до ефективних дій. Зовнішніми чинниками мотивації є заходи педагогічного впливу (заохочення, похвала тощо), а внутрішня мотивація постає як власне

прагнення до пізнання нового, подолання труднощів під час виконання завдань, отримання насолоди від процесу пізнання нового.

Саме внутрішня мотивація робить навчання усвідомленим, чітко орієнтованим на результат. З метою вивчення прийомів формування позитивної мотивації навчальної діяльності учнів, майбутнім учителям початкових класів необхідно розробити чітку систему педагогічних дій: навчитися об'єктивно оцінювати знання дітей, надавати дитині право вибору навчального завдання, там, де можна, уникати часових обмежень під час виконання вправ, оскільки це пригнічує розвиток творчих здібностей, перешкоджає формуванню внутрішньої мотивації; поступово підвищувати рівень складності навчальних завдань, добирати дидактичний матеріал з елементами новизни, незвичності.

На уроці варто використовувати ігрові прийоми, організовувати спостереження, вчити дітей вмінню узагальнювати. Найдієвішим прийомом формування інтересу до навчання є залучення учнів до активної пізнавальної діяльності. Підвищити мотивацію молодших школярів можуть і нетрадиційні форми роботи: уроки-подорожі, екскурсії, конкурси тощо [2].

Розвиток навчальної мотивації у підлітків є важливою складовою їхнього академічного успіху. Деякі стратегії, які можуть допомогти в цьому процесі, включають в себе:

- створення цікавих і стимулюючих умов для навчання через дозвіл на вибір предметів або творчий підхід до вивчення матеріалу може збільшити зацікавленість підлітків у навчанні;
- відзначення успіхів через похвалу за досягнення у навчанні та визнання їхніх зусиль може підвищити мотивацію підлітків;
- співпраця через підтримування підлітків у їхніх навчальних зусиллях і стимулювати їх до саморозвитку.

Ці стратегії можуть допомогти створити навчальне середовище, де підлітки будуть більш зацікавлені та мотивовані до навчання.

Навчальна мотивація школярів – це складна психологічна система, яка визначає їх прагнення до знань, активність у навчанні та успішність. Її особливості залежать від багатьох чинників, таких як вік, стать, рівень розвитку, інтереси, особливості особистості, умови навчання та виховання.

О. Мішкулинець, А. Мельник потрібно зауважити, що для різних категорій дітей мотиви та перешкоди є різними. Тут потрібно враховувати і психологічний стан дитини, і її індивідуальні особливості, і вік, і наявність чи відсутність порушень. Зокрема, дитина, що фізично здорова, може прагнути до навчання через намагання досягти успіху у певній сфері. У той же час для дитини з певним порушенням розвитку

навчання це можливість розширити коло комунікацій чи спроба розвинути пізнавальні здібності [1].

Мотивація школярів молодших, середніх та старших класів має свої особливості. Мотивація молодших школярів в основному ґрунтується на зовнішніх стимулах (оцінках, похвалі), цікавості, ігровому моменті. Мотивація підлітків стає більш особистісною, з'являється прагнення до самоствердження, визнання з боку однолітків. У старшокласників мотивація пов'язана з вибором професії, самовизначенням, прагненням до успіху в майбутньому.

Психологічні механізми навчання та мотиви залежать від віку учнів та наявності чи відсутності у них вад розвитку. Також вплив має і рівень самооцінки. Мотивація навчання може залежати від установок особистості школяра на навчання: позитивні, які надають сили і натхнення (усвідомлення відповідальності за майбутнє, прагнення до пізнання нового, внутрішнє відчуття обов'язку перед батьками й суспільством) і негативні, які примушують виконувати навчальні завдання заради уникнення неприємних наслідків.

Для розвитку навчальної мотивації школярів важливо: створити атмосферу довіри та співпраці в класі; використовувати різноманітні методи та форми навчання; зв'язувати навчальний матеріал з життям; заохочувати самостійність та ініціативу учнів; створити умови для успіху; підтримувати та хвалити учнів.

Розуміння особливостей навчальної мотивації та знання чинників, що на неї впливають, дозволяють вчителям та батькам створити умови для розвитку мотивації у школярів та допомогти їм досягти успіху.

Література:

1. Мішкулинець О. О., Мельник А. Ю. Дослідження психологічних механізмів навчання, мотивації учнів та факторів, що впливають на успішність освітнього процесу. *Перспективи та інновації науки (Серія „Педагогіка” , Серія „Психологія”, Серія „Медицина”)*. 2023. №13. С. 524–533. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2023_13_48 (дата звернення : 16.03.2024).

2. Шищенко В. Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчання : теоретичний аспект. *Рідна школа*. 2016. №4. С. 76–80. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_4_21 (дата звернення 16.03.2024).

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЛІКУВАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ

Вдовин Віталій Васильович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”
Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Війна є одним з найбільш суворих випробувань людського духу, психологічних і фізичних здібностей людей. Сприйняття і переживання подій війни – це найбільша драма, яка розігрується в душі кожного з її учасників. Людина є дуже уразливою перед потужними стресовими факторами війни (небезпеки, смерть товаришів, травми, інвалідність, участь у жорстокому насильстві, знищення противника, новизна і несподівані зміни подій, найвищий рівень відповідальності, біль, тощо) [1].

Основними причинами перманентної психотравматизації ветеранів війни наступні.

По-перше, в бою люди змушені діяти всупереч своїй природі, всупереч могутнім інстинктам самозбереження, ігноруючи потреби власного організму, в ім'я надособистісних соціальних цілей та інтересів.

По-друге, на відміну від психічного впливу стихійних лих, які діють одноразово, психогенні впливи війни характеризуються багаторазовістю. Це постійна багаторазова загроза смерті.

Для того, щоб вижити в бойовій обстановці, людині слід перебудувати все своє єство (рівень пильності і активності, швидкість реакції, стиль поведінки, систему цінностей і ставлення до оточуючих людей, до себе, тощо). І така перебудова, адаптація до режиму бойової життєдіяльності, до стрес-факторів війни відбувається з кожним її учасником. Це пристосування називається „бойовим стресом” [2].

Бойовий стрес, це процес мобілізації всіх наявних можливостей організму, імунної, захисної, нервової, психічної систем для подолання небезпечної для життя ситуації. У людини, змінюється склад крові, специфічні виділені ендокринними залозами гормони викликають у неї посилення тривоги, пильності, агресивності. Збільшується обсяг легень, що дає змогу доставляти більше кисню до активно використовуваних органів. Звуження кровоносних судин призводить до збільшення кров'яного тиску, посилює кровотік, міняє схеми руху крові. У активних особистостей зменшується її приплив до внутрішніх органів і збільшується до серця, скелетної мускулатури.

Зовні у бойовій ситуації стрес проявляється в прискоренні пульсу, дихання, температури тіла військового, почервонінні або побілінні шкіри, посиленні потовиділення, висиханні у роті, треморі м'язів, зміні зовнішньої активності (кількість, частота і амплітуда рухів), частішому сечовиділенні, посиленні тривоги, пильності і т. п. Всі перераховані симптоми – це нормальні реакції людини на нормальні обставини бойової ситуації [3].

У осіб які приймають довгострокову участь у бойових діях, закріплюються у пам'яті нові поведінкові навички та стереотипи, які мають першочергове значення для виживання і виконання поставлених завдань. Серед них: сприйняття оточуючого середовища як ворожого; гіперактивація уваги, тривожна пильність; готовність до імпульсивної захисної реакції на загрозливий стимул у вигляді уникнення, втечі, агресії та фізичного знищення джерела загрози; звуження емоційного діапазону, прагнення до „втечі від реальності” та оцінки ряду етичних питань; ефективна міжособистісна взаємодія у мікрогрупі, яка включає здатність до колективної індукції; здатність до миттєвої повної мобілізації сил з подальшою швидкою релаксацією; відповідне екстремальному режиму психічного функціонування нейровегетативне забезпечення. Адаптація до бойових умов закріплює в природі деяких воїнів підвищену вразливість, недовіру, замкненість, розчарування і страх майбутнього, порушення соціальної комунікації, схильність до агресивної деструктивної поведінки та зловживання наркотичними речовинами. Крім того, у комбатантів часто відмічається посилена тривожність, депресія, почуття провини, загострене відчуття несправедливості, „застрягання” на негативних переживаннях [4].

Також не є необмеженими і фізичні та психологічні можливості комбатантів. Кожна людина має певний *адаптаційний потенціал* або *психічний ресурс*, який дозволяє долати стресові фактори певної інтенсивності.

Якщо сила або тривалість шкідливих зовнішніх впливів перевищить індивідуальні адаптаційні можливості людини, відбувається „злам адаптаційного бар'єру” і травмування її психіки. У цьому випадку говорять, що людина отримала психічну травму.

Бойова психічна травма – патологічний стан центральної нервової системи, що виник внаслідок впливу бойових стрес-факторів, що обумовлює регулювання поведінки постраждалого за допомогою патофізіологічних механізмів. У результаті психотравмування відбувається накопичення змін в структурах центральної нервової

системи, наростання специфічної особистісної дисгармонії і готовності до психопатологічного синдромуутворення [5].

Література:

- 1.Блінов О. А. Опитувальник скринінгу посттравматичного стресового розладу (ОС ПТСР). *Психологічний часопис : збірник наукових праць* / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. 2018. № 1 (11). С. 26–37.
- 2.Коқун О. М., Агаев Н. А., Лозінська Н. С. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців, які отримали бойові фізичні та психічні травми. *Проблеми екстремальної та кризової психології : збірник наукових праць*. 2016. Вип. 19. Харків : НУЦЗУ. С. 146–152.
- 3.Клінічні рекомендації щодо застосування методів психодіагностики та медико-психологічної реабілітації у лікарняних та санаторно-курортних закладах Міністерства оборони України / Мех П. І. та ін. ; під заг. ред. В. В. Стеблюка та А. М. Галушки. Київ. 2017. 266 с.
4. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : методичний посібник / Н. А. Агаєв та ін. Київ : НДЦГПЗСУ, 2016. 234 с.
5. Коляда Н. М., Кокоша А. В. Профілактика соціальної дезадаптації учасників АТО (з досвіду роботи соціальних працівників м. Умань). *Психосоціальна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії* : збірник матеріалів, доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Маріуполь : ДонДУУ, 2018. С. 113–115.

СУЧАСНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ФЕНОМЕН ДИТЯЧИХ СТРАХІВ, ЇХ ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Векленко Ірина Іванівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 „Соціальна робота”

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Науковий керівник: к. пед. н. Островська Н. О.

Переживання страху – невід’ємна частина емоційного життя людини у будь-якому віці. Страх мобілізує психічні та фізичні ресурси організму, спрямовуючи їх на подолання реальної загрози – на боротьбу або уникання. Водночас неможливість опанувати свої емоції породжує почуття безпорадності, невпевненості в собі, знижує пізнавальну активність, звужує та гальмує мислення. Найбільше навантаження на афективну сферу припадає саме на дитячі роки. Відтак, психологічна проблематика страхів у дитячому віці є вкрай актуальною з огляду на важливість розробки і впровадження ефективних програм подолання

дитячої тривожності та страхів, попередження їх поглиблення і хронізації [1, с. 80].

Проблема корекції страхів у дітей молодшого шкільного віку набуває все більшого значення у сучасній практичній діяльності фахівців. Феномен страху вивчався вітчизняними психологами та педагогами протягом останніх десятиріч. Біля витоків опису проблеми страху були стояли Аристотель, Т. Гоббс, Р. Декарт, А. Камю, І. Кант, С. К'єркегор, М. Монтень та ін. Вклад у розвиток теорії психології страху внесли ряд науковців, зокрема В. Вілюнас, Л. Виготський, О. Захаров, О. Кондаш, М. Левітов, А. Леонова, І. Павлов, К. Ізард, А. Прихожан, М. Сеченов. Серед сучасних дослідників вагомий внесок у дослідження природи страху та методів її корекції внесли О. Камінська, А. Ковалевська, Г. Кошонько, О. Макух, С. Томук, М. Шевченко та ін.

Страх – це внутрішнє відчуття, що відображає захисну реакцію при переживанні реальної чи уявної небезпеки. У психології належить до групи так званих негативних емоцій – емоцій, що ґрунтуються на неприємних переживаннях чи зовнішніх впливах [2].

Страхи, стримуючи пізнавальні потреби дитини, можуть серйозно перешкоджати гармонійному розвитку, заважати повноцінній соціалізації, бути передумовою невротизації дитини.

Дитячі страхи засновані на інформації, яку діти отримують від найближчих дорослих і пропускають крізь призму своєї яскравої фантазії та уяви. Прийнято виділяти три види страхів у дітей:

1) Нав'язливі страхи. Ці страхи дитина відчуває при певних обставинах, які можуть викликати у нього паніку. Наприклад, страх висоти, відкритих просторів, місць скупчення великої кількості людей і т.д.;

2) Маячні страхи. Наявність таких страхів вказує на серйозні проблеми в психіці дитини. Їх причину знайти неможливо і пояснити логічно неможливо. Наприклад, дитина боїться грати з конкретної іграшкою, одягати певний одяг, відкривати парасольку і т.д.

3) Надцінні страхи. Ці страхи є продукцією фантазії дитини, саме вони зустрічаються в 90% випадків при роботі з дітьми. Спочатку такі страхи співвідносяться з певною життєвою ситуацією, але потім вони настільки заволодівають думками дитини, що ні про що інше він не може думати [3].

Зі змісту поняття страху як психічного стану, що виникає на основі інстинкту самозбереження та є реакцією на дійсну або уявну небезпеку, випливають передумови, причини страху. Їх є досить багато, зокрема, суб'єктивного (мотивація, емоційно-вольова стійкість тощо) та

об'єктивного (особливості ситуації, складність завдань, перешкоди тощо) характеру.

Виокремлюють основні причини виникнення страху в дітей:

- випадок, який реально відбувся з дитиною;
- особливості характеру дитини;
- виховання дітей методом залякування;
- тривожні батьки;
- дитячі фантазії.

Дитячі страхи виникають через особливості віку та є тимчасовими явищами. Ці емоції грають важливу роль у житті малюка: з одного боку, вони можуть захистити від ризикованих дій, з іншого – перешкоджають повному розвитку особистості, обмежують творчий потенціал та спричиняють появу невпевненості та тривожності. Однак страхи неодмінно супроводжують процес росту та розвитку дитини, часто вони викликаються впливом вчителів, ровесників та батьків.

Отже, головними факторами виникнення дитячих страхів є особливості сімейного виховання, стиль взаємовідносин у сім'ї, а також індивідуальні особливості психічного розвитку й конкретні соціальні умови, у яких відбувається становлення особистості дитини.

Література:

1. Гребінь Н. Переживання страхів дітьми з різними особистісними особливостями. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 9. С. 79–87.
2. Найпоширеніші страхи людини: веб-сайт. URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/strach.htm> (дата звернення : 17.03.2024).
3. Александров Ю. В. Страхи молодших школярів. *Особистість, суспільство, закон* : збірник тез. Харків, 2021. С. 10–13.

ПРОЯВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ

Гомілко Юрій Анатолійович

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Професійне вигорання – це серйозна проблема, яка може мати негативні наслідки для здоров'я, кар'єри та особистого життя.

Поняття „професійне вигорання” запропонував американський психіатр Г. Фрейденберг для характеристики психологічного стану

здорових людей, які перебувають в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами в емоційно напруженій атмосфері при наданні професійної допомоги.

Професійне вигорання є системним, комплексним та динамічним станом. У педагогів прояви фаз, симптомів та показників вигорання посилюються від початку до кінця навчального року [2].

Професійне вигорання – це стан емоційного, фізичного і розумового виснаження, який виникає внаслідок хронічного стресу на роботі. Педагогічна діяльність є однією з найбільш стресових професій, оскільки вона вимагає від педагога високого рівня відповідальності, постійної взаємодії з дітьми і батьками, а також швидкого реагування на різні ситуації.

Найбільше до ризику виникнення професійного вигорання схильні особи, які пред'являють непомірно високі вимоги до себе. У їхньому уявленні справжній фахівець – це зразок професійної невразливості і досконалості. Дотичні до цієї категорії особистості асоціюють свою працю з призначенням, місією, тому в них стирається грань між роботою і особистим життям. У ході досліджень було виділено три типи людей, яким загрожує ЕПВ. Перший тип – так званий „педантичний”. Основні характеристики цього типу: сумлінність, зведена в абсолют; надмірна, хвороблива акуратність, прагнення в будь-якій справі домогтися зразкового порядку (нехай на шкоду собі). Другий тип – „демонстративний”. Люди цього типу прагнуть бути першими у всьому, завжди бути на виду. Разом з тим їм властива висока ступінь виснаження при виконанні непомітної, рутинної роботи. Третій тип – „емотивний”. „Емотики” нескінченно, протиприродно чутливі і вразливі. Їх чуйність, схильність сприймати чужий біль як власну межує з патологією, з саморуйнуванням, і все це за явного браку сил чинити опір будь-яким несприятливим обставинам. Люди першого типу часто бувають надмірно прив'язані до минулого; у них основні симптоми перевтоми – апатія, сонливість. У людей другого типу перевтома виражається у надмірній дратівливості, гнівливості. На цьому тлі підвищується тиск, виникають проблеми з засинанням. У цьому випадку рекомендується випити ввечері склянку теплого молока і прийняти заспокійливу ванну або душ. Люди третього типу при стресі страждають безсонням, у них можлива поява підвищеної тривожності [1].

Проблематика професійного вигорання привертає увагу фахівців різних напрямів як психологів і фізіологів, так і педагогів. У дослідженнях показано, що тривала дія професійного чи організаційного стресу призводить до несприятливих наслідків. На перших стадіях

з'являється почуття незадоволеності результатами своєї діяльності, тенденція відмовитися від виконання завдань у ситуаціях підвищених вимог, невдач і поразок, потім знижується загальна психічна стійкість організму. Більш віддаленими, але неминучими наслідками стають соматичні захворювання на тлі імунітету, що знижується. З іншого боку, стан війни з Росією, в якому знаходиться українське суспільство, створює стресогенне середовище, перебуваючи в якому, людина втрачає ті ресурси, які заклала в неї природа. Найбільш уразливими є представники професій, що допомагають іншим людям, які частіше за інших відчують почуття внутрішньої емоційної спустошеності, що пов'язано з постійними соціальними контактами [2].

Педагоги постійно стикаються з емоційними навантаженнями, пов'язаними з необхідністю спілкуватися з великою кількістю дітей, вирішувати конфлікти, контролювати дисципліну. Це може призвести до емоційного виснаження, дратівливості, апатії.

Література:

1. Беляєва С. Професійне вигорання : шляхи запобігання. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 3. С. 121–126. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2014_3_20 (дата звернення : 16.03.2024).
2. Большакова А. М. Особливості самоактуалізації та професійного вигорання у педагогів. *Габітус*. 2022. Вип. 42. С. 27–31. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_42_5 (дата звернення : 16.03.2024).

ВПЛИВ СУЧАСНОГО ЖИТТЯ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

Гринчук Софія Миколаївна

здобувачка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія” Хмельницького інституту
ПрАТ „ВНЗ „Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Олійник В. В.

Сучасний світ, насичений технологіями, стрімкою інформаційною обробкою та соціальними вимогами, викликає значний вплив на ментальне здоров'я молоді. Хоча існують численні чинники, що формують стан ментального здоров'я, зростаюча складність сучасного життя робить молодь вразливішою до стресу, тривоги та депресії.

Один із головних чинників, що впливає на ментальне здоров'я молоді, – це технологічна залежність. Смартфони, соціальні мережі та

інші цифрові платформи забезпечують невинний потік інформації та зв'язку, що може призвести до почуття виснаженості, втрати приватності та відчуття постійного стресу. Постійна доступність до цифрових пристроїв також може заважати здатності молоді до відновлення, що загрожує якості сну та загальному самопочуттю [1].

Навчальне середовище також впливає на ментальне здоров'я молоді. Зростаючий тиск, що супроводжується конкуренцією, може спричинити тривогу та депресію. Проблеми з фінансами та невизначеність щодо майбутньої кар'єри можуть викликати додатковий стрес.

Особливо тривожними є наслідки пандемії COVID-19 на ментальне здоров'я молоді. Страх за здоров'я та прийдешність створюють сумніви, тривогу та втрату віри в майбутнє.

Деякі молоді люди знаходять підтримку та розвагу в онлайн спільнотах, а деякі використовують технології для доступу до психологічної підтримки та ресурсів для саморозвитку.

Отже, вплив сучасного життя на ментальне здоров'я молоді складний і багатогранний. Хоча існують виклики, пов'язані з технологічним розвитком та соціальними тисками, молодь також має можливість знаходити ресурси та стратегії для підтримки свого психічного благополуччя.

Розвиток технологій, швидкі зміни в соціальних структурах і культурному середовищі, а також економічні та політичні перетворення – все це впливає на життя сучасної молоді. Однак, серед всіх цих аспектів, одним з найбільш важливих є вплив сучасного життя на ментальне здоров'я молоді [2].

Засоби комунікації та соціальні мережі, які мають потенціал збільшувати соціальну підтримку, часто можуть також бути джерелом стресу через постійну доступність та порівняння себе з іншими.

Існує також залежність від інтернету, відеоігор, соціальних мереж тощо. Це може призвести до ізоляції від реального світу, порушення сну, а також до розвитку депресії та інших психічних проблем.

Виникають нові виклики в сфері самооцінки та ідентичності. Стандарти краси, соціальні ролі та очікування можуть створювати неприйняття себе та створювати внутрішню конфліктність.

Проте, важливо пам'ятати, що сучасні технології також можуть бути корисними для підтримки ментального здоров'я. Інтернет надає доступ до інформації про психічне здоров'я, онлайн-терапія стає все більш доступною, а деякі мобільні додатки надають можливості для медитації та стрес-менеджменту.

Отже, вплив сучасного життя на ментальне здоров'я молоді є складним і має як позитивні, так і негативні аспекти. Важливо шукати баланс між користю та шкодою від сучасних технологій та соціальних практик, а також активно займатися збереженням свого психічного здоров'я через здоровий спосіб життя, підтримку від спільноти та, за потреби, професійну допомогу.

Для того щоб зберегти і покращити ментальне здоров'я молоді в умовах сучасного життя, необхідно приділяти увагу різноманітним аспектам життя та вживати конкретні заходи: самосвідомість та саморефлексія; соціальна підтримка; фізична активність; правильне харчування та відпочинок; вміння ефективно керувати стресом і відповідати на нього здоровими способами; важливо регулярно віддавати себе відпочинку від електронних пристроїв, особливо перед сном, щоб забезпечити якісний сон та психічний відпочинок; професійна допомога.

Загальною метою є збереження балансу між фізичним, емоційним та соціальним благополуччям. Шляхи досягнення цього балансу можуть відрізнятися для кожної особи, але важливо пам'ятати, що здоров'я – це завдання, яке вимагає уваги та дії.

Література:

1. Вольнова Л. М. Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я сучасної молоді / Вольнова Л. М., Камінська А. О., Ляска О. П. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Сер. : Психологія. 2023. Т. 34 (73). №6. С. 1–5.

2. Молодь та психічне здоров'я. URL : <https://fgritb.knukim.edu.ua/home/news/hlobalne-poteplinnia-ta-turystychnyi-biznes.html> (дата звернення : 05.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ АУТОПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

Гулюк Юлія Юрївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к.психол.н., доцент Кондратюк С. М.

Загальна компетентність людини є сукупністю ключових компетентностей, яка має бути сформована в загальному процесі навчання. Професійна компетентність формується вже на стадії професійної підготовки фахівця, а з набуттям досвіду роботи процес

навчання для фахівця виступає як процес розвитку більш вищих складових професійної компетентності.

Аутопсихологічна компетентність – це система знань, умінь і навичок, необхідних для самопізнання, саморозуміння, саморегулювання та саморозвитку особистості. Вона виступає важливою складовою професійної компетентності фахівця, адже дозволяє йому: усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, особливості особистості, цінності та мотиви; розуміти вплив своїх особистісних характеристик на професійну діяльність; ефективно регулювати свої емоції, поведінку та діяльність; постійно самовдосконалюватися та розвивати свої професійні навички.

В. Сидоренко, констатує, що компетентним педагогом вважаємо того, хто завдяки мобілізованим достатнім знанням, умінням, спеціальним професійним здібностям, особистісним якостям спроможний успішно здійснювати інноваційну професійно-педагогічну діяльність в сучасних соціокультурних умовах. Від набутого і вдосконаленого в системі післядипломної педагогічної освіти рівня професійно-педагогічної компетентності педагога, його професійної відповідальності, творчості та ініціативи безпосередньо залежить формування нового громадянина держави, патріота з активною життєвою позицією, загальною культурою, багатою мовною картиною світу [1].

Аутопсихологічна компетентність виступає важливим чинником успішності фахівця. Вона дозволяє йому краще розуміти себе та інших людей, ефективно регулювати свою діяльність, постійно самовдосконалюватися та досягати високих результатів у своїй роботі.

Особливості аутопсихологічної компетентності фахівця можна вивчати через:

Динамічність – аутопсихологічна компетентність не є статичним утворенням, вона постійно розвивається та змінюється протягом життя.

Рефлексивність – аутопсихологічна компетентність передбачає здатність до самоаналізу, саморефлексії та самооцінки.

Суб'єктність – аутопсихологічна компетентність робить фахівця суб'єктом власного розвитку, який сам визначає цілі та шляхи самовдосконалення.

Професійна спрямованість – аутопсихологічна компетентність фахівця має бути спрямована на підвищення його професійної ефективності.

Як комплексна нова форма особистості, аутопсихологічна здатність може формуватися в контексті всебічного розвитку індивідуальної психологічної культури. Психологічна культура є абсолютно новою формою особистості, яка виконує проектно-регулюючу функцію

саморозвитку. Результати поведінкових досліджень свідчать про те, що самоактуалізація є продуктом певного рівня формування лідера, тобто суб'єктивної реалізаційної стадії психокультурного розвитку, що характеризується прагненням до максимальної індивідуалізації Я. Підтверджено розвиток партнерства. Вважаємо, що необхідно уточнити цей аргумент: не тільки в партнерстві, а й у стосунках із самим собою. Це означає, що аутопсихологічна компетентність є важливою детермінантою психолого-культурного розвитку керівників, визначає рівень внутрішньої психологічної підготовки фахівців до самореалізації в кар'єрі та житті.

За сформованості аутопсихологічної компетентності педагог здатний адекватно усвідомлювати власний рівень спеціальних педагогічних здібностей, потенційних ресурсів, бачити перспективи і недоліки у своїй професійній діяльності та володіти знаннями про дієві засоби вдосконалення педагогічної майстерності в системі післядипломної освіти [1].

Розвиток аутопсихологічної компетентності допоможе стати більш ефективним фахівцем, покращити стосунки з людьми та жити більш щасливим та повноцінним життям. Фахівці, які володіють цією компетентністю, мають більше шансів бути успішними у своїй роботі, а також краще долати труднощі та стреси.

О. Шевцова, зауважує, що критеріями високого рівня розвитку аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців можуть слугувати: чітке усвідомлення власних професійних прагнень і перспектив, орієнтація професійних досягнень на найближче майбутнє, високо диференційоване уявлення про себе як професіонала і суб'єкта професійної діяльності, конгруентність образу „Я-професіонал”, досяжність індивідуального професійного еталону, розвинені навички самоаналізу й самоосмислювання, стійкий інтерес до самого себе, високе саморозуміння; адекватна інтерпретація власних почуттів, потреб і устремлень, позитивна адекватна професійна самооцінка, висока самоповага й самоприйняття, адекватний рівень самокритичності при низькому ступені самозвинувачення; інтернальний локус контролю в усіх значущих для професійної діяльності сферах життєдіяльності: переконання у тому, що більшість важливих подій у професійному житті є результатом власних дій, впевненість, що самотійно можна досягати успіхів і реалізовувати свої цілі у майбутньому, відчуття, що особисті дії є важливим чинником організації власної професійної діяльності й здобутків у ній, переконання у своїй спроможності контролювати власні формальні й неформальні міжособистісні взаємини, що супроводжують професійну діяльність; готовність до саморозвитку, що супроводжується

панівним бажанням і пізнавати, і змінювати себе; усталена впевненість у собі й своїх можливостях, розвинені самокерованість і самопослідовність [2].

Для того, щоб розвивати свою аутопсихологічну компетентність, фахівцю необхідно: вивчати психологічну літературу; відвідувати тренінги, семінари, курси з психології; звертатися за допомогою до психолога; практикувати саморефлексію; аналізувати свої сильні і слабкі сторони; ставити перед собою цілі і прагнути до їх досягнення.

Література:

1. Сидоренко В. В. Розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах відкритої освіти : кластерний аналіз. *Професійна компетентність педагога в умовах оновленого змісту освіти та вимог ринку праці* : III регіональна науково-практична конференція. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2017. С. 8–17.

2. Шевцова О. М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистіснопрофесійного розвитку майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 травня 2017 р., Мукачєво / ред. кол. : Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачєво : Вид-во МДУ, 2017. С. 188–190.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Гуменна Зоя Володимирівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. ю. н. Петrenchенко С. А.

Спілкування – це важливий інструмент роботи поліцейського. Від того, як він володіє цим інструментом, залежить його успіх у службі. Спілкування поліцейського завжди має чітку мету, пов'язану з виконанням службових обов'язків. Поліцейський повинен вміти з'ясувати обставини події, отримати необхідну інформацію, переконати людей у законності своїх дій, припинити правопорушення.

Поліцейська діяльність вважається ризиковою та стресовою роботою. За останні роки підвищений інтерес до психологічних проблем співпрацівників силових відомств в зв'язку із підвищенням інтенсивності різних надзвичайних подій, стресів, непередбачуваністю ситуацій в суспільстві. Стрес може негативно впливати на професійну діяльність

працівників Національної поліції, оскільки вони щоденно стикаються з великими навантаженнями, емоційними стресорами та складними ситуаціями. Посилені вимоги до ефективності та професійної діяльності можуть призвести до вигорання, психологічних проблем та зниження якості роботи поліцейських.

Спілкування поліцейських може бути складним з точки зору соціально-психологічних аспектів. Вони повинні взаємодіяти як з колегами, так і з громадянами, розробляти стратегії ведення спілкування в різних ситуаціях. Важливою складовою ефективного спілкування поліцейських є емпатія, вміння відчувати та сприймати почуття і потреби інших людей. Наявність навичок адаптації до різних індивідуальностей та культур також є ключовою у діалозі з різними людьми. Також важливою є уміння контролювати емоції у напружених ситуаціях, розвивати навички агресії та конфліктології для вирішення конфліктів з мінімальними наслідками.

Особливості спілкування поліцейських включають професіоналізм, обізнаність у законах та процедурах, стриманість у емоціях, здатність спілкуватися з різними людьми в різних ситуаціях, а також уміння вирішувати конфлікти та небезпечні ситуації. Поліцейські повинні бути ввічливими, але водночас впевненими у собі, говорити чітко та безпосередньо, враховуючи правила і процедури служби. Крім того, важливо мати велику дозу терпіння та вміння вислухати та допомогти людям у складних ситуаціях.

Навички спілкування необхідні поліцейським для ефективного спілкування з громадськістю, колегами та іншими правоохоронними органами. Ці навички допомагають будувати довіру, вирішувати конфлікти та збирати інформацію. Стійкість до стресу також є надзвичайно важливою для поліцейських, оскільки вони часто стикаються з ситуаціями високого тиску, які можуть бути емоційно важкими. Програми навчання та системи підтримки можуть допомогти офіцерам розвинути стійкість, необхідну для того, щоб справлятися з вимогами їхньої роботи.

Стрес та стресові переживання в цілому вважаються абсолютно нормальною частиною життя людини. Присутність стресу на постійній основі у роботі поліцейського є абсолютним розповсюдженим чинником. Проте, під час стрільби фактор стресу та споріднених з ним переживань для працівника Національної поліції може призвести до негативних або ж руйнівних чинників. Сучасні умови роботи правоохоронних органів потребують оновлення методики процесу управління стресом та формування стресостійкої поведінки працівників поліції. Важливим є

надання психологічної підготовки поліцейським ще під час навчання, для того, щоб у подальшому уникнути деформації [1].

Комунікативні навички та управління стресом є важливими якостями для поліцейських. Ефективна комунікація допомагає їм взаємодіяти з громадськістю, збирати інформацію та розсіювати потенційно нестабільні ситуації. Тим часом управління стресом має вирішальне значення для збереження самовладання в ситуаціях високого тиску та прийняття зважених рішень. Поліцейські департаменти часто забезпечують навчання та ресурси, щоб допомогти офіцерам розвинути ці навички. У стресовій ситуації з поліцейським важливо залишатися спокійним і ввічливим. Спробуйте слухати і розуміти його інструкції і діяти згідно їх. Проявляйте спокій та повагу до поліцейського, не виступайте агресивно. Пам'ятайте, що поліцейський робить свою роботу, захищаючи громадян і дотримуючись закону. Якщо ви відчуваєте, що ситуація надто напружена, можете попросити про те, щоб вас поінформували про права та обставини вашого затримання.

Збереження та підвищення стресостійкості особистості пов'язано з пошуком ресурсів, які допомагають певній особистості в подоланні негативних наслідків стресової ситуації. Під ресурсами розуміють внутрішні та зовнішні зміни, що сприяють психологічній стійкості в стресових ситуаціях. Одним з важливих ресурсів збереження психологічної стійкості людини є соціальна підтримка, це можуть бути сім'я, друзі, колеги [2].

Ефективні стратегії управління стресом, психологічна підтримка та тренування навичок саморегуляції можуть допомогти протистояти негативним наслідкам стресу на професійну діяльність працівників Національної поліції.

Література:

1.Задорожня Р. В. Вплив стресу на професійну діяльність працівників Національної поліції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №3. С. 270–273. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2023_3_51 (дата звернення : 16.03.2024).

2.Кравцов Д. Р. Аналіз теоретичних досліджень поняття „стресостійкість”. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2019. С. 236–238.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ МОЛОДІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Декалюк Олена Віталіївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. Л.

Військові дії на території України створюють психологічний тиск на молодь, що вимагає від неї підвищеної стресостійкості, лідерських якостей та емоційної стабільності. Молодь є ключовим сегментом суспільства, і її психологічні характеристики можуть впливати на ефективність вирішення суспільних завдань, а також на стійкість суспільства в умовах кризи. Війна призводить до травм та стресу. Саме тому розуміння психологічних особливостей цього вікового сегменту, може сприяти підтримці їх психічного здоров'я. Дослідження психологічних якостей молоді у воєнний період дозволить виявити їхні потенційні лідерські здібності і сприятиме розробці стратегій підтримки та розвитку цих якостей для підвищення ефективності самоусвідомлення своєї майбутньої професійної активності в умовах кризи

Психологічна структура соціально активних молодих людей формується на основі чотирьох ключових елементів: лідерства, цінностей і мотивації, емоційного регулювання та комунікації [1; 2]. Елемент лідерства охоплює здібність ініціювати діяльність, як особисту, так і чужу, включаючи навички організації та спілкування. Ціннісно-мотиваційний сегмент містить у собі розвиток альтруїстичних якостей та мотивацію до успіху, визнання, поваги та бажання мати соціальний вплив. Емоційне регулювання пов'язане з задоволеністю від соціальних досягнень та використанням ефективних стратегій поведінки у випадку стресу. Нарешті, комунікативний аспект включає самовпевненість та здатність контролювати міжособистісні взаємодії як ключ до відповідальної соціальної поведінки.

Проте, виявлення цих компонентів варіюється між різними групами людей. В залежності від переважаючого компонента і ключової тенденції у соціальній поведінці особи, можливе виділення специфічних груп цих елементів, котрі відображають унікальні структури соціальної активності, базовані на основній діяльності. Факторний аналіз є ефективним інструментом для дослідження та розуміння цих динамік. Для здійснення факторного аналізу ми скористалися дослідженням М. Карамушки і для експерименту взяли запропоновані автором фактори.

Експеримент проводився на основі анкетування групи студентів-менеджерів одного з університетів міста. До уваги бралось 5 факторів [2]: Лідерство (1), Комунікативність (2), Агресивність (3), Імпульсивність (4), Уникання (5). Дані дослідження подані в табл. 1

Таблиця 1

Проявленість факторів на соціальну поведінку молоді людини

Змінна величина	Фактори				
	1	2	3	4	5
Комунікативні здібності	+	+			
Організаторські здібності	+	+	+		
Здатність до лідерства	+		+		
Альтруїзм-егоїзм		+	+	+	
Прагнення до успіху	+		+		
Прагнення до влади		+	+	+	
Тенденція до визнання та поваги)		+	+		
Асертивні дії	+	+			
Вступ у соціальний контакт	+	+	+		
Пошук соціальної підтримки				+	+
Обережні дії					+
Імпульсивні дії		+	+	+	
Уникнення					+
Маніпулятивні дії		+	+	+	
Асоціальні дії					
Агресивні дії			+	+	
Фрустрованість					+
Асертивність		+		+	
Комунікативний контроль	+		+		+

Джерело: сформовано на основі [2].

Наше дослідження демонструє, що різні групи молоді мають схильність до різних видів професійної активності. Це вказує на зв'язок між типом організації, де навчаються учасники опитування, а це майбутні менеджери, і такими категоріями соціально активної молоді, як „лідери” та „імпульсивні”. Видно, що серед майбутніх менеджерів, що готуються на державну службу „лідери” можуть знаходити опору для своїх амбіцій, зростати по кар'єрних сходах та використовувати вибір посади для підкріплення лідерської позиції, у той час як у приватному секторі зв'язок між посадою і особистісними рисами може бути менш виражений. Щодо „імпульсивної” молоді, то стабільність і чітка організація робочого процесу в державних установах, ймовірно, сприяє пом'якшенню їхніх

імпульсивних рис, а в приватному секторі бізнесу навпаки стимулює більшу активність і здатність йти на ризик. На думку В. Содолевської дослідження в галузі катарсису показують, що відкрите вираження емоцій, їх переживання та переробка можуть допомогти людям знайти психологічне полегшення, звільнивши емоційну напругу [3].

Для осіб з комунікативними здібностями, покращення психологічних характеристик, що сприяють їхній соціальній активності, підживлюється через спортивні заняття, діяльність у сфері соціальної психології, та участь у проєктах з військово-патріотичного виховання. Така динаміка заснована на міжособистісній взаємодії, де комунікація виступає як основний інструмент. Відтак, збільшення активності „комунікатора” у суспільстві та розширення його спілкування з іншими людьми сприяють розвитку необхідних якостей для ефективної соціальної діяльності.

Для індивідів із агресивною поведінкою, участь у бізнесовій діяльності сприяє розвитку навичок для активної участі в соціальному житті. Як зазначає Н. Павлик, гармонізація невротичного характеру в юнацькому віці визначається процесом духовно-морального становлення [4].

Потреба демонструвати агресію може бути пов'язана з необхідністю досягнення успіху у бізнесі та активної соціальної взаємодії, включаючи вміння бути рішучим у досягненні мети та більш адаптивним і співчутливим у міжособистісних відносинах. Творчість та мистецька сфера стає важливим і привабливим місцем для осіб з унікаючим типом поведінки, оскільки вона може сприяти вираженню їхніх імпульсивних проявів на належному та адекватному рівні, необхідному для успішної діяльності.

Отже, дослідження специфіки розвитку психологічних характеристик соціально активної молоді під час воєнного періоду має велике значення для забезпечення психічного здоров'я та ефективності цієї ключової групи населення.

Література:

- 1.Лугова В. М. Голубев С. М. Основи самоменеджменту та лідерства : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 212 с.
- 2.Карамушка М. І., Карамушка Т. В. Аналіз психологічних якостей соціально активної молоді. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2020. Том 1. Вип. 55. С. 30–37.
- 3.Содолевська В. Катарсис як умова формування стійкості молоді на війні. 2023. URL : <https://grobid.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/465> (дата звернення : 16.03.2024).
- 4.Павлик Н. Психологічні закономірності гармонізації невротичного характеру особистості в юнацькому віці. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*. 2023. №1 (10). С. 80–91. URL : <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/14639> (дата звернення : 16.03.2024).

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСВІТНЬОГО ОРГАНІЗМУ

Денисюк Ірина Євгенівна

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: д. психол. н., професор Волинець Н. В.

У сучасних умовах розвитку суспільства уже сформовано усвідомлену потребу у необхідності організаційного розвитку закладів освіти, в тому числі і закладів вищої освіти. Організаційна культура повинна стати ще одним чинником в цій стратегії і розглядатися як функціональний складник загальної стратегії організаційного розвитку навчальних закладів. Сучасна управлінська наука все частіше звертає увагу на „людський фактор”, говорячи про його важливість і труднощі урахування і використання. Однак, спостерігаються протиріччя між розумінням необхідності використання фактору організаційної культури в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами і відсутністю стратегії її формування та розвитку.

Багатоаспектний зміст організаційної культури дає змогу розглядати її як внутрішнє джерело стимулювання інноваційного розвитку сучасного університету. Важливим напрямом діяльності освітніх організацій у сучасних умовах є ефективне проектування розвитку організаційної культури навчальних закладів. В свою чергу, проектування розвитку організаційної культури неможливе без здійснення всебічної оцінки її стану в конкретних освітніх організаціях.

Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. освіта являє собою стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного та духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету та іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості.

В. Андрущенко зазначає, що освіта відіграє в суспільстві унікальну роль: вона відтворює особистість, озброює її знаннями, формує світогляд і творчі здібності, виховує як патріота і громадянина – тобто реально готує його (суспільства) майбутнє. І від того, якою буде наша освіта, без перебільшення, залежить майбутнє держави: народу і культури [1].

Ця думка також простежується в працях Б. Гершунського, який зазначає, що саме освіта принципово „працює” на майбутнє, визначаючи, наперед, особистісні якості кожної людини, її знання, уміння, навички,

світоглядні і поведінкові пріоритети, а відтак – економічний, моральний, духовний потенціал суспільства, цивілізації загалом [2].

Під розвитком організаційної культури освітньої організації слід розуміти цілеспрямований рух від уже сформованого її стану до якісно нового, який здійснюється на основі аналізу, осмислення та подолання протиріч, які виникають у діяльності організації.

Організаційний розвиток розуміється як процес, в ході якого психологічна наука використовує знання та практичну діяльність для того, щоб допомогти організаціям досягнути більшої ефективності, включаючи покращення якості роботи, життя та підвищення продуктивності.

Організаційний розвиток можна описати, як методологію або техніку, яка використовується для того, щоб здійснювати зміни в організації або в її підрозділах з метою покращення ефективності її діяльності. Організаційному розвитку притаманні такі основні характеристики:

- а) управління процесами змін;
- б) впровадження психологічних знань, зокрема, зі сфери поведінкової психології;
- в) внесення змін в організаційну культуру;
- г) розширення організаційних стратегій, структур і процесів для посилення організаційної ефективності і здоров'я працівників та їх цілісне впровадження;
- д) впровадження довготривалих нових форм активності, таких як самоуправління в діяльності працівників або автономна робота команд та ін., спрямованих на розвиток потенційних можливостей особистості та організації.

Основними етапами розробки та впровадження розвитку організацій, на наш погляд, є:

1-й етап – підготовчий (аналіз діяльності організації, визначення та усвідомлення кола проблем та причин для організаційного розвитку);

2-й етап – аналітично-інформаційний (визначення основних потреб персоналу та клієнтів організації, аналіз наявних ресурсів для забезпечення організаційного розвитку тощо);

3-й етап – проектувальний (розробка та проектування технології впровадження організаційного розвитку);

4-й етап – трансформаційний (реалізація технології організаційного розвитку)

5-й етап – контрольний етап (аналіз результатів впроваджених перетворень, отримання зворотного зв'язку тощо).

Література:

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту : статті, нариси, інтерв'ю : посібник. 2-ге вид., допов. Київ : Знання України, 2008. 819 с.
2. Петрунько О. В. Організаційна культура університету як чинник його конкурентоздатності на ринку освітніх послуг. *Вчені записки Університету „КРОК”*. 2022. № 1(65). С. 164–175.
3. Мороз В. М., Мороз М. В., Лааманен Р. В. Корпоративна культура вищого навчального закладу : зміст дефініції та особливості його прояву. *Донбаська державна машинобудівна академія*, 2014. С. 65–72
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : підручник. 4-те вид., випр. і доп. Київ : Каравела. 2014. 360 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СТАНОВЛЕННІ Я-КОНЦЕПЦІЇ

Домбровська Катерина Олександрівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н. Бирко Н. М.

Юнацький вік є доволі переломним періодом у розвитку особистості. У цей період життя молоді люди починають активно формувати свою самосвідомість, виробляти власні цінності та формувати власні життєві погляди та становлення Я-концепції. Цей період є особливо важливим для майбутніх військовослужбовців, оскільки від мотивації та психічного здоров'я залежить їх успіх у подальшій військовій службі.

Я-концепція – це уявлення особистості про себе, власність, здатність, цінність та місце у світі. Це важливий компонент формування кожної особистості, а особливо тих, хто хоче стати військовим у майбутньому. Молодь у юнацькому віці часто знаходиться в пошуку себе, стикається з конфліктами та суперечностями щодо власної ідентичності[1].

У юнаків, які обрали в майбутньому стати військовослужбовцями, наприклад юнаки військового ліцею, спостерігаються певні особливості. Адже тут варто врахувати: особливості юнацького віку; навчання, яке включає військову підготовку; геополітичну ситуацію країни, яка безпосередньо стосується та вносить зміни у навчальний процес; особисте життя кожного українця.

Аспект професійної військової підготовки включає характеристики, які впливають на психологічний розвиток молоді. Сюди віднесено:

1. Фізична та психічна витривалість: ліцеїсти військової підготовки повинні бути фізично та психічно витривалими. Участь у фізичних і психологічних труднощах може вплинути на розвиток стійкості до стресу та самоконтролю у молоді.

2. Тренування комунікаційних навичок: участь у військовій підготовці часто передбачає навчання комунікації, спілкування з іншими членами команди та вислуховування командних наказів. Це може допомогти навчитися спілкуватися та взаємодіяти з іншими.

3. Лідерський розвиток: юнаки часто мають можливість виявити та розвинути свої лідерські можливості у військових умовах. У процесі військової підготовки можна відчувати відповідальність за інших та навчатися приймати відповідні рішення.

4. Стресостійкість: регулярна підготовка до небезпечних ситуацій і навчання вирішенню проблем у стресових ситуаціях може допомогти молодим людям розвинути стресостійкість і досягти своїх цілей у складних ситуаціях.

Зазначені характеристики військової професійної підготовки впливають на психологічний розвиток молоді, формують у юнаків самостійність, надійність, та готовність до подальших труднощів.

Зважаючи на воєнний стан в Україні, існують особливості щодо формування позитивної Я-концепції серед молоді, особливо серед майбутніх військових. Зважаючи на військові конфлікти на Сході країни та загальну високу напруженість у суспільстві, формування позитивного образу себе стає особливо актуальним завданням сьогодення. Захищати країну від збройних конфліктів і військової агресії вимагає від молоді не лише фізичної готовності, але й психологічної стійкості, впевненості та віри в себе.

Загрози та невпевненість впливають на формування позитивної Я-концепції, викликаючи бажання зміцнити власну впевненість і стійкість. Особлива підготовка та психологічна підтримка потрібні юнакам, щоб вони могли пережити стрес і зберегти позитивне ставлення до себе.

Для формування позитивної Я-концепції у ліцеїстів військової підготовки, необхідно адаптувати методи та стратегії розвитку особистості до особливостей сучасних загроз і труднощів. Наприклад, це можуть включати тренінги з психологічного здоров'я, заняття зі збереження ментального здоров'я, навчання стресостійкості [2]. Це необхідність для створення певного балансу, включаючи різноманітні аспекти і умови максимального сприяння розвитку позитивної Я-концепції у юнаків, а також підтримки їх мотивації та жаги до розвитку [3].

Отже, юнацький вік – це етап становлення особистості, позитивної Я-концепції, вибір майбутнього шляху та цілей у ліцеїстів військового

напряму підготовки. Саме тому, умови підготовки та навчання юнаків з військовою спеціалізацією, воєнний стан у нашій державі повинні передбачати необхідні заходи щодо їх підтримки та допомоги в освітньому процесі, задля сприяння позитивного розвитку Я-концепції майбутніх військовослужбовців.

Література:

1. Кучерган Є. В. Я-концепція як чинник особистісного самовизначення у ранньому юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти: зб. наук. пр. Криворізького держ. ун-ту. Кривий Ріг, 2011. С. 150-154.*
2. Мороз Л. І. Тренінги як засіб розвитку професійно значущих та особистісних якостей. *Вісник Київського нац. Ун-ту імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. Київ, 2009. С. 55-57.*
3. Куліненко Л. Б. Психологія конфліктності юнаків в умовах військового стану : магістр. р-та. 053/ Ізмайльський державний гуманітарний університет. Ізмаїл, 2024. 128 с.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Єремєєк Максим Ігорович

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 „Середня освіта (Історія та правознавство)”

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: к. пед. н. доцент Горбатюк О. В.

Національна самосвідомість є невід'ємним елементом функціонування будь-якої держави, а її формування є ключовим культурно-освітнім завданням, адже виховання національної самоідентифікації сприяє консолідації нації, розумінню свого культурного різноманіття та історичної спадщини. Для загального розуміння термінології зазначимо, що в словниковій літературі національну самосвідомість розуміють як усвідомлення своєї належності до певної уявної спільноти, об'єднаної за етнічним (спільна мова, „кровне” походження – у випадку етнічної нації) чи політичним (спільна територія, лояльність до інтегруючої ідеї – у випадку політичної нації) принципами [1].

Особливої актуальності ця проблема набула з початком Революції Гідності та агресії росії. Революція Гідності ознаменувала масовий сплеск патріотичних почуттів, що було характерним особливо для молоді, а збройні дії держави-агресора тільки посилювали патріотизм, обумовили зацікавленість молоді до питань історичного минулого тощо.

Однак характер війни, яку розпочала рф 20 лютого 2014, можна визначити як гібридний, адже він поєднує застосування державних і недержавних, традиційних і нетрадиційних стратегій, ресурсів, засобів, методів підвивної діяльності, механізмів кібервійни тощо [2].

Зважаючи на те, що держава-агресор активно використовує інформаційний простір як середовище для розповсюдження ідеології расизму, варто охарактеризувати сучасний стан, виклики та перспективи формування національної самосвідомості в як і учнівської, так і студентської молоді.

Одним із найраціональніших та важливих шляхів формування національної самосвідомості молоді є національно-патріотичне виховання, нову концепцію якого затвердило МОН у 2022 році. Зокрема МОН ставить за мету становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста та демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних та культурних надбань українського народу, а також утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності [3].

Важливо, аби національна самобутність виховувалася не тільки в закладах освіти, на тренінгах, організованих громадськими організаціями, або інших заходах, а й у сім'ї, яка є первинним осередком держави та виступає її органічною складовою. Почасти бувають випадки, коли цінності та якості, зокрема патріотичного спрямування, які сформовані в соціально-психологічному середовищі сім'ї не відповідають тим, що виховуються в закладах освіти. Саме тому важливим аспектом у формуванні національної самосвідомості є взаємодія сім'ї та закладу освіти.

Зазначимо, що, окрім впровадження концепція національно-патріотичного виховання, потенційно важливими інструментами впливу на формування національної самосвідомості є засвоєння таких навчальних дисциплін як: українська мова, українська література, захист Вітчизни, історія України та інших інтегрованих предметів, що поєднують вищезазначені. Зауважимо, що на навчальних заняттях з історії здобувачі освіти усвідомлюють історичну місію українського народу – ретроспективну, сучасну і прогнозують майбутню, вивчають героїчне минуле України, її боротьбу за незалежність, опановують закони сучасного розвитку людства, розвивають критичне мислення, яке є важливим інструментом у боротьбі супроти методів ведення інформаційної війни рф [4, с. 46]. Зазначимо, що історія України має викладатися згідно цивілізаційної концепції, опускаючи формаційний підхід, який передбачає

звертання уваги тільки на економічні та соціальні чинники, „боротьбу класів”. Формацийний підхід характерний суто для радянської методики викладання історії, тому що ігнорує психологічні, національні та етнічні аспекти, увага на які звертається в рамках цивілізаційного підходу.

Не варто й забувати про популяризацію української мови, яка є каталізатором нації. Саме її популяризація в інформаційному середовищі, зокрема в соціальних мережах, зможе заповнити їх контент на противагу контенту держави-агресора.

Отже, формування національної самосвідомості молоді в контексті гібридної війни рф має кілька ключових аспектів: впровадження та розвиток в закладах освіти концепції національно-патріотичного виховання, створення міцного зв'язку між сім'єю та закладом освіти у площині формування ціннісних орієнтирів, звернення уваги на викладання дисциплін, що виховують національну самоідентифікацію (українська мова та література, захист Вітчизни, історія України та суміжні з ними предмети), переосмислення історичної інформації з погляду цивілізаційного підходу.

Література:

1. Національна самосвідомість. *Енциклопедія сучасної України*. URL : <https://esu.com.ua/article-71054> (дата звернення : 19.03.2024).
2. Гібридна війна. *ВУЕ*. URL : <http://surl.li/nvihb> (дата звернення : 19.03.2024).
3. МОН затвердило нову концепцію патріотичного виховання. *НУШ*. URL : <http://surl.li/exzcc> (дата звернення : 19.03.2024).
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

ПРОЯВ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ У СПІЛКУВАННІ

Калінка Валентина Володимирівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. ю. н. Петреченко С. А.

Міжособистісне спілкування – комунікація між двома і більше особами, яка спирається на їх психологічний і когнітивний зв'язок, що ґрунтується на особистісно сформованих засадах.

Концепція психологічного захисту була започаткована ще у психоаналітичній теорії З.Фрейдом. Психологічний захист визначає суб'єктивний комфорт особистості в усіх ситуаціях напруженості. У відповідь на порушення або загрозу порушення психологічних кордонів, яке здатне зашкодити цілісності особистості або її індивідуальним особливостям, виникає захист, який називається психологічним захистом.

Захисні механізми є несвідомими, завдяки їм заспокоюємося, м'якше сприймаємо травмуючий чинник, негатив, зменшуємо напруження. Людина нерідко використовує ці механізми для уникнення проблем і часом зловживає ними, що спричиняє викривлене сприйняття реальності та неможливість повною мірою оцінити ситуацію. Виникають вони ще в ранньому дитинстві й розвиваються надалі під впливом зовнішніх чинників, соціуму, життєвих обставин, власного саморозвитку [1, с. 27].

В. Шебанова стверджує, що психологічний захист не можна однозначно розглядати як корисне або шкідливе явище. До позитивних наслідків дослідниця відносить те, що захисні механізми несвідомо оберігають психіку від травм, дають змогу зберегти стійкість особистості на тлі дестабілізуючих переживань і домогтися більш-менш успішної адаптації. Адаптивний ефект психологічного захисту більшою мірою проявляється, якщо масштаб конфлікту, який загрожує цілісності особистості, відносно невеликий. До негативних наслідків належить те, що захисні механізми заважають людині усвідомити свої омани щодо власних рис характеру й поведінки, ускладнюють ефективне розв'язання особистісних проблем. У результаті впливу захисних механізмів перекручується зміст подій та переживань, спроможних завдати травми психіці, що позбавляє людину можливості активно впливати на ситуацію й усувати джерело переживань. За глибокого конфлікту, який вимагає усунення його причин, захист грає скоріше негативну роль. Альтернативою в подібних ситуаціях може бути або реальне втручання в ситуацію й її перетворення, або самозміна, тобто адаптація до ситуації за рахунок перетворення самої особистості. А отже, ефективність психологічного захисту суперечлива: з одного боку, він сприяє адаптації людини до власного внутрішнього миру, але при цьому, з іншого боку, може погіршити пристосованість до зовнішнього соціального середовища [3, с. 246–249].

У ситуаціях спілкування проблема психологічного захисту набуває особливої актуальності у підлітковому віці, оскільки це період активної міжособистісної комунікації. Емоційне неблагополуччя, виражене у високій тривожності та інших особистісних проблемах, є показником неуспішності психологічного захисту. Дослідження опірності школярів несприятливим соціальним впливам виявляє, що стихійно розвинені

способи захисту є недостатньо ефективними у зв'язку з обмеженістю прийомів захисту, низьким рівнем їх усвідомленості, нездатності до вербалізації. Аналіз психологічної літератури показує, що відсутність психологічної готовності особистості до подолання психотравмуючих ситуацій виявляє негативний вплив на соціалізацію особистості у процесі спілкування [2].

Психологічний захист є одним із найбільш суперечливих компонентів у структурі особистості, оскільки одночасно сприяє як стабілізації особистості, так і її дезорганізації. Механізми психологічного захисту мають велике значення для стабілізації особистості та підтримання її внутрішнього комфорту. Водночас, більшість механізмів психологічного захисту, що функціонують на позасвідомому рівні, забезпечують внутрішній комфорт особистості досить великою ціною – вони спотворюють сприйняття реальності та перешкоджають особистісному розвитку людини.

Література:

1. Котлова Л. О. Особливості психологічного благополуччя особистості з різними захисними механізмами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія*. 2021. Т. 32 (71), №1. С. 45–50. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntnvusp_2021_32\(71\)_1_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntnvusp_2021_32(71)_1_10) (дата звернення : 16.03.2024).
2. Рисинець Т. П. Етимологія категорій „механізми психологічного захисту” та „копінг-стратегії”. *Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. №1. С. 119–124. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_1_25 (дата звернення : 16.03.2024).
3. Шебанова В. І. Проблематика механізмів психологічного захисту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2012. Вип. 37. С. 246–249.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПОВЕРНЕННЯ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Кірнос Юлія Олександрівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Психологічна реабілітація як основна складова процесу повернення до цивільного життя для військовослужбовців, що брали участь у

бойових діях є дуже популярною як у нашій країні, так і у всьому світі, де постійно спалахують нові конфлікти. Україна вже одинадцятий рік потерпає від російської агресії та третій рік знаходиться в повномасштабній війни. Війна розриває на куски звичне існування, змінює стиль життя, уклад, пріоритети. Війна ставить питання про сенс і цінність всього-стосунків, комфорту, амбіцій, забираючи ілюзію безпеки. Вона наочно показує межу та кінець життя, це стихія безсилля та насильства, сліз та істеричного сміху [1].

Травматичний досвід, отриманий під час бойових дій, негативно впливає на стан здоров'я військовослужбовців-учасників бойових дій. Зокрема, після повернення до мирного життя вони переживають нові стреси, пов'язані з соціальною адаптацією, нерозумінням близьких, спілкуванні, професійному самовизначенні, труднощами самореалізації, створенням сім'ї, змінами у психічному та фізичному станах, психологічні наслідки якого мають крайні форми вираження у посттравматичному стресовому розладі (ПТСР), що виникає як затяжна відстрочена реакція на екстремальні ситуації. Головною ознакою цих ситуацій є реальна загроза життю людини, що зумовлюють переживання, відмінні від звичних людських переживань, – страх, паніка, жах, безпомічність, відчай, тощо [5].

Війна виявилася подвійним викликом психотерапії в цілому: сильні почуття клієнта та сильні переживання самого терапевта, де безсиллі посідає перше місце [1, с. 39].

Учасникам бойових дій, які відчувають короточасні або тривалі труднощі в адаптації повинні надаватися спеціалізовані послуги психологічної реабілітації [1, с. 26].

Психологічна допомога учасникам бойових дій – це організаційні, психологічні, медичні та інші заходи, спрямовані на надання психологічної підтримки, з метою забезпечити успішне подолання учасниками бойових дій психологічно травмуючих аспектів сучасного бою для збереження їх боєготовності та запобігання виникненню у них посттравматичних психічних розладів [3]. У кожного хто бере участь у бойових діях ризик розвитку ПТСР дуже високий, а згідно статистичних даних ознаки гострої травми спостерігаються приблизно в 70% учасників.

Психологічний супровід і психологічна реабілітація – це види психологічної допомоги, що надаються учасникам бойових дій [2]:

–спрямована на відновлення психічного здоров'я, підвищення рівня соціальної адаптації, відновлення (корекція) самооцінки й соціального

статусу військовослужбовців, учасників бойових дій та полегшення їх інтеграції в суспільство;

– допомагає зменшити випадки посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем серед військовослужбовців;

– психологічна підтримка і консультування сприяють відновленню втрачених соціальних навичок та відновленню довіри до себе та інших;

– сприяє збереженню сімейних зв'язків та запобігає виникненню соціальної відчуженості ветеранів.

Теоретичне дослідження показало, що психологічної реабілітації як основна складова процесу повернення до цивільного життя військовослужбовців, що брали участь в бойових діях полягає в тому, щоб допомогти людям отримати контроль над залишками колишньої травми і знову стати біля керма свого корабля. Терапія допомагає досягти усвідомлення та налагодити взаємодію, тоді як ліки можуть заглушити надактивну тривожну систему. Тим не менш, минулі спогади можуть бути перетворені фізичними переживаннями, які безпосередньо суперечать відчуттям безпорадності, люті та апатії, викликаному травмою, тим самим допомагаючи відновити самоконтроль [4, с. 10].

Психологічна реабілітація відіграє ключову роль у поверненні військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до цивільного життя. Психологічна реабілітація – це тривалий процес, який може зайняти від кількох місяців до кількох років. Важливо, щоб військовослужбовці та їхні близькі знали про можливості отримання психологічної допомоги та не соромилися звертатися за допомогою. Варто, щоб військовослужбовці та їхні близькі були готові до проходження психологічної реабілітації.

Література:

1. Міжнародна асоціація Психосоматики та Тілесної Терапії. *Психологічна допомога військовим*. Київ : Психобук, 2022. 124 с.
2. Петrenchенко С. А. Психологічні аспекти адаптації учасників бойових дій та членів їх сімей в умовах війни : навчально-методичний посібник. Київ : Талком, 2024. 130 с.
3. Соловйова Т. М., Лисенко І. М. Психологія військової діяльності. Київ : НАУКМА, 2019. 92 с.
4. Бессел ван дер Колк. Тіло помнить все: яку роль психологічна травма відіграє в житті людини і які техніки допомагають її подолати. Київ: Форс Україна, 2022. 464 с.
5. Сокіл Л. В. Комплексна реабілітація військовослужбовців-учасників бойових дій в діяльності соціального працівника. *Збірник наукових праць молодих вчених*. №4. 2019. Хмельницький, 2019.

ОСОБЛИВОСТІ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Ковязін Олексій Вікторович

здобувача 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що за останнє десятиліття психологічна практика зазнала значних змін у тематиці дослідження. Багато питань, які розроблялися психологами десятиліттями, доповнилися більш унікальними. Наприклад, зростаюча насиченість і доступність інформації про тютюн, алкоголь і навіть різні наркотики в сучасному суспільстві призвела до усвідомлення низки проблем, серед яких – виявлення особливостей людей, схильних до вживання психоактивних речовин. При цьому особливої уваги потребує вивчення цієї проблеми в молодіжному середовищі. Увага до цієї вікової групи зумовлена тим, що для неї характерним є усвідомлення низки психологічних проблем (невпевненість, нестабільні психоемоційні стани, невпевнена самооцінка) та формування світоглядних позицій (порушення загальноприйнятих соціальних правил і норм, негативізм, пошук свого місця в суспільстві).

Відомо, що підлітковий вік є найбільш емоційно насиченим періодом у житті людини, часом, коли в поведінці проявляються негативні симптоми вікових криз. Цей період також характеризується тим, що люди є найбільш вразливими та сприйнятливими до різноманітних адиктивних впливів.

Проблеми підліткового віку вивчаються багатьма українськими та зарубіжними фахівцями. Частково це пов'язано з тим, що причини підліткової адиктивної поведінки стають очевидними саме в цьому віці. Цей період характеризується конфліктністю, агресивністю, частими перепадами настрою, різкими змінами почуттів і невпевненістю в собі та своєму найближчому оточенні [1].

Як зазначає Р. Андрусишин, підлітковий вік також характеризується знеціненням колишніх кумирів, зміною авторитетів, різкістю суджень, помітним зростанням потреби у схваленні, жорстокістю з самопожертвою та егоїзмом. Загострюється реакція на критику, що призводить до надмірної чутливості та емоційної поляризації. Неповага межує з перебільшеною скромністю, а самовпевненість призводить до применшення своїх сильних сторін [2].

У ці роки, за визначенням С. Бесмертної, з'являється тенденція до узагальнення особистості, посилюється прийняття крайніх позицій, з'являється максималізм в оцінках, спостерігається нетерпимість до опіки, особливо батьківської [3]. Підлітковий вік є, з одного боку, найнебезпечнішим періодом для виникнення різних залежностей, а з іншого – найсприятливішим для засвоєння основних норм ефективної міжособистісної взаємодії.

Як відомо, найважливішою ознакою соціальної норми є пристосування індивіда до свого реального оточення, тобто адаптивність. Відхід від реальності, як правило, обирають ті, хто „ставиться до власного оточення негативно і не здатний до соціально прийнятної форми адаптації” [1]. Однак, відсутність бажання у підлітка приналежності до групи може бути пов'язана з негативними проявами самої групи по відношенню до підлітка.

Існують різні ступені тяжкості адиктивного поведінки підлітків: від практично нормального стану – до важкої залежності, що призводить, у деяких випадках, до психічної патології [4]. А. Уханова поділяє адиктивну поведінку і просто шкідливі звички, які не є важкими залежностями і не завжди є явною загрозою життю. Але, на нашу думку, „шкідлива звичка” може бути основним чинником появи адикції. Основною проблемою адиктивної поведінки підлітків є відсутність бажання жити в сьогоденні, відкладення проблем та їх рішень на потім, відмова від об'єктивності та цілісності, системності в оцінці власних дій [5].

Отже, ухиляння від проблем – це найпростіший і найдоступніший для адиктивної особистості спосіб виживання. І тут на психофізіологічному рівні порушуються природні адаптаційні можливості особистості, з'являється психологічний дискомфорт, причини якого бувають як внутрішні, так і зовнішні. Люди по-різному реагують такі стани. Адиктивні особистості не переносять перепадів настрою та психологічний дискомфорт і шукають легкі шляхи виходу із важких для них ситуацій, а саме: змінюють свій психічний стан, щоб отримати приємні емоції, створюючи у такий спосіб ілюзію вирішення проблеми, тобто йдуть шляхом найменшого опору. Сильні негативні емоції впливають на особистість, наслідком впливу яких є дезадаптація „Я”, що виражається в порушенні внутрішнього діалогу, спрямованого на планування дій, що призводить до втрати контролю дій над поведінкою, яка стає хаотичною та недоцільною.

Література:

- 1.Самойлов А. М. Концептуальні підходи до розуміння причин девіантної поведінки підлітків. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2014. № 42(2). С. 39–43.
- 2.Андрусишин Р. М. Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 69. С. 13–19.
- 3.Бессмертна С. Ф. Психологічні особливості самоставлення школярів підліткового періоду розвитку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти: збірник наукових праць.* 2013. С. 40–44.
- 4.Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток : навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. 3-е вид., доп. Київ : Видавничий Дім „Слово”, 2019. 272 с.
- 5.Уханова А. Концептуалізація соціальної амбівалентності підлітків. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія.* 2021. Т. 32(71). № 4. С. 96–101.

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Комлик Людмила Миколаївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

На сьогоднішній день зростає актуальність проблеми професійного вигорання серед освітян, що обумовлено стрімкими змінами в соціально-економічному та політичному контексті, підвищенням рівня професійного та емоційного тиску в робочому середовищі, а також збільшенням конкуренції у суспільстві. Феномен „професійного вигорання” становить значний ризик у сфері професійної діяльності освітян різного рангу.

В останні роки в психологічних дослідженнях з’явилася концепція „професійного вигорання”. Американський психіатр Г. Дж. Фреденберг вперше описав психологічні стани здорових осіб, що взаємодіють на глибокому професійному рівні з клієнтами або пацієнтами, включно з медичними працівниками, соціальними

працівниками, юристами, вчителями, психіатрами, психологами, менеджерами та іншими [1].

Основною підставою для виникнення синдрому професійного вигорання вважаються професійна діяльність та середовище, де вона відбувається. Часто цей стан діагностується у людей, які мають значні особисті обов'язки, зокрема серед працівників освітньої сфери. Дослідження вказують на тісний зв'язок „вигорання” з почуттям емоційного та фізичного перевтомлення, відчуттям безсилля, відчаю, депресії і глибокої безнадійності, які стають поширеними явищами в сучасній професійній діяльності та житті.

У вузькому розумінні стадією професійного вигорання вважається емоційне виснаження, виникнення і розвиток якого визначається впливом професійних стресорів [2].

Професійне вигорання – це симптом фізичного та емоційного виснаження, що вказує на втрату позитивного ставлення до професії, включаючи розвиток негативної самооцінки та негативного ставлення до роботи. Понаднормова робота вдома та на вихідних, виклики екстреної допомоги – все це сигнали реального ризику вигорання

Виділяють наступні групи факторів професійного вигорання:

- 1) Організаційні – безпосередньо пов'язані з управлінням і умовами праці;
- 2) Діяльнісний – пов'язаний зі змістом і характером діяльності;
- 3) Особистісні – пов'язані з мотивацією та особистісними психологічними особливостями людини.

Відповідно до шестифакторної моделі Бурша стадії розвитку вигорання характеризуються наступним чином:

1. Профілактичний етап – це проявляється в надмірній активності на роботі та в обміні досвідом, невдачах і розчаруванні, а також у відмові від пов'язаних з роботою вимог.

2. Знижується рівень участі людини в професійній діяльності, що призводить до незадоволеності роботою та інших причин неспішності.

3. Емоційний відгук – на цій стадії спостерігаються безпідставні страхи, хронічне почуття провини, депресія, низька самооцінка, агресія та конфлікти.

4. Фаза деструктивної дії – зниження концентрації, ригідність мислення, зниження концентрації, нездатність виконувати складні завдання, неухважність, уникнення неформального спілкування

5. Зниження психологічної реакції та імунітету – безсоння, головні болі, серцеві напади, розлад травлення і залежність від нікотину, кофеїну та алкоголю.

6. Песимізм і негативний спосіб життя. Ця стадія характеризується безпорадністю, почуттям провини, втратою сенсу життя та екзистенціальним відчаєм [3].

Професійне вигорання серйозна проблема у сфері освіти, яка може негативно позначитися як на самопочутті працівників, так і на якості освітнього процесу. Воно може виникати з різних причин, таких як перевантаження роботою, конфлікти на робочому місці, невідповідність очікуванням та реальності, а також відчуття безпорадності або відсутності контролю над ситуацією.

Для попередження та подолання професійного вигорання у працівників освіти важливо створити сприятливе робоче середовище, забезпечити підтримку та розвиток працівників, зберегти баланс між роботою та особистим життям, надати можливість отримати психологічну підтримку, а також розвивати навички саморефлексії та самоуправління. Ці стратегії допоможуть покращити якість життя працівників освіти, знизити ризик вигорання та підвищити ефективність освітнього процесу.

Література:

1. Колтунович Т. А. Психологічні умови корекції професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів. Івано-Франківськ, Ліра. Київ, 2016. С. 224–225.
2. Борисова М. Психологічні детермінанти феномена емоційного вигорання у педагогів. Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. С. 23–27.
3. Орел В. Е. Феномен „вигорання” у закордонній психології: емпіричні дослідження і перспективи. Київ: Видавничий дім „Слово”, 2019. №1. С. 90–101.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВПО В УМОВАХ ВІЙНИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Краснощок Ольга Володимирівна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: д. психол. н., професор Волинець Н. В.

У Законі України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” передбачено, що внутрішньо переміщена особа – „громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру” [1]. Переважною більшістю ВПО, які проживають наразі як у м. Хмельницькому, так і в інших містах та селищах, селах України є саме громадяни України.

Наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн. осіб. З них – 3,6 млн. – це особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни. З них – 2,5 млн., які перемістилися і не можуть повернутися до своїх домівок (оскільки житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території) [2].

В цілому виділяють два теоретико-методологічні підходи, щодо вивчення адаптації ВПО: соціокультурний (психологічний) і ресурсний (економічний). Перший розглядає адаптацію як подолання певного шоку від трансформації звичайного культурного оточення та необхідність прилаштування до дещо іншої культури, підібравши манеру співжиття ідентичності ВПО з ідентичністю оточуючих їх груп. Другий трактує адаптацію як певне пристосування до втрати великої кількості ресурсів, які були у ВПО до переселення, та отримання доступу до тих ресурсів які є на новому місці проживання [3].

Процес адаптації передбачає використання резервів людини щодо забезпечення діяльності і виживання в умовах підвищеної стресогенності зовнішнього середовища, яке постійно змінюється. С. Шапкін виділяє 4 компоненти адаптації: 1) активаційний (органічні й функціональні

витрати, спрямовані на досягнення значущих для суб'єкта цілей); 2) когнітивний (перебудови когнітивних процесів, спрямовані на вироблення найбільш ефективних способів переробки інформації, без яких ефективна адаптація неможлива); 3) емоційний (визначається динамікою емоційних переживань, що є суб'єктивними індикаторами ефективності процесу адаптації); 4) мотиваційно-вольові процеси (забезпечують координацію всіх інших компонентів і напрямів реалізації значущих для суб'єкта цілей і тим самим надають процесу адаптації стійкості й безперервності) [4]. Адаптацію науковці трактують шляхом зміни або набуття нових особистісних характеристик. Таку думку стосовно цього феномену знаходимо в дослідженнях Л. Гришанова та В. Цуркана, які в зміст адаптації вкладають процес і результат пристосування до умов соціального середовища. Загалом інтеграцію та проходження соціально-психологічної адаптації ускладнюють причини суб'єктивного та об'єктивного характеру. З-поміж них виокремлюють такі: недостатня визначеність соціально-правового захисту та особистісного статусу ВПО; несприятливе чи вороже ставлення до цієї категорії осіб з боку населення території, на яку вони переїхали.

Соціально-психологічну адаптацію обумовлюють зовнішні та внутрішні чинники нового соціального середовища, спрямованого створити належні умови. Успішність і якість адаптації багато в чому буде залежати від внутрішніх і зовнішніх чинників – емоційно-вольової та мотиваційної сфери, спадковості особистості [5].

У дослідницьких студіях розрізняють дві стратегії соціально-психологічної адаптації особистості до нових соціальних умов: активну й пасивну. В умовах активної адаптації внутрішньо переміщені особи безумовно стають беззаперечними учасниками адаптаційного процесу, впливаючи на своє буття. Зміст адаптації до нового соціального середовища розглядають як процес „установлення оптимальної відповідності особистості і середовища в ході здійснення діяльності, який дозволяє індивідууму задовольняти актуальні потреби і реалізовувати пов'язані з ними значимі цілі”. При пасивній адаптації людина не взаємодіє із середовищем, не прагне змінити його, пристосуватися до особистих норм, оцінок, засобів діяльності [6].

Від рівня психологічного благополуччя залежить процес адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нову громаду, а також подолання несприятливих життєвих ситуацій. Психологічного благополуччя може досягти особистість, яка задоволена життям, без негативних переживань, вона вміє реалізувати свій потенціал, використовувати власні ресурси для досягнення цілей. Оцінка ж психологічного благополуччя переміщеного

населення, за даними досліджень, проведених з допомогою онлайн-платформи Kantar Panel Ukraine, є низькою, і має прояви хоча б одного із симптомів посттравматичного розладу [6].

Інструментами соціально-психологічної адаптації переселенців є: психологічна підтримка, вона може містити індивідуальні консультації з психологом, групові заняття з підтримки та терапії, а також роботу з громадськими організаціями та волонтерами; професійна підготовка та перекваліфікація, це може бути навчання нових професійних навичок і здійснення практичних вправ, що допоможуть ВПО знайти роботу та успішно інтегруватися в нове оточення; доступ до соціальних послуг та підтримки, як от медична, фінансова допомога, житло, харчування. Для досягнення успішної адаптації переселенців необхідно забезпечити їм належні умови життя та доступ до необхідних ресурсів [7].

Отже, в умовах війни дослідження соціально-психологічної адаптації ВПО є надзвичайно важливим, як для самих ВПО, так і для приймаючих громад, оскільки це дасть можливість якісніше працювати над покращенням психологічного благополуччя наших громадян, їх адаптації та інтеграції, що в свою чергу зміцнить наші громади, а значить державу (та її опір загарбнику).

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. в редакції від 30.12.2023 р. №1706-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення : 16.03.2024).
2. Внутрішньо переміщені особи. *Сайт Міністерства соціальної політики*. URL : <https://cutt.ly/8w04ai9R>. (дата звернення : 16.03.2024).
3. Вишньовський В. В. Психологічна адаптація вимушено переміщених осіб, жертв воєнних конфліктів. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки* : матеріали II міжнародної наукової конференції м. Тернопіль, 21-22 квітня 2022 р. Тернопіль, 2022.
4. Лазуренко С. І., Білошицький С. В., Семенов А. М. Адаптація та адаптаційні можливості людини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : збірник наукових праць. № 11(13). 2014. С. 194–207.
5. Волошин С. М. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*. Серія : Психологія. Вип. 9. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. С. 73–76.
6. Котух О. В. Психологічне благополуччя внутрішньо переміщеної особи: адаптація та інтеграція в нову громаду. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Херсон, 2023. №1. С. 56–61.
7. Соціальна адаптація ВПО: які інструменти для підтримки переселенців потребують впровадження. *Сайт Благодійного фонду „Стабілізейшен Суппорт Сервісез”* URL : <https://sss-ua.org/news/soczialna-adaptacziya-vpo-yaki-instrumenty-dlya-pidtrymky-pereselenciv-potrebuyut-vprovadzheniya/09.05.2023> (дата звернення : 16.03.2024).
8. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб:

РОЛЬ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Круглікова Ганна Володимирівна

здобувачка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Згідно закону України „Про освіту” – метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

У сучасній психології і протягом усієї історії її розвитку можна зустріти різні визначення поняття „здібності”:

1. Здібності – властивості душі людини, що розуміються як сукупність різноманітних психічних процесів і станів.

2. Здібності являють собою високий рівень розвитку загальних та спеціальних знань, умінь та навичок, що забезпечують успішне виконання людиною різних видів діяльності. Таке визначення було поширене в психології XVIII – XIX століть.

3. Здібності – це те, що не зводиться до знань, умінь та навичок, але пояснює й забезпечує їх швидке засвоєння, закріплення та ефективне використання на практиці. Це визначення прийняте та найбільш поширене нині. Психолог Б. Теплов виділив три основні ознаки поняття „здібність”. По-перше, під здібностями розуміються індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої. По-друге, здібностями називають не будь-які особливості взагалі, а лише такі, які мають відношення до успішності виконання якої-небудь діяльності або багатьох

діяльностей. По-третє, поняття „здібність” не зводиться до тих знань, навичок та вмінь, які вже вироблені в людині [2, с. 411].

Сучасна вітчизняна вікова періодизація спирається у будові на інтеграцію декількох критеріїв – соціального статусу індивіда й проявів його власної психічної активності, а також беруться до уваги соматичні зміни, зумовлені законами біологічного розвитку людського організму. Та визначає, що молодший шкільний період знаходиться у віковому проміжку 6–10 (11) років [3, с. 58].

Розвиток суспільства викликає зростаючу потребу в особистостях творчих, професійно компетентних, соціально мобільних, відкритих всьому новому, які вміють знаходити нестандартні рішення в різних ситуаціях. Тільки такі люди можуть реалізовувати себе в будь-якій сфері діяльності. Розвиток творчих здібностей починається в дитинстві. Звідси, щоб підготувати фахівця, що володіє творчими здібностями, необхідно розвивати останні вже в дошкільному і молодшому шкільному віці, оскільки в цей період діти відкриті всьому новому, допитливі, здатні імпровізувати, позитивно ставляться до дорослого, який виступає зразком для наслідування, сповнені бажання створювати власний творчий продукт. Розвиток усіх здібностей людини, в тому числі і творчих, відбувається, як правило, в діяльності. Навчальна і позанавчальна діяльності, можуть допомагати розвитку творчих здібностей останніх [4, с. 119].

Саме у молодшому шкільному віці закладається психологічна основа для всіх видів діяльності. Розвиваються уява та фантазія, творче мислення, виховується допитливість, формуються вміння спостерігати та аналізувати явища, проводити порівняння, узагальнювати факти, робити висновки, практично оцінювати діяльність, активність, ініціативу. Починають складатися інтереси, схильності, формуються потреби, що є основою для розвитку творчості.

Успішне формування у молодших школярів творчих здібностей можливе лише на основі врахування педагогом основних особливостей дитячої творчості та вирішення центральних завдань у розвитку творчих здібностей.

Провідною діяльністю у молодшому шкільному віці виступає навчальна. Це особлива форма активності учня, спрямована на зміну себе як суб'єкта вчення. Розвиток творчих здібностей молодших школярів під час уроків – проблема, над якою варто працювати. Для вирішення цієї проблеми потрібні: активність, ініціативність, творчий пошук самого педагога. Розвитку творчих здібностей сприяє і стиль проведення уроків: творчий, доброзичливий мікроклімат, обстановка поваги та співпраця

вчителя та учнів, увага до кожної дитини, заохочення навіть найменшого успіху. На уроці молодші школярі здобувають не тільки знання та вміння, а й відбувається активний процес їх загального розвитку [5].

Творчі здібності відіграють важливу роль у багатьох аспектах життя. Сприяють створенню нових ідей, продуктів та послуг, допомагають у розв'язанні складних проблем та викликів, сприяють розвитку економіки, відіграють важливу роль у розвитку науки, сприяють соціальному прогресу та покращенню якості життя. Творчість допомагає людям реалізувати свій потенціал, виявити себе та відчути задоволення від творчого процесу. Вона сприяє особистісному розвитку, самовираженню та самореалізації.

Головна задача батьків, вчителів, суспільства і держави прикласти максимум зусиль та створити всі умови для своєчасного розвитку творчих здібностей молодших школярів, оскільки це є важливим елементом розвитку не тільки особистості, а також загального розвитку суспільства та успіху країни в цілому.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. 2145-VIII, поточна редакція від 04.01.2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 16.03.2024).
2. Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2022. 576 с.
3. Вікова психологія : навч. посіб / Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
4. Іванова В. В. Психологічні особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів у позанавчальній діяльності. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості*. Випуск 16. Київ Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 118–126.
5. Турбар Т. В., Пасько Т. Ю. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Педагогічні науки : теорія та практика*. № 3 (47). 2023. С. 103–108.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Кудрікова Катерина Романівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Терапія та реабілітація”

ЗВО „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Холодова О. С.

Актуальність теми інноваційних підходів до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності

полягає в їхній потенційній здатності трансформувати та покращити способи, якими люди отримують психологічну підтримку та відновлення. Використання інноваційних технологій може забезпечити більш доступну, ефективну та індивідуалізовану підтримку для людей, які потребують психологічної реабілітації. Такі підходи дозволяють вирішувати різноманітні психологічні проблеми, включаючи тривожні розлади, депресію, фобії та травматичні досвіди, забезпечуючи індивідуально адаптовані методи лікування та підтримки.

Війна та післявоєнний період часто призводить до фізичних та психологічних травм серед осіб, які безпосередньо стикалися з конфліктом. Потреба в реабілітаційних послугах стає надзвичайно важливою для відновлення здоров'я, благополуччя та самостійності тих, хто пережив війну. Протягом років з'явилися новаторські методи реабілітації, які принесли надію та зцілення тим, хто постраждав [1].

Таким чином, варто розглянути ряд методів та інструментів, спрямованих на поліпшення ефективності та доступності процесу реабілітації.

Використання технологій біофідбеку та нейрофідбеку дозволить пацієнтам бачити та розуміти свої фізіологічні реакції на стрес, що допомагає їм усвідомлювати та контролювати свої емоції.

Слід звернути увагу на створення мобільних додатків та онлайн-платформ для самостійної практики технік релаксації, медитації та когнітивно-поведінкової терапії, що дозволить пацієнтам займатися реабілітацією у зручний для них час та місце.

Важливої уваги заслуговує розробка спеціалізованих ігор та додатків, що спрямовані на покращення пам'яті, уваги та інших когнітивних функцій, які можуть бути пошкоджені в результаті травми чи стресу.

Однією з найвидатніших новацій у сфері реабілітації під час та після воєнних конфліктів є широке використання телемедицини та телетерапії, що дозволяє медичним працівникам надавати медичну та психологічну допомогу дистанційно, за допомогою Zoom, Google meet, Skype, Google classroom та ін. [1].

На сьогодні, актуальним є покращення протезних та ортопедичних технологій, яке може значно полегшити життя людей, які мають ампутовані кінцівки або обмеження у рухах через війну та травми. Інновації, такі як 3D-друк та міоелектричні протези, зробили штучні кінцівки більш доступними та ефективними. Ці новітні розробки дозволяють тим, хто пережив війну, відновити значну частину своєї рухливості та самостійності, що покращує їх загальний стан та якість життя.

Використання віртуальної реальності в реабілітації стало все більш поширеним, пропонуючи захоплюючий досвід, який сприяє як фізичному, так і психологічному відновленню. Програми реабілітації у віртуальній реальності можуть імітувати реальні сценарії, що допомагає пацієнтам повторно вивчати завдання та відновлювати свою впевненість.

Використання віртуальної реальності в психологічній реабілітації стає все більш популярним, оскільки вона надає економічно ефективний засіб для дослідження та відтворення соціальних взаємодій у контрольованому середовищі. Цей інструмент може бути використаний як форма терапевтичного втручання. Наприклад, одним із прикладів є експозиційна терапія віртуальною реальністю (VRET), яка є формою експозиційної терапії, спрямованої на лікування тривожних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) і фобії.

Великої уваги заслуговують такі методи як розробка віртуальних середовищ, які відтворюють ситуації, що спричинили травму; створення віртуальних сценаріїв, завдяки яким пацієнти можуть взаємодіяти з іншими людьми та виконувати різноманітні завдання, що допомагають їм зміцнити навички соціальної адаптації; організація віртуальних груп підтримки та терапії пацієнти можуть обмінюватися досвідом та підтримувати один одного під час процесу реабілітації.

Таким чином, використання інноваційних підходів до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності відкриває широкі можливості для поліпшення ефективності та доступності лікування. Технології віртуальної реальності дозволяють створити безпечне і контрольоване середовище, де пацієнти можуть працювати над своїми проблемами та подолати травматичні враження.

Література:

- 1.Світличний В. А., Хмурінський Н. О. Інноваційні форми реабілітації у воєнних та післявоєнних умовах. С. 275–277. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/772b8a3d-db00-43e5-82ce-6a5c5e8a6089/content> (дата звернення : 20.03.2024).
- 2.Січемо. Віртуальна реальність як психологічна допомога. [Video]. *Youtube*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=XPPEEj85iQM> (дата звернення : 20.03.2024).
- 3.Relief and Rehabilitation for a Post-war World. Bloomsbury. URL : <https://www.bloomsbury.com/us/relief-and-rehabilitation-for-a-postwarworld-9781350179110/> (дата звернення : 20.03.2024).
- 4.Tony Parisi, Learning Virtual Reality: Developing Immersive Experiences and Applications. 2020. 123 с.

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПІДЛІТКІВ

Кухарук Наталія Леонідівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. ю. н. Петреченко С. А.

Підлітковий вік – важливий етап особистісного становлення. Зміна соціальної ситуації розвитку, основні особистісні новоутворення вказують на зростаючу потребу школярів в утвердженні власної позиції у різних видах діяльності та взаємодії з навколишніми. Така характеристика цього вікового періоду зумовлює підвищений інтерес до питань самосприймання, самоствавлення підлітків, що є результатом оцінки ними власних можливостей та особистості в цілому, а також рефлексії як важливого механізму особистісних змін й особистісного утворення.

Усвідомлення дитиною самої себе, формування позитивного ставлення до себе, оцінка власних досягнень і потенційних можливостей досягнення успіху справляють значний вплив на її поведінку й успішність навчальної діяльності – зокрема, у молодшому шкільному віці. Адекватні уявлення школяра про самого себе як суб’єкта навчальної діяльності, навколишній світ, аперцепція інших людей і взаємини з ними, несуперечлива інтерпретація набутого досвіду і власне усебічний розвиток розуміння себе є підґрунтям становлення здатності до регулювання поведінки і діяльності, високих очікувань дитини щодо самої себе, її успішності загалом. Розвивальна парадигма сучасної освіти ґрунтується на врахуванні внутрішніх інтенцій школяра, починаючи з перших етапів навчальної діяльності. Значущою передумовою успішності процесу становлення особистісної ефективності дитини є її адаптація до умов навчання на різних його щаблях. Тому важливим є вивчення психологічних механізмів становлення особистісної ефективності не лише на першому етапі навчання – у початковій школі, але й також у перехідний період від початкової до основної школи, від молодшого шкільного до підліткового віку [3].

Особливе місце посідає рефлексія у психологічному світі підлітків. Очевидна схильність до рефлексії є характерною особливістю підліткового віку. Ця тенденція має онтогенетичну зумовленість і перебуває у безпосередньому зв’язку із загальним особистісним становленням підлітка. Спостерігається своєрідне повернення дитини до самої себе, адже увесь попередній процес розвитку відбувався у

соціалізуючому руслі. Натомість у підлітковому віці відбувається пошук власного „Я” у вже освоєному середовищі.

Рефлексія, яку можна визначити як системну психічну властивість, що забезпечує особистість можливістю обернути власну пізнавальну та перетворюючу діяльність на саму себе через переосмислення нею відносин з предметносоціальним світом, зазвичай розглядається як конструктивна, позитивна якість суб’єкта.

В. Фурман пропонує розглядати такі складові особистої рефлексії, як: усвідомленість тілесного (фізичного) „Я”; усвідомленість своїх почуттів і емоцій; усвідомленість інтелектуальних операцій „Я”; усвідомленість ціннісного (світоглядного, духовного) „Я” [2, с. 323].

Проектування нових форм навчання дослідниками пов’язується з задачами цілеспрямованого формування особистісної рефлексії. Проблема визначення психологічних умов розвитку особистісної рефлексії в навчальній діяльності все частіше виступає предметом дослідження, а розроблення засобів її формування дає практичну можливість керувати розвитком суб’єкта й удосконаленням його діяльності. У цьому контексті особистісна рефлексія визначається як здатність усвідомлювати власну діяльність, її результат і спосіб, який привів до аналізу власних засобів пізнання. Розвинута здатність до особистісної рефлексії підвищує результативність навчання, допомагає усвідомлювати ефективні способи діяльності, їх систематизацію, узагальнення, що веде до неперервного удосконалення особистості на шляху життєдіяльності [2, с. 322].

В. Фурман здійснює дослідження особистісної рефлексії, яка ґрунтується на комплексі сучасних наукових підходів. І в межах цього дослідження особистісна рефлексія спрямована на самопізнання людиною самої себе, аналізі своїх дій, вчинків відповідно до особливостей сфери людської діяльності, в якій вона проявляється [2, с. 322].

Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження дозволив виокремити три основні групи розуміння рефлексії: 1. Власне психологічні визначення, у яких рефлексія представляється як міркування, в якому наявними є безліч сумнівів, протиріч, коливань. У такому розумінні рефлексія постає як міркування людини про свій психічний стан, як здатність до аналізу своїх переживань. 2. Логіко-гносеологічні визначення, у яких рефлексія – дослідження пізнавального акту, принцип мислення людини, що спрямовую особистість на осмислення власних форм і передумов існування та буття. У логіко-гносеологічному розумінні рефлексія аналізується через предметний

аналіз самого знання, критичне ставлення до його змісту й методів пізнання. 3. Соціологічні або соціально-філософські визначення, у яких рефлексія розуміється або як самосвідомість людини, що є елементом цілісної особистості й фактором її розвитку, або ширше – як інтелект системи, що відбиває не лише структуру самої системи, але й взаємодіючі в ній підсистеми. Розглянуті види та форми рефлексії, запропоновані різними науковцями, дозволили з'ясувати роль рефлексії у формуванні багатьох новоутворень особистості, які визначають цілісний образ „Я” та сприяють самовдосконаленню особистості, успішності її діяльності й спілкування в подальшому житті [1, с. 27].

Сформованість рефлексії у партнерів по взаємодії та спілкуванню інтенсифікує процес вироблення спільного продукту чи смислу, розв'язання проблеми. Рефлексія має велике значення для людини в будь-якій діяльності. Але особливу роль вона грає в складній інтелектуальній роботі і в тих її видах, які характеризуються складною міжособистісною і груповою взаємодією. Тому людина повинна володіти високими здібностями як інтелектуальної, так і соціальної рефлексії.

Література:

1. Павелків Р. В. Психологічні особливості рефлексії у структурній організації особистості. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 5. С. 20–31. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2017_5_4 (дата звернення : 16.03.2024).
2. Фурман В. В. Структурна організація особистісної рефлексії. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. Вип. 8. С. 321–325. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2012_8_51 (дата звернення : 16.03.2024).
3. Яворська-Ветрова І. Особливості розвитку рефлексивності залежно від особистісної ефективності учнів. *Problems of modern psychology*. 2019. Iss. 44. С. 367–394. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2019_44_19 (дата звернення : 16.03.2024).

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Льодіна Вікторія Василівна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: д. психол. н., професор Волинець Н. В.

У надзвичайно складних для українського суспільства умовах війни розгляд та вивчення психологічної стійкості особистості, здатності

витримувати життєві випробування, збереження психологічного здоров'я нації та посттравматичний розвиток є важливими для подальшого майбутнього країни та її громадян. Однією із стратегій ворога є емоційне виснаження, зневіра, та самознищення українців. У відповідь на ці виклики впровадження практичних методів, практик розвитку життєстійкості, резильєнтості, психологічної стійкості особистості є актуальним. Наразі у суспільстві відбувається значне зниження рівня психічного і соціального благополуччя, зниження відчуття безпеки та захищеності. Життєстійкість є одним із важливих чинників психічного здоров'я.

Вперше поняття „життєстійкість” (hardness) введено С. Мадді та С. Кобейса. Життєстійкість, на їх думку, – це певна установка, що надає життю сенс не залежно від зовнішніх обставин, це певний ресурс людини, що допомагає підтримувати її фізичне, психічне і соціальне здоров'я [1]. За визначенням ВООЗ, психічне здоров'я – це стан благополуччя, при якому людина здатна реалізувати власний потенціал, долати звичайні життєві стреси, продуктивно й плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

С. Мадді та С. Кобаса досліджували як саме особистість може перетворити стресові обставини в особистісний розвиток, сформувати нові сенси, смисли, цілі при наявності численних перешкод та негараздів у житті. Вони розглядали життєстійкість як таку, що базується на включеності, контролі та прийнятті виклику життя. Ці три життєві установки, а саме їх вираженість важливі для збереження оптимального рівня психологічного здоров'я, працездатності та активності в стресогенних умовах. С. Мадді та С. Кобаса зазначали, що людина може одночасно розвиватися, збагачувати свій потенціал і справлятися зі стресами та стресовими факторами [2].

Включеність або залучення характеризують ставлення людини до себе, до оточуючого світу, характеру взаємодії з навколишнім середовищем, що дає сили та мотивує особистість до самореалізації; дає можливість відчувати себе значущою і достатньо цінною, щоб включатися у розв'язання різноманітних завдань, життєвих викликів, при цьому бути стійким до наявних стресових факторів.

Контроль за обставинами активізує пошук шляхів впливу на результати стресових змін, на протипагу стану безпорадності та пасивної поведінки; віру у власні можливості впливу, сприйняття подій як таких, що сприяють розвитку особистості. Прийняття ризику допомагає людині бути відкритою до оточуючого світу, інших людей та суспільства, розуміння стресу як невід'ємної частини життя, завдяки чому особистість

навчається та розвивається на власному досвіді, без очікувань легкого життя без турбот. Людина активно включається, приймає участь в подіях, що відбуваються навколо, знаходить цінне та цікаве для себе [3].

В. Флоріан, М. Мікулінчер, О. Таубман вивчали питання сприяння високого рівня життєстійкості збереженню психічного здоров'я у напруженій ситуації. Результати дослідження показали, що залученість та контроль виявилися прогностичними щодо психічного здоров'я [3].

На думку А. Лактіонової та А. Махнач життєздатність включає в себе два поняття: здатність чинити опір руйнуванню – життєстійкість та здатність будувати повноцінне життя у важких умовах – адаптивність.

Значущість життєстійкості підкреслюється в працях психотерапевтів гуманістичної психології В. Франкла та Е. Фромма. Особливе значення приділяється здатності людини вибирати свої реакції на життєві випробування, знаходити нові сенси. Життєстійкість забезпечує особистість відчуттям автономності, дає змогу приймати самостійно рішення, спиратися на власні погляди та судження, залишаючись незалежним від думки оточуючих. Автономна людина не схильна до соціального тиску, вона має власну думку та керується внутрішніми факторами [4].

Життєстійкість формується та розвивається протягом усього життя людини. Розвиток компонентів життєстійкості характеру починається у дитинстві, частково у підлітковому віці та продовжується формування стійкості в юності з набуттям зрілості. Відносини батьків з дітьми мають вагомий вплив на формування життєстійкості у майбутньому дорослої людини.

Л. Крючкова, вивчаючи життєстійкість випускників дитячих будинків, зазначає, що в групі випускників дитячих будинків частіше зустрічається середній і низький рівень розвитку життєстійкості, на відміну від однолітків, які виховувалися в умовах сім'ї, для яких високий рівень сформованості життєстійких переконань є домінуючим. Причиною домінування низьких значень життєстійкості у молодих людей із дитячого будинку є вплив різних депривуючих чинників, які супроводжують дітей упродовж всього їх зростання і формування [5].

Отже, життєстійкість формується та розвивається протягом усього життя особистості, є складовою характеру людини. Компонентами стійкості є включеність, контроль та прийняття ризиків життя. Життєстійкість можна розвинути як необхідну корисну навичку. Особистість з вираженими життєстійкими якостями більш здатна до гнучкої адаптації до різноманітних життєвих ситуацій та викликів, а також до досягнення успіху в різних сферах життя, частіше відчувають

задоволення та наповненість, як правило, є менш схильними до соматичних захворювань, частіше є ефективними у своїй діяльності.

Література:

1. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. URL : https://lib.iitta.gov.ua/9065/1/Zhiznestoykost_lichnosti.pdf (дата звернення : 16.03.2024).
2. Сахарова К. О. Життєстійкість як складова відновлення психічного здоров'я. URL: <https://www.chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/227/199>. (дата звернення : 16.03.2024).
3. Чиханцова О. А. Життєстійкість як чинник збереження психічного здоров'я. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/708354/6/Chykhantsova.pdf> (дата звернення : 16.03.2024).
4. Предко В. В. Розвиток життєстійкості особистості як основна психологічна умова ефективного освітнього процесу. URL : https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2021/30.pdf (дата звернення : 16.03.2024).
5. Маннапова К. Р. Роль життєстійкості у подоланні складних життєвих ситуацій. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/3938> (дата звернення : 16.03.2024).
6. Чиханцова, О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2018. №42. С. 211–231. URL : <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-42.211-231> (дата звернення : 16.03.2024).

ПРОЯВ САМОТНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Любчик Оксана Олександрівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. ю. н. Петrenchенко С. А.

Самотність супроводжується деякими класичними симптомами. Часто самотні люди почуваються психологічно ізольованими від інших, нездатними брати участь у нормальних міжособистісних стосунках і нездатних налагодити тісні міжособистісні стосунки, такі як дружба чи кохання, з оточуючими. Самотня людина – це депресивна людина, яка, окрім почуття порожнечі та смутку, також відчуває брак навичок спілкування. Встановлено, що самотність залежить від того, як людина ставиться до себе, тобто від її самооцінки. Для багатьох людей самотність асоціюється з низькою самооцінкою. Самотність, що виникає внаслідок цього, часто призводить до того, що людина почувається некомпетентною та нікчемною. Самотність – важкий психологічний стан, який часто супроводжується поганим настроєм і важкими емоційними переживаннями. Загалом надзвичайно самотні люди дуже нещасливі,

вони мало спілкуються з людьми, а їхні особисті зв'язки з іншими людьми або обмежені, або повністю перервані.

Ю. Железнякова здійснюючи теоретичний аналіз наукових підходів до визначення поняття „самотність” відзначає, що в світлі сучасних уявлень про самотність можуть бути виділені дві тенденції в його вивченні: перша – трактування самотності як психічного стану або суб'єктивного переживання; друга – подання про самотність як переважно негативний стан і переживання. Незважаючи на те, що на сьогоднішній день у рамках наукової літератури існує достатнє різноманіття уявлень про самотність і особливості його проживання в різні вікові періоди, досі немає єдиного цілісного уявлення про цей феномен, так само як немає і зв'язного уявлення про вікові закономірності проживання і переживання самотності [1].

Виникнення в підлітковому віці гострого почуття самотності тягне за собою дефіцитне і дефектне спілкування, причому не завжди вдається встановити, що тут є причиною, а що наслідком. Такі явища можуть призводити до втеч з дому, бродяжництва, шкільним прогулів або відмови від навчання, брехні, агресивної поведінки, захопленню графіті (настінними малюнками і написами непристойного характеру), субкультурних девіацій (вживання сленгу, нанесення шрамів, татуювання та ін.). Подібні форми, на думку дослідників, можуть бути визначені як асоціальна поведінка [2, с. 65].

Досліджуючи психологічні особливості переживання самотності у підлітковому віці, М. Миронець визначає основні групи причин виникнення самотності у підлітків. До них належать індивідуальні особливості, особливості підліткового періоду, особливості мікросоціуму підлітка, характер сімейних стосунків, особливості виховання, можливі кризові обставини й особливості макросередовища, тобто процеси, які визначають політичну, соціально-економічну ситуацію у країні та світі [3].

Психологічна характеристика самотньої особистості може включати такі ознаки: відчуття відокремленості від інших людей; відчуття пустоти або неповноти; низька самооцінка та недовіра до інших; схильність до депресії та тривоги; обмеженість в розвитку соціальних навичок та вмінь установлювати та підтримувати міжособистісні відносини. Важливо підкреслити, що самотність може бути тимчасовою або постійною та визначати її причини. Для багатьох людей самотність може стати викликом для самопізнання, пошуку своїх цінностей та призначення у житті. Звернення до психолога або терапевта може допомогти розібратися у власних почуттях та знайти способи виходу зі стану самотності.

Важливо надавати підлітку підтримку, позитивне ставлення та сприяти зміцненню його відносин з іншими. Розмова, взаємопідтримка та можливість вказати на наявність професійної психологічної допомоги можуть бути корисними у вирішенні проблеми самотності у підлітків.

Література:

1. Железнякова Ю. В. Теоретичний аналіз наукових підходів до визначення поняття „самотність”. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2013. Вип. №45(2). С. 65–72. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_45\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_45(2)_10) (дата звернення : 16.03.2024).
2. Ковальчук З. Самотність як детермінанта девіантної поведінки підлітка. *Психологія особистості*. 2021. Т. 11. №1. С. 59–66. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2021_11_1_10 (дата звернення 16.03.2024).
3. Миронець М. Г. Психологічні особливості переживання самотності в підлітковому віці. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 66–68.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСТЮ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Мамаєва Ірина Юрївна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: д.психол.н., професор Волинець Н. В.

Становлення і життя особистість переживає як в стабільні, так і в кризові періоди. Криза життя людини є переходом від однієї вікової стадії до іншої. Кризи, які зазвичай супроводжують людину в перехідні періоди психічного розвитку, свідчать про завершення певного циклу формування особистості та початок іншого. В основі переживання кризи лежить протиріччя, що існує між психічними і фізичними її можливостями і системою її взаємин з оточуючими людьми. Криза психічного розвитку – це явище серйозного загострення протиріч, яке вносить різку і максимально можливу перебудову самосвідомості особистості та її взаємин з оточуючими людьми.

Кризю також можна визначити як специфічне явище в структурі життєвого шляху особистості, де виникають дві протилежні тенденції – руйнування старого, що викликає занепокоєння, і водночас створення нового, цілісного і гармонійного. Криза характеризується наявністю сильного супротиву тому, що минає, і тривоги щодо чогось нового і невідомого [1].

Криза середнього віку – це усвідомлення того, що людина досягла середини життя і є потреба у його переосмисленні, підведенні певних підсумків тощо. Розрив або протиріччя між очікуваннями та реальністю може призвести до невротичної тривоги. Оскільки переживання постійного стресу, викликаного відпочинком, нестерпне, людина вдається до невротичного спотворення реальності. Якщо дія продуктивна, а бажання не суперечать реальності, а служать їй творчій трансформації, розрив між ними постійно зсувається, оскільки очікування ведуть до більшої гармонії з реальністю, що є шляхом до подолання невротизму.

У людей середнього віку, як правило, спостерігається підвищена жорсткість у поглядах і вчинках, а також сприйняття нових ідей. Ця розумову плутанину може призвести до поведінкової нетерпимості та параної, що може стати джерелом конфліктів у професійних та сімейних стосунках (жорсткі установки можуть призвести до помилок і нездатність бачити творчі рішення проблем).

У ранньому дорослому віці люди виявляють себе професійно, а в середньому віці починають по-іншому оцінювати свою роботу. Більшість людей усвідомлюють, чого вони досягли, і задоволені своїм вибором кар'єри, але деякі люди, які розчарувалися у своїй роботі, втратили роботу або не досягли бажаної кар'єрної посади, можуть відчувати смуток і духовну втрату. Інші можуть просто намагатися перебудувати свою систему пріоритетів, яка не обов'язково є професійною [2].

Позитивним аспектом розвитку в цей період є самореалізація особистості, її продуктивність, а негативним – застій і зосередженість на собі. Як правило, у цей період люди діють у трьох сферах: продовження роду, формування та задоволення потреб наступного покоління; продуктивна діяльність, поєднуючи роботу з сімейним життям і створюючи нове покоління; творча діяльність, масштабне нарощування культурного потенціалу [3].

Аналізуючи кризу середнього віку, науковці виділяють її провідні чинники: чинник „кризи досягнень через непрофесійну реалізованість”, тобто вікову та біографічну кризу, пов'язану з досвідом непродуктивного життєвого шляху; чинник „труднощі адаптації внаслідок зміни життєвої ситуації”, тобто травматична криза, пов'язана з важливими життєвими подіями, які змінюють напрямок життєвого шляху і вимагають значної адаптації; чинник „внутрішньоособистісного конфлікту”, тобто психічної кризи, пов'язаної з невіршеними протиріччями попередніх вікових етапів [4].

Причини кожної кризи можуть бути абсолютно різними. З одного боку, вони визначаються індивідуальними психічними, фізичними та

біологічними особливостями людини, а з іншого – соціальними чинниками та ситуаційними умовами. Криза середнього віку може бути пов'язана зі смислоттєвими орієнтаціями (В. Чудновський), оскільки втрата сенсу призводить до стагнації особистісного розвитку; з ціннісними орієнтаціями (А. Маслоу), оскільки в середньому віці відбувається перелом, починається переоцінка життєвих цінностей, індивід переглядає епізод прожитого життя; зі змінами в мотиваційній сфері (С. Рубінштейн), коли виникає ситуація або відсутності мотивів, або їх боротьби; з професійними аспектами діяльності (І. Кон): заклопотаністю робочою рутиною, значним обмеженням перспектив; з емоційним (професійним) вигоранням (В. Бойко) тощо [4].

Отже, криза середнього віку – це період, коли людина зазвичай переглядає своє життя, досягнуті цілі, своє місце в суспільстві та інші аспекти. Криза середнього віку часто асоціюється зі станом, коли люди відчувають дещо розгубленість або невпевненість у своїх досягненнях і в майбутньому.

Література:

1. Варбан Є. О. Життєва криза : поняття, концепції та прояви. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Т. 8. С. 120–133.
2. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2009. 400 с.
3. Кузікова С. Б., Щербак Т. І. Психологічні особливості перебігу кризи середнього віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 132–138.
4. Дмитрієва С. М., Косарева З. П. Долання кризи середнього віку за допомогою арттерапії як чинник особистісного зростання. *Конкуренентоспроможність в умовах глобалізації : реалії, проблеми та перспективи* : матеріали Десятої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. Саух І. В. Житомир : Вид-во ЖФ КІБІТ, 2016. С. 64–69.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ АГРЕСИВНИХ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ КОРЕКЦІЯ

Михальчук Марина Миколаївна

здобувачка освіти І курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: д. психол. н., професор Волинець Н. В.

У сучасному науковому дискурсі велика увага приділяється психологічним аспектам підліткової агресії, оскільки вона може

визначати подальший розвиток особистості та впливати на соціальні взаємини. Наша робота спрямована на вивчення особливостей агресивної поведінки підлітків та розробку ефективних методів її корекції, що має значуще значення для розвитку психологічної науки та практики.

Для того, щоб визначити причини агресивної поведінки підлітків та розкрити цей розділ, ми вважаємо за необхідне дати коротке визначення підліткового віку.

Підлітковий вік – це своєрідний „третій світ”, що існує між дитинством і дорослістю [4], який Р. Павелків трактує наступним чином: „Біологічно – це дозрівання статевої системи та інших біологічних систем організму. Психологічно – це період складного становлення сучасної особистісної та соціальної ідентичності, що характеризується максимальними і непропорційними рівнями та темпами розвитку. Підлітки беруть на себе нові обов'язки вдома і в школі. Завершується орієнтація дитини на жіночі та чоловічі види діяльності. Підлітковий вік – це ніби міст між дитинством і зрілістю, через який має пройти кожен, щоб стати відповідальною і творчою дорослою людиною” [8].

Згідно з традиційними класифікаціями, підлітковий вік вважається періодом розвитку особистості між 10-11 та 14-15 роками. Психологи умовно поділяють підлітковий вік на два періоди власне підлітковий вік (11-15 років) і ранню дорослість (16-19 років).

У психологічній літературі терміни, що стосуються підліткового віку, різноманітні і включають ряд синонімічних понять: „критичний вік”, „критичний період” і „перехідний період”.

Агресія в підлітковому віці є однією з найсерйозніших і найактуальніших проблем. Адже підлітковий вік вважається одним з найбільш критичних і агресивно-чутливих періодів у розвитку особистості; Р. Павелків розвиває думку про те, що „перехід до підліткового віку характеризується зміною умов, які впливають на розвиток особистості людини”. Це стосується фізіології організму, стосунків підлітка з дорослими та однолітками, рівня розвитку інтелекту, здібностей та пізнавальних процесів. Підлітковий вік є дуже суперечливим періодом, і деякі батьки кажуть, що не можуть зрозуміти поведінку підлітків у цей період і не знають, чому їхні діти раптом стають егоцентричними, впертими і свавільними [6].

Важливою є думка Ю. Можгинського про те, що „рисами особистості, характерними для підлітків у цей період, є емоційна нестійкість, сором'язливість, агресивність, високий рівень конфліктності вдома і в школі, максималізм, підвищена тривожність, прагнення до самостійності, відроза до надмірної батьківської опіки” [2].

Дослідники (К. Бюттнер, А. Бандура та А. Реан) [1] зазначають, що підлітки отримують інформацію про агресивні моделі поведінки з таких джерел, як сім'я, засоби масової інформації та переконання, що їх (підлітків) не люблять, і рефлекторно відчують потребу в любові.

На розвиток агресії в підлітковому віці також можуть впливати вроджені особливості темпераменту. Наприклад, емоційність, дратівливість, запальність, відсутність самоконтролю тощо, які сприяють формуванню таких рис особистості [3].

Вивчивши психолого-педагогічну літературу, С. Березка [2] розробив власну класифікацію факторів, що впливають на виникнення та розвиток агресивної поведінки:

1. „Біологічні фактори” – спадкові, характерологічні, залишкові органічні та індивідуальні особливості здоров'я людини.

2. „Соціальні фактори” – мікро-, мезо- та макрофактори.

3. „Особистісні фактори” – особистісні та специфічні особистісні фактори, наприклад, рівень самоконтролю, наявність або відсутність вольових якостей, риси характеру, особливості досвіду, стать тощо.

4) „Хімічні фактори” – вживання психотропних речовин, алкоголю, наркотиків та деяких лікарських засобів, що сприяють розвитку агресивної поведінки у людини [5].

На нашу думку, така загальна класифікація потребує визначення вікових особливостей агресивної поведінки. Виявлення причин агресивної поведінки є одним з найпотужніших чинників успішної корекції. Особливо це стосується підлітків.

Ю. Модигінський підкреслює, що існують певні характеристики агресивної поведінки у підлітків. На думку цього вченого, це:

1. „Жертвами агресії та агресивних дій стають близькі їм люди – рідні та друзі. Це явище „саморуйнування”, адже така поведінка спрямована на знищення спорідненості, тобто самого людського існування.

2. Не всі агресивні молоді люди походять з неблагополучних сімей чи домівок, навпаки, багато з них мають заможних і турботливих батьків.

3. Агресія часто виникає без особливих причин [9].

Дослідження А. Ліна є важливим, оскільки підтверджує, що підлітковий вік є періодом низького та високого рівнів агресивної поведінки у хлопчиків та дівчаток. При цьому у дітей цього віку переважає фізична агресія і найменш виражена непряма агресія. Вербальна агресія та негативізм знаходяться на одному рівні розвитку [10].

Г. Кілічук підтримує вищезазначену точку зору і підкреслює, що „нестерпний біль і страждання трансформують ворожу і неструктуривну агресію в протилежну агресію, що виникає через бажання полегшити біль” [7].

Отже, основними причинами виникнення агресивної поведінки у молоді є неблагополучні сім'ї, низька виховна культура в сім'ї, нерозуміння дорослими труднощів, з якими стикається молодь, неадекватна виховна діяльність у загальноосвітніх закладах, затримка у навчанні, негативний вплив оточуючих, зневага з боку однолітків, відсутність довіри, перевантаженість батьків роботою та конфлікти з батьками.

Таким чином, негативний мікроклімат у багатьох сім'ях викликає у певної частини молоді грубість, відчуженість, ворожість і бажання робити все всупереч волі інших, що створює об'єктивні передумови для проявів символічної непокори, агресії та насильницької поведінки.

Література:

1. Журавльов В. С. Чому агресивні підрустки. *Психолог*. 2001. №2. С. 12–18.
2. Павелків Р. В. Специфіка прояву агресії та деструктивної поведінки в підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Випуск 30. С. 483–494.
3. Лановенко І. П. Боротьба з груповими правопорушеннями. Київ, 2001. 165 с.
4. Бандура А., Уолтерс Р. Підрусткова агресія. Київ, 2000. 256 с.
5. Алексеева М. І. Взаємодія батьків і дітей як фактор соціалізації підрустаючої особистості. *Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність* : тези міжнародних наукових Костюківських читань. Т 1. Київ : Ін-т психології АПН України, 1993. С. 11–18.
6. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків : фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету Юридична академія імені Ярослава Мудрого* . 2016. №3(30). С. 117–134.
7. Ісаєв Д. Д., Журавльов І. І., Дементьев В. В. Типологічні моделі поведінки підлітків з різними формами адиктивної поведінки. Мелітополь, 2007. 264 с.
8. Резнікова О. А., Солодка О. В. Психологічні особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №2. С. 168–177.
9. Соціально-психологічна робота з підлітками схильними до агресії : методичний посібник. Хмельницький ; Відділ освіти, молоді та спорту Хмельницької районної адміністрації. 2014. 185 с.
10. Лаут Г. В. Корекція поведінки дітей і підлітків. Київ : „Академія”, 2015. 224 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМИ СТИЛЯМИ ВИХОВАННЯ

Мишук Олександр Олександрович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Проблема агресивної поведінки залишається актуальною протягом всього існування людства у зв'язку з її розповсюдженням і дестабілізуючим впливом. Бертран Рассел, видатний філософ ХХ ст., вважає, що останнім часом тема агресії стала чи не найпопулярнішою у світовій психології. Їй присвячена велика кількість статей і книг. У Європі та Америці регулярно проводяться міжнародні конференції, симпозіуми й семінари з цієї проблематики. Тема агресії та насильства над дітьми залишається актуальною і для України, незважаючи на те, що на законодавчому рівні будь-які прояви по відношенню до дитини заборонені. Останнім часом проблеми у стосунках батьків і підлітків дуже загострилися, і спостерігається нестабільність сімейних відносин, так звана криза в сім'ї, яка неминуче призводить до збільшення кількості стресових ситуацій, що відповідно віддзеркалюється на рівні агресивності підлітка.

Наукові праці та дослідження С. Холла, Д. Ельконіна, А. Капської, Л. Божовича, В. Зеньківського, О. Гордякової та вчених інших наук, серед яких психологія, філософія, педагогіка, соціологія та інші. А методи дослідження такі: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження, бесіди, тестування за методиками та, відповідно, аналіз результатів дослідження.

Інтерес до цієї теми ще раз підтверджує, що вона є важливою та актуальною як десятки років тому, так і сьогодні.

Агресивна поведінка – специфічна форма дій людини, що характеризується демонстрацією переваги в силі чи застосуванням сили по відношенню до іншої особи чи групи осіб, яким суб'єкт прагне завдати шкоди. Тому вона може варіювати за ступінню інтенсивності та за формою прояву: від демонстрації неприязні – до словесних образ (вербальна агресія) – до застосування грубої сили (фізична агресія).

З огляду на те, що прояви агресії у людей безкінечні та різноманітні, дуже корисним виявляється обмежити вивчення подібної поведінки концептуальними рамками, запропонованими А. Басса. На його думку, агресивні дії можна описати на основі трьох шкал: фізична – вербальна,

активна – пасивна, пряма – непряма. Від сім'ї залежить чимало не все у нашому житті. Роль батьків у житті дитини важко переоцінити. Сама по собі дитина не може народитися, вирости, а тим більше сформуватися як особистість. Присутність батьків чи людей, котрі взяли на себе опікунство, необхідна у всіх цих процесах. Названі фактори лягли в основу класифікації сімей за мірою їх виховного впливу на дітей, які виокремила В. Даринська.

Класифікація стилів батьківського спілкування за В. Даринською [3, с. 93]:

1) Сприятливими для формування особистості підлітка є ті сім'ї, де є обоє батьків й двоє дітей, де вмiють доцільно й змістовно організувати життя й діяльність її членів, а у внутрішньо сімейних взаєминах панують повне взаєморозуміння, демократичний стиль спілкування й поведінки.

2) Сприятливо-нестійкими вважаються сім'ї, які виявляють в основному позитивний вплив на виховання дітей. Як правило, у сім'ї 1-2 дитини, батьки люблять дітей, прагнуть створити всі умови для їхнього сприятливого розвитку. Моральна й трудова атмосфера тут позитивна. Однак немає повного взаєморозуміння між дорослими, тому між ними часто виникають конфлікти.

3) Несприятливими для формування особистості дитини є сім'ї, для яких духовні потреби другорядні; натомість переважають матеріальні, що й робить малоефективним розвиток дітей. Нерідко один з батьків веде аморальний спосіб життя. Для сім'ї характерні споживацтво як життєвий ідеал, низький рівень освіти, культури.

4) До вкрай несприятливого типу відносяться сім'ї з аморальним мікрокліматом і негативним впливом на розвиток дитини. Для них характерні ослаблена морально-трудова атмосфера, постійна конфліктність, антипедагогічне ставлення до дітей, нервозність у взаєминах між іншими членами сім'ї, відсутність загальної культури й духовних запитів. Матеріальне становище, як правило, важке.

Отже, ми можемо зрозуміти, наскільки важливу роль відіграє стиль виховання батьків у становленні „нової” особистості підлітка, на особливості його характеру, рівня домагань, рівня агресивності, намірів, конструктивних чи деструктивних.

Підкреслюючи актуальність вивчення батьківсько-дитячих стосунків, слід відзначити, що антигуманні відносини, насильство, агресія та жорстокість, які діти відчували колись на собі, сьогодні виявляються в багатьох сферах їх дорослого життя. Насильство над дитиною тягне за собою важкі моральні і психологічні проблеми: постійний страх виявитися об'єктом насильства у сфері безпосереднього

соціального оточення переростає в сильне психологічне напруження, яке веде до стресів, нервових зривів, зниження самооцінки, стає додатковим джерелом міжособистісних конфліктів, а також може бути причиною формування різних порушень поведінки підлітка, навіть до появи суїцидальних намірів. Якщо зробити з цього певні висновки, можемо зрозуміти, що благополуччя відносин між батьками й дітьми залежить від типу виховання, до якого діти звикли змалечку.

Література:

1. Дроздов О. Ю. Ситуативні фактори агресивної поведінки молоді. *Актуальні проблеми психології. Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія.* Київ, 2001. Ч. 1. 240 с.
2. Білоус О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
3. Дубовина А. І. Основи психології : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, Київ, 2005. 461 с.

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПРО МАЙБУТНЮ СІМ'Ю

Нікітіна Анастасія Василівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. ю. н. Петrenchенко С. А.

Готовність до створення сім'ї – це також суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною й підготовленою до вступу в шлюб, народження й виховання дітей і прагне це робити

Формування готовності особистості до створення сім'ї відбувається також в процесі засвоєння соціально-культурних завдань – пізнавальних, моральних, ціннісно-змістових, у ході вирішення яких особистість залучається до певного рівня шлюбно-сімейної культури, опановує знаннями, уміннями і навичками, формує систему шлюбно-сімейних цінностей. У такий спосіб досягається емоційно-вольова й мотиваційна готовність молоді до вступу в шлюб і утворення сім'ї.

Основним механізмом формування уявлень про майбутню сім'ю є процес ідентифікації з батьками, який різні автори трактують по-різному: „відтворення батьківських відносин”, „копіювання досвіду батьківської

сім'ї", „неусвідомлювані тенденції до повторення моделі сім'ї своїх батьків”.

У сучасних умовах сім'я, виконуючи різноманітні суспільно важливі функції, продовжує залишатися одним із найважливіших соціальних інститутів, який потребує уваги і підтримки. Сім'я виступає як невід'ємний елемент людського суспільства, відіграючи велику роль як у житті окремої особистості, так і усього суспільства загалом. Увага до сім'ї та питань, що виникають усередині та навколо неї, проявляється в постійному вивченні та супроводженні сімейних проблем сучасною наукою. Це дає змогу прогнозувати розвиток сім'ї та сімейних відносин, надавати необхідну допомогу, координувати її взаємодію з іншими суспільними та державними структурами [2].

У старшокласників уявлення про майбутню сім'ю формуються під впливом багатьох чинників, таких як:

– Вік і індивідуальні особливості – старшокласники вже мають деякий досвід спілкування з протилежною статтю, а також можуть спостерігати за сімейними відносинами своїх батьків, родичів та друзів. Цей досвід впливає на їхні уявлення про те, якою повинна бути сім'я.

– Сімейне виховання також відіграє важливу роль у формуванні уявлень про майбутню сім'ю. Якщо в сім'ї панує атмосфера любові, взаєморозуміння та підтримки, то старшокласники, швидше за все, будуть мати позитивні уявлення про сімейне життя.

– Суспільне середовище також впливає на уявлення про майбутню сім'ю. ЗМІ, соціальні мережі та інші джерела інформації можуть формувати у старшокласників певні стереотипи про сім'ю.

Особливості образу батьківської сім'ї можуть слугувати основою для прогнозування образу власної майбутньої сім'ї у дитини. Характеристиками моделі образу батьківської сім'ї є фрагментарність, ригідність, реалістичність, уявлення про диференційовані зв'язки і чіткі межі, визнання ієрархії в сімейних взаєминах і макродинаміки. Вона зумовлена особистим досвідом життя дитини в сім'ї і її можна визначити як практичну. Модель образу майбутньої власної сім'ї містить такі характеристики, як узагальнення, цілісність, нереалістичність, ідеалізованість, уявлення про симбіотичні зв'язки між членами сім'ї, відсутність сімейної ієрархії, неприйняття макродинаміки сімейних відношень, і зумовлена компенсаторними механізмами реагування дітей на існуючу життєву ситуацію. [1, с. 216].

Основні особливості уявлень старшокласників про майбутню сім'ю:

–Ідеалізація сімейного життя. Старшокласники часто мають ідеалізовані уявлення про сімейне життя. Вони вважають, що сім'я повинна бути джерелом щастя, любові та підтримки.

–Значення любові та взаєморозуміння. Старшокласники вважають, що любов і взаєморозуміння є основою сімейного щастя. Вони мріють про сім'ю, в якій панує атмосфера любові та підтримки.

–Бажання мати дітей. Більшість старшокласників мріють мати дітей. Вони вважають, що діти є важливим джерелом щастя і радості.

Звичайно, уявлення старшокласників про майбутню сім'ю можуть змінюватися з часом. Однак, ці уявлення є важливим етапом у формуванні особистості старшокласника. Вони допомагають старшокласникам визначитися зі своїми цінностями та цілями в житті.

Література:

1.Кравченко К. В. Образ майбутньої сім'ї через призму уявлень дитини. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2014. №3. С. 212–217. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2014_3_33 (дата звернення : 16.03.2024).

2.Якименко А. Формування уявлень про майбутню сім'ю в учнівської молоді. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки*. 2019 . Вип. 5. С. 98–104. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlups_2019_5_16 (дата звернення : 16.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОЇ КРИЗИ

Олійник Ірина Олександрівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Підлітковий вік – це період бурхливих змін, як фізичних, так і психологічних. Підліткова криза – це віковий період, який характеризується різкими змінами в психології та поведінці дитини. Вона може бути складною не лише для дитини, але й для її близьких.

3. Ковальчук [1, с. 62] зауважує, що віковий період підлітка називають критичним, адже це період формування особи, коли організм має підвищену чутливість та сензитивність до усіх внутрішніх та зовнішніх впливів. У цей період навіть окремі дії можуть мати незворотні наслідки та особливо є важливими, як ні в один інший час розвитку. У ці періоди часто можна спостерігати психологічну напруженість, адже відбувається перебудова як організму з фізіологічної точки зору, так і

психіки в цілому. Ці досить складні внутрішні стани проявляються вираженою конфліктністю. Психологи вважають їх нормальними, за тривалістю – до року часу. Криза підліткового віку відрізняється від інших криз силою та більшою тривалістю за часом. Це виявляється в негативізмі та бурхливих реакціях щодо дій з боку дорослих. Якщо подібний стан триває надто бурхливо та довго, варта батькам поговорити зі шкільним психологом та визначити, чи не набирає така криза форми ненормативності у підлітка. У випадку, якщо батьки з розумінням ставляться до своєї дитини, розуміють її, знаходять спільні точки дотику у взаємодії, мають спільні інтереси, то криза має усі шанси пройти спокійно, неагресивно та згладжено.

Криза зазвичай починається у віці 11-12 років і триває до 15-16 років. Зокрема, дівчата частіше переживають кризу, ніж хлопчики. А також, підлітки з неповних сімей частіше переживають кризу. Підлітки з низькою самооцінкою частіше переживають кризу.

Виділяють чинники, які сприяють виникненню підліткової кризи:

Біологічні чинники – гормональні зміни, що відбуваються в організмі підлітка, можуть призводити до емоційної нестабільності та підвищеної збудливості.

Психологічні чинники – підлітки прагнуть до самостійності та самоідентифікації, що може призводити до конфліктів з батьками та іншими дорослими.

Соціальні чинники – підлітки відчувають тиск з боку однолітків, вчителів, ЗМІ та суспільства в цілому, що може призводити до тривоги та невпевненості в собі.

Криза підліткового віку пов'язана із переходом із дитинства до дорослості і супроводжується якісними та кількісними новоутвореннями. В цей віковий період відбувається ломка старих поглядів, стереотипів, структур та формування нових стереотипів і побудови нових структур. Це може супроводжуватися зниженням продуктивності і здатності до навчальної діяльності, негативізмом, емансипацією від батьків: „сучасний підліток має, в цілому, емоційно позитивне ставлення до своєї родини. Тим не менш, спостерігається тенденція до деякої відгородженості підлітка від сім'ї і його небажання намагатися вирішувати свої проблеми, використовуючи поради і досвід своїх батьків” [3].

Підлітковий вік – це час активного формування світогляду, інтересів, системи ціннісних уявлень, розвитку рефлексії, зміни самооцінки та формування відчуття дорослості. Період дорослішання, перехід від дитинства до юності як ніякий інший етап онтогенезу особистості

характеризується емоційно-психологічними новоутвореннями та акцентуаціями. На цьому віковому етапі відбувається дозрівання особистості відразу у трьох сферах: статевій (гормональна активність, статева ідентифікація, побудова уявлення про привабливість свого фізичного „Я” , зміна психосексуальної свідомості), загально-органічній (зміна зовнішності, швидке збільшення зросту та внутрішніх органів, що безпосередньо пов’язано зі статевою і соціальною сферами), соціальної (засвоєння нових норм та цінностей, відокремлення від світу дорослих та входження до референтних груп, емоційний фон у підлітковому віці характеризується нестабільністю та полярністю: „підлітковий вік у порівнянні із молодшим шкільним, характеризується безперечним розвитком емоційної сфери. Переживання стають глибшими, з’являються більш стійкі почуття, емоційне ставлення до ряду явищ життя робить значнішим і стійкішим”) [2].

Рекомендації, як допомогти підлітку пережити цей період: підтримуйте і приймайте свою дитину, даючи їй зрозуміти, що ви її любите та вірите в неї. Не тисніть на дитину, не намагайтеся змусити її жити за вашими правилами. Дайте дитині право на помилку, дозвольте їй вчитися на своїх помилках. Будьте терплячими, адже підліткова криза – це тимчасовий період.

Література:

1.Ковальчук З. Самотність як детермінанта девіантної поведінки підлітка. *Психологія особистості*. 2021. Т. 11, №1. С. 59–66. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2021_11_1_10 (дата звернення : 16.03.2024).

2.Ярцев Д. В. Особливості соціалізації сучасного підлітка. *Питання психології*. 1999. № 6. С. 5560.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Орловська Ганна Анатоліївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. ю. н., Петrenchенко С. А.

Підлітковий вік – це період інтенсивного фізіологічного, психологічного та соціального розвитку, під час якого відбуваються значні зміни у сприйнятті себе та інших. У віці від 10 до 19 років

особистості активно вивчають власні особливості, потреби, інтереси, цінності, формують основи моральності, дружбу, романтичні стосунки, усвідомлюють соціальні ролі тощо. Крім того, в підлітковому віці стабілізуються риси характеру та основні форми міжособистісної поведінки.

При відсутності підтримки та допомоги з боку дорослих, підлітки стикаються з досвідом конфліктів, що призводять до формування негативних психічних станів (стресу, тривожності, депресії, нервово-психічної напруги) і в дорослому житті впливають на психічне й емоційне здоров'я.

Чимало вчених приділяли свою увагу психологічним чинникам конфліктності (З. Фрейда, А. Адлера, К. Левіна, Е. Гідденса, К. Хорні, Д. Смелсера та ін.). Українські й іноземні психологи (А. Бандура, М. Боришевський, І. Ващенко, О. Донченко, В. Семиченко, В. Кушнірук) розкрили психологічні детермінанти конфліктної поведінки, способи їх психологічної корекції у підлітковому віці. Науковці вважають, що попередження і вирішення конфліктних ситуацій в середовищі підлітків багато залежить від особистісних особливостей дорослих.

Аналіз літератури дає можливість констатувати, що існуючі дослідження вимагають розгляду сучасних психологічних чинників конфліктності особистості в підлітковому віці.

Життя людини, її розвиток та самовиявлення неминуче пов'язані з конфліктами. Вчені поняття „конфлікт” розглядають з різних сторін, як: 1) гостре зіткнення протилежних поглядів, позицій в процесі взаємодії людини з собою або з іншими (Е. Гідденс); 2) дії або відносини, які спрямовані на заподіяння шкоди або знищення опонента (Д. Дзвінчук); 3) деструктивний спосіб розвитку та завершення основних протиріч, які виникають у процесі соціальної взаємодії, а також боротьби підструктур особистості (Ф. Березін) [1, с. 24-30].

На нашу думку, конфлікт – це ситуація, коли дві або більше сторін мають протилежні інтереси, погляди, потреби або цілі, і ці розбіжності призводять до напруги, протистояння або боротьби між ними.

Особистісним чинником виникнення конфліктів є рівень конфліктності особистості. Коли цей рівень високий, говорять про конфліктного підлітка, який схильний до конфліктних взаємин. Дослідження показують, що конфліктність є складною властивістю особистості, яка включає такі аспекти, як: неадекватну самооцінку здібностей, прагнення до домінування в будь-яких ситуаціях, консервативність у мисленні та переконаннях, нездатність подолати застарілі погляди, принциповість і прямолінійність у висловах і думках,

навіть якщо це може обурити оточуючих, емоційність (тривожність, агресивність, упертість та дратівливість) [2, с. 220].

А. Бандура та О. Донченко виділяють комплекс чинників конфліктності підлітка. Серед них:

– психологічні (темперамент, рівень агресивності, емоційний стан тощо);

– соціально-психологічні (соціальні цінності, установки та відносини до опонента, інтелект, компетентність у спілкуванні);

– соціальні (умови життя, діяльності, рівень культури, можливості на відпочинок та інше) [3, с. 136].

Конфліктність серед підлітків зростає з кожним роком і проявляється у хуліганстві, крадіжках та інших правопорушеннях через недостатній досвід та низький рівень самокритики, емоційну збудливість та імпульсивність. Вони реагують на будь-яке обмеження своїх прав протестом та емоційним зривом, бажають компенсувати незадоволення життям, яке може призвести до агресивної поведінки.

У підлітковому віці вимоги соціального середовища можуть бути взаємосуперечливими, що призводить до рольового конфлікту та невизначеності самоідентифікації. Перехід від нормальних потреб до порушення соціальних норм можливий при конфліктних ситуаціях [4].

Конфліктні відносини з батьками та оточуючими виникають через деструктивність сімейних зв'язків і недоліків у вихованні. Підлітки також конфліктують між собою через різні статуси та причини, такі як егоїзм та впертість [4].

Отже, конфлікти можуть виникати у будь-якій діяльності, тому педагогу з учнями, батькам зі своїми дітьми потрібно вміти застосовувати ефективні методи управління конфліктами. Подальші дослідження у цій області можуть сприяти розробці програм та стратегій, спрямованих на підтримку та вирішення конфліктних ситуацій в підлітковому віці.

Література:

1.Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці : навч. посібник. Ужгород : Видавництво УжНУ „Говерла”, 2020. 360 с. URL : <http://surl.li/dbijg>. (дата звернення : 16.03.2024).

2.Шеремет О. О., Моїсєнко С. О. Аналіз проблеми конфліктності підлітків. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного* : зб. наук. пр. VI Міжнар. науково-практ. конф. 2020. С. 215–221. URL : <http://surl.li/rhrya>. (дата звернення : 16.03.2024).

3.Relationship between personality traits and individual response to conflict situations in adolescents. *A new decade for social changes* : Technium Social Sciences Journal. 2020. P. 131–141. URL : <http://surl.li/rrioh>. (дата звернення : 16.03.2024).

4.Конфлікти у середовищі підлітків – виявити проблему та запобігти. *Gfmg*. URL : <http://surl.li/rripu>. (дата звернення : 16.03.2024).

КОНСТРУКТИВНА КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПСИХОЛОГІЧНО НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЯХ

Остапенко Інна Миколаївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: д. психол. н. Волинець Н. В.

Копінг-стратегії є усвідомленими та важливими моделями поведінки, спрямованої на подолання труднощів. Несформовані копінг-стратегії призводять до деструктивних соціальних взаємодій та деструктивних особистісних змін, визначають проблеми адаптації та особистісного розвитку. Одним із явищ, що знижує життєстійкість людини, є заміна конструктивних поведінкових стратегій на неконструктивні. Це стосується і військовослужбовців, що має негативні наслідки для їхнього психологічного здоров'я та виконання завдань. Така ситуація робить наукове вивчення копінг-стратегій важливим для психологічної науки. Розуміння копінг-стратегій та визначення їх взаємозв'язку з особистісними ресурсами необхідно враховувати в процесі психологічного супроводу військовослужбовців.

Копінг – це те, що люди роблять для подолання життєвих труднощів Л. Мерфі вперше ввів поняття „копінг” і трактував його як прагнення людини вирішувати проблеми К. Карвер, Р. Лазарус, А. Лівіна, С. Фолкман і С. Хобфолл, копінг-стратегії розглядають як поведінку.

Р. Лазарус і С. Фолкман розуміють копінг як сукупність змін когнітивно-поведінкових зусиль індивіда, спрямованих на подолання різних труднощів, які можуть подолати людські ресурси [7]; О. Войцеховська та Г. Закалик пов'язують копінг з власною логікою, власною значущістю в житті та психологічними можливостями і розглядають його як спосіб індивідуальної взаємодії людини з ситуацією [2, с. 96].

М. Перре та М. Райхертс, класифікуючи копінг-стратегії, пропонують згрупувати їх у дії та реакції на ситуації (активна чи пасивна поведінка, уникнення), репрезентації (пошук або придушення інформації) та оцінки (переоцінка та переосмислення мети та сенсу) [4].

На основі комплексної моделі копінг-поведінки П. Твісс поділяє копінг-стратегії на дві групи: поведінкові та когнітивні. До поведінкових стратегій належать ситуативно-орієнтована поведінка (пряма дія, пошук соціальної підтримки), фізіологічні зміни та емоційно-експресивне

самовираження. Серед когнітивних стратегій П. Твісс розрізняє ситуативно-орієнтовані (переосмислення, вироблення нових поглядів, прийняття їх, відволікання уваги від них), експресивні (мріяння про способи вираження емоцій) та емоційні зміни (перенаправлення поточних емоцій); С. Хобфолл розрізняє особистісні поведінкові копінг-стратегії соціально орієнтовані та загально-поведінкові [1]; А. Рівіна поділяє їх за характером організації по відношенню до результатів, стилем, спрямованістю та ступенем інтенсивності [5, с. 176-178; К. Вілс і Д. Шифман розрізняють антиципаційний і відновлювальний копінг [6]; Д. Родріг, С. Джексон і М. Паррі пов'язують його з пошуком інформації [9], Е. Хам підкреслює важливість гнучкості особистості у подоланні труднощів; В. Шенпflug пропонує біокібернетичну модель копіngu, засновану на перепрограмуванні та виробленні нових форм регуляції поведінки [6].

Слід зазначити, що копінг-стратегії індивіда змінюються протягом життя і (за С. Хобфоллом) динаміка конструктивних патернів поведінки є позитивною. Це підтвердила М. Дідух, яка встановила, що конструктивна копінг-поведінка є способом забезпечення ефективної професійної діяльності дослідників у психологічно стресових ситуаціях [3]. Основною копінг-стратегією поведінки військовослужбовців є збереження позитивної та просоціальної поведінки, що сприяє формуванню раціонального підходу, пошуку позитивних шляхів подолання складних життєвих ситуацій під час взаємодії, переосмисленню власного ставлення до людей, розширенню порогів активності та власних компетенцій і внутрішніх людських ресурсів. Збагачення. Ефективність обраної копінг-стратегії залежить не тільки від самої ситуації, але й від індивідуально-типологічних особливостей особистості військовослужбовця та його потенційних ресурсів.

Стратегії копінг-дій важливі не лише для окремого військовослужбовця, а й для колективу, в якому він працює. Використання конструктивних стратегій сприяє згуртуванню колективу, розвитку взаємовідносин, взаємної підтримки та довіри. Водночас слід пам'ятати, що в майбутньому ці стратегії можуть призвести до маніпулятивної поведінки та зниження стресостійкості, що може негативно вплинути на здоров'я армії в цілому. Тому існує потреба навчати солдатів активному копіngu, який фокусується на вирішенні проблемних ситуацій.

Таким чином, конструктивні копінг-стратегії можуть допомогти військовослужбовцям підвищити задоволеність життям, розширити зону комфорту, розглядати стресові ситуації як можливість набути досвіду,

зменшити почуття безпорадності та сприймати небезпеку як виклик і можливість для самореалізації.

Література:

1. Войцеховська О., Закалик Г. Сучасні напрями досліджень копінг-стратегій особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 2. С. 95–104.
2. Дідух М. М. Конструктивна копінг-поведінка слідчих національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях : дис. канд. психол. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 227 с.
3. Folkman S., Lazarus R. S. Coping and emotion *Stress and Coping* / eds: A. Monat, R. S. Lazarus. New York, 1991. P. 207–227.
4. Piankivska L. V. Relationship of the emotional burnout syndrome with coping strategies of behavior in future officers of the ministry of internal affairs. *Proceedings of XVI International scientific conference „World science news”*. Morrisville : Lulu Press, 2018. P. 126–130.
5. Rodrigue J., Jackson S., Perri M. Medical coping models questionnaire: Factor structure for adult transplant candidates. *International Journal of Behavioral Medicine*. 2000. Vol. 7 (2). P. 89–11.

РЕСУРСИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Павонський Артур Станіславович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Психологічне здоров'я військовослужбовців – це актуальна проблема, яка має суттєве значення для боєздатності армії та добробуту військових. Психологічне здоров'я є необхідною умовою повноцінного функціонування і розвитку людини в процесі її життєдіяльності. Таким чином, з одного боку, воно є умовою адекватного виконання людиною своїх вікових, соціальних і культурних ролей (дитини або дорослого, вчителя або менеджера, українця або австралійця тощо), з іншого боку, забезпечує людині можливість безперервного розвитку протягом всього її життя. Кажучи про розвиток, слід підкреслити відмінність змісту цього поняття від поняття „зміни”.

Кожен стрес продукує напруженість тіла, що порушує емоційне здоров'я, знижуючи енергетику людини, обмежуючи його рухливість (природну спонтанну рухливість мускулатури) і самоекспресію. М'язова напруга зв'язана з різного роду ситуаціями і травмами, людьми, що переживаються, в процесі їх розвитку. Особистісні особливості

відбиваються в позі, рухах, жестах та статурі. Люди можуть справляти враження тих, що „гнуться під тягарем відповідальності”, „слабких в колінах”, „безхребетних”, „твердолобих” або „підставляючих себе під удар”, що відображає їх індивідуальні установки або особистісні стилі. Уважно спостережень за ними може підтвердити, що у цих людей тіла дійсно так виглядають.

Людині яка прагне відновити своє здоров'я і позитивно забарвлену емоційність, перш за все, необхідно позбавитися від хронічної напруги. У цьому їй можуть допомогти такі маніпулятивні процедури як масаж, м'які, дбайливі дотики і натискання, що допомагають напруженим м'язам розслабитися. Повністю зняти напругу допоможе усвідомлена робота з тілом і свідомістю пацієнта за допомогою тілесно-орієнтованої терапії. Терапія складається з пізнання структури характеру і „пожвавлення” заморожених в тілі емоцій. Це приводить до звільнення великих запасів енергії, що витрачаються до цього на заборону тілесних імпульсів, які можуть бути використані в менш стереотипних, більш творчих формах пристосування і розвитку індивідуальності.

Особливе значення має відновлення вільного дихання, порушення якого тісно пов'язане із страхом. Метою терапії є розблокування обмежень розвитку особистості. В центрі уваги знаходиться розвиток Его і інтеграція його з організмом. Задоволення основних емоційних потреб і прагнень без зайвих витрат енергії пов'язує особистість з реалістичною орієнтацією з навколишнім світом. Тілесно-орієнтовані психотехнології ставлять акцент на знайомстві з тілом, маючи на увазі розширення сфери усвідомлення людиною глибоких відчуттів організму.

Під ресурсами психологічного здоров'я розуміються фізичні, психологічні, моральні, соціально-психологічні можливості людини, мобілізація яких забезпечує її благополуччя. Жажіття, які створенні людиною набагато більше травмують ніж природні катастрофи. Завжди є ситуації на які ми можемо вплинути і ситуації, які ми не в силі змінити. Використання ресурсів дозволить врахувати всі можливості протистояння людини екстремальності з метою підтримки здоров'я і ефективності діяльності. Важливий пошук зовнішніх та внутрішніх ресурсів, що сприяють психологічній стійкості особистості в стресогенних ситуаціях, які людина актуалізує. Зовнішні ресурси: сім'я, родина, домашні тварини, об'єктні фетиші, улюблені іграшки, будинок, транспорт, одяг, безпечне місце, заспокійливе місце, місця можливості надання підтримки та інше. Внутрішні ресурси: бажання, цілі, мрії, образи, життєстійкість, система вірування, ідеї, переконання, спогади, спорт, медитація, здорове харчування, особлива музика, творчість,

позитивна уява, оптимізм, працездатність, розмова з наставником та інше [1, с. 84].

Ресурси для особистості є індивідуальні, динамічні, все що є цінним для людини, що допомагає їй адаптуватися до стресових ситуацій або долати стреси життя. Особистість здатна здійснювати роботу над своєю психологічною ресурсністю. Варто написати на аркуші „те, що повертає мені рівновагу” і час від часу заповнювати аркуш. Використовуємо вправи для розвитку внутрішніх ресурсів: переосмислити власні цінності; розробити план дій за кількома сценаріями – оптимістичним і песимістичним; помічати нове у звичних речах. Якщо у особистості розбалансована ресурсна система, тоді особистість стає дезадаптивною до викликів соціуму, вразливою в поведінці та емоційних станах. Для зменшення негативних переживань варто активізувати тілесні ресурси:

– Самообійми. Необхідно міцно обняти себе так, щоб відчути межі свого тіла. Наша парасимпатична нервова система заспокоюється і від самообіймів.

– П’ять відчуттів. Назвати щось для кожного з п’яти відчуттів: те, що можна побачити, почути, понюхати, доторкнутися, покуштувати.

– Сила тяжіння. Сісти так, щоб відчувати, як ноги доторкаються до підлоги, а тіло – до стільця. Відчуйте тиск від того, що ваше тіло доторкається до стільця.

– Фізична активність – писати-малювати на самоті, плести-вишивати, читати самій чи комусь, вечеряти з близькими, говорити, гуляти з собакою, сидіти біля вогню, доглядати за рослинами тощо.

– Вправи, де рівновагу треба зберігати фізично. Наприклад, стояти на одній нозі або в асані йоги [1, с. 84].

Таким чином, психологічне здоров’я – це не менш важливо, ніж фізичне. Збереження психологічного здоров’я військовослужбовців – це відповідальність не лише самих військових, але й їх командирів, військових медиків, психологів, соціальних працівників та суспільства в цілому.

Література:

1. Кондратюк С. М. Активізація ресурсів особистості – запорука збереження психологічного здоров’я. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 2. С. 81–85. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dnchpu_2022_2_15 (дата звернення : 16.03.2024).

СТРЕС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ: СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ

Паталашко Поліна Олегівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія” Хмельницького інституту
ПрАТ „ВНЗ „Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Науковий керівник: к. пед. н., доцент Олійник В. В.

Стрес став неодмінною частиною сучасного життя, особливо для молоді, яка зіткнулася зі швидкими змінами, великими очікуваннями та навантаженням. Цей стрес може мати значний вплив на фізичне здоров'я молодих людей, але існують ефективні стратегії для збереження здорового способу життя та зменшення ризиків, пов'язаних зі стресом.

Для збереження здорового способу життя та зменшення ризиків, пов'язаних зі стресом, молодим людям слід вживати кілька стратегій. По-перше, важливо вести активний спосіб життя, включаючи регулярні фізичні вправи. Фізична активність допомагає знизити рівень стресу. Друга важлива стратегія – правильне харчування. Третя стратегія – управління стресом та релаксація [1].

Крім того, важливо забезпечити достатній сон та відпочинок. Недостатній сон може погіршити стрес та загальний стан організму. Регулярний відпочинок і заняття хобі, яке приносить задоволення, також можуть допомогти підтримати емоційне здоров'я та знизити стрес.

Отже, стрес може мати серйозний вплив на фізичне здоров'я молоді, але за допомогою різних стратегій, таких як фізична активність, збалансоване харчування, управління стресом та відпочинок, молоді люди можуть зберегти здоровий спосіб життя та зменшити ризики, пов'язані зі стресом.

Важливо звернути увагу на регулярність та якість відпочинку. Підтримка стабільного розпорядку дня, включаючи регулярні часи для сну та відпочинку, допомагає зберегти енергію та покращити загальний стан організму. Практика глибокого розслаблення та відведення часу для розваг і хобі також важлива для зменшення напруги та відновлення психічного благополуччя.

Крім того, позитивні соціальні зв'язки можуть відігравати ключову роль у зменшенні стресу. Підтримка від родини, друзів та спільноти може допомогти розглядати проблеми з іншого боку, надати підтримку в складних ситуаціях та зменшити відчуття ізоляції [2].

Важливо також встановити межі та вміння говорити „ні”. Намагання відповісти на всі вимоги та очікування може призвести до перенапруження та більшого рівня стресу. Встановлення чітких меж та вміння відмовляти у випадках перевантаження допоможе зберегти ресурси та зменшити ризики, пов’язані зі стресом.

Також важливо зазначити, що для молоді, яка стикається зі стресом, важливо відкрито обговорювати свої емоції та шукати професійну допомогу в разі потреби. Психологічні консультації та психотерапія можуть надати ефективні інструменти для управління стресом та підтримки психічного здоров’я.

Отже, стрес може мати серйозний вплив на фізичне та психічне здоров’я молоді, але застосування відповідних стратегій збереження здорового способу життя та підтримки може допомогти молоді ефективно управляти стресом і зберегти своє благополуччя.

Література:

1. Поляковська Л. В., Федосава Л. О. Вплив стресу на життя сучасної людини. URL : <http://medpsychology.pp.ua/vpliv-stresu-na-zhittya-suchasnoi%CC%88-lyudini> (дата звернення : 09.03.2024).
2. Стрес і психологічна травма. URL : <https://nus.org.ua/articles/stres-i-psyhologichna-travma-shho-z-namy-vidbuvayetsya-zaraz/> (дата звернення : 10.03.2024).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВОЇ ПРОГРАМИ ОСОБИСТОСТІ

Проць Андрій Романович

аспірант І курсу спеціальності 053 „Психологія”

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: к. психол. наук, доцент Замішак М. І.

Життєва програма особистості являє собою цілісну картину спланованого нею життєвого шляху. Вона виходить як ідеальний образ основних цілей та результатів її життєдіяльності. Програма конкретизується в життєвих планах, тобто в системі попередніх планувань особистості на майбутнє, які існують у вигляді прийнятих рішень та психологічних установок і в подальшому підлягають реалізації.

Життєва програма і життєві плани мають певні спільні риси. Вони стосуються безпосередньо особистості, бо вона здійснює свої плани і програму в процесі перетворення світу, які позначаються на характері та

результатах здійснюваної ним перетворювальної діяльності. Життєві плани і життєва програма особистості будуються на основі потреб, інтересів, мотивів особистості і разом з тим являють собою модель майбутніх процесів. Вони стимулюють та організують ресурси особистості, що є ідеальним засобом перетворення можливостей на дійсність.

Однак існує розмежування між життєвою програмою і життєвими планами. Плани є деталізованіші й конкретизовані, ніж програма. Плани, зазвичай, пов'язані з відповідними термінами реалізації. Програма передбачає фундаментальні життєві цілі особистості і може бути орієнтована на перспективу без відповідного визначення термінів її реалізації. Життєва програма і життєві плани орієнтовані на самореалізацію особистістю. Реалізуючи, особистість прагне максимально і як найефективніше використати усі свої здатності, здібності, волю, можливості.

Прогнози особистості спрямовані оптимізувати результати її дій. Вони відповідають саме тим змінюваним характеристикам соціального середовища, від яких залежить успішність дій. Відповідність запланованих дій поставленій меті з необхідністю включає в себе оцінку імовірності того, що та чи інша дія особистості в умовах розвитку зовнішніх подій дасть змогу досягти цієї мети або бути близько до неї. При виборі власних дій особистість розуміє це як момент досягнення мети і значущість для неї прогнозованого результату.

Формування обґрунтованої життєвої програми особистості – це соціальна необхідність, яка впливає з особливостей та прогресивних тенденцій розвитку сучасної цивілізації. Розширення траєкторії людської свободи передбачає і вимагає зростання самодисципліни, саморегулювання, самоконтролю та самовдосконалення кожної особистості.

Науковці стверджуючи, що особистість плануючи своє життя, окреслює та прогнозує досягнення трьох основних життєвих цілей, а саме: 1) забезпечення життєвого благополуччя і довготривалості життя; 2) досягнення високої життєвої продуктивності; 3) життя має давати радість та задоволеність людині своїм життям [1]. Вони вказують на індекс задоволеності. При цьому індекс задоволеності включає такі показники, як інтерес до життя; рішучість, сила волі; узгодженість між поставленими і реально досягнутими цілями, позитивна оцінка власних якостей і вчинків; загальна тональність настрою [2].

Згадані вище цілі є основою життєвої програми, котра фактично являє собою форму самоусвідомлення життєвої стратегії особистості. Як ідеальний образ життєвих цілей особистості, цілісна картина

спланованого життєвого шляху, життєва програма є одним із основних способів особистісної регуляції, що будується на основі прогнозування майбутнього. Вона показує установку особистості на певний ступінь активності і творчості у діяльності, певний стиль поведінки. Зокрема, вона визначає особливості поєднання життєвих цілей особистості на тому чи іншому етапі життя, надаючи їм певної суб'єктивної значущості і регламентуючи порядок їх здійснення.

Життєві цілі, що включаються до життєвої програми як обов'язковий елемент, є і системним утворенням. Як концентрований вияв потреб особистості, вони виступають безпосередньою характеристикою її свідомості і способу буття. Життєві цілі характеризуються як цілі, котрі поставлені особистістю на певний часовий інтервал життєдіяльності або на все життя, що показують його корінні інтереси і підпорядковують собі всі інші цілі.

Література:

1. Каламаж Р. В. Я-концепція в контексті когнітивних стилів. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія” . Серія „Психологія” : науковий журнал*. Острог, 2009. Вип. 12. С. 100–115.
2. Карпенко Є. В. Роль емоційного інтелекту в процесі життєздійснення особистості. *Український психологічний журнал*. 2018. № 1. С. 74–85.
3. Савчин М. В. *Методологеми психології* : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 224 с.

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Рудь Оксана Олексіївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Науковий керівник: к. пед. н. Островська Н. О.

Завершення другого тисячоліття ознаменувалося появою нового поняття „гендер”, „гендерний”, яке активно входить і в умовний простір педагогічної спільноти. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови „гендер” має два значення: 1) відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками; 2) соціальний розподіл, який часто базується на статевих відносинах, але не обов'язково збігається з ними [1].

Програма розвитку дитини дошкільного віку „Українське дошкілля” зорієнтована на виховання особистості з усіма притаманними їй рисами та особливостями; побудована на принципах науковості, системності, гуманізації та необхідності орієнтуватися на особистість як на представника певної статі.

З метою гендерної соціалізації дошкільників, починаючи з молодшого дошкільного віку організуються і проводяться ігри з ляльками-„моральними путівниками”, ранкове коло, емоційно-експресивні вправи, імітаційні руханки та інші види інтерактивної взаємодії.

Уявлення дошкільників про чоловічі та жіночі риси характеру формуються під час розмов, етичних бесід, які можуть проводитися індивідуально, окремо з хлопчиками та дівчатками у формі „хвилинок-цікавинок”, „довідкових бюро”, „таємних нарад”, або з усіма дітьми разом в ході бесід-обговорень, полілогу, „живих газет”, розв’язання морально-етичних ситуацій. Тематику обговорення можуть бути вчинки та стилі поведінки літературних героїв, улюблених персонажів мультфільмів. У нагоді стануть і художні твори: народні казки і казки сучасних авторів, збірки віршів, оповідань, нарисів, абетки, лічилки, скоромовки та енциклопедії.

Сформувати уявлення дитини про те, якими мають бути чоловік та жінка, дуже важливо, але обмежитися цим не можна. Необхідно навчити її реалізувати свої знання в житті. Для цього широко використовуються обговорення життєвих та спеціально створених проблемних ситуацій, близьких досвіду дітей, або прогнозування життєво значимих ситуацій в ході інсценувань художніх творів ігор-драматизацій за допомогою різних видів театрів, організації ігор-визначень, або проведення тематичних уроків мислення із старшими дошкільниками.

Формування гендерної культури дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти не можливе без активної участі батьків дошкільників і має бути зорієнтоване на те, щоб сьгоднішні дошкільники, ставши дорослими, змогли створити щасливу гармонійну родину. Одна з найважливіших умов реалізації цієї мети – це подолання розрізненості хлопчиків та дівчаток у дошкільні роки, засвоєння норм міжстатевої поведінки, формування у них дружніх стосунків, культури спілкування, поваги. Під впливом дорослого формується два типи дітей, дві різні особистості: майбутні чоловік і жінка. Співпраця закладу з батьками щодо формування гендерних стереотипів у дітей дошкільного віку є невід’ємною складовою освітнього процесу, а покрокове вибудовування системи роботи дає змогу плавно залучати батьків до співпраці щодо

гендерної соціалізації хлопчиків та дівчаток. Батьки мають бачити в працівниках закладу дошкільної освіти своїх союзників у розвитку та вихованні дітей. На реалізацію цих завдань направлені сучасні форми взаємодії з батьківською громадою: індивідуальні, колективні, наочно-інформаційні. Вечори запитань та відповідей, педагогічне чаювання, батьківські посиденьки, „Телефон довіри”, „Батьківська скринька”, інформаційні листи – це ті сучасні форми просвітницької роботи, що сприяють ефективному вирішенню даного питання. В ході такої співпраці вихователі разом з батьками розв'язують складні педагогічні задачі та ситуації щодо виховання хлопчиків та дівчаток; знайомлять батьків з особливостями інтелектуального, фізичного, мовленнєвого розвитку дітей різної статі. Саме на вчителя покладена велика місія пропагування ідеології рівних можливостей і прав статей для досягнення життєвих цілей та індивідуального розвитку, не обмеженого статеву належністю, з метою побудови суспільства паритетної демократії [2].

Звичайно, дуже важливо підтримувати та розвивати в дівчаток м'якість, ніжність, прагнення до краси, а в хлопчиків сміливість, рішучість, лицарське ставлення до представників протилежної статі, тобто передумови майбутньої жіночності та мужності. Водночас, не варто забувати, що реалії нашого життя вносять свої корективи. Дедалі частіше помічаємо дівчаток з чоловічою моделлю поведінки і хлопчиків з жіночою. Це можна пояснити тим, що на сьогодні вже не існує такого чіткого розподілу обов'язків та уподобань на жіночі та чоловічі як це було раніше.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що питання формування гендерної культури дітей дошкільного віку потребує коректив, змін та пошуку нових шляхів модернізації норм міжстатевої поведінки підростаючого покоління. Формування гендерної культури дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти є важливим завданням, яке спрямоване на розвиток у дітей усвідомленого ставлення до своєї статі та статевих відмінностей, що є важливим кроком на шляху до формування у дітей толерантного та свідомого ставлення до гендерних відмінностей.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2013. 448 с.

ВОЛЯ ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДИНИ

Сапожнікова Дар'я Олександрівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Воля важлива частина життя людини, оскільки вона визначає її здатність приймати рішення і діяти незалежно. Це властивість, що дозволяє нам планувати, реалізовувати цілі і вирішувати проблеми. Воля допомагає нам протистояти викликам і стрімитися до досягнення успіху.

Вольова регуляція дій через вольове зусилля відбувається, як правило, в нових і несподіваних ситуаціях для людини, що можна позначити як ситуативну або епізодичну вольову регуляцію.

Вольова організація особистості – це система стійких психологічних утворень, що забезпечують свідоме регулювання поведінки та діяльності людини, спрямоване на досягнення поставлених цілей.

До основних компонентів вольової організації особистості відносяться: цілеспрямованість – вміння ставити перед собою чіткі та усвідомлені цілі; рішучість – вміння приймати відповідальні рішення та нести за них відповідальність; наполегливість – вміння докладати зусиль для досягнення мети, незважаючи на труднощі; самостійність – вміння діяти самостійно, без підказки та допомоги з боку інших людей; витримка – вміння стримувати свої емоції та дії, коли це необхідно; самовладання – вміння володіти собою в складних ситуаціях.

Г. Васильєв, на основі аналізу різних підходів філософів до трактування поняття, зазначає, що воля – свідомо цілеспрямованість людини виконання тих чи інших дій. Найбільш яскраво вольовий характер дії чи вчинку проявляється у тих випадках, коли людині для досягнення мети доводиться долати зовнішні чи внутрішні перешкоди. Початковою ланкою вольової дії є постановка та усвідомлення мети, потім ухвалення рішення діяти, вибір найбільш доцільних способів здійснення дій. Сила волі не дана людині винятково від природи. Уміння та здатність ухвалювати правильні рішення та виконувати їх, доводити розпочату справу до кінця – є результатом досвіду, знань, виховання та самовиховання [2].

Аналіз літературних джерел та експериментальних досліджень у вітчизняній психології показує, що у психології немає єдиної думки щодо розуміння змісту вольових якостей, загальноприйнятого принципу класифікації таких якостей. У різних джерелах виділяють різні вольові

якості. Неоднакові підходи пов'язані з теоретичними позиціями авторів, з об'єктом та предметом наукового вивчення цієї проблеми. Однак дослідження показали певну закономірність: розвиток вольових якостей найефективніший у хлопців у молодшому шкільному віці, у дівчат – у середньому шкільному віці. Отже, розвиток вольової саморегуляції, відповідальності, самостійності у хлопців та дівчат відбувається в різні вікові періоди, проте, різниця не в загальному рівні їхнього розвитку, а в ступені вияву тих чи інших вольових якостей у різних видах діяльності. Так, хлопці виявляють високу вольову активність у фізичній роботі, дівчата характеризуються наполегливістю та організованістю в розумовій праці. Отже, дівчата оцінюють вольові якості, спираючись на навчання, а хлопці – на працю та спорт. Таким чином, отримані нами результати вольового розвитку у всіх досліджених вікових групах – не на користь дівчат, що може бути наслідком їхньої слабкості у фізичному плані (порівняно з хлопцями), тому механізми вольової регуляції компенсують дефіцит фізіологічного забезпечення діяльності. Згодні з висновками вчених, що в юнацькому віці посилюється роль свідомої вольової регуляції, визначаються вольові якості, виникає потреба усвідомити, оцінити їх [3].

На основі здійсненого аналізу, Г. Васильєв пропонує розуміння сутності та змісту вольових якостей у підлітків, що базується на наступних теоретичних положеннях: вольові якості – це самостійні, стійкі психічні утворення особистості, зміст яких зумовлений етапом особистого досвіду, знань, умінь, сформованих мотивів та установок; вольові якості виступають як єдина, відкрита, динамічна, цілісна система, компоненти якої залежно від об'єктивних умов конкретної діяльності порізному співвідносяться між собою, забезпечуючи домінування однієї або іншої вольової якості; системотворчою функцією вольових якостей є узагальнена здатність долати різні труднощі, що виникають на шляху до досягнення поставленої мети; успішність діяльності та ступінь сформованості вольових якостей взаємопов'язані та взаємозалежні: формування вольових якостей детермінується характером та змістом діяльності, у свою чергу, успішність діяльності залежить від ступеня сформованості вольових якостей, необхідних для її здійснення [2, с. 31].

Воля характеризується проявом певної міри соціальної активності людини в різних сферах життя: праці, навчальній діяльності, спілкуванні. Саме вольові якості особистості допомагають контролювати і керувати власними стимулами з урахуванням не тільки особистих потреб, а й потреб соціуму.

Воля є свідомою регуляцією людиною своєї поведінки і діяльності, вираженої в умінні долати внутрішні і зовнішні перешкоди при здійсненні цілеспрямованих дій і вчинків.

Література:

1. Андріяш М. О. Особливості волі та вольових якостей в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2020. №3(3). С. 95–105. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippu_2020_3\(3\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippu_2020_3(3)_9) (дата звернення 16.03.2024).

2. Васильєв Г. Особливості формування вольових якостей у підлітковому віці *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 1. С. 29–34. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpumdpu_2022_1_5 (дата звернення : 16.03.2024).

3. Дьоміна Г. Психологічні особливості розвитку вольових якостей майбутніх фахівців соціальної сфери. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 31. С. 113–124. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_31_25 (дата звернення : 16.03.2024).

ТРИВОЖНІСТЬ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Сергієнко Юлія Олексіївна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: д.психол.н., професор Волинець Н. В.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року спричинило потрясіння та зміни у багатьох сферах життя українського народу. В умовах війни набуло масштабності таке соціальне явище, як біженці (переселенці, внутрішньо переміщені особи), оскільки люди часто змушені залишати свої домівки, свій стабільний, звичайний спосіб життя та тікати в пошуках безпеки. Це надзвичайно важкий час для них, оскільки вони зіткнулися з багатьма випробуваннями, як фізичними, так і психічними. Біженці стикаються зі значно вищим рівнем тривоги порівняно з населенням приймаючої країни або громади порівняно з іншими мігрантами. Це пов'язано з травматичними подіями, які багато внутрішньо переміщених осіб пережили вдома, включаючи насильство, переслідування, втрату близьких і домівки. Ці травми можуть призвести до різноманітних психологічних проблем, включаючи тривогу, депресію та посттравматичний стресовий розлад.

Тривога у біженців може проявлятися як постійний страх за долю близьких і страх перед незнайомим оточенням. Багато біженців також можуть відчувати соціальну ізоляцію та відчуження, що може посилити їх почуття тривоги та занепокоєння. Крім того, мовні бар'єри та труднощі з адаптацією до нової культури також можуть сприяти розвитку у них тривоги.

Війна призвела і до того, що багато людей змушені залишати свої домівки та переїжджати в інші регіони. Це внутрішньо переміщені особи, які долають різні проблеми, зокрема: втрату дому та майна, розрив зв'язків із родиною та друзями, необхідність починати все спочатку, зустріч з новим середовищем, а також проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям [1].

Дослідження емоційного стану біженців та переселенців в умовах військового конфлікту проводиться багатьма психологами, соціологами та медиками по всьому світу. Серед українських дослідників проблему біженців і переселенців досліджували В. Педоренко, Т. Алексєєнко, Л. Гончар, Т. Куниця, Д. Бибик, З. Спринська, С. Дерев'яно, Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнессен, В. Кердивар.

В. Педоренко зазначає, що вимушені переселенці мають серйозні проблеми в психоемоційній сфері внаслідок психотравмуючих подій, які сталися внаслідок військових дій Росії: сильний стрес, фрустрація, агресивність, стресові розлади, невпевненість і скутість, а також почуття сорому і провини, що в майбутньому може призвести до розвитку синдрому „біженця” [2]. Внутрішньо переміщені особи характеризуються високим рівнем реактивної тривожності, незадоволеними потребами у визнанні та самовизначенні, високим рівнем самотності, а також характеризуються недовірою та страхом перед майбутнім (З. Спринська) [3]. Для мігрантів характерні низький рівень емпатії, нетерпимість до умов невизначеності, а також песимізм, емоційний дискомфорт і труднощі в адаптації (Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнессен) [4].

Проблеми біженців та переселенців внаслідок військових конфліктів можуть викликати у них різні форми стресу, тривожність, депресію, посттравматичний стресовий розлад та інші. Ці стани можуть призвести до проблем зі здоров'ям як фізичним, так і психічним, а також вплинути на адаптацію до нових умов життя.

Під тривожністю як властивістю особистості розуміють мотив або набуту поведінкову диспозицію, яка змушує індивіда сприймати широкий спектр об'єктивно безпечних обставин як такі, що несуть загрозу, спонукаючи його реагувати на них станами тривоги, інтенсивність яких не відповідає величина реальної загрози. Діти-

внутрішньо переміщені особи відчувають значні труднощі соціального та психоемоційного характеру, пов'язані зі зміною середовища проживання та звичного кола спілкування. До них відносяться: погіршення комунікативного спілкування з оточуючими; поява дратівливості; агресивність; відсутність довіри до інших; поява почуття самотності, замкнутості та власної неповноцінності; складність процесу соціалізації та зниження успішності навчання (порушення шкільної дисципліни, виникнення проблем у навчанні) [5].

Тривога – не єдина реакція людей, які пережили війну або перебувають у відносно небезпечному місці, де не ведуться активні військові дії, але є загроза військового вторгнення. Немає правильних чи неправильних реакцій на травматичний стрес, оскільки кожна людина по-різному реагує на складні життєві ситуації, залежно від віку, статі, минулого досвіду тощо. Це може включати дратівливість, нервозність, тремтіння, тривогу, депресію, істерики, істерики, сон проблеми, страхи за майбутнє, за безпеку свою та своїх близьких [6].

Результати дослідження Н. Шиліної стану тривожності та депресії у студентів різних категорій показали, що серед студентів-біженців вищий рівень депресії, а серед внутрішньо переміщених студентів – підвищені показники ситуативної тривожності. Ситуаційна тривожність пов'язана з підвищеною реактивністю і такими станами, як збудження, готовність до раптових дій, адаптаційна гнучкість. Усе це зумовлено проживанням у місцях, де від прояву таких характеристик залежатиме загроза життю та безпеці. Проте люди, які живуть у місцях, де вони позбавлені необхідності безпосереднього зіткнення з загрозою, виявляють різні реакції на обставини: пасивність, апатію, підвищену стомлюваність, знижену реакцію на подразники. Від негативних наслідків збройного конфлікту емоційно страждають не лише біженці та переміщені особи, а й люди, які не змінили місця проживання [1]. У багатьох ВПО дослідники спостерігають страх, тривогу та відчуття безвиході [5]. Дисбаланс в емоційній сфері внутрішньо переміщених осіб проявляється у депресії та дезорієнтації, яка з часом переходить у злість, агресивність та претензійність. Підвищується рівень тривоги і дратівливості, відбуваються необґрунтовані зміни настрою. Бувають також порушення сну, безсоння, тобто підвищена сонливість, сні мають негативне забарвлення і змушують нас прокидатися з тривогою. Серед невротичних розладів, виявлених у вимушених переселенців, – депресія, суїцидальні нахили, тривожні розлади та тривоги [6].

Оскільки травматичний стрес негативно впливає на психічний стан людини, призводить до виснаження ресурсів організму, порушення

адаптаційних систем, надзвичайно важливо вміти його вчасно діагностувати, надати психологічну допомогу в оцінці свого психічного стану, зниженні рівня психічного і фізичного навантаження для швидкого відновлення функціонування організму та життєдіяльності.

Література:

1. Шиліна Н. Є. Проблема емоційного стану біженців та переселенців за умов військового конфлікту в Україні на прикладі студентів 5 курсу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія.* Том 34 (73). №2. 2023.
2. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія.* 2022. (5). С. 5–10.
3. Алексєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бирик Д. Д. Вимушені переселенці : соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки: монографія / за ред. Т. Ф. Алексєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
4. Максименко Ю., Морозова-Йоханнесен О. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології.* 2022. №5 (69). С. 90–97.
5. Кердивар В. В., Христенко В. Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.
6. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Л. А. Мельник та ін.; за ред. Л. С. Волинець. Київ : Калита, 2015. 72 с.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Сторонський Роман Ігорович

аспірант 1 курсу спеціальності 053 „Психологія”

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Заміщак М. І.

Значення поняття „відповідальність”, як правило, зрозуміло з контексту, коли воно вживається в звичайних життєвих ситуаціях. Проте, дати наукове визначення відповідальності викликає неабиякі труднощі.

Науковці [1; 2; 3] розглядають відповідальність як одну із генералізуючих якостей, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості та суб'єктивного сприйняття нею навколишньої дійсності, емоційного ставлення до обов'язку. Відповідальність також визначається як моральна риса особистості, як мета виховання та як якість, яка концентрує в собі усвідомлений нею обов'язок.

Вагомий внесок у дослідження проблеми відповідальності особистості зробили вітчизняні вчені. Так, І. Бех розглядає відповідальність як якість, що

концентрує усвідомлений особистістю суспільно значущій обов'язок, повинність у здійсненні морального вчинку, передбачає визнання людиною своєї причетності до соціального і природного буття, своєрідний „підсумок самоусвідомлення” [1, с. 126]. Це визнання особистістю своєї активної причетності до соціального і природного світу є його особистим переконанням, моральним принципом, що робить її не пасивним спостерігачем, а активним учасником будь-яких соціальних подій. Внутрішній світ відповідальної особистості завжди відкритий для соціальних потреб, норм, людських цінностей.

М. Савчин підкреслює, що особливим для з'ясування психологічних основ розвитку відповідальності особистості є аналіз процесуального аспекту мотивації відповідальної поведінки. Науковець виокремлює ряд етапів: 1) ініціювання поведінки; 2) вибір конкретного вчинку; 3) реалізація наміру чинити відповідально; 4) переосмислення вчинку після його реалізації [3]. Кожний із цих етапів опосередкований системою умов та чинників і детермінований функціонуванням специфічних соціально-психологічних механізмів.

Науковець стверджує, що відповідальність як особистісна основа відповідальної поведінки є смисловим утворенням особистості, своєрідним саморегулюванням в межах цілісної мотиваційно-смислової сфери мотивів, цілей та засобів життєдіяльності. Відповідальна поведінка – це тип соціальної поведінки особистості, спрямованої на реалізацію виконаних відповідально обов'язків, доручень, завдань, вона внутрішньо опосередкована особистісним смислом цього предмета і суб'єктивною імперативністю інстанції відповідальності, а у зовнішньому плані – конкретними соціально-психологічними та матеріальними умовами її реалізації.

Отже, М. Савчин вбачає у відповідальності одну з основних загальних властивостей особистості, яка поєднує у собі компоненти афективно-мотиваційної, інтелектуальної та діяльно-поведінкової сфер. У своїй структурі відповідальність як риса характеру передбачає: розвиток мотивів відповідального ставлення та розвиток певного способу поведінки, які у своїй сукупності складали б механізм відповідальності. До мотивів власне відповідального ставлення відносять дві групи мотивів: 1) мотиви, пов'язані з розумінням суспільних інтересів і усвідомленням свого обов'язку перед суспільством; 2) мотиви, пов'язані із суспільним контролем та оцінкою діяльності і проявляються в прагненні заслужити суспільне визнання, похвалу, високу оцінку і уникнути покарання, негативних оцінок. Механізм відповідальності складний: а) передбачення наслідків своєї поведінки (для суспільства, для себе), що актуалізує

почуття відповідальності; б) самоконтроль і саморозуміння, які забезпечують виконання обов'язків без нагадування зі сторони; в) самооцінка, яка проявляється в сумлінні, совісті чи в задоволенні при підведенні підсумків і оцінці суспільства; г) вияв ініціативи і самостійності у виконанні обов'язку [3].

Література:

1. Бех І. Д. Від волі до особистості. Київ : Україна-Віта, 1995. 202 с.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія. Вісник академії педагогічних наук України* : науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України. 2008. № 2 . С. 49–57.
3. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.

ПРОФЕСІЙНЕ ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГІВ

Трифонов Володимир Іванович

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Професійне ділове спілкування педагогів виступає важливим для ефективної співпраці та успішних результатів у сфері освіти. Це передбачає чітке та лаконічне спілкування, активне слухання, взаємоповагу та професіоналізм. Якість педагогічного спілкування істотно впливає на рівень ефективності навчального процесу та засвоєння знань. Вона залежить від особистісних властивостей, здібностей педагога, професійної майстерності (підготовки), наявності досвіду з організації навчання та виховання, особливості змісту та методики викладання предмету.

Педагогічне спілкування – це система органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя й вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямоване на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості [3].

Професіоналізм педагогічного спілкування виявляється в готовності й умінні використовувати наявні знання на практиці, вирішувати педагогічні завдання; у виробленні норм поведінки; у готовності до співпраці зі слухачами та колегами; в емоційній контактності, що

виявляється в чуйності, здатності до співпереживання (емпатії); у високому рівні емоційної стабільності, педагогічної толерантності [2, с. 146].

Педагогічне спілкування (професійно-педагогічне) визначають як систему прийомів і методів, які забезпечують реалізацію цілей та завдань педагогічної діяльності, а також організовують і спрямовують взаємодію педагога з його учнями й вихованцями.

Дослідники виділяють різні функції педагогічного спілкування. Найважливіші функції педагогічного спілкування такі: комунікативна, яка складається у передачі необхідного контенту, у зв'язку з чим вона часто називається інформаційно-комунікативною. Інтерактивна – функція регулювання комунікації, її призначення у взаємному коригуванні дій під час здійснення спільної діяльності. Перцептивна функція належить до емоційної сфери людини та відповідає потребам у зміні свого емоційного стану, у розумінні стану суб'єктів комунікації. Пізнавальна функція передбачає отримання студентами знань про науку, природні процеси та явища, навколишній світ. Нормативна функція спрямована на вирішення таких завдань, як вироблення норм, принципів і правил поведінки у суспільстві. Регулятивна функція виражається в наданні впливу на аудиторію. Спонукальна функція обумовлена отриманням можливості для самовираження та самореалізації [1, с. 132].

Педагоги повинні ефективно спілкуватися один з одним, з учнями, батьками та іншими зацікавленими сторонами, щоб забезпечити сприятливе та продуктивне навчальне середовище. Це включає в себе обмін ідеями, відгуками та інформацією, вирішення конфліктів та спільну роботу для підтримки навчання та розвитку учнів. Ефективне професійне спілкування призводить до покращення практики викладання, залучення здобувачів і загальних результатів навчання.

Література:

1. Бадюл Л. М. Педагогічне спілкування: стилі, функції, методи та прийоми. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 56(1). С. 130–133. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_56\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2023_56(1)_29) (дата звернення : 16.03.2024).
2. Васюкова Н. В. Етика і толерантність науково-педагогічного працівника як моральні принципи культури педагогічного спілкування. *Вісник Національного університету оборони України*. 2018. Вип. 1. С. 144–149. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2018_1_23 (дата звернення : 16.03.2024).
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях. Київ : Знання. 2006.

РОЛЬ ЕМПАТІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГА

Урбанович Дмитро Андрійович

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. ю. н. Петреченко С. А.

Емпатія виступає складним психологічним феноменом з точки зору розуміння самого явища, адже немає однозначного визначення поняття в психологічній літературі. Емпатія є важливою особливістю для майбутніх психологів, оскільки вона дозволяє їм краще розуміти почуття та потреби своїх клієнтів. Маючи високий рівень емпатії, психолог може підтримати та співчувати людям у складних ситуаціях, що сприяє покращенню їх психічного стану. Емпатія допомагає психологам побудувати довіру з клієнтами та створити продуктивний відносини, що є ключовим для успішних сесій терапії.

О. Матласевич зауважує, що емпатія, як здатність розуміти внутрішній світ іншої людини, співчувати їй, – одна з найважливіших професійних якостей психологів і один із чинників їхньої успішної професійної діяльності. Однак надмірний розвиток її емоційного складника може бути чинником ризику розвитку синдрому вигорання [1].

І. Штих розглядає емпатію як соціально-психологічну властивість особистості, що представляє сукупність соціально-психологічних здібностей індивіда, за допомогою яких дана властивість розкривається як по відношенню до об'єкта, так і до суб'єкта емпатії. До низки таких здібностей входять: здатність емоційно реагувати на переживання іншої людини, здатність розпізнавати емоційний стан іншого і подумки переносити себе в думки, почуття і дії іншої людини, здатність використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини [3].

Розвиток професійної емпатії в процесі становлення особистості фахівця займає значне місце й виражається в оволодінні на світоглядному, професійному та особистісному рівнях здатністю до ефективної міжособистісної взаємодії з іншими (в особливості з клієнтом) людьми.

Терміном „професійна емпатія”, під яким розуміють систему індивідуально-психологічних характеристик, а саме: компонентів емпатії, емпатійної спрямованості, модальності, рівня вираженості емпатії та її видів тощо; та процесуальних характеристик емпатії на рівні

когнітивно-емоційно-дієвої взаємодії в контексті циклів емпатійного реагування, технічних аспектів емпатії, структури емпатійної репліки та ін. [2, с. 251].

Багатозначність розгляду емпатії дослідниками дає підставу виділити в структурі емпатії наступні компоненти: 1. Емоційний – здатність розпізнавати і розуміти емоційні стани іншої. Характеризується як пасивне співчуття, форма співучасті в емоційному стані партнера, за яким немає дієвого початку („я бачу, що йому погано”). 2. Когнітивний – здатність подумки переносити себе в думки, почуття і дії іншого. Характеризується сприйняттям і розумінням внутрішнього світу іншої людини, проявом співчуття („мені шкода його, мені небайдуже, що йому погано”). 3. Поведінковий – здатність використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини; допомагаюча, сприятлива поведінка як відповідь на переживання іншого. Характеризується як прагнення до надання дієвої допомоги („я допоможу, я спробую допомогти”) [3].

Багато психологів вважають, що емпатія до певної міри вроджена схильність, усе-таки здорові емпатійні реакції є навичками, яких можна навчитися та зміцнити через тренування. На основі теоретичного аналізу обґрунтовано, що для розвитку здорової емпатії майбутніх психологів, яка б не призвела в подальшому до сенсорного перевантаження та емоційного виснаження, важливими мають стати навички самотурботи, які формуються на основі самоспівчуття, уважності та саморефлексії. Рушійною силою культивування емпатії є саме бажання розвивати емпатію та віра в можливості її розвитку. Отже, емпатійні навички треба розвивати паралельно з навичками само турботи. Це має бути не лише основним завданням у процесі підготовки психологів, а й предметом безперервної освіти психологів професіоналів протягом усього життя [1, с. 50].

Емпатія грає важливу роль у становленні психолога, оскільки допомагає психологу розуміти почуття та емоції своїх клієнтів. Здатність почувати та співчувати іншим людям дозволяє психологу побудувати довіру з клієнтом, сприяє ефективній комунікації та сприйняттю проблем з боку клієнта. Емпатія також допомагає психологу розвинути емпатичні навички, які важливі у процесі роботи з людьми, що переживають труднощі. Таким чином, емпатія є ключовим елементом професійного розвитку психолога.

Література:

1. Матласевич О. В. Роль самотурботи в розвитку емпатії майбутніх психологів. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*. Серія : Психологія. 2022. Вип. 15. С. 45–51. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2022_15_8 (дата звернення : 16.03.2024).
2. Туркова Д. М. Емпатія як засіб комунікації майбутнього практичного психолога. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 1(1). С. 259–263. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_1\(1\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_1(1)_50) (дата звернення : 16.03.2024).
3. Штих І. І. Здатність до емпатії як компонент професійних здібностей психолога. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія : Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 2. С. 177–180. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2015_2_41 (дата звернення : 16.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ускова Олена Миколаївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Стрес впливає на всі аспекти життя особистості. Відчуття цього часто змінює її життя, перешкоджає нормальному існуванню. Стреси знижують працездатність і порушують концентрацію уваги. Відсутність концентрації може призвести до відчуття втоми, прискорити втому, знизити імунітет, а також може призвести до деяких серйозних захворювань.

Особистість, яка піддається гострому або хронічному стресу для підтримки, внутрішня рівновага не знижує успішності діяльності. Життєздатність є основою особистості людини і одним із ключових параметрів зрілих форм саморегуляції, які можна розглядати як індикатор психічного здоров'я. За словами С. Мадді, людина дуже точно справляється з наслідками стресу, підтримує стійкість і є каталізатором поведінки, перетворює негативний досвід на нові можливості. Ця функція є основою відкритості і активної протидії стресовим подіям і кризам. Наполегливість – це про себе, про світ, про відносини зі світом. Життєстійкість складається з трьох відносно автономних компонентів: залучення, контроль і прийняття ризику.

Життєстійкість особистості – це здатність адаптуватися до складних життєвих обставин, справлятися з труднощами і стресом, а також виходити з них з мінімальними втратами.

У працях психологів запропоновано три наукові методи аналізу поняття „життєстійкість”: 1) Життєстійкість трактується як потенційні внутрішні ресурси особистості, вираження якої може проявлятися в різних життєвих ситуаціях ситуації, а тому може мати свої специфічні прояви; 2) Життєстійкість вважається повною і систематичною психологічною якістю особистості, яка розвивається в контексті позитивної взаємодії з людьми різні життєві ситуації; 3) Життєстійкість визначається як комунікабельність індивіда, психологічна адаптація на основі змістовної саморегуляційної динаміки.

Якість освітнього середовища визначається характером освітнього процесу та впливає на психологічний стан та особливості розвитку її учасників. Саме тому особливості актуальності набуває процес реформування системи освіти задля збільшення можливостей ефективного розвитку життєстійкості підлітка, переосмислення змісту освітнього процесу, відповідно до вимог сучасних стандартів та індивідуальних запитів його учасників, підвищення й удосконалення якості системи надавання освітніх послуг, поліпшення освітнього процесу шляхом застосування нових технологій та оптимізації способів освітньої взаємодії, головне, задля забезпечення психологічної безпеки учасників освітнього процесу, урівноваження емоційної та загальної інтелектуальної продуктивності [2, с. 188].

Молодь завжди відіграє важливу роль у суспільстві та важлива для розвитку країни. Їх енергія, креативність та амбіції допомагають у вирішенні проблем та стимулюють інновації. Важливо створювати умови для розвитку молодих людей, щоб вони могли реалізувати свій потенціал та долучатися до будівництва кращого майбутнього.

У соціальному середовищі життєстійкість особистості проявляється в наступних аспектах:

- вміння налагоджувати та підтримувати здорові стосунки з іншими людьми;
- здатність до співпраці та командної роботи;
- вміння вирішувати конфлікти конструктивно;
- стійкість до соціального тиску;
- вміння адаптуватися до нових соціальних умов.

Життєстійкість тісно пов'язана із загальною самоефективністю особистості, рівнем її психологічного благополуччя, успішною адаптацією і життєтворчістю, а також позитивно корелює зі стратегіями

подолання, які спрямовані на активне вирішення різних проблем. Також сформована життєстійкість знижує ймовірність виникнення низки особистісних розладів, створює основу для внутрішньої гармонії, психологічного здоров'я і благополуччя, допомагає успішно адаптуватися до мінливих умов, конструктивно долати труднощі [1].

Життєстійкість розвивається протягом усього життя, проте підлітковий вік є найбільш визначальним і сензитивним до її розвитку. Розвиток життєстійкості визначається особливостями залученості людини у взаємодію з культурним і соціальним середовищем, яке її оточує. Становлення життєстійкості як комплексного глибинного утворення має довгий етап розвитку, але найактивніше та осмислено цей процес відбувається у підлітковому віці та надалі в основному стабілізується у юнацькому віці.

Підвищення життєстійкості особистості може значно поліпшити її життя в соціальному середовищі. Це допоможе людині налагодити здорові стосунки з іншими людьми, досягти своїх цілей і жити щасливим та повноцінним життям.

Література:

1. Бацилева О. В. Життєстійкість як внутрішній ресурс особистості та шляхи її підвищення під час професійного становлення. *Габітус*. 2021. Вип. 22. С. 52–56. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2021_22_10 (дата звернення : 16.03.2024).
2. Предко В. В. Психологічне значення життєстійкості задля ефективного розвитку підлітка в умовах освітнього середовища. *Габітус*. 2020. Вип. 19. С. 185–189. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2020_19_34 (дата звернення : 16.03.2024).

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ТОРГІВЛІ

Шабалдає Олена Айнулівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 „Психологія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: д. психол.н., професор Волинець Н. В.

Проблема професійного вигорання є надзвичайно важливою і стосується кожного з нас. Сучасна людина, майже кожного дня, контактує з людьми, які працюють у сфері торгівлі. Якщо нас оточують щасливі усміхнені люди, ми теж стаємо трошки щасливими. А якщо

навпаки, роздратовані і цинічні – то це „гасить” вогонь і в нашому серці. Це все впливає на якість нашого життя.

В умовах війни, коли тривожність і стрес стають постійними супутниками життя, працівники сфери торгівлі, які щодня контактують з великою кількістю людей, можуть стикнутися з високим рівнем емоційного навантаження, що може призвести до емоційного вигорання.

В 1974 році першим, хто використав термін „емоційне вигорання” для опису психологічного стану людей, які працюють у сферах, пов’язаних з інтенсивною комунікацією та допомогою іншим, був американський психолог, психотерапевт Герберт Фрейденберг. Він визначив емоційне вигорання як „ураження, виснаження або зношення, що відбувається в людині внаслідок різко завищених вимог до власних ресурсів і сил” [1, с. 153].

Науковцями виведено чотири моделі емоційного „вигорання”, в залежності від кількості факторів. В однофакторній моделі, „вигорання” – це стан фізичного, емоційного, когнітивного виснаження, завдяки емоційному перевантаженню. Виснаження тут – головна причина. Структура двофакторної моделі – виснаження (скарги на фізичне здоров’я та нервові напруження) та деперсоналізація (зміна відношення або до себе, або до інших людей). Трьохфакторна модель (К. Масlach та С. Джексон) найбільш розповсюджена. Вигорання за цим підходом – реакція-відповідь на тривалі професійні стреси міжособистісних комунікацій [3, с. 111]. Основними складниками є: емоційне виснаження на фізичному і емоційному рівні; відчуття цинізму (деперсоналізація), що проявляється в негативному ставленні до клієнтів, дратівливістю, замкнутістю та зниженням працездатності (редукцією власних досягнень). Чотирьохфакторна модель містить такі складники, як: емоційне виснаження, деперсоналізація, реакція особистісних досягнень (почуття недооціненості власних успіхів та зниження самооцінки), особливості процесу праці та клієнтів – фактори, пов’язані з умовами роботи та взаємодією з клієнтами [1, 3, 4].

Вигорання легше попередити, ніж лікувати, тому важливо звертати увагу на чинники, що сприяють розвитку цього явища. Суттєву роль у емоційному „вигоранні” відіграють три основні чинники: особистісний, рольовий, організаційний. До особистісних чинників емоційного вигорання можна віднести: низьку самоповагу, низький рівень емпатії, незадоволеність професією, перфекціонізм, синдром відмінника (високі вимоги до себе та страх неуспіху), ігнорування власних потреб (нехтування перервами та відпочинком). До рольових чинників можна віднести: рольову невизначеність, рольовий конфлікт, рольову

перевантаженість. До організаційних чинників: графік роботи (багатодинний режим роботи), не визначеність функцій працівників, постійні зміни режиму діяльності, недосконале керівництво, залучення працівників до діяльності, котра за змістом і функціями нижча рівня їх кваліфікації [2, с. 510].

У 1992 році науковці розробили 12 стадій вигорання. Ця модель дає змогу визначити інтенсивність стресу в житті та загрозу вигорання. 1 фаза – вимушене доведення себе до точки, 2 фаза – понаднормова робота, 3 фаза – закриття конфліктів і потреб, 4 фаза – придушення конфлікту в і потреб, 5 фаза – переосмислення цінностей, 6 фаза – активне заперечення проблеми, 7 фаза – відступ, 8 фаза – спостереження за зміною поведінки, 9 фаза – втрата особистості, 10 фаза – внутрішня порожнеча, 11 фаза – депресія, 12 фаза – повне виснаження. Другу тріаду можна вважати початком хвороби, це 4,5,6 стадії [3, с. 149].

До методів профілактики та подолання емоційного „вигорання” можна віднести як індивідуальні, так і організаційні методи. Індивідуальні методи включають: емоційну грамотність, управління стресом через техніки релаксації та медитації; самооцінку та рефлексію, встановлення особистих кордонів, фізичну активність, якісний відпочинок та сон; при певних симптомах „вигорання” – консультація у спеціалістів (психолога, психотерапевта). Організаційні методи можуть включати: оптимізацію робочого середовища, спеціалізовані тренінги для керівників і персоналу, підтримку навчання та кар’єрного розвитку, розвиток навичок спілкування, підвищення мотивації працівників, допомогу в опануванні засобів саморегуляції поведінки [2, с. 513-516].

Проаналізувавши науковий матеріал, можна зробити висновки, що професійне „вигорання” – це стан емоційного, фізичного та ментального виснаження, що виникає через тривалу участь у вимогливих ситуаціях на роботі. Важливо усвідомити проблему емоційного „вигорання” та її вплив на професійну діяльність. Емоційне вигорання – це складне явище, і його розвиток може бути впливом декількох факторів. Своєчасне виявлення чинників розвитку та застосування ефективних особистих методів профілактики можуть значно знизити рівень вигорання серед фахівців, підвищуючи їхню працездатність та якість життя.

Література:

1. Ходаківська О. М. Професійний стрес як чинник „вигорання” фахівців у системі „людина-людина” : навч. посібник. Хмельницький : ХІСТ Університету „Україна”, 2010. 339 с.
2. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

3.Халанський В. Запал без вигорання. Як завершити цикл стресу, працювати до сподоби й жити щасливо. Харків : Віват, 2023. 496 с.

4.Шкраб'юк В. С., Блик Д. І. Емоційне вигорання особистості: психологічний аналіз проблеми. *Молоди вчений*. № 10 (86) жовтень, 2020. С. 293–296.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Щомак Марія Михайлівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності „Практична психологія”

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Заболоцька С. І.

Основними положеннями компетентісного підходу (Л. Мітіна, М. Савчин та ін.) є такі:

1) професійна компетентність є реалізованою готовністю людини до виконання професійних функцій;

2) компетентність виявляється у діяльності, але не зводиться до неї. Ефективність діяльності, рівень успішності розв’язання професійних завдань та їх широта є критерієм компетентності;

3) структура компетентності – синтез і органічна єдність трьох видів професійних знань, від яких залежать ефективність і рівень діяльності: теоретичні (концептуальні), прикладні й конкретно-професійні;

4) компетентність як інформаційний потенціал людини має особистісно неповторний характер, який зумовлений: індивідуальними теоретичними й образними моделями результатів діяльності, орієнтовними основами.

5) професійну компетентність становлять не тільки діяльнісно-рольові (професійні знання, уміння та навички), але й суб’єктивно діяльнісні компоненти – професійні якості фахівця, які характеризують його ціннісно-мотиваційну, когнітивну, емотивну, регулятивну сфери.

Системоутворювальним компонентом професійної компетентності психолога як складного особистісно-професійного явища, що забезпечує ефективність професійної діяльності фахівця, успішне розв’язання ним професійних завдань, відповідно до нормативних вимог, забезпечує рівновагу взаємодії його особистісної та професійної сфер, надає засади для творчого розвитку особистості, її професійного самоствердження та самовдосконалення, є його професійне мислення. Саме професійне мислення, відповідно до компетентісного підходу, визначає, з одного

боку, успішність розв'язання завдань професійної діяльності психолога, а з іншого, – його професійний розвиток.

Основою для професійної діяльності є і професійно важливі якості фахівця, які впливають на ефективність здійснення діяльності за основними характеристиками (продуктивність, якість, надійність). Проте, на відміну від компетентності, це лише необхідна, але недостатня умова для реалізації діяльності. Компетентність – це сам результат діяльності, реалізована можливість. Іншим суміжним поняттям можна вважати „психологічну готовність до діяльності”, яку М. Д'яченко і Л. Кандибович [2] розуміють як „раніше набуті настанови, знання та вміння – все, що забезпечує успішне вирішення завдань діяльності”. Інші автори трактують психологічну готовність як психічний стан, що становить єдність емоційно-вольових, пізнавальних і мотиваційних складових, які забезпечують можливість успішних дій. Основна відмінність психологічної готовності до діяльності від компетентності, на думку Н. Яковлевої [3], виявляється у часовій перспективі.

Дослідники по-різному підходять до розуміння компетентності, виділяючи різні її види. У загальному вигляді під компетентністю розуміють здатність окремої особистості або суспільства змінювати сформовану ситуацію і приймати, у зв'язку з цим, відповідне рішення, що дає змогу досягти ефективного результату. У зарубіжній психології одні автори пов'язують компетентність із базовими характеристиками індивіда, які зумовлюють успіхи в певних видах активності, інші – зі здібностями, особистісними характеристиками, особистісними рисами і набутими знаннями.

Три основні групи компетентності виділяє: компетентність, що стосується самого себе як особистості; компетентність, пов'язана із взаємодією з іншими; компетентність, що стосується діяльності, які виявляються у всіх її типах і формах [3]. Важливе місце у розумінні компетентності у цьому підході автори відводять мотивації до діяльності.

Таким чином, у рамках психолого-педагогічного підходу автори розглядають компетентність як інтегративну якість особистості, основою якої виступають знання, вміння, навички, досвід, готовність до здійснення педагогічної діяльності, а також цінності та особистісні особливості вчителів.

Прихильники соціально-психологічного підходу розглядають поняття компетентності з точки зору комунікативної складової, виділяючи комунікативну, соціальну, соціально-психологічну та соціально-перцептивну компетентність. Нині під комунікативною компетентністю більшість психологів розуміють вміння спілкуватися,

тобто здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, готовність особистості до спілкування та розвиток відповідних цінностей, установок і адекватних умінь.

З точки зору соціально-психологічного підходу, структурні компоненти комунікативної компетентності представлені у вигляді єдності цінностей, цілей, контактів, досвіду, вмінь і навичок. Причому особливу увагу приділяють здібностям і комунікації, що включає як спілкування між людьми, так і всі види інформаційних зв'язків і відносин, завдяки яким людина отримує інформацію про зміни, дізнається про значення того, що відбувається, адаптуючись до нових умов.

У психологічній літературі соціальну компетентність розглядають або як інтегративне поняття, що свідчить про рівень соціалізації, або як особистісну властивість, що забезпечує взаємодію людини зі світом на основі її ставлення до себе, суспільства, інших, до діяльності. Останнім часом соціальна компетентність співвідноситься з поняттям „впевненість у собі”.

Наступним видом компетентності, що розглядається з позиції стосунків між людьми, є соціально-психологічна як здатність індивіда ефективно взаємодіяти з навколишніми людьми в системі міжособистісних відносин. А. Безносова вважає, що соціально-психологічна компетентність – це не тільки володіння знаннями, що дають підставу судити про соціально-психологічні явища, а й здатність людини певним чином реагувати в заданих ситуаціях [2].

Отже, у рамках соціально-психологічного підходу компетентність, незважаючи на різні її види (комунікативну, соціальну, соціально-перцептивну та соціально-психологічну), розглядається як здатність і готовність особистості до встановлення і підтримання необхідних контактів з іншими.

Таким чином, можна виділити два види компетентності: професійну і психологічну. Таким чином, на основі аналізу літератури можна виділити три підходи до розуміння компетентності: психолого-педагогічний, соціально-психологічний і загальнопсихологічний.

Література:

1.Абрамов В. І. Проблеми формування та еволюції системи цінностей особистості (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.1 „Онтологія, гносеологія, феноменологія” . Київ, 1993. 17 с.

2.Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України. *Професійні компетенції та*

компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 10–14.

3. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2006. 416 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Юрченко Аліна Сергіївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 „Соціальна робота”

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Науковий керівник: к. пед. н. Островська Н. О.

Основними компонентами професійної діяльності людини є: мотивація, цілеутворення, інформаційна основа діяльності, антиципація її результатів, прийняття рішень, планування, програмування, контроль, корекція, а також оперативний образ об'єкта діяльності, система індивідуальних якостей суб'єкта та сукупність виконавчих дій. Найважливішим – початковим і базовим компонентом діяльності людини є мотивація. Сукупність мотивів об'єднується в поняття мотиваційної сфери особистості, а в ролі мотиваторів діяльності можуть виступати різноманітні психологічні утворення – потреби, інтереси, установки, спонукання, прагнення, потяги, соціальні ролі, норми, цінності, особистісні диспозиції [3].

Е. Чугунова у своїх працях виокремила три типи професійної мотивації людини:

1. Домінантний тип професійної мотивації визначає стійкий інтерес людини до своєї професії, що проявляється у позитивному емоційному ставленні до професійної діяльності та бажанні глибокого її пізнання.

2. Ситуативний тип професійної мотивації визначає вплив життєвих обставин на професійну діяльність людини, які не завжди узгоджуються з її інтересами.

3. Конформістський тип професійної мотивації формується під впливом найближчого соціального оточення людини [3].

Виходячи з теоретичного аналізу доробок зарубіжних вчених, можна зробити висновок, що, з одного боку, мотивація професійної діяльності людини – це сукупність діючих стимулів, що обумовлюють її вибір

професії та тривале виконання обов'язків, пов'язаних з цією професійною діяльністю. З іншого боку, це сукупність внутрішніх і зовнішніх сил, що спонукають людину до виконання професійних завдань та надають цій діяльності спрямованості, яка орієнтує її на досягнення певних цілей. Стимулами виступають цінності та непередбачувані зовнішні мотиви [3].

Дослідницька група вчених (Т. Афанасьєва, І. Єлисеєва, В. Лазарева, Т. Пуденко) відмічає, що всі можливі варіанти поведінки працівників закладу освіти можна звести до двох альтернативних, кожна з яких відрізняється від іншої домінуючою орієнтацією співробітників, а також значущості для них таких факторів, як результат та витрати. Першу групу складають співробітники, які виважено розміряють свої витрати для досягнення необхідного результату, намагаючись при цьому запобігти значних витрат, виконуючи лише те, без чого неможливо обійтися (орієнтація на захищеність, матеріальну стабільність) [1].

Другу групу складають працівники, які зорієнтовані на результат. Вони, як правило, роблять все, що необхідно для досягнення цілей організації, тобто докладають стільки зусиль, скільки необхідно для досягнення мети (орієнтація на саморозвиток та самореалізацію), спрямовані на всебічне вдосконалення своєї діяльності, через підвищення рівня професійної компетентності [1].

Успіх закладу освіти залежить від багатьох факторів, але в першу чергу він забезпечується завдяки праці відповідальних та ініціативних працівників. Бажання працювати якісно та продуктивно є одним із основних факторів досягнення успіху колективом гімназії чи ліцею. Адже, можна розробити прекрасний стратегічний план розвитку навчального закладу, детально та зрозуміло прописати місію та візію, розробити чудову PR-стратегію, обладнати приміщення школи найновішим обладнанням, інформаційно-комунікаційними технологіями – та все це буде марним, якщо працівники не будуть працювати самовіддано, з повною віддачею [2].

Професійну потребу педагога закладу освіти ми можемо визначити як його внутрішній стан, який склався під впливом усвідомлених нестатків у створенні умов праці, які забезпечують бажаний рівень його педагогічної діяльності [1].

Професійні потреби дуже різноманітні і складні за своєю структурою. Аналіз професійних потреб педагогічних працівників дає змогу диференціювати їх на наступні основні види:

– потреби в інформації, необхідній для професійної діяльності. Ця група містить у собі потреби в актуалізації, поглибленні, розширенні

наукових знань, так і в інформативних і нормативних матеріалах;
– потреби в формуванні та коректуванні професійних умінь;
– потреби в знаннях та вміннях загально інтелектуального характеру і необхідних для самоосвіти (робота з літературою, планування бюджету часу, знання мистецтва та вміння його аналізувати, комунікабельні навички тощо);
– потреба в підвищенні рівня компетентності і відповідному управлінні цим процесом [1].

Задоволення потреб вимагає наявності певної інформації про можливості необхідної діяльності. Така інформація потрібна не лише для задоволення потреб, а і для її виникнення. Поведінка людини в організації є наслідком складної взаємодії цілей, потреб та інтересів, тобто досягнення загальної мети можливе лише за умов задоволення потреб конкретних працівників [1]. Тільки за умови поєднання мети, яка стоїть перед закладом освіти, з мотиваційними потребами працівників, можна досягти бажаних цілей. Важливе місце при цьому відіграють професійні потреби педагогів. Задоволення потреб працівників є важливою умовою, адже вони слугують мотивами до діяльності.

Отже, найважливішим компонентом діяльності людини є мотивація, яка організовує всю систему діяльності людини. Сукупність мотивів об'єднується в поняття мотиваційної сфери особистості, а в ролі мотиваторів діяльності можуть виступати різноманітні психологічні утворення. Тому професійною діяльністю є процес активного ставлення суб'єкта до дійсності, спрямованого на досягнення свідомо поставлених цілей і пов'язаний зі створенням значущих цінностей та засвоєнням соціального досвіду.

Література:

1. Коротун О. М. Мотивація педагогічного колективу до творчої діяльності. URL : <https://korotun65.wixsite.com/zaviduvach/post> (дата звернення : 03.03.2024).
2. Редько С. І., Панченко А. Г. Дослідження мотиваційних джерел педагогічних працівників як чинника успіху загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. №3-4 (48–49). С. 29–34.
3. Резвих Є. Мотивація професійної діяльності дорослих. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. URL : <http://surf.li/oviot> (дата звернення : 09.03.2024).

Секція ІІІ.

МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

ЮРИДИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрієнко Христина Олександрівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 „Право”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”
науковий керівник: старший викладач Якименко А. А.

Стаття 1 Конституції України проголошує, що Україна є суверенною, незалежною і демократичною, соціальною і правовою державою [1]. Система соціальних прав та свобод людини закріплюється Конституцією. Як соціально-орієнтована держава, Україна визнає людину найвищою соціальною цінністю, відповідальна перед нею та надає соціальну допомогу особам/сім'ям, які потрапили в складні життєві обставини. Розвиток соціальної сфери, зокрема надання соціальних послуг, в Україні є значущим важелем змін для утвердження цінності кожної людини як у сучасному громадянському суспільстві загалом, так і в кожній його інституції. Соціальна трансформація в умовах подолання наслідків збройної агресії російської федерації проти України є вкрай необхідною. Тому виявлення й усвідомлення проблемних питань організації системи надання соціальних послуг, якості, вчасності, доступності та адресності є надзвичайно важливими для довгострокових соціальних змін. Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року жакливі наслідки якого вимагають негайного ефективного реагування, стало очевидним, що сфера соціальних послуг, крім законодавчих змін, потребує вдосконалення усієї системи.

На момент повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України характерною рисою системи надання соціальних послуг в Україні був відсутній однаковий підхід до надання таких послуг на місцевому рівні. Такий стан справ зумовлено реформою місцевого самоврядування, яка передбачає перехід широкого кола повноважень у соціальній сфері до територіальної громади, а також тим, що норми нового закону, яким регулюється надання соціальних послуг, всі повноваження та відповідальність за організацію їх надання покладають на органи місцевого самоврядування [2, с. 3].

У час повномасштабної війни росії проти України велика чисельність громадян потрапили у складні життєві обставини, зокрема стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами або втратили роботу чи житло.

Згідно з Указом Президента України від 24.12.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан у відповідь на початок війни [3]. У зв'язку

з бойовими діями, які веде росія проти України, органи місцевого самоврядування зіткнулись з проблемою, в тому числі, забезпечення надання якісних соціальних послуг громадянам. Основним механізмом виведення громадян зі складних життєвих обставин (окрім грошової допомоги) є надання соціальних послуг. Водночас війна потребувала внесення змін до систем та процедур надання послуг. Тому Парламент та Уряд із початком повномасштабної війни вніс зміни до законодавства, що регулює організації надання соціальних послуг.

Відповідно до змін у Законі України „Про соціальні послуги” [4], обласні, Київська міська, державні (військові) адміністрації отримали право визначати особливості порядку організації надання соціальних послуг на місцевому рівні. Це означає, що органи державної влади при організації надання соціальних послуг можуть керуватись не тільки постановою Кабінету міністрів України від 01.06.2020 № 587. Ця постанова затверджує Порядок організації надання соціальних послуг, який є рекомендований до застосування органами місцевого самоврядування. Проте, введені особливості, враховуючи логіку законодавства, не можуть суперечити нормам постанови № 587 – лише доповнювати її [5].

Так, для вирішення проблеми відсутності єдиного підходу до організації структури системи надання соціальних послуг у різних територіальних громадах, доцільно було б на рівні підзаконного нормативного акту визначити єдиний варіант структури організації системи надання соціальних послуг. Це дасть можливість забезпечити однаковий підхід для його імплементації всіма територіальними громадами, а реалізація соціальної політики держави у сфері надання соціальних послуг зможе уникнути існуючого на сьогодні хаосу.

Для усунення існуючої проблеми відсутності технічної можливості подавати заяву в електронній формі для отримання соціальних послуг до центру надання адміністративних послуг Міністерству соціальної політики України спільно з Міністерством цифрової трансформації України пропонується розробити порядок подання заяв в електронній формі через центри надання адміністративних послуг, їх наступної обробки та передачі відповідним уповноваженим органам. Додатково до цього, Міністерству цифрової трансформації необхідно забезпечити можливість подання заяви про надання соціальних послуг через Портал Дія.

Важливо акцентувати увагу на соціально-правовому захисті населення шляхом підвищення їхньої обізнаності щодо наявності права та доступу до отримання соціальних послуг. Особливо це стосується осіб/сімей, які раніше не перебували в складних життєвих обставинах та

не стикалися з потребою в отриманні соціальних послуг, а також не знають про свої права та можливості отримати соціальні послуги, які їм доступні та гарантовані законом. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити та впровадити для всіх громад однаковий підхід до інформування з тотожним профілем вебсайту, щоб населення, зокрема внутрішньо переміщені особи, могли швидко зорієнтуватись і мали розуміння, куди звертатись і за якими соціальними послугами.

В умовах сьогодення надавачам соціальних послуг вкрай необхідно мати команду та мотивованих спеціалістів, які могли б якісно та індивідуально надавати соціальні послуги. У вирішенні такої проблеми необхідна організація навчань, просвітницьких заходів для соціальних працівників, щоб удосконалювати їх професійні та особисті якості.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
 2. Розвиток соціальних послуг під час війни. Дослідження. Київ : Підготовлено адвокатськими аналітиками БФ „Право на захист” як партнера Консорціуму Реагування (Ukraine Response Consortium) у рамках проекту „Задоволення нагальних багатогалузевих гуманітарних потреб внутрішньо переміщених осіб та постраждалого від конфлікту населення в Україні”, 2023. 33 с.
 3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.12.2022 № 64/2022. *Офіційний вісник України*. 2022 р. № 46. стор. 16. стаття 2497.
 4. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. ст. 73.
- Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. *Офіційний вісник України*. 2020 р. № 57, стор. 82, стаття 1781.

ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ

Гамідова Світлана Анатоліївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: старший викладач Корабльова О. О.

Важливою складовою діяльності у соціальній роботі є її нормативне забезпечення, яке визначає права, свободи та обов'язки учасників правових відносин, впливає на взаємодію сторін, ефективність співпраці

в контексті надання соціальних послуг. Основною базою в регуляторному механізмі регламентації діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню, безумовно, виступають положення Конституції України.

Проте, „громіздкість системи, особливо за умови відсутності координації між різними нормативно-правовими документами, спричиняє виникнення неузгодженостей, а в деяких випадках навіть суперечностей, що значно ускладнює організацію роботи органів, що відповідають за соціальне обслуговування населення. Беззаперечним є факт складності нормативно-правової бази для її розуміння громадянами, це знижує результативність соціальної діяльності у державі, а також актуалізує потребу у дослідженнях окресленої проблематики як методу вдосконалення нормативно-правового регулювання процесів організації надання соціальних послуг в Україні та підвищення їх прозорості у майбутньому” [1, с. 65].

Таким чином, процес організації надання соціальних послуг в Україні можна детермінувати як специфічний механізм, який врегульовує процедуру надання особливих видів послуг громадянам; їх особливість пов’язана із джерелом виникнення потреби, зокрема відчуття необхідності отримання соціальної допомоги і підтримки може виникати у осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також осіб, яка мають найвищий ризик опинитися у складних життєвих обставинах [2, с. 6].

Механізм надання соціальних послуг є мультикомпонентним.

Місце у ньому нормативно-правової бази, на нашу думку, представлено у Табл. 1.

Таблиця 1.

Елементи механізму організації надання соціальних послуг

Механізм організації надання соціальних послуг	Етап 1: визначення потреб у соціальних послугах.
	Етап 2: нормативно-правове закріплення соціальних послуг.
	Етап 3: розробка програм надання соціальних послуг.
	Етап 4: фінансування відповідних програм та надання відповідних соціальних послуг.
	Етап 5: контроль, оцінка якості, моніторинг системи надання соціальних послуг.

У механізмі надання соціальних послуг нормативно-правова база виконує роль важливого інструменту, що регулює відносини в ході реалізації соціальної політики, порядку роботи соціальних служб.

Нормативно-правове забезпечення виступає гарантією дотримання законності, регламентує права і обов'язки державних органів, соціальних служб, фізичних осіб в процесі реалізації соціального обслуговування.

Отже, одним із суттєвих механізмів державного управління вітчизняною системою соціальної роботи та діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню є нормативно-правовий, який впливає на дієвість інших механізмів.

На цей час нормативно-правовий механізм державного управління України у сфері надання соціальних послуг формують закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Президент України здійснює правове регулювання засад соціальної політики, виступає як гарант додержання Конституції України, прав та свобод її громадян (ч. 2 ст. 102 Конституції України) [3].

Особливу увагу привертає прийняття до Закону України „Про соціальні послуги” 2019 році [4]. Наразі вже існують окремі видання з певного напрямку соціальної роботи, які містять відповідні нормативно-правові акти. Зокрема, у Збірнику нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів „Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” міститься більше 50 різних правових документів вузької спрямованості – гендерної рівності [5].

Відповідно зауважимо, що діюча система надання соціальних послуг є певним автономним сегментом, який безпосередньо відповідає за реалізацію соціальної діяльності відповідних органів. Нова редакція Закону України „Про соціальні послуги” врегулює відносини у сфері організації надання соціальних послуг; документ встановлює загальні засади функціонування системи соціальних обслуговування в Україні. Стратегічною метою прийняття Закону України „Про соціальні послуги” у новій редакції є вдосконалення законодавчого забезпечення процесів організації та фактичного надання соціальних послуг [6].

На жаль, єдиного довідника з питань нормативно-правового регулювання соціальної роботи не існує, хоча в електронному вигляді він був б цілком затребуваним. Нормативна-правова база, яка міститься на сайті Міністерства соціальної політики, не повна, а за окремими напрямами соціальної роботи навіть взагалі відсутня (наприклад, „Бездомним та звільненим”) або оновлюється несвоєчасно (наприклад, „Внутрішньо переміщені особи”, „сфера зайнятості”, „соціальні гарантії”, „протидія торгівлі людьми”) [7].

Отже, основою нормативно-правового механізму діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню є

нормативно-правові документи, які доцільно було б згрупувати в залежності від суб'єкту прийняття.

Досягнення високого рівня адресності соціального обслуговування було реалізовано завдяки взаємоузгодженню стратегії і тактики, а також законодавчого забезпечення надання соціальних послуг із реформою децентралізації. Завдяки формування мережі об'єднаних територіальних громад було прийнято додаткові нормативно-правові документи, що регламентують порядок організації соціальної роботи на місцях. Так, законодавством визначено такі обов'язки органів місцевої вади в контексті організації надання соціальних послуг, як управління системою, зокрема визначення потреб у соціальних послугах, виявлення вразливих груп осіб/сімей, виконання місцевих програм в частині надання соціальних послуг, підвищення професійної компетентності та кваліфікації працівників, забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та інших інституцій, які надають допомогу вразливим групам населення, ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, моніторинг оцінка якості організації надання соціальних послуг на місцях [8].

Отже, проведений аналіз нормативно-правової бази регламентації діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню дає змогу стверджувати те, що повноваження по наданню конкретних соціальних послуг здебільшого розподіляються за допомогою складної структури. В нашій країні перед розробкою проектів нормативно-правових актів не відбуваються важливі процеси, які спрямовані на узгодження політики стосовно соціальних послуг на підставі практичного досвіду. Проте, загалом, законодавство не є досконалим та потребує детального вдосконалення згідно до сьогоднішніх викликів.

Література:

- 1.Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : збірник нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів : *Збірник законодавчих, нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів* / Упор. : Н. В. Федорович, Н. М. Богданова, С. Г. Лещинська. Київ : Міністерство соціальної політики України, 2018. 143 с.
- 2.Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні : короткий опис. Київ, 2019. 16 с.
- 3.Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
- 4.Сухова К. К. Нормативно-правова база організації надання соціальних послуг. *Інвестиції : практика та досвід*. 2022. № 7–8. С. 64–70.
- 5.Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. №2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. ст. 73.

6. Нормативно-правова база. Міністерство соціальної політики України. *Офіційний веб-портал*. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/?t=6&from=&till=&g=171&cat=0&dn=&words=#tagpanel> (дата звернення : 15.02.2024).

7. Закон України про соціальні послуги : завдання та переваги : довідкові матеріали / Міністерство соціальної політики, 2019. URL : https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/519/12.2019_1.pdf (дата звернення : 15.02.2024).

8. Николаєва В. І. Нормативно-правове забезпечення функціонування системи соціальної роботи в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2. С. 194–202.

НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гіжунська Софія Сергіївна

здобувачка 10 класу Комунального закладу загальної середньої освіти
„Ліцей №5 Хмельницької міської ради”

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Мозолюк-Боднар Л. М.

В умовах війни важливого значення має наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. Новими викликами постали додаткові витрати – допомога ВПО, територіальна оборона, евакуація населення та ін. У бюджетно-податковому секторі напрям змін в обставинах війни було скеровано в аспекті послаблення податкового тиску на суб'єктів економіки. Отож стало очікуваним те, що внаслідок подібного послаблення вже в короткотерміновому періоді було зменшено обсяги сплачених податків і зборів до місцевих бюджетів. Тому, важливою передумовою розвитку будь-якої держави є надання населенню суспільних благ та послуг, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Це питання можливо вирішити лише за допомогою закріплення надійних власних джерел доходів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, доходи місцевих бюджетів умовно поділяють на власні (ті, які органи місцевого самоврядування можуть „заробити”) та передані (ті, які місцевим бюджетам передають з державного бюджету на безповоротній основі. Їх ще називають міжбюджетними трансфертами). Власні доходи місцевих бюджетів формують: податкові надходження (забезпечують понад 88% загальної суми власних доходів місцевих бюджетів): частина від загальнодержавних податків та зборів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, рентна плата (за користування надрами, видобування корисних копалин і т. п.), акциз з пального та ін.), місцеві податки і збори (податок на майно, єдиний податок, туристичний збір та

ін.); неподаткові надходження (становлять трохи більше 10% загальної суми власних доходів місцевих бюджетів): плата за видачу ліцензій та дозволів, орендна плата, держмити, штрафи; інші надходження: кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди, донорські кошти, отримані від ЄС та міжнародних організацій тощо.

Другу частину доходів місцевих бюджетів становлять кошти, які їм передають з держбюджету у вигляді дотацій та субвенцій (тобто, міжбюджетних трансфертів). За ці кошти не стягують платню (як, наприклад, за користування кредитом) і їх не потрібно повертати (як позику чи кредит).

Президент України Володимир Зеленський заявив про те, що люди повинні відчувати, що ресурси бюджетів використовуються справедливо і правильно. Кожен розуміє, про що йдеться. Бруківка, краса міст, фонтани зачекають – спочатку перемога” [1]. Отже, потрібно зважати на виклики війни.

Основне джерело надходжень місцевих бюджетів – податок на доходи фізичних осіб (ПДФО 18%). Завдяки збільшенню кількості військовослужбовців та підвищенню розмірів їх грошового забезпечення, громади, у яких розташовані військові частини, отримали додаткові податкові надходження.

Однак, з прийняттям 8 листопада 2023 року Верховною Радою України закону про внесення змін до бюджетного кодексу України, з 1 жовтня 2023 року, з бюджетів органів місцевого самоврядування забрали в повному обсязі податок з доходів фізичних осіб від грошового забезпечення військовослужбовців. Також податок із зарплат військових не буде надходити до місцевих бюджетів 2024 року, що призведе до значних втрат місцевих бюджетів та може унеможливити надання допомоги військовим від міст.

Крім цього, місцевим територіальним громадам слід вирішувати питання зі створення додаткових робочих місць та організації роботи суб'єктів малого підприємництва, що сприятиме наповненню місцевих бюджетів. Це питання було досить актуальним, ще до війни з РФ, а під час повномасштабного вторгнення лише посилювалося. Адже мала кількість робочих місць не сприятиме наповненню місцевих бюджетів і це є головною проблемою звичайно після завершення військових дій та війни з РФ. Україна буде відчувати брак робочих місць, через те, що низький рівень заробітних плат та зменшення кількості населення в Україні. Але з початком відновлення ситуація буде поступово змінюватися на користь України.

Отже, існує багато проблем щодо наповнення місцевих бюджетів під час війни з РФ. Однак, необхідно забезпечити стабільність формування доходної бази місцевих бюджетів на вільних від окупантів та деокупованих територіях. Важливою проблемою, яка потребує нині вирішення є забезпечення сталості наповнення місцевих бюджетів та збільшення доходної бази у зв'язку із зростанням громадян у західній та центральній Україні, які є внутрішньо переміщеними через повномасштабну війну з РФ.

Вітчизняна система місцевого оподаткування, потребує подальшого розвитку в контексті зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування. Діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів потребує удосконалення, оскільки вона має, з одного боку, забезпечити достатню кількість власних доходів місцевих бюджетів, а з іншого – бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів. Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку встановлення таких податків, які б забезпечували достатній обсяг надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело доходної частини місцевих бюджетів. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні.

Як вважає президент Асоціації об'єднаних територіальних громад О. Корінний, децентралізація, на шлях якої ми стали – це життя за європейськими стандартами. РФ це не влаштувало, тому, реформа децентралізації – одна з причин вторгнення. На жаль, живемо поки за сценарієм РФ – не розвиваємо території, а лікуємо поранених, допомагаємо Збройним силам України, відійшовши від звичних функцій. Хоча при цьому, маємо медичні, освітні послуги навіть на окупованих територіях [2].

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють прийти до таких висновків: коли формуються доходи місцевих бюджетів під час повномасштабної війни, то ніколи не можна бути впевненим, що бюджет буде повністю виконаний. Можна прогнозувати очікування, враховувати те, що міжнародна допомога буде надходити, проте впевненим не можна бути. Крім цього, постійні зміни в фінансово-податковому законодавстві теж не на користь прогнозам. Проте, впевненні Україна переможе!

Література:

1. Місцеві бюджети під час вторгнення отримали від військових податків на 132 мільярди. URL: <https://nashigroshi.org/2023/08/22/mistsevi-biudzhety-pid-chas-vtorhnennia-otrymaly-vid-viys-kovykh-podatktiv-na-132-mil-iardy/> (дата звернення: 12.03.2024).

2.Люди мають відчутти причетність до відновлення країни. URL: <https://suspilne.media/615967-ludi-maut-vidcuti-pricetnist-do-vidnovlenna-kraini-golova-novoukrainskoi-otg-pro-decentralizaciju-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 12.03.2024).

ЗДОРОВА І НЕЗДОРОВА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИСТА

Заболоцький Н. Д.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Заболоцька С. І.

На основі теоретико-методологічного аналізу, зібраних даних та моделювання нами складена схема характеристики здорової і нездорової діяльності. Схема характеристики включає такі пункти: характер діяльності, смислова наповненість діяльності, стиль діяльності, стани в процесі діяльності, саморегуляція діяльності. Охарактеризуємо особливості здорової та нездорової діяльності.

Здорова професійна діяльність

I. Характер діяльності:

1.1. Цілеспрямована і результативна.

1.2. Юрист проявляє професійну, соціальну, комунікативну та особистісну компетентність.

1.3. Він не спрошує професійні обов'язки та завдання.

1.4. Налаштований на підтримання професійних стосунків, бо це дає змогу збагачувати свій професійний досвід та одержувати сторонню допомогу.

1.5. У нього визначена професійна позиція.

1.6. Юрист постійно вдосконалює свою діяльність, щоб вона була легкою та ефективною.

1.7. Він зберігає, використовує, поповнює й узагальнює досвід .

II. Смислова наповненість діяльності:

2.1. Діяльність має особисте значення і смисл: реалізує особистісні здатності любити, творити добро, свободу і відповідальність, професійні знання, уміння та навички, використовує досвід в особистому житті.

2.2. Педагог переживає перспективність професійної діяльності у своєму житті, оптимістично ставиться до життя.

III. Стиль діяльності:

3.1. Юристу притаманні ефективний індивідуальний стиль, легко та із задоволенням виконує діяльність, вона відповідає стану здоров'я, темпераменту, характеру, здібностям.

3.2. Юрист постійно опановує нові знання та технології..

IV. Стани в процесі діяльності:

4.1. Притаманний позитивний настрій; оптимістична налаштованість у сфері професійної діяльності.

4.2. Він змобілізований на розв'язання завдання через проблемно-зорієнтовану стратегію.

4.3. Зберігає відчуття новизни у сприйманні ситуацій професійної діяльності.

4.4. Упевнений у собі, проявляє стресостійкість та оптимістичність.

V. Саморегуляція діяльності:

5.1. Вибирає здорові стратегії подолання труднощів, зосереджується на проблемах, а не уникає їх, а розв'язує конструктивно.

5.2. Юрист зосереджує увагу на власних можливостях (ресурсах), що посилює його творчу активність.

5.3. Підтримує стосунки партнерства з колегами по роботі, особливо у складних професійних ситуаціях, бо це допомагає долати труднощі, використовувати досвід інших.

5.4. Проявляє емоційну стійкість, не хворобливо, а тверезо переживає труднощі, виявляє просоціальну активність та комунікативну гнучкість.

5.5. Легко, без втрат для здоров'я долає труднощі та проблеми.

5.6. Створює собі сприятливі умови для праці.

Отже, здорова діяльність, результативна, здійснюється легко, ефективно (без зайвих затрат), органічно поєднана із життям, не заважає жити, а підтримує життя, має особистий сенс, не призводить до душевних та фізичних захворювань.

Література:

1. Савчин М., Василенко Л. Психологічні засади організації особистісно-професійного зростання майбутнього педагога : навчальний посібник. Дрогобич : РВВДДПУ ім. І. Франка, 2012. 24 с.

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ТА КОРПОРАТИВНОЇ ЕТИКИ

Луцюк Вікторія Русланівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Дика Л. Л.

Культура ділового спілкування є цілісною системою елементів, яка охоплює зовнішню культуру, культуру мовлення, культуру почуттів, культуру поведінки, етикет. Сам термін „культура спілкування” в Україні з’явився у 80-х роках минулого століття. Однією з перших в Україні цей термін у науку ввела психолог Т. Чмут.

Під **культурою спілкування** (за визначенням Т. Чмут) розуміються наявні в суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизацію та реалізацію його норм, способів та засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок. Специфічною особливістю культури ділового спілкування є його регламентованість, тобто підпорядкованість установленим правилам і обмеженням. Ці правила визначаються типом ділового спілкування, формою, ступенем офіційності, конкретними цілями й завданнями [1, с. 15].

Загальновідомо, що під час ділового спілкування легше встановлюється контакт між людьми, якщо вони говорять „однією мовою” і прагнуть до продуктивного співробітництва. При цьому засадами їх спілкування є етичні норми та ритуальні правила ділових взаємовідносин, знання і вміння, пов’язані з обміном інформацією, використання способів і засобів взаємовпливу, взаєморозуміння. Велике значення має моральний аспект ділового спілкування.

Оскільки мова є універсальним засобом спілкування, нагромадження й передавання інформації, навчання, виховання та формування духовного світу, вона немислима без належної культури мовлення.

Культура поведінки, культура мовлення і культура спілкування в житті найчастіше виступають у єдності. Культура спілкування є складником культури людини в цілому і безпосереднім модулятором людських стосунків [2, с. 237].

Одним із головних понять культури спілкування є етика. Етика ділового спілкування базується на таких правилах і нормах поведінки партнерів, що сприяють розитковій співпраці. Моральна культура спілкування є складовою культури спілкування загалом та культури

ділового спілкування зокрема. Саме тому важливим аспектом ділового спілкування є етика мовлення.

Взагалі етикет – це „установлені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві”. Система ритуалів і відповідних словесних формул, що вживаються з метою встановлення контакту та підтримання доброзичливої тональності спілкування, становить мовний етикет. Мовний етикет представлений в кожній мові значним спектром висловлювань, які охоплюють формули вітання, прощання, привернення уваги, представлення, знайомства, поздоровлення, побажання, запрошення, прохання, подяки, поради, вибачення, підтвердження, згоди, відмови, заперечення, співчуття, пропозиції. Ці формули обов’язкові, стійкі, але історично змінні, позначені рисами національної специфіки [3, с. 52].

Діловий етикет – це сукупність словесних формул ввічливості, що використовуються в діловому спілкуванні людей, народів, держав.

Професійне спілкування формується в умовах конкретної діяльності, тому певною мірою вбирає в себе її особливості, є важливою її частиною, засобом цієї діяльності. До культури ділового спілкування належать перш за все загальні норми спілкування, що зумовлюються характером суспільного ладу і ґрунтуються на здобутках минулого і сучасного. Водночас ця культура має індивідуальний характер і виявляється в способах спілкування, які обирає суб’єкт в певних ділових ситуаціях стосовно конкретних людей.

Саме тому культура мовлення – це сукупність таких якостей, які найліпше впливають на адресата з урахуванням конкретної ситуації, поставлених мети і завдань. До них належать: точність, зрозумілість, чистота мови, багатство й розмаїтість, виразність, правильність. Кожен, хто прагне поліпшити свою культуру мовлення, має розуміти, що таке національна мова, у яких формує вона існує; чим книжна мова відрізняється від розмовної; що таке функціональні стилі мовлення; чому в мові існують фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні варіанти; що таке мовна норма; засвоїти й розрізняти навички добору і вживання мовних засобів у процесі діяльності; оволодіти нормами літературної мови, її багатствами [4, с. 116].

Отже, культуру ділового спілкування можна визначити як сукупність моральних норм та уявлень, що регулюють поведінку і взаємини людей у процесі їхньої виробничої діяльності. Культура ділового спілкування сприяє встановленню й розвитку відносин співробітництва й партнерства між колегами, керівниками й підлеглими, партнерами й конкурентами, багато в чому визначаючи їх (відносин) ефективність: чи будуть ці

відносини успішно реалізовуватися в інтересах партнерів або ж стануть малозмістовними, неефективними, а те й зовсім припиняться, якщо партнери не знайдуть взаєморозуміння.

Література:

1. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 132 с.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 432 с.
3. Літвінова І. М., Котукова Т. В. Українська мова для іміджу та кар'єри. Харків : Ранок, 2019. 160 с.
4. Дудик П. С. Стилiстика української мови. Київ : ВЦ „Академія”, 2005. 368 с.

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ІСТОРИКА

Маховський Тарас Володимирович

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 „Середня освіта (Історія)”

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: к. пед. н., доцент Горбатюк О. В.

Одним із нагальних векторів розвитку сучасної освіти й виховання є формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів. Проблема виховання громадянина є однією з таких, що найбільше обговорюються і досліджуються в педагогічній науці і практиці. Однак погляд на цю проблему з точки зору компетентнісного підходу поки що мало вивчений. Саме громадянська компетентність має забезпечити людині ефективне співіснування з суспільством, реалізацію особистої стратегії успіху та підвищення суспільних стандартів. В умовах інтеграції України в європейську площину таке завдання покладається передусім на майбутніх вчителів-істориків, зокрема, впровадження ідей громадянської освіти та виховання учнів на основі загальнолюдський, демократичних цінностей.

Компетентність як міждисциплінарне поняття та компетентнісний підхід в освіті залишаються об'єктами прискіпливої уваги психологів, педагогів, соціологів, філологів. Проблема громадянської компетентності в сучасній педагогічній науці широко досліджується у різновекторних

наукових площинах (Р. Арцишевський, В. Кремень, В. Лутай, Н. Ничкало, В. Ткаченко; І. Бех, М. Боришевський, В. Поплужний, І. Тисячник; М. Боришевський, П. Ігнатенко, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Поплужний, Ю. Олексін, А. Кузьмінський, О. Войченко, В. Степаненко, О. Сухомлинська, Р. Хмелюк, В. Андрущенко, Т. Зоріна та ін.).

Зокрема, Ю. Олексін вивчає проблему формування рис громадянськості у процесі навчання історії; Т. Смагіна – специфіку формування громадянської компетентності засобами правознавства. Однак дослідження проблеми формування громадянської компетентності у студентів-істориків потребує глибшого наукового дослідження.

Науковцями визначено такі складники громадянської компетентності: громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи функціонування особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному і культурному полі демократичної держави; громадянські чесноти – норми, настанови, цінності і якості, притаманні громадянину демократичного суспільства, та громадянські вміння, досвід участі в соціально-політичному житті суспільства і практичного застосування знань.

Громадянська компетентність, на думку О. Кузьменко, це вміння орієнтуватись в проблемах сучасного суспільно-політичного життя, виконувати громадські обов'язки, проявляти активну громадянську позицію та захищати інтереси власної держави [1, с. 94]. Такі якості особистості притаманні доміантній частині студентів-істориків, адже специфіка вивчення базових історичних дисциплін, культури, традицій власного народу беззаперечно формує національну самосвідомість, що проявляється у площині громадянської активності. Надзвичайно багатий громадянознавчий зміст історичних дисциплін дає можливість майбутнім педагогам набути досвід використання отриманих ресурсів в навчальних ситуаціях, набути компетентності та вдосконалювати її.

В. Піддячий дещо деталізує поняття громадянської компетентності майбутнього педагога та характеризує її як динамічну комбінацію знань, вмінь та навичок, способів мислення, моральних, етичних і професійних якостей, що дозволяє ефективно реалізовувати громадянські обов'язки у суспільно-політичній та навчальній діяльності [2, с. 78].

На думку О. Шестопалюк, формування громадянської компетентності здобувачів вищої освіти відбувається протягом усього навчання. Як зазначає автор, умовою розвитку громадянської компетентності студентів є „комплексне використання громадянського потенціалу всіх навчальних дисциплін, збагачення змісту навчально-виховного процесу поняттями, ідеями, теоріями, які розкривають

сутність організаційних засад громадянського суспільства” [3, с. 293]. Із цим важко не погодитись, оскільки гуманітарні дисципліни мають найбільший виховний дидактичний потенціал та сприяють формуванню громадянської свідомості студентів.

Вивчення гуманітарних дисциплін формують знання про культурні цінності українського та інших народів; норми і засоби міжкультурної та міжетнічної взаємодії; про цінності суспільного життя, зокрема, права людини, свободу, справедливість, рівність; про державотворчі процеси, механізми функціонування політичної системи, специфіку захисту прав людини; знання про принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії тощо.

Віталій та Тетяна Кравцови акцентують увагу на тому, що громадянська компетентність майбутнього педагога створює необхідні суб’єктивні та об’єктивні умови для виконання як професійної, так і соціальної діяльності [4, с. 33]. Реалізація громадянсько-педагогічних умінь відбувається в органічному взаємозв’язку з уміньми та навичками, як-от, умінням працювати в групі, працювати з інформацією, аргументувати, доводити, переконувати тощо.

Отже, формування громадянської компетентності майбутніх педагогів-істориків є важливим компонентом для успішного навчання учнів. Громадянська компетентність є багатогранним явищем, що проявляється в соціальному та професійному житті майбутнього вчителя. Особливий вплив на формування громадянської думки мають гуманітарні науки, зокрема, історія і право, що дозволяють підготувати майбутнього фахівця-патріота.

Література:

1. Кузьменко О. С. Формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу. *Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2013. Вип. 19. С. 93 – 96. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=znpkp_ped_2013_19_35 (дата звернення : 19.03.2024)
2. Піддячий В. Сутність і зміст громадянської компетентності майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. №7, 2017. С. 76–82. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2017_7_16.pdf (дата звернення : 19.03.2024)
3. Шестопалюк О. В. Педагогічні умови розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, 2012. №38

С. 291 – 295. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Nzvdpu_pp_2012_38_68 (дата звернення : 19.03.2024)

4.Кравцов В., Кравцова Т. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*, 2012. №103. С. 27 – 35. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2012_103_6.pdf (дата звернення : 19.03.2024)

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩОДЕННИКОВИХ ЗАПИСІВ АННИ ГІН

Свісь Ліля Віталіївна

здобувачка освіти 10 класу Комунального закладу загальної середньої освіти
„Ліцей №5 Хмельницької міської ради”

Наукові керівники: к. філол. н. Броварська О. А., к. філол. н., доцент Дика Л. Л.

Щоденник як жанр журналістської діяльності, є своєрідною, за визначенням Н. Чиж, „текстом пам’яті” [1]. Саме у щоденникових записах найправдивіше, найдетальніше (без перебільшення і без применшення) закарбовані найгероїчніші і найкрасивіші сторінки новітньої української історії, яку її творять наші захисники. Одним із сучасних публіцистичних творів, у якому майстерно поєднано документальні відомості (офіційну хроніку) з художньою оповіддю про сучасні воєнні події, є книга Анни Гін „Як ти там?”.

Анна Гін – журналістка, психологиня, блогерка з Харкова. Народилася в Харкові 18 січня 1974 року. У 2005-му, там же в прес-службі, її „помітив” Зураб Аласанія – журналіст і медіа-менеджер, який на той момент обіймав посаду керівника МГ „Об’єктив” у Харкові, а сьогодні є Генеральним директором Національної телекомпанії України. Аласанія запропонував Ганні Йосипівні зайнятися журналістикою.

У 2023 році вийшла друком книга Анни Гін „Як ти там?”, у якій авторка щиро, правдиво та щемко ділиться пережитим. День за днем її думки укладаються в цілісну історію – щоденник першого повномасштабної війни Росії проти України. Особисту історію Анни доповнюють новинні зведення й пам’ятні моменти.

Анна Гін у передмові знайомить читача зі своєю особистістю, підкреслюючи своє походження, називаючи себе пересічною людиною,

яка має право висловлювати все, що вважає вартим уваги: „Мене звуть Ганна, мені сорок вісім років, і я українка. Я найзвичайнісінька людина. Така, яких мільйони. Я не знаменитість і не володію якимись видатними здібностями... Я народилася і виросла в Харкові. В абсолютно простій родині. Нині перебуваю за двісті кілометрів від рідного міста, від домівки, де лишилося моє серце. Я біженка... Я не історикиня, не політиकिनя, не чиновниця... Мені ніхто не замовляв писати цю історію, тому ніхто не підказує, як правильно розставляти наголоси...” [2, с. 3-5].

Вже у передмові авторка чітко визначає тему та мету пропонованого твору: „Хочу розповісти вам про війну в Україні. Вона триває просто зараз. Я не знаю, який сьогодні день тижня та яке число... Життя кожного українця зупинилося, застигло, застрягло зранку 24 лютого, у день, коли російські війська почали широкомасштабний наступ на нашу країну... Я хочу, щоб вам така книжка трапилася. Я хочу, щоб ви й ваші діти розуміли, що відбувається сьогодні в Україні” [2, с. 4].

Анна Гін – очевидиця тих воєнних подій, які відбувалися у Харкові у перші дні війни, тому тема її щоденника є очевидною: „Я бачу війну, яка точиться просто зараз за моїм вікном. Не в телевізорі, не в новинних зведеннях, не у твіттері, не у фейсбуці, не в телеграм-каналах. Я бачу її зі свого вікна...” [2, с. 5].

Форму оповіді письменниця-журналістка, на нашу думку, обирає не випадково: майстерне поєднання щоденникових записів з художнім стилем розповіді, з одного боку, підтверджує своєрідність творчої манери Анни Гін, з іншого – увиразнює щоденник, робить його цікавим, тонко відображаючи трагічні події та передаючи усі почуття самої оповідачки. Рядки авторки з передмови надзвичайно точно передають мотив та історію створення таких записів: „Моє завдання – розповісти вам правдиву історію. Власну, власної родини, власних друзів і знайомих. Простими словами й зі щирими емоціями. Одразу мушу попередити: моя історія не надто драматична, як порівняти з іншими... Наразі середина травня. Я зберу всі нотатки, які писала від початку повномасштабного вторгнення 24 лютого, і далі вестиму щоденник. Мабуть, до перемоги. У цій книжці всі історії реальні, всі герої справжні, всі факти перевірені. Утім, мушу зауважити, що це не документальне видання: я дозволяю собі оцінний погляд і суб’єктивну думку...” [2, с. 6-7].

Протягом усієї щоденникової розповіді авторка позиціонує національну ідею, яка є для неї, як і для всього українського народу, духовною субстанцією та культурно-етнічним простором буття. Українська національна ідея у художньому вираженні Анни Гін – це та духовна і моральна енергія, яка творила „чарівне коло”, оберігаючи

народ від національного знеособлення, визначала характер і перспективу історичного розвитку, який пройшли українці, хай зі значними втратами, через випробування на шляху до свободи і незалежності: „...Зворотного шляху не було. Або ми боїмося владу й погоджуємося бути стадом, або ми готові вмирати за свободу. Українці вибрали другу. Так, я вимовляю це з гордістю...” [2, с. 32].

Національною ідеєю просякнутий кожен рядок аналізованого нами щоденника, кожне слово... І одночасно кожен рядок, кожне слово кричать: „Росія – ворог!”. Якщо у далекому 1991 році більшістю українців прийняття Україною незалежності було сприйнято досить буденно, тобто перед народом не було поставлено нової чіткої мети, то у лютому 2022 році кожна людина усвідомила своє національне призначення, українська держава відчула себе великим потужним організмом, здатним відстоювати свою свободу, суверенність, право самостійно приймати рішення. Цю чітку позицію Анна Гін відображає у другій частині „Мій щоденник”. У цій частині ми простежуємо також творення сильної та незалежної держави у звитяжній та нерівній боротьбі з ворогом.

Отже, Анна Гін обрала саме жанр щоденника, аби детально та влучно висвітлити ті жахливі моменти воєнних подій, які розтягнулися на сторінках її твору на цілий рік життя.

Література:

1. Чиж Н.О. Воєнний щоденник як „Текст пам’яті” в умовах екстремального напруження особистості. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*. Серія „Філологічна”. Вип. 65. URL : <https://eprints.oa.edu.ua/7685/1/22.pdf> (дата звернення : 21.01.24).
2. Гін А. Як ти там? Харків : Віват, 2023. 325 с.

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Шкільняк Анастасія Сергіївна

здобувачка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 „Право” Хмельницького інституту
ПраТ „ВНЗ „Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Охман О. В.

Молодь – це рушійна сила суспільства, його майбутнє. Проте, повномасштабна військова агресія рф щодо України завдала і продовжує завдавати неоцінені збитки нашій країні, економіці і відповідно молоді,

що спричиняє збідніння останньої. Сучасні молоді люди стикаються з низкою серйозних соціальних проблем, які ставлять під загрозу їхнє благополуччя та розвиток.

Умовою виживання суспільства та його перспективою є позиція та діяльність молоді зараз та в найближчому майбутньому. У зв'язку з цим можна констатувати, що перед суспільством та державою постає завдання за допомогою продуманої, науково обґрунтованої молодіжної політики забезпечити сприятливі передумови для використання енергії молоді та допомогти їй визначити й реалізувати свої соціальні інтереси, потреби, життєві перспективи.

Основним спеціальним законом у сфері молодіжного соціального захисту виступає Закон України „Про основні засади молодіжної політики” від 27 квітня 2021 року № 1414-IX, ст. 3 якого серед основних завдань молодіжної політики передбачається формування умов для ефективного залучення представників даної соціальної групи до різних сфер життя суспільства: громадського, соціально-економічного, політичного, культурного та інших; підвищення ролі та значення їх участі в процесі ухвалення рішень; підтримки в реалізації молодіжного потенціалу, що включає такі аспекти, як: житлове питання, професійний розвиток, зайнятість та працевлаштування, освіта, медицина, культура та багато інших [1]. Окремим важливим напрямком діяльності Закон також називає інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та молоді з тимчасово окупованих територій до українського соціокультурного простору.

Варто також зазначити, що загострилася низка молодіжних проблем, серед яких найгострішими є:

1. Безробіття та економічна нестабільність: безробіття серед молоді; недостатня кількість робочих місць, які відповідають освіті та кваліфікації молоді; низька заробітна плата.

2. Низький рівень соціальної активності: байдужість більшої частини молоді до соціальних проблем.

3. Психологічні проблеми: все більше молоді зіштовхується з високою тривожністю та депресією; поганий вплив соціальних мереж на психічне здоров'я; байдуже ставлення до своїх психологічних проблем.

4. Зловживання різних видів психоактивних речовин: поширення вживання алкоголю, наркотиків та тютюнопаління серед молоді; відсутність ефективної допомоги для людей які залежні від таких речовин.

5. Сімейні проблеми: високий рівень розлучень; низька народжуваність.

Надзвичайно складною для вирішення є проблема забезпечення молоді житлом. За теперішніми умовами майже не виділяється житло для молоді за рахунок державного бюджету. Така ситуація потребує розроблення нових механізмів забезпечення молодого покоління житлом [2, с. 81].

Практика зниження рівня безробіття серед молоді та активна їх інтеграція у трудову сферу повинна базуватись на основі максимального збереження наявних та створення нових робочих місць; врахування диференціації по різних існуючим підгрупах молоді при проведенні професійної підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації, згідно з потребами ринку праці; державного гарантування працевлаштування вперше; посилення акценту на соціальну адаптацію та інтеграцію у різні життєві сфери в цілому; започаткування мережі недержавних служб зайнятості; популяризації тимчасової або сезонної зайнятості для контингенту молоді наймолодшого віку (для підготовки до дорослого життя); надання психологічної підтримки людям, які втратили роботу або потребують іншої підтримки [3, с. 179].

Щодо подолання психологічних проблем сучасної молоді, ми пропонуємо наступні кроки: збільшення доступності психологічної допомоги та консультування; проведення інформаційних кампаній з питань психічного здоров'я; створення середовища, де молодь може відкрито говорити про свої проблеми; заохочення здорового способу життя.

На нашу думку, подолання залежності від зловживання різних видів психоактивних речовин буде можливим із посиленням таких заходів, як: проведення профілактичних програм та кампаній з інформування про ризики вживання наркотиків та алкоголю; забезпечення доступності лікування та реабілітації для людей, які мають проблеми з залежністю; створення альтернативних форм дозвілля для молоді.

Сучасні соціальні проблеми в молодіжному середовищі є серйозним викликом, але не є непереборними. Завдяки спільним зусиллям держави, громадських організацій, бізнесу та самих молодих людей можливо створити кращі умови для життя та розвитку молоді.

Молодь – це майбутнє України, і тому інвестування в молодь – це інвестування в майбутнє країни.

Література:

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 10.03.2024 р.).
2. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 204 с.

3. Черниш А. Р. Соціальна інтеграція молоді як вид соціального захисту молоді. *Електронне наукове видання „Аналітично-порівняльне правознавство”*. С. 175–180. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/33.pdf> (дата звернення 10.03.2024).

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ющенко Єлизавета Анатоліївна

здобувачка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 „Право” Хмельницького інституту

ПрАТ „ВНЗ „Міжрегіональна Академія управління персоналом”

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Охман О. В.

В сучасному світі, де переважає розвиток сучасних технологій, епоха комп'ютерів, цифровізація виникає прискорений темп життя, перенавантаження в соціальній та психологічній сферах суспільства, часта адаптивність до нових умов, особливо це стосується молоді. Світ швидко змінюється, і молодь стикається з новими викликами, яких не було у попередніх поколінь. Глобалізація та технології створюють нові можливості, але й генерують нові проблеми, такі як безробіття, нерівність, психологічний тиск. Загалом молодь – це не просто вікова група, а рушійна сила суспільного прогресу. Саме від неї залежить майбутнє країни, її економічний та культурний розвиток. Тому дослідження проблем, з якими стикається сучасна молодь, є надзвичайно актуальним.

У ст. 46 Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист, яке традиційно в міжнародній та вітчизняній юридичній літературі позначається терміном „право на соціальне забезпечення” [1]. Соціальний захист як об'єкт державного управління є системою економічних, правових та організаційних заходів держави щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молодій людині. Соціальне забезпечення молоді, що є важливою складовою соціального захисту, – це державна система захисту населення від соціальних ризиків, конфліктів сімейних, освітянських тощо, які виникають внаслідок незахищеності молоді.

Закон України „Про основні засади молодіжної політики” поняття „соціальний захист молоді” визначає за сферами життя молоді людини, що включає декілька видів соціального захисту [2]. Проте, в більшості випадків Законом передбачено комбінацію грошових виплат, натуральної

допомоги та соціальної пільги. Варто погодитись із О. Котковою, що поняття соціального захисту молоді має декілька значень і не може обмежуватися тільки розумінням його як системи суспільних відносин [3, с. 503]. При визначенні поняття соціального захисту молоді пропонується виходити з широкого розуміння соціального захисту, що становить зміст соціальної функції держави і являє собою сукупність організаційних, економічних і юридичних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина, у такому значенні під соціальним захистом молоді розуміється діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних факторів, що впливають на молодь, створення умов для самовизначення і утвердження її в житті.

Соціальні зміни в українському суспільстві призвели до виникнення нової соціальної реальності, яка характеризується різними видами розшарування, соціальним сирітством, насильством, зловживанням алкоголю та інших наркотичних речовин, особливо серед молоді. Сучасні умови та вплив воєнних подій вимагають від молодих людей уміння пристосовуватися до нових реалій і досягати успіху як у професійній, так і у особистій сферах. Здатність ставити перед собою реальні цілі і мобілізувати свої сили для досягнення успіху стає важливою складовою життя молодих людей в сучасному суспільстві [4, с. 27].

Варто також зазначити, що за даними статистики 82% молодих людей зазнали втрат через війну. Сучасна молодь стикається з низкою актуальних соціальних проблем, які значно загострилися з початком воєнних дій в Україні у 2022 році. До основних проблем належать:

1. Безробіття та економічні труднощі. Рівень безробіття серед молоді в Україні значно вищий, ніж у середньому по країні. Це пов'язано з нестачею робочих місць, а також з невідповідністю навичок молоді потребам ринку праці.

2. Проблеми з освітою. Війна зруйнувала багато шкіл та університетів, а також змусила багатьох молодих людей перервати навчання. Це може негативно вплинути на їхні кар'єрні перспективи. Згідно з дослідженням соціологічна компанія Info Sapiens, проведеним у 2022 році, 27% молодих людей не мають доступу до освіти.

3. Психологічні проблеми. Війна спричинила значні психологічні проблеми у багатьох людей, особливо у молодого покоління. Згідно з дослідженням соціологічна компанія Info Sapiens, 28% молодих людей мають проблеми з психічним здоров'ям. Вони переживають стрес, тривогу, депресію та інші психологічні розлади. Ці проблеми негативно

впливають на їхнє психічне та фізичне здоров'я, а також на їхню здатність навчатися та працювати.

4. Соціальна апатія та відчуження. Багато молодих людей відчувають себе апатичними та відчуженими від суспільства. Вони не вірять у можливість змін на краще і не бажають брати участь у суспільному житті, оскільки не відчувають соціально-правового захисту з боку держави [5, с. 4-5].

Отже, проаналізувавши все вище зазначене можна стверджувати, що дослідження соціально-правих проблем захисту сучасної молоді є важливим завданням, що дає змогу краще розуміти потреби та виклики молоді, сприяє розробці ефективних стратегій і політик для покращення їхнього життя та підтримки їхньої активної участі в суспільстві. Дослідження цих проблем допомагає формувати належну увагу до потреб молоді, сприяє створенню розуміння, толерантності та інклюзивності в суспільстві. Соціально-правовий захист молоді містить в собі складові, які характерні багатьом сферам суспільних відносин, відповідно нормативне регулювання таких відносин забезпечується різними галузями права, серед яких конституційне, трудове, цивільне, сімейне, тощо та потребують додаткового дослідження.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 19.03.2024).
2. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення : 19.03.2024).
3. Коткова О. А. Правова природа соціального захисту молоді в Україні : доктринальні традиції та сучасне розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2022. С. 501–504. URL : http://www.lsej.org.ua/6_2022/114.pdf (дата звернення : 19.03.2024).
4. Блискун О. О. Дослідження проблем сучасної молоді : соціологічні та психологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України*. Т. IX, Вип. Т. 13. С. 26-37. URL : <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i13/5.pdf> (дата звернення : 19.03.2024).
5. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Вплив війни на молодь в Україні. 2023. 76 с. URL : https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua_28.04_vplyv_vivny_na_molod_v_ukrayini.pdf (дата звернення : 19.03.2024).

Секція IV.

МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ БРОНХІАЛЬНІЙ АСТМІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТРЕНАЖЕРА ФРОЛОВА

Андрусь Олександра Михайлівна

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Шпілевська М. М.

На сьогодні є поширеним та достатньо результативним медикаментозне лікування бронхіальної астми. Однак часте і тривале застосування медикаментозних препаратів (зокрема гормонів) загрожує розвитком ускладнень та побічних явищ (стероїдна залежність, сенсibiliзація, значення чутливості флори тощо). Під час комплексного лікування значно більшого ефекту можна досягти застосовуючи методи фізичної реабілітації. Фізична реабілітація є логічним продовженням будь-якого лікування: медикаментозного, фізіотерапевтичного, консервативного чи оперативного і займається відновленням показників здоров'я і якості життя пацієнтів.

Для визначення впливу програм реабілітації на динаміку захворювання, якість життя, психологічний статус хворих на бронхіальну астму (БА) авторами було проведено експериментальне дослідження за участі 18 хворих. Хворі були розподілені на основну (8 осіб) та контрольну (10 осіб) групи[1].

У контрольній групі, на фоні медикаментозної корекції було застосовано традиційні методики фізичної реабілітації: масаж, ЛФК, фізіотерапію. Хворим основної (експериментальної) групи до стандартного реабілітаційного курсу було включено застосування тренажера Фролова ТД-01.

Тренажер Фролова доступний практично кожному хворому, починаючи від дітей 3-х річного віку. Заняття на цьому тренажері включає основні елементи дихальної гімнастики, котрі необхідні при БА: плавний подовжений видих, довільна регуляція дихання, відновлення правильного ритму дихання, вилучення надмірного остаточного повітря із легенів. Дихальна гімнастика на тренажері Фролова здійснює навантаження на провідні фізіологічні системи організму: кардіореспіраторну та нервову, викликає відповідні реакції та зміни в багатьох органах і системах [2].

Після курсу реабілітації з пацієнтами обох груп ми отримали наступні результати: в експериментальній групі напади кашлю залишилися у 28% хворих, тоді як до реабілітації цей показник склав

75 %. В контрольній групі напади кашлю після реабілітації залишилися у 40 % хворих (у порівнянні з первинним показником 80 %). Напади задухи в експериментальній групі після реабілітації не спостерігалися, а в контрольній фіксувалися у 20% хворих. Задишка при фізичних навантаженнях, яка визначалася у 100% пацієнтів обох груп на початку реабілітації, значно зменшилася і виникала лише при достатньо інтенсивних фізичних навантаженнях.

Під час лабораторного дослідження було виявлено, що показники крові – кількість лейкоцитів та ШОЕ покращилися у представників як експериментальної, так і контрольної груп.

Також за результатами спірографії були виявлені об'єктивні покращення у хворих основної групи. Життєва ємність легенів (ЖЕЛ) після реабілітації збільшилася на 0,3 л у хворих експериментальної групи (у контрольній лише на 0,1 л), максимальна вентиляція легенів (МВЛ) збільшилась на 10,5% (в групі контролю – на 2%).

Поліпшення вентиляції і газообміну в процесі регулярних дихальних тренувань, зменшення активності запального процесу, підвищення резервних можливостей дихальної системи, зменшення медикаментозного навантаження на організм покращило загальне самопочуття хворих. Покращилася прохідність бронхіального дерева, що, в свою чергу, призвело до зменшення нападів кашлю та задухи.

Покращилися показники вентиляції легенів, збільшилися показники ЖЕЛ, що об'єктивно підтверджено спірографією.

Таким чином, аналізуючи одержані дані, встановлено, що реабілітація хворих експериментальної групи, котрі виконували дихальну гімнастику на тренажері Фролова, була більш ефективною, ніж у хворих контрольної групи. Запропонована методика чинить позитивний вплив на обмінні процеси, протизапальну дію, покращує показники зовнішнього та внутрішнього дихання, підвищує загальну резистентність організму.

Література:

1. Бузюк О. І. Гімнастика при бронхіальній астмі. Луцьк, 1995. 79 с.
2. Вовканич А. С. Інструктивні матеріали по догляду за хворими з органами дихання. Львів : ЛДДФК, Ресурсний центр незалежного життя, 2000. 50 с.
3. Клапчук В. В., Дзяк Г. В., Муравов І. В. та ін. / За ред. В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. Київ : Здоров'я, 1995. 312 с.

МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ЖІНОК ПІСЛЯ МАСТЕКТОМІЇ

Боднарчук Віктор Михайлович

здобувач 2 курсу спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Шпілевська М. М.

Реабілітація хворого – це розробка здійснення індивідуального плану відновлення порушеного морального, фізичного й фізіологічного стану хворого. Для проведення його в життя багато онкологічних лікувальних закладів мають спеціальні відділення для долікування – реабілітаційні відділення. Але не всі порушені системи організму хворого можна відновити за час перебування в реабілітаційному відділенні. Нервово-психічні зміни, викликані діагнозом, тривалим і важким лікуванням, вимагають тривалого впливу оздоровлюючих факторів сімейного й побутового оточення.

Важливим питанням реабілітації є ранній початок лікувальної фізкультури, що попереджує формування післяопераційної контрактури в плечовому суглобі та сприяє меншій вірогідності розвитку постмастектомічного синдрому. Зменшенню проявів постмастектомічного синдрому сприяє застосування магнітолазерної терапії, пневмокомпресійного масажу, застосування венотоніків.

Надзвичайно важливою є психологічна реабілітація хворих, яка здійснюється кваліфікованим онкологом, а також медичними психологами, психотерапевтами. З метою психологічної реабілітації досить часто виникає необхідність застосування препаратів седативної дії, антидепресантів та транквілізаторів.

Аналіз наукових та науково-методичних літературних джерел виявив, що одним із основних методів лікування РМЗ є хірургічний. Після операції виникають ранні та пізні ускладнення, які можуть бути причиною погіршення якості життя, а іноді й повної інвалідизації жінок. До теперішнього часу при комплексному лікуванні злоякісних новоутворень молочної залози перевага надається медикаментозній та частково психологічній реабілітації, а фізична реабілітація ще не стала складовою комплексу відновних заходів.

Наявні реабілітаційні програми є переважно загального характеру з психологічною або медичною спрямованістю, є поодинокі методики та рекомендації щодо застосування комплексів ЛФК. Основна увага в

лікуванні РМЗ зосереджена здебільшого на продовженні терміну життя, але не на поліпшенні його якості.

Для об'єктивного оцінювання функціонального, фізичного та психоемоційного стану пацієнток було запропоновано розроблені картка та алгоритм реабілітаційного обстеження жінок після мастектомії, куди увійшли анкети, тести та вимірювання, що дозволило також сформулювати подальшій реабілітаційний прогноз більш індивідуалізовано. Установлено, що основними проблемами жінок після мастектомії були біль, набряк, обмеження рухливості у плечовому суглобі з оперованої сторони. Зменшення сили, погіршення функцій зовнішнього дихання, депресивний та тривожний стани та загальне погіршення якості життя.

Для вирішення проблем було розроблено програму фізичної реабілітації для жінок після мастектомії, яка базується на результатах реабілітаційного обстеження та індивідуальних потребах пацієнток. Складовими програми фізичної реабілітації жінок після мастектомії є реабілітаційне обстеження для визначення основних рухових та функціональних проблем, прогнозування та планування результатів реабілітаційного втручання, тобто проведення на основі базової програми онкодиспансеру комплексу гімнастики, що посилює лімфодренаж оперованої кінцівки з другого дня після мастектомії, оцінювання результатів реабілітаційного втручання та корекція програми відповідно до потреб кожної пацієнтки. Розроблено алгоритм реабілітаційного обстеження та реабілітаційних втручань відповідно до проблеми, що полегшує застосування розробленої програми фізичної реабілітації для жінок другого зрілого віку після оперативних втручань з приводу мастектомії в практичній діяльності фахівця з фізичної реабілітації.

Результати підсумкового обстеження після мастектомії дають підстави стверджувати про позитивний вплив розробленої програми фізичної реабілітації. При оцінюванні постави в пацієнток основної групи не виявлено ознак стійкого порушення постави за „Ньюйоркським тестом”, вірогідно збільшився час утримання нормальної постави при функціональному тестуванні за тестом Matthiassh та поліпшився підсумковий середній показник плечового індексу порівняно з початковим обстеженням . Достовірні зміни між початковими та кінцевими даними виявлено в середніх показниках ЧСС, екскурсії грудної клітки, ЧД, ШЄЛ, пробах Штанге та Генчі, динамометрії, шкали інтенсивності болю. Переважна більшість є наближеними до норми, що свідчить про позитивну динаміку відновлення. Результат функціонального тестування плечового суглоба та тестування больової та

тактильної чутливості також визначено позитивний вплив програми фізичної реабілітації на динаміку відновлення. Показники тестування сили були кращими в основній групі.

Запропонована програма, як і практичні рекомендації, розроблена для фахівців фізичної реабілітації, сприятимуть підвищенню ефективності фізичної реабілітації жінок після мастектомії та індивідуалізації процесу відповідно до вихідного результату реабілітаційного обстеження. Це дозволить скоротити терміни перебування пацієнок у стаціонарному відділенні, зменшить ризик виникнення пізніх післяопераційних ускладнень та пришвидшить повернення жінок до соціально-активного життя.

Література:

1. Лянной Ю. О. Деякі проблеми фізичної та соціальної реабілітації молоді, яка має фізичні вади. *Молодіжні проблеми в Україні : стан та шляхи вирішення*. Львів, 1997. С. 102–105.
2. Мухін В. В. Фізична реабілітація. Київ : Олімпійська література, 1998. №1. С. 38–40.

АКТИВНА УЧАСТЬ БАТЬКІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Боднарчук Олексій Михайлович

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Шпільєвська М. М.

Розумова відсталість дітей наразі є досить поширеним питанням. Достатня кількість дітей має цю патологію розвитку, що дає підстави стверджувати її актуальність на сьогодні.

Сучасний стан запропонованої теми можна констатувати, як проблему, схильну до розвитку, беручи до уваги те, що на інтелект людини впливають як фактори середовища, так і генетичні фактори, стан яких в країні є не достатньо оптимальним. До того ж, більшість випадків розумової відсталості у дітей виявляють вже в особливо тяжких формах, що не дає можливості ефективно застосовувати корекційну роботу. Звідси можна стверджувати, що в фізичній реабілітації має місце ранній

початок корекційного пливу, який покращує інтенсивність проведеної роботи.

Розумово відсталі діти мають порушену здатність до концентрації уваги, логічного мислення, сповільнене запам'ятовування. Проблема відображається на психомоторному та психічному розвитку, що в свою чергу взаємопов'язане з фізичним розвитком.

Основними ознаками розумової відсталості різних ступенів тяжкості є порушення інтелекту та зниження соціальної адаптації на фоні різних неврологічних та психічних проявів, а також фізичних дефектів розвитку. Для більшості дітей характерні незадовільний стан рівня сформованості соціально-побутових навичок, недорозвинення мовлення, навичок комунікації та недостатній рівень розвитку сенсорних процесів.

Статистика МОЗ України в останні роки констатує суттєве зростання кількості розумово відсталих дітей, що свідчить про недостатній рівень розвитку корекційної роботи з ними.

Обов'язковою є робота з такими дітьми саме батьків. Адже впроваджені твердження, на підставі яких вагомим внеском у розвиток дитини з відхиленнями вважається саме діяльність батьків, участь їх у корекційній роботі. На певному рівні поради для батьків „особливих” дітей є розроблені і рекомендовані до вжитку. Та на основі того, що готовність самих батьків бачити перспективи в розвитку власних дітей дещо знижена, це дає підстави говорити про розробку таких рекомендацій й надалі.

Недосвідченість батьків, їхнє намагання опиратися виключно на власний досвід, недостатність певних знань і навичок призводить до серйозних помилок. Тому однією з важливих передумов виховання розумово відсталих дітей у сім'ї є підвищення рівня знань батьків, насамперед, – просвітницька робота реабілітологів, яка передбачає комплексний опис та пояснення відповідних питань, що стосуються роботи з розумово відсталими дітьми [2].

В основу корекційно-виховної роботи батьків з розумово відсталими дітьми можна включити створення позитивного психологічного клімату для дитини, формування особистісних якостей, виховання особистості дитини як члена суспільства та родини, розвиток пізнавальних можливостей дитини, формування знань та уявлень про довкілля, розвиток основних психічних процесів (увага, пам'ять, мислення), розвиток відчуттів і сприймання (тактильно-рухове, слухове, зорове), формування навичок гігієнічної культури та самообслуговування.

Важливою складовою роботи батьків є раннє виявлення розумової відсталості у дітей, що сприятиме в подальшому позитивній динаміці корекційної роботи.

Поставлені завдання можна реалізувати з допомогою сумісної роботи батьків з дітьми, яка може включати застосування малювання, читання. Доцільним буде дати змогу дитині відчути певну відповідальність виконуючи легкі доручення батьків у плані домашньої роботи, що допоможе дитині відчути корисність у суспільстві.

Увагу батькам слід приділяти навичкам самообслуговування дітей. Рівень пізнавальної діяльності не дає змоги дитині повноцінно сприймати зміст більш складних завдань, тому батьки повинні вміло роз'яснити поставлене перед дитиною завдання, надати допомогу на певному рівні необхідності.

Досить ефективною у використанні корекційної роботи з розумово відсталими дітьми є методика Монтессорі, яка досить широко використовується у закладах підготовки таких дітей [1].

Вважаємо, що ці рекомендації можна досить ефективно застосовувати і вдома батькам. Навчати дітей розвивати моторику і концентрувати увагу, тобто самостійно одягатися, мити, чистити; впливати на сенсорний розвиток-граючись з предметами, допомагаючи дітям вивчати їх розмір, колір, форму; розглядати літери, таким чином розвивати мову. При даній роботі важливим є те, що кожна дитина сама обирає для себе найбільш цікаве їй заняття, що сприятиме отриманню навичок у роботі і мотивації до навчання на наступному етапі.

Розвиток дрібної моторики дітей також має ефективність в домашніх умовах за участі батьків. Так, батьки можуть підібрати певні завдання для дітей, наприклад, те ж складання мозаїки.

Батьки мають брати до уваги можливості своєї дитини виконати те, чи інше завдання. Наприклад, оскільки діти мають (як правило) слабку, короткочасну пам'ять, то матеріал треба подавати невеликими обсягами. У розумово відсталих дітей порушена активна увага. Тому слід чергувати види діяльності (більш складні завдання чергувати з більш легкими).

Отож, висвітлена проблема має перспективи на подальшу розробку, оскільки участь батьків у комплексному впливі є досить ефективною ланкою і відіграє певну роль у фізичній реабілітації дітей з розумовою відсталістю.

Література:

1. Лянной Ю. О. Деякі проблеми фізичної та соціальної реабілітації молоді, яка має фізичні вади. *Молодіжні проблеми в Україні : стан та шляхи вирішення*. Львів, 1997. С. 102–105.
2. Мухін В. В. Засоби підвищення рухової активності дітей з порушенням функцій спинного мозку. *Дефектологія*. 1998. №1. С. 38–40.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Бондарь Леонід Станіславович

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”,
Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіцька О. О.

Першоосною духовного, економічного і соціального розвитку суспільства є сім'я. Зростання негативних соціальних та економічних тенденцій у державі призводить до загострення проблем усіх вразливих верств населення, зокрема сімей, які виховують дітей із порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА). Вирішення багатьох проблем, пов'язаних із підтримкою та захистом сім'ї як соціального інституту передбачено положеннями Конституції України, Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р., Національної програми „Діти України”, Законів України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”, „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”. Відповідно до означених документів на перший план виходять процеси гуманізації всіх сфер суспільного життя, а основою взаємодії між соціальним працівником і клієнтом стає принцип гуманізму.

Як складова соціуму, що виконує певні функції, сім'я є предметом дослідження філософів, соціологів, педагогів і психологів. У роботах Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Беха, Л. Виготського, І. Зверевій, А. Капської, О. Леонтєва, А. Макаренка, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського розкривається значення сім'ї у розвитку дитини та обґрунтовується необхідність соціальної підтримки родини з боку держави [1, 2, 3, 4].

Залежно від ступеню адаптованості членів родини до проблем інвалідності дитини, сім'я може сприяти або гальмувати процес її реабілітації. Тому особливої актуальності набуває організація соціальної роботи з батьками, спрямована на підвищення рівня адаптації членів родини до життєвих умов, ускладнених інвалідністю дитини.

Соціальна робота з сім'єю – це особливим чином організована діяльність, направлена на малі групи людей, що потребують соціального захисту і підтримка ззовні. Це один з різновидів соціального захисту населення, основним змістом якого є сприяння, допомога, у відновлення і підтримці нормального функціонування сім'ї. Соціальна робота з сім'єю

сьогодні є багатофункціональною діяльністю по соціальному захисту і підтримці, соціальному обслуговуванню сім'ї на державному рівні [1].

В останні десятиріччя зростає кількість дітей із порушеннями ОРА. У зв'язку із цим особливої уваги набуває проблема соціальної адаптації не тільки дитини з психофізичними особливостями, але й сім'ї, у якій вона виховується.

Ми погоджуємося з О. Федосєєвою, що дитину з порушеннями ОРА не можна вивчати у відриві від сім'ї. Сім'я, як найближче оточення дитини, є головною ланкою у системі її виховання, соціалізації, задоволення потреб, навчання, профорієнтації [2].

Вдалий приклад розробки соціально-економічної моделі щодо аналізу проблем сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями запропонований Є. Холостовою. Система роботи з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями ОРА функціонує на мікро-, мезо-, екзо- і макрорівнях. Заміна у будь-якій частині цієї системи викликає зміни в інших її складових, створюючи тим самим потребу у системній адаптації, досягненні балансу [3].

Головне, що має враховувати тут соціальний працівник, – це те, що його діяльність не є вузькоспеціалізованою, а являє собою широкий спектр послуг, наданих дітям з порушеннями ОРА та їх сім'ям. Основними результатами соціальної роботи з такими дітьми є досягнення ними такого стану, коли вони стануть здатними виконувати соціальні функції (навчання, спілкування, трудова діяльність тощо), властиві здоровим дітям [4].

Таким чином, зусилля повинні бути спрямовані на соціальну реабілітацію сім'ї, а, з іншого боку, потрібно створити умови для підтримки ініціативи самої родини у реабілітації дитини з порушеннями ОРА. Саме у сім'ї формується та соціальна роль, яку вона демонструватиме, а це може бути роль хворого, роль здорового. І та, й інша роль негативні.

Головна мета соціальної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями ОРА – допомогти родині справитися з важким завданням виховання і розвитку дитини, сприяючи її оптимальному функціонуванню, вплинути на сім'ю таким чином, щоб мобілізувати її можливості для вирішення завдань реабілітаційного процесу, іншими словами – сприяти соціальній адаптації і реабілітації сім'ї у ситуації народження дитини з обмеженими можливостями, підвищувати її соціально-рольову адаптацію.

Отже, сьогодні поряд із сімейним вихованням на допомогу батькам, які виховують дитину з порушеннями ОРА, приходять соціальні

працівники, основними завданнями діяльності яких є рання соціально-психологічна адаптація дітей із порушеннями ОРА до власних проблем, пов'язаних з інвалідністю; корекція комунікативних навичок; медична, психологічна, логопедична корекція; фізична реабілітація дитини; соціально-педагогічна та психологічна допомога родині.

Література:

1. Грабовенко Н. В. Обґрунтування змісту і форм соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційних центрів, 2007. Вип. № 3. С. 60–67.
2. Заверико Н. В. Форми соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами. Харків : ХНУ Основа, 2006. С. 396–404.
3. Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами. Київ : Дефектолог, 2009. Вип. № 10. С. 4–8.
4. Софій Н. Права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти (аналіз ситуації в Україні). Київ : Міжнар. фонд „Відродження”, 2006. 64 с.

АКТИВНА УЧАСТЬ БАТЬКІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Борисенко Олена Дмитрівна

здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Шпілевська М. М.

Розумова відсталість дітей наразі є досить поширеним питанням. Достатня кількість дітей має цю патологію розвитку, що дає підстави стверджувати її актуальність на сьогодні.

Сучасний стан запропонованої теми можна констатувати, як проблему, схильну до розвитку, беручи до уваги те, що на інтелект людини впливають як фактори середовища, так і генетичні фактори, стан яких в країні є не достатньо оптимальним. До того ж, більшість випадків розумової відсталості у дітей виявляють вже в особливо тяжких формах, що не дає можливості ефективно застосовувати корекційну роботу. Звідси можна стверджувати, що в фізичній реабілітації має місце ранній початок корекційного впливу, який покращує інтенсивність проведеної роботи.

Розумово відсталі діти мають порушену здатність до концентрації уваги, логічного мислення, сповільнене запам'ятовування. Проблема відображається на психомоторному та психічному розвитку, що в свою чергу взаємопов'язане з фізичним розвитком[1].

Основними ознаками розумової відсталості різних ступенів тяжкості є порушення інтелекту та зниження соціальної адаптації на фоні різних неврологічних та психічних проявів, а також фізичних дефектів розвитку. Для більшості дітей характерні незадовільний стан рівня сформованості соціально-побутових навичок, недорозвинення мовлення, навичок комунікації та недостатній рівень розвитку сенсорних процесів.

Статистика МОЗ України в останні роки констатує суттєве зростання кількості розумово відсталих дітей, що свідчить про недостатній рівень розвитку корекційної роботи з ними.

Обов'язковою є робота з такими дітьми саме батьків. Адже впроваджені твердження, на підставі яких вагомим внеском у розвиток дитини з відхиленнями вважається саме діяльність батьків, участь їх у корекційній роботі. На певному рівні поради для батьків „особливих” дітей є розроблені і рекомендовані до вжитку. Та на основі того, що готовність самих батьків вбачати перспективи в розвитку власних дітей дещо знижена, це дає підстави говорити про розробку таких рекомендацій й надалі.

Недосвідченість батьків, їхнє намагання опиратися виключно на власний досвід, недостатність певних знань і навичок призводить до серйозних помилок. Тому однією з важливих передумов виховання розумово відсталих дітей у сім'ї є підвищення рівня знань батьків, насамперед, – просвітницька робота реабілітологів, яка передбачає комплексний опис та пояснення відповідних питань, що стосуються роботи з розумово відсталими дітьми [2].

В основу корекційно-виховної роботи батьків з розумово відсталими дітьми можна включити створення позитивного психологічного клімату для дитини, формування особистісних якостей, виховання особистості дитини як члена суспільства та родини, розвиток пізнавальних можливостей дитини, формування знань та уявлень про довкілля, розвиток основних психічних процесів (увага, пам'ять, мислення), розвиток відчуттів і сприймання (тактильно-рухове, слухове, зорове), формування навичок гігієнічної культури та самообслуговування.

Важливою складовою роботи батьків є раннє виявлення розумової відсталості у дітей, що сприятиме в подальшому позитивній динаміці корекційної роботи.

Поставлені завдання можна реалізувати з допомогою сумісної роботи батьків з дітьми, яка може включати застосування малювання, читання. Доцільним буде дати змогу дитині відчувати певну відповідальність виконуючи легкі доручення батьків у плані домашньої роботи, що допоможе дитині відчувати корисність у суспільстві.

Увагу батькам слід приділяти навичкам самообслуговування дітей. Рівень пізнавальної діяльності не дає змоги дитині повноцінно сприймати зміст більш складних завдань, тому батьки повинні вміло роз'яснити поставлене перед дитиною завдання, надати допомогу на певному рівні необхідності.

Досить ефективною у використанні корекційної роботи з розумово відсталими дітьми є методика Монтесорі, яка досить широко використовується у закладах підготовки таких дітей.

Вважаємо, що ці рекомендації можна досить ефективно застосовувати і вдома батькам. Навчати дітей розвивати моторику і концентрувати увагу, тобто самостійно одягатися, мити, чистити; впливати на сенсорний розвиток-граючись з предметами, допомагаючи дітям вивчати їх розмір, колір, форму; розглядати літери, таким чином розвивати мову. При даній роботі важливим є те, що кожна дитина сама обирає для себе найбільш цікаве їй заняття, що сприятиме отриманню навичок у роботі і мотивації до навчання на наступному етапі.

Розвиток дрібної моторики дітей також має ефективність в домашніх умовах за участі батьків. Так, батьки можуть підібрати певні завдання для дітей, наприклад, те ж складання мозаїки.

Батьки мають брати до уваги можливості своєї дитини виконати те, чи інше завдання. Наприклад, оскільки діти мають (як правило) слабку, короткочасну пам'ять, то матеріал треба подавати невеликими обсягами. У розумово відсталих дітей порушена активна увага. Тому слід чергувати види діяльності (більш складні завдання чергувати з більш легкими).

Отож, висвітлена проблема має перспективи на подальшу розробку, оскільки участь батьків у комплексному впливі є досить ефективною ланкою і відіграє певну роль у фізичній реабілітації дітей з розумовою відсталістю.

Література:

1. Мухін В. В. Фізична реабілітація. Київ : Олімпійська література, 1998. №1. С. 38–40.
2. Клапчук В. В., Дзяк Г. В., Мурахов І. В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / за ред. В. В.Клапчука, Г. В.Дзяка. К. : Здоров'я, 1995. 312 с.

М'ЯЗОВИЙ ТОНУС, ВИДИ ПОРУШЕНЬ ТА ПРОФІЛАКТИКА ВІДХИЛЕНЬ

Васильчук Марія Володимирівна

здобувачка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 227 „Терапія і реабілітація”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Крупа В. В.

Здоров'я нації – суттєвий показник суспільного та економічного розвитку держави, а здоров'я молоді – її майбутнє. Економічний, інтелектуальний та культурний потенціал країни знаходиться в прямій залежності від показників здоров'я майбутнього покоління [1]. Існують такі правила здорового способу життя: відмова від шкідливих звичок, підтримка м'язів у тонусі, загартовування організму, вживання здорової їжі, створення комфортних психологічних умов, формування і дотримання чітких принципів. Розглянемо одне з правил, а саме: підтримка м'язів у тонусі. У спокої, без виконання рухів, м'язи не повністю розслаблені та зберігають деяке напруження, яке називають тонусом. Завдяки тонусу підтримуються поза і положення тіла у гравітаційному полі. Тонус м'язів зумовлений нервовими імпульсами невеликої частоти, які позмінно збуджують різні м'язові волокна. Ці імпульси виникають у мотонейронах спинного мозку, активність яких визначається як вищими нервовими центрами, так і рецепторами розтягання (м'язовими веретенами), що містяться у м'язах. Про рефлекторну природу тонусу свідчить те, що перерізання задніх (чутливих) корінців спинного мозку супроводжується повним розслабленням м'язів. Людина може у певних межах довільно регулювати тонус: або майже розслабити м'язи, або трохи напружити їх. У забезпеченні тонусу скелетних м'язів відіграють роль повільні м'язові волокна. М'язовий тонус характеризується незначними енерговитратами, тому він не супроводжується розвитком втоми [2]

Гіпертонія та гіпотонія є двома основними різновидами порушень м'язового тонусу [3]. Підвищення м'язового тонусу в більшості випадків є симптомом інших патологічних станів і багато в чому залежить від еластичності м'язової тканини, правильності роботи моторних нейронів спинного мозку і рухового центру головного мозку. До фізіологічних причин появи м'язового гіпертонусу відносяться: перенапруження м'язових волокон, знаходження в незручній позі тривалий час, захисна

реакція на біль, стресові ситуації, забиті місця. У дітей молодшого віку гіпертонус спостерігається досить часто. Підвищення м'язового тонузу може бути двох типів: м'язова спастичність і м'язова регідність. М'язова спастичність проявляється супротивом руху лише спочатку згинання – розгинання, потім супротив зменшується (феномен „складного ножа”). М'язова регідність – гіпертонус постійний або зростає при повторенні згинання- розгинання (феномен „віскової ляльки”). При визначенні м'язового тонузу може виникнути переривчастість, ступінчастість опору (феномен „зубчастого колеса”). Кінцівка може залишитись в тій позі, яку їй надає дослідник – пластичний гіпертонус. Гіпотонія відображається недостатнім м'язевим тонузом, що викликає слабкість та втому [4].

Зміна м'язового тонузу може супроводжуватися різною симптоматикою, що часто стає проблемою для багатьох людей. Виявлення цих симптомів є важливим кроком у розрішенні проблеми з м'язевим тонузом. Один з найпоширеніших симптомів – це болісні відчуття у м'язах і суглобах, які можуть бути посилені після фізичного навантаження або тривалого перебування в одному положенні. Іншими симптомами є обмежений рух у суглобах, втрата координації і непевність при ходьбі. Зміна м'язового тонузу може бути спричинена різними факторами. Один з основних факторів ризику – це неправильна позиція тіла або довга перебування в одному положенні. Це може призвести до перенапруження м'язів і зміни їхнього тонузу. Крім того, травми, спазми м'язів, запалення, а також хронічні захворювання, такі як артрит або фіброміалгія, можуть також впливати на тонуз м'язів [3].

М'язовий тонуз можна визначити: пальпаторно з напруженням і розслабленням м'язу; опором пасивним рухам (гіпертонус) або відсутністю його (атонія або гіпотонус); міометрією – величиною вдавнення у м'язі при накладанні певної ваги; міотонетрією – показником прибору [4].

Запобігання порушенням м'язового тонузу є надзвичайно важливим аспектом здоров'я людини. Лікарі рекомендують приділяти належну увагу профілактиці, що допоможе запобігти виникненню таких проблем. Уживання регулярного фізичного навантаження, здорового харчування та правильного режиму дня допоможуть зберегти нормальний тонуз м'язів. Також важливо уникати довгого сидіння або стояння, практикувати спеціальні вправи, розтяжки та масаж, які допоможуть покращити м'язову роботу [3].

Література:

1. Шекера О. Г. Охорона здоров'я – найважливіша складова державної політики України. *Сімейна медицина*. 2014. №2. С. 10–14.
2. Клевець М. Ю., Манько В. В., Гальків М. О. Фізіологія людини і тварин (фізіологія нервової, м'язової і сенсорних систем) : підручник для студ. вищ. навч. закл.. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 312 с.
3. Зміна м'язового тонусу: симптоми, причини та ефективні методи лікування. вебсайт.URL: <https://mrt.od.ua/uk/zmina-m-yazevogo-tonusu-simptomi-prichini-ta-efektivni-metodi-likuvannya/> (дата звернення : 09.03.2024).
4. Методи обстеження в фізичній терапії, ерготерапії : навчальний посібник / укладачі : Цанько І. І., Антонова-Рафі Ю. В., Куріло С. М., Данько Д. І. Київ : Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, 2023. 162 с.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПОШУК НАПРЯМІВ АКТИВІЗАЦІЇ

Вербовецька Ірина Ростиславівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 017 „Фізична культура і спорт”

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Науковий керівник: д. фіз. вих., професор Пітин М. П.

Діти із різним ступенем порушення зору належать до осіб з особливими освітніми потребами. Отже для суспільства наявна необхідність формування культури толерантності серед загальної громадськості, щоб кожна людина, незалежно від її фізичних можливостей, відчувала підтримку та повагу у суспільстві.

Важливість психологічної та соціальної підтримки для людей з порушеннями зору для збереження їхньої самоповаги та психологічного благополуччя в умовах оточення нездатних.

Створення спеціальних програм та послуг для розвитку навичок самостійності та соціальної адаптації у людей з порушеннями зору, щоб вони могли активно і повноцінно брати участь у житті суспільства. Невід'ємною складовою цього процесу виступає залучення до оптимального рівня рухової активності.

Впровадження освітніх програм з розвитку культури толерантності та міжкультурної освіти у школах та закладах вищої освіти поширюється і на сферу фізичної культури і спорту.

Адаптивна фізична культура і спорт покликані забезпечити повноцінну участь дітей з різними видами та порушеннями у систематичних заняттях і спортивних змаганнях [1].

Це підкреслює важливість складових, пов'язаних з вивченням ефективності та розробкою методик, спрямованих на адаптацію легкоатлетичних вправ для занять дітей з порушеннями зору різних вікових груп.

Раціональні фізичні навантаження є важливим чинником збереження здоров'я, позитивного впливу на організм фізичний розвиток дитини та певною основою формування соціальних навичок. У випадку дітей з порушеннями зору, фізична активність може допомогти їм підтримувати оптимальну вагу, зміцнити діяльність серцево-судинної системи та зменшити ризик розвитку хронічних захворювань, таких як серцеві захворювання, діабет та рак. Також вона може покращити емоційне здоров'я: зменшити стрес, тривогу та депресію. Це також може допомогти їм підвищити самооцінку та впевненість у собі [2].

Використання для підвищення рівня рухової активності за допомогою занять різними видами спорту для цієї категорії дітей має низку позитивних ефектів. Воно підвищує самоповагу та віру у власні сили. Крім того, залучення дітей з порушеннями зору до спортивних занять допомагає їм відчувати себе частиною команди, сприяє взаєморозумінню, співпраці та формуванню соціальних зв'язків з однолітками [3].

Шляхом стимулювання участі в систематичних заняттях видами спорту та залучення до фізичних вправ можна вплинути на інтеграцію дітей з порушеннями зору в суспільство та підвищити рівень їхньої адаптованості до різних життєвих ситуацій. Легка атлетика є доступним та інклюзивним видом спорту, що дає змогу підвищувати рівень фізичної підготовки абсолютно усім дітям. Таким чином тренери можуть виховувати з учасників занять толерантне ставлення до умов сучасного суспільства, у якому домінують безбар'єрність та рівність [4].

Важливо, що діти можуть мати вроджені чи набуті порушення зору. Серед найпоширеніших – це міопія, амбліопія, астигматизм, гіперметропія, косоокість. Кожен із таких діагнозів потребує особливих умов для навчання та розвитку. Серед них виділяють освітлення, організація простору, корекція обсягу роботи та кількість навантажень, які необхідні дитині. Класифікують порушення зору на два типи: сліпота або порушення зору. Останній включає у себе ряд різноманітних порушень, кожен із яких потребує індивідуальних методик навчання [5].

У зв'язку з сучасними соціально-економічними умовами в Україні активно розвивається інклюзивна освіта. Впровадження інноваційних методик навчання, спрямованих на індивідуалізацію освітнього процесу для кожного здобувача освіти з урахуванням його потреб та можливостей.

Фізична культура і спорт є трендом здорового суспільства. Адаптивний спорт, що знімає обмеження для якісної активізації потребує збільшення інвестицій, створення доступних спортивних об'єктів та обладнання, поширення інформації про можливості участі в адаптивних видах рухової активності серед осіб з особливими освітніми потребами (у тому числі з різними фізичними обмеженнями), розвиток програм інклюзивного фізичного виховання та спорту, що сприяють об'єднанню людей різного фізичного стану та рівня підготовки для спільної активності.

Література:

- 1.Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів : підруч. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту. Київ : Олімпійська література, 2006. 263 с.
- 2.Бріскін Ю. А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади : навч. посіб. Львів: „Ахіл”, 2003. 128 с.
- 3.Гончаренко О. С. Адаптивний спорт : навч.-метод. комплекс з дисципліни *Адаптивний спорт*. 2020. Т. 10. № 2. С. 15.
- 4.Інваспорт Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів. Т. 5. № 3. С. 2.
- 5.Кізенко О. М. Фізичне виховання учнів з особливими потребами. *Соціальний педагог*. 2017. №3 (123). С. 57–59.

ВПЛИВ АКТИВНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ХХІ СТОЛІТТІ НА ПОВСЯКДЕННУ АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ

***Вілюра Оксана Анатоліївна,
Антропова Віра Юрївна***

здобувачі 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 227 „Терапія та реабілітація”

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: д. наук з фіз. виховання і спорту, професор Андрійчук О. Я.

Формування певного способу життя кожного індивіда обумовлено конкретними соціальними умовами. Актуальність здорового способу життя викликана зростанням і зміною характеру навантажень на організм людини у зв'язку з ускладненням суспільного життя, збільшенням ризиків техногенного, екологічного, психологічного, політичного та військового характеру, що провокують негативні зрушення у стані здоров'я. З часом малорухливий спосіб життя все більше руйнує організм, що призводить до

218

збільшення числа ослаблених чоловіків і жінок; у результаті мають місце захворювання, зниження трудової активності та життєвих ресурсів [1].

Активна роль здорового способу життя у зміцненні здоров'я: „здоровий спосіб життя – це типові та істотні для даної суспільно-економічної формації форми життєдіяльності людей, котрі зміцнюють адаптивні можливості організму людини, сприяють повноцінному виконанню нею соціальних функцій і досягнення активного довголіття” [2].

Мета дослідження: проаналізувати складові чинники активного способу життя, особливостей формування та їх вплив на повсякденну діяльність молоді.

Завдання дослідження: 1. Проаналізувати головні аспекти та складові денної рухової активності. 2. Обґрунтувати і виявити особливості формування активного способу життя молоді. 3. Визначити вплив активного способу життя на повсякденну активність.

Серед основних причин погіршення стану здоров'я у осіб від 14-35 років є несприятливі екологічні, соціально-економічні, політичні, побутові та психологічні умови життя, незбалансоване харчування, а також особливе значення відіграє вплив гіподинамії на якість життя та здоров'я в цілому [3]. З перелічених причин можна зрозуміти, що сучасне покоління менше займається активним способом життям у XXI ст. через що і виникає погіршення стану здоров'я.

Згідно з висновком експертів ВООЗ, якщо прийняти рівень здоров'я за 100%, то стан здоров'я лише на 10% залежить від діяльності системи охорони здоров'я, на 20% – від спадкових факторів, на 20% – від стану навколишнього середовища. А решта 50% залежать від самої людини, від того способу життя, який він веде [4].

До основних факторів, що заважають займатися спортом або різними видами рухової активності молодим людям належать: відсутність вільного часу, дефіцит власних коштів для відвідування спортивних закладів, невміння організувати себе та свої заняття спортом, недостатня кількість спортивних клубів, оздоровчих центрів та відсутність таких неподалік від дому або місця навчання чи роботи. Тому наявність цих відволікаючих факторів дає вагомий вплив на загальний стан здоров'я, що в свою чергу несе негативні наслідки на всю діяльність організму [5].

Ефективним методом вирішення проблеми малоактивного способу життя у осіб є підвищення активності повсякденної діяльності шляхом дотримання здорового способу життя та заняттям регулярними видами спорту. Доведено, що фізично активні люди мають кращі показники емоційного стану, особливо у самопочутті та настрої [6].

Під поняттям складових чинників активного способу життя розуміють індивідуальну систему поведінки й звичок кожної людини, що забезпечує їй потрібний рівень життєдіяльності й здорове довголіття, а також практичні дії, спрямовані на запобігання захворювань та зміцнення всіх систем організму [5].

Отже, вивчення теми впливу активного способу життя для молоді в ХХІ ст. на повсякденну активність – це досить актуальне питання сучасного світу та поширене у розповсюдженні серед вікової категорії 14-35 роки населення країни. Лише правильний підхід до вирішення цієї проблеми зможе призвести до покращення показників здоров'я молоді за рахунок застосування ефективних методів, що поліпшить ситуацію активного дозвілля та загального стану населення загалом.

Література:

1. Звягінцева І. М. Активний спосіб життя як засіб профілактики захворювань. *Публікації наукових досліджень соціальних працівників. Вплив активного способу життя*. Харків. 2016. С. 4547
2. Изуткін Д. А., Степанов А. Д. Критерії здорового способу життя і передумови його формування. *Соціальне міністерство здоров'я*. Київ. 1981. С. 24–26.
3. Печка Л.Є. Цілісне ставлення до власного здоров'я дітей. *Наступність у роботі закладу дошкільної освіти і початкової школи* : монографія. Київ. 2021. С. 135–141
4. Непша О. В., Суханова Г. П., Ушаков В. С. Формування навичок здорового способу життя учнів молодших класів засобами фізичної культури. Житомир. 2018. С. 20–23.
5. Андріюченко Т., Вакуленко О., Волков В. Формування здорового способу життя молоді : навчально-методичні рекомендації. Київ. 2019. С. 34–36.
6. Андреева О. В., Гакман А. В. Вплив способу життя на показники психоемоційного стану. *Здоров'я людини, фітнес і рекреація. Фізичне виховання різних груп населення. Фізична терапія, ерготерапія* : науково-теоретичний журнал. Київ. 2022. С. 32–36.

МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З НАБУТИМИ ВАДАМИ СЕРЦЯ

Гуменна Ольга Феодосіївна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Шпілевська М. М.

Одним із важливих шляхів збереження і зміцнення здоров'я нації є профілактика і відновлювальна корекція порушень ліпідного обміну,

зокрема захворювання на аліментарне ожиріння населення працеспроможного віку.

У світі збільшилося число людей, які страждають ожирінням. Дані останнього дослідження, проведеного організацією з економічного співробітництва та розвитку в 30 розвинених державах світу, свідчать про те, що в багатьох країнах проблема ожиріння нації стала дуже серйозною і вимагає негайного вирішення.

Статистика свідчить, що близько 50% населення світу мають надмірну масу тіла. Попередження ожиріння, лікування та реабілітація хворих цією хворобою є важливими завданнями охорони здоров'я, реальним заходом профілактики ряду захворювань [1].

Дослідженню проблеми ожиріння присвячені праці багатьох учених. Уже існуючі праці присвячені застосуванню східних танців, вправ й асан йоги, дієтотерапії, фітотерапії, директивної психокорекції у комплексній реабілітації хворих. Проте ці методи не дають належного результату у боротьбі із зайвою вагою.

Для відновного лікування хворих на ожиріння необхідно в першу чергу нормалізувати їх енерговитрати. Нормалізація енерговитрат може відбуватися за допомогою забезпечення адекватної системи руху. Оскільки найчастіше зайва вага пов'язана із надмірним навантаженням на суглоби, яке викликає больові прояви, то людям з II–III ступенем ожиріння досить складно виконувати необхідні комплекси вправ. Через це пацієнти не завжди постійно та ефективно дотримуються рекомендацій.

Тому існує необхідність наукового пошуку ефективного та щадного методу фізичної активності хворих на ожиріння. Вважаємо, що доцільним буде розглянути можливість застосування у хворих на дану хворобу методу гідрокінезіотерапії. По-перше, водне середовище полегшує тяжкість власної ваги тіла, розвантажує опорно-руховий апарат, чим знімає больові прояви, а по-друге, сприяє більшій витраті енергії, через те, що хворий додатково долає водний супротив. Хіміко фізичний вплив води і вплив безпосередньо фізичних вправ покращують загальний стан хворого та сприяють активнішому зниженню ваги. Стан гідростатичної невагомості в поєднанні з циклічною роботою всіх великих м'язів тіла, тиском води на підшкірне венозне русло і глибоке діафрагмальне дихання у воді сприяють припливу крові до серця, істотно полегшуючи його роботу. Підвищена тепловіддача у воді активізує обмін речовин організму, тому під час занять витрачається більше енергії, ніж при інших циклічних видах фізичної активності, що можна використовувати для формування оптимального співвідношення в складі

тіла активної (м'язової) і пасивної (жировий) тканини [1]. вибору вправ у воді для хворих в залежності від тяжкості ожиріння, що дозволить більш ефективно використовувати даний метод оздоровлення і домогтися зниження маси тіла з підвищенням тренуваності пацієнта за досить короткий проміжок часу.

Отже, актуальною є розробка практичної програми комплексної фізичної реабілітації, заснованої на методі гідрокінезотерапії при аліментарному ожирінні, яка б давала більш високий терапевтичний ефект та сприяла зменшенню надмірної ваги тіла, активізації обмінних процесів та підсилення енерговитрат. А також давала б можливість провадити ефективну корекцію ваги хворого, покращити його загальний стан, самопочуття та використовувати запропоновані методи і засоби для профілактики аліментарного ожиріння у населення працездатного віку.

Література:

1. Мухін В. В. Фізична реабілітація. Київ : Олімпійська література, 1998. №1. С. 38–40.
2. Клапчук В. В., Дзяк Г. В., Муравов І. В. та ін. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / за ред. В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. Київ : Здоров'я, 1995. 312 с.

РОЛЬ СХІДНИХ ОЗДОРОВЧИХ СИСТЕМ В ЛІКУВАННІ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ ЗАХВОРЮВАНЬ

Гурна Діана Вікторівна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к.мед.н., доцент Антоненцька Н. Б.

Здоров'я як важливий засіб живого організму, по відношенню до людини, являється мірою духовної культури, показником якості життя. В останні роки, не зважаючи на позитивні зміни у лікуванні та профілактиці захворювань, пропаганді здорового способу життя, кількість хворих неухильно продовжує збільшуватися. Забруднене середовище, недоброякісне та неповноцінне харчування, регулярні стреси, нерациональний режим дня призводять до поширення різного роду захворювань. У зв'язку з цим зростає необхідність у пошуку найбільш ефективних засобів та методів покращення і збереження здоров'я населення.

Серед значної кількості оздоровчих систем доцільно, на нашу думку, звернути увагу на східні системи фізичних вправ. Не дивлячись на

скептичне ставлення людей до нетрадиційних практик, східні системи лікування та оздоровлення організму набувають все більше прибічників. Сьогодні позитивний вплив на організм людини східних методик доведений багаточисельними дослідженнями і не викликає сумнівів.

Східні оздоровчі системи враховують саморегулюючі здатності організму як єдиного цілого, навіть при захворюваннях вчать відновлювати порушену рівновагу організму, його активність, нормалізувати діяльність функціональних та регулюючих систем життєво важливих органів, посилювати захисні сили організму, підвищувати опірність до впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Перевагою східних методик є те, що вони поєднують в собі не тільки прийоми тренування та розминки тіла, але і працюють з енергетикою та свідомістю людини.

Східні оздоровчі системи включають в себе: медитативні практики, східні оздоровчі гімнастики, східну медицину, східні єдиноборства.

До східних методик та нетрадиційних оздоровчих систем можна віднести всі види йоги, цигун, тайцзи-цюань, даосизм, медитації та багато інших вчень, які прийшли до нас зі Сходу або виникли в результаті взаємодії східних та західних оздоровчих систем.

Арсенал комплексів дуже великий – від довготривалих занять, що тривають годинами, до невеличких комплексів по 10–15 хв. Статичні форми вправ, які притаманні, наприклад, йозі не викликають великої напруги організму, та дозволяють з мінімальними навантаженнями глибоко проробити різні м'язові групи, позитивно впливати на роботу внутрішніх органів та систем організму [1]. Важливим елементом східної народної медицини являється гімнастика цигун. Вона розглядається як один з головних засобів для підтримання та укріплення здоров'я у похилому віці, а також для лікування багатьох хвороб. Гімнастика цигун допомагає відновити життєві сили, виробити імунітет до різних захворювань, ліквідувати деякі функціональні зброї організму, допомагає накопичувати енергію, стабілізувати психоемоційний стан людини.

Комплекси тайцзицюань та тайцзи-цигун з їх плавними, гармонійними рухами, дозованим навантаженням, дозволяють виконувати вправи навіть для людей з дуже обмеженими фізичними можливостями. Недарма ці комплекси дуже популярні та їх практикують в країнах Сходу люди різних вікових груп.

Робота зі свідомістю (медитативна практика) дозволяє покращити психологічний стан; сформувати позитивне ставлення до оточуючих, навколишнього світу; більш врівноважено та стійко протистояти психологічним викликам, які пов'язанні з труднощами повсякденного життя [2].

Східна медицина дає знання про те, як лікувати хвороби, а також й про те, як різні аспекти життя допомагають або перешкоджають духовному росту. Вона дає уявлення щодо образу життя, характеру харчування, умов побуту, виду трудової діяльності, сексуальних відносин тощо. Основною метою східної медицини, з нашої точки зору, являється профілактика захворювань. Тому значна частина тибетської медицини „Чжуд-ши” та індійської Аюрведи присвячена питанням здорового способу життя (у тому числі правилам поведінки та моралі) та способам профілактики захворювань.

Залог здоров'я – це гармонійні відносини з навколишнім середовищем. Аюрведа, наприклад, описує багато режимів, спрямованих на те, щоб досягнути такої гармонії. Рекомендації включають в себе повільне прийняття їжі у спокійній обстановці; використання арома- та кольоротерапії; ранкову гімнастику; натирання олією; масаж; медитацію; вправи йоги та багато іншого.

Отже, враховуючи багатогранність східних оздоровчих систем, їх позитивний вплив на організм людини, вважаємо за доцільне рекомендувати нетрадиційні методики як альтернативний засіб профілактики захворювань, укріплення здоров'я, формування здорового способу життя різних груп населення.

Література:

1. Батрак Н. О. Динаміка розвитку витривалості у річному циклі тренувань. Харків : ОВС, 2011. №8. С. 42–45.
2. Блащак І. С. Особливості розвитку швидкісної витривалості старших юнаків. 2007. Вип. 11. Том 5. С. 239–240.

РОЛЬ СХІДНИХ ОЗДОРОВЧИХ СИСТЕМ В ЛІКУВАННІ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ ЗАХВОРЮВАНЬ

Дуса Діана Вікторівна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Антоненцька Н. Б.

Здоров'я як важливий засіб живого організму, по відношенню до людини, являється мірою духовної культури, показником якості життя. В останні роки, не зважаючи на позитивні зміни у лікуванні та профілактиці

захворювань, пропаганді здорового способу життя, кількість хворих неухильно продовжує збільшуватися. Забруднене середовище, недоброякісне та неповноцінне харчування, регулярні стреси, нерациональний режим дня призводять до поширення різного роду захворювань. У зв'язку з цим зростає необхідність у пошуку найбільш ефективних засобів та методів покращення і збереження здоров'я населення.

Серед значної кількості оздоровчих систем доцільно, на нашу думку, звернути увагу на східні системи фізичних вправ. Не дивлячись на скептичне ставлення багатьох людей до нетрадиційних практик, східні системи лікування та оздоровлення організму набувають все більше прибічників. Сьогодні позитивний вплив на організм людини східних методик доведений багаточисельними дослідженнями і не викликає жодних сумнівів. Східні оздоровчі системи враховують саморегулюючі здатності організму як єдиного цілого, навіть при захворюваннях вчать відновлювати порушену рівновагу організму, його активність, нормалізувати діяльність функціональних та регулюючих систем життєво важливих органів, посилювати захисні сили організму, підвищувати опірність до впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Перевагою східних методик є те, що вони поєднують в собі не тільки прийоми тренування та розминки тіла, але і працюють з енергетикою та свідомістю людини.

Східні оздоровчі системи включають в себе: медитативні практики, східні оздоровчі гімнастики, східну медицину, східні єдиноборства.

До східних методик та нетрадиційних оздоровчих систем можна віднести всі види йоги, цигун, тайцзи-цюань, даосизм, медитації та багато інших вчень, які прийшли до нас зі Сходу або виникли в результаті взаємодії східних та західних оздоровчих систем.

Арсенал комплексів дуже великий – від довготривалих занять, що тривають годинами, до невеличких комплексів по 10–15 хв.

Статичні форми вправ, які притаманні, наприклад, йозі не викликають великої напруги організму, та дозволяють з мінімальними навантаженнями глибоко проробити різні м'язові групи, позитивно впливати на роботу внутрішніх органів та систем організму [1].

Важливим елементом східної народної медицини являється гімнастика цигун. Вона розглядається як один з головних засобів для підтримання та укріплення здоров'я у похилому віці, а також для лікування багатьох хвороб. Гімнастика цигун допомагає відновити життєві сили, виробити імунітет до різних захворювань, ліквідувати деякі функціональні збої організму, допомагає накопичувати енергію, стабілізувати психоемоційний стан людини.

Комплекси тайцзицюань та тайцзи-цигун з їх плавними, гармонійними рухами, дозованим навантаженням, дозволяють виконувати вправи навіть для людей з дуже обмеженими фізичними можливостями. Недарма ці комплекси дуже популярні та їх практикують в країнах Сходу люди різних вікових груп.

Робота зі свідомістю (медитативна практика) дозволяє покращити психологічний стан; сформувати позитивне ставлення до оточуючих, навколишнього світу; більш врівноважено та стійко протистояти психологічним викликам, які пов'язанні з труднощами повсякденного життя.

Східна медицина дає знання про те, як лікувати хвороби, а також й про те, як різні аспекти життя допомагають або перешкоджають духовному росту. Вона дає уявлення щодо образу життя, характеру харчування, умов побуту, виду трудової діяльності, сексуальних відносин тощо. Основною метою східної медицини, з нашої точки зору, являється профілактика захворювань. Тому значна частина тибетської медицини „Чжуд-ши” та індійської Аюрведи присвячена питанням здорового способу життя (у тому числі правилам поведінки та моралі) та способам профілактики захворювань.

Залог здоров'я – це гармонійні відносини з навколишнім середовищем. Аюрведа, наприклад, описує багато режимів, спрямованих на те, щоб досягнути такої гармонії. Рекомендації включають в себе повільне прийняття їжі у спокійній обстановці; використання арому - та кольоротерапії; ранкову гімнастику; натирання олією; масаж; медитацію; вправи йоги та багато іншого [1].

Отже, враховуючи багатогранність східних оздоровчих систем, їх позитивний вплив на організм людини, вважаємо за доцільне рекомендувати нетрадиційні методики як альтернативний засіб профілактики захворювань, укріплення здоров'я, формування здорового способу життя різних груп населення.

Література:

1. Мартюхіна Н. В. Східні оздоровчі системи. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту дівчаток, що займаються аеробікою та студентів України* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. С. 29–31.

МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ

Зінчук Ксенія Романівна

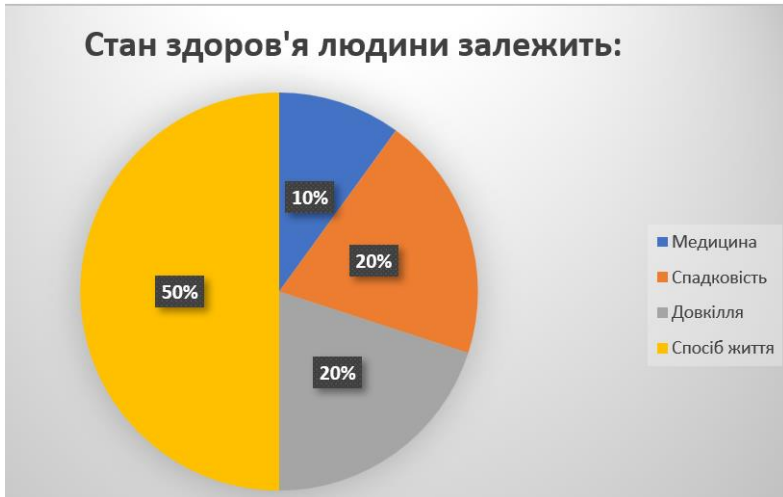
здобувачка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 „Фізична культура і спорт”

Львівського фахового коледжу спорту

Науковий керівник: викладач Окопний А. М.

Одне з важливих завдань суспільства – виховати фізично, морально, соціально, духовно здорову людину. Адже стан здоров'я населення України свідчить про існування реальної загрози вимирання нації. Війна, яка триває, ставить під загрозу не лише життя та здоров'я, але й впливає на психологічний стан, соціальну стабільність і загальний розвиток країни. Перемога у цій війні залежить від моральної міцності та єдинства нації, сприяючи згуртованості суспільства у боротьбі за незалежність, а для цього потрібно бути сильною та здоровою людиною. Тому, виховання здорових та морально міцних громадян є надзвичайно важливим в умовах війни, як спосіб забезпечення майбутнього України та збереження національної ідентичності.

Здоров'я – стан повноцінного фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутність хвороби чи фізичних вад. Це стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати своє призначення.

Здоров'я молоді на мою думку стабільно погіршується, причиною цього є сидячий спосіб життя, вживання алкоголю та легких наркотичних речовин, а також паління. Станом на сьогодні електронні сигарети стали найбільш популярними серед молоді. Більшість з них вважають, що вейпінг є безпечнішим ніж звичайне традиційне куріння сигарети, а насправді це зовсім не так. Паління може завдати шкоди здоров'ю підлітків різними способами. Одним із найбільш значних є вплив на розвиток мозку. Нікотин в електронних сигаретах може перешкоджати розвитку мозку погіршувати пам'ять і увагу. Вдихання хімікатів та інших шкідливих речовин може пошкодити легені та дихальні шляхи, що призведе до респіраторних захворювань, таких як бронхіт і астма. Крім того, вейпінг може спричинити пошкодження легенів і проблеми з диханням, такі як рипи, кашель і задишка.

Також високою популярністю серед молоді є слабоалкогольний напій – „REVO” . Вживання „REVO” небезпечно для організму і може призвести не тільки до алкогольного отруєння, розвитку залежності, але і психічним розладам у підлітка. „REVO” надає розслабляючий ефект, після чого людина відчуває ейфорію і стан алкогольного сп'яніння. Останнім часом випадки отруєння і госпіталізації з-за вживання цього напою збільшилися.

Фізичне здоров'я характеризує рівень розвитку і функціональні можливості органів і систем людського організму. Для забезпечення фізичного здоров'я людина має займатися регулярно фізичною активністю. Регулярна фізична активність має численні переваги для здоров'я, включаючи зниження ризику хронічних захворювань, покращення фізичної підготовки, та підтримку психічного здоров'я. Фізична активність часто є ефективним засобом проти стресу та переживань. У період війни усе населення України, а також особливо молодь у якої не до кінця сформувалась психіка страждає від постійного переживання та стресових ситуацій.

Правильне харчування відіграє важливу роль у забезпеченні фізичного здоров'я. Раціональне харчування передбачає регулярне споживання різноманітних продуктів, багатих на поживні речовини, включаючи фрукти, овочі, білкові продукти, вуглеводи та жири. Важливо також контролювати розміри порцій та уникати вживання шкідливих продуктів, які можуть негативно впливати на здоров'я.

Психічне здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, при якому людина може реалізувати власні здібності. Депресія є однією з найпоширенішою причиною недуг молодих людей, а особливо у наш тяжкий час, бо багато хто втратив

близьких людей та житло, що є фундаментом для психічно здорової людини. Потрібно допомагати формувати психічну витривалість молоді, щоб вони вміли долати різні життєві труднощі. На мою думку найкраща реабілітація для людей які впали духом – це спорт. Фізична активність допомагає знизити рівень стресу та позбутись від поганих думок.

Духовне здоров'я – це такий динамічний стан людини, який характеризується стійкістю духу, жагою до життя і творчості, прагненням до пізнання, самопізнання, самовдосконалення, високим рівнем культури та духовності. Духовне здоров'я можна визначити як спроможність особистості регулювати своє життя і свою діяльність, визначати особисті цілі по житті і згодом їх успішно досягати незважаючи на різні труднощі на шляху до мети. Це все є головним джерелом життєвої сили й енергії. Для покращення духовного здоров'я, на мою думку – це спілкування і комунікація з іншими однодумцями. Також для підвищення духу молодої людини, особливо в наш складний час – це спільна праця задля нашої перемоги над агресором. Різні волонтерські заходи духовно заряджають на повну присутніх учасників цього дійства. Коли людина робить добро вона відчувається піднесеною та задоволеною.

Соціальне здоров'я – стан організму, що визначає здатність людини контактувати з соціумом. Це включає в себе гармонійні взаємини з родиною, друзями та школою. Останнім часом відлюдники зустрічаються все більш частіше. У кожному класі є як мінімум одна така людина, яку ніхто не приймає в колектив з-за багатьох причин. Часто нажалі таких дітей цькують, з-за цього ця дитина закривається від соціуму. Це свідоме закриття від соціуму не пропадає навіть коли ця дитина входить у доросле та самостійне життя. Така людина дуже закрита, недовірлива, вона не може висловити свою особисту думку, що є дуже важливим у дорослому житті. Такі люди часто нереалізуються у житті та часто вдаються до алкоголізму та наркоманії, після цього їхнє життя вже майже неможливо реабілітувати. Для того щоб таких травмованих людей було менше у нашій країні, потрібно у школах та коледжах навчати дітей та студентів поважати та слухати одне одного, вміти працювати у команді не обділяючи жодну дитину. Також потрібно донести до таких дітей, що потрібно навчитись себе приймати, такими якими вони є. Важливо наголосити, що недоліки є у кожній людині і це нормально, над ними просто потрібно навчитись працювати. Тому, що кожна людина це є індивідуальна особистість і жодна інша людина не має права її принижувати.

У сучасному світі, де молоді люди стикаються з багатьма проблемами та стресами, важливість психічного, духовного та соціального здоров'я грають важливу роль у розвитку особистості молодшої людини. Психічне здоров'я впливає на здатність молоді адаптуватися до сьогоденних стресів та загалом викликів у житті. Духовне здоров'я, яке характеризується стійкістю духу та прагненням до самовдосконалення, є основою для розвитку особистості та її взаємодії зі світом. Соціальне здоров'я включає гармонійні взаємини та ефективну комунікацію, що є дуже важливим упродовж цілого життя. Спорт та різні види фізичної активності відіграють на мою думку найголовнішу роль у нашому житті. Фізична активність не тільки сприяє зміцненню м'язів тіла, а ще вона покращує наш психологічний стан.

Тому, замість просування нездорового способу життя, таке як вживанням наркотиків, зловживання алкоголем та тютюновими виробами, важливо популяризувати активний та здоровий спосіб життя, через спорт та різні фізичні вправи.

Залучення молодих людей до спортивних заходів та волонтерської діяльності може значно покращити їхнє духовне та соціальне здоров'я, створюючи відчуття важливості праці кожної людини задля спільної мети не тільки в час війни, а й після неї. Це все зміцнює віру в себе та власні сили, що допомагає людині рухатись цілеспрямовано до своєї мети незважаючи на труднощі.

Тому інвестиції в розвиток спорту та різних інших програм, які сприяють здоровому способу життя є фундаментом для формування міцної, здорової та згуртованої нації.

Література:

1. Молодь за здоровий спосіб життя: щоріч. доп. Президенту України, Верхов. Раді України, Каб. Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.) / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді ; редкол.: Н. Ф. Романова (голова) та ін. Київ : ТОВ „Основа”, 2010. 156 с.
2. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін. ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с.
3. Формування здорового способу життя молоді : навчально-методичні рекомендації / авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакулєнко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. Т. Андріученко). 2-ге вид. Київ : Бланк-Прес, 2019. 120 с.

МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З НАБУТИМИ ВАДАМИ СЕРЦЯ

Іщук Анна Андріївна

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія, ерготерапія”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Антонецька Н. Б.

Набуті вади серця (НВС) належать до найбільш тяжких і поширених захворювань. Причиною НВС у переважній більшості випадків (75%) є перенесений ендокардит частіше усього ревматичної етіології. Вади мітрального клапана є найбільш частими серед ревматичних вад серця (РВС). Серед хворих із мітральними вадами на частку стенозу припадає 68,2%.

У результаті хірургічної корекції мітрального стенозу не настає повного „оздоровлення” клапана, а значить і повного відновлення гемодинаміки, тому виникає необхідність у фізичній реабілітації хворих, оперованих з приводу стенозу мітрального клапану.

Найбільш поширеним варіантом аеробного фізичного тренування помірної інтенсивності є ходьба або заняття на велотренажері. Але для точного підбору та контролю ефективності реабілітаційних заходів необхідно проводити реабілітаційне обстеження фізичного і психічного стану пацієнтів. З цією метою доцільно використовувати такі методи.

Тредміл-тест – метод функціональної діагностики захворювань серцево-судинної системи, що відноситься до навантажувальних проб. Це означає, що під час обстеження досліджується стан серця при фізичному навантаженні. При навантаженні збільшується ЧСС (частота серцевих скорочень). Тому що працюючий серцевий м'яз починає відчувати недостачу кисню, що проявляється болем і характерними змінами на електрокардіограмі.

Спіроелоергометрія використовується для оцінки толерантності до фізичного навантаження (ТФН). У хворих із мітральними вадами серця (МВС) ТФН залежить не тільки від функціональних можливостей серця, резервів коронарного кровообігу, механізмів збільшення хвилинного обсягу крові при фізичному навантаженні, а ще від стану резерву дихання.

Провідним показником в оцінці і градації фізичного стану вважали МПК – максимальне споживання кисню. МПК – це найбільша кількість кисню, яке людина здатна спожити протягом однієї хвилини. МПК – міра аеробної потужності та інтегральний показник системи транспорту кисню. У нормі між величиною споживання кисню і ЧСС існує лінійна

залежність. МПК – основний показник, що відображає функціональні можливості серцево-судинної та дихальної систем, а також фізичний стан в цілому. Таким чином, субмаксимальні навантажувальні тести, що забезпечують інформацію про аеробної здатності, є найважливішим інструментом оцінки функціонального стану організму.

При розрахунку МПК частіше застосовується непрямий метод вимірювання за допомогою спеціальної номограми I. Astrand і формулою фон Добелена.

Для вивчення оцінки хворими свого самопочуття, активності і настрою рекомендується використовувати тест диференціальної самооцінки функціонального стану (САН).

Проективна методика „Подвійний малюнок людини”, що дозволяє отримати достатню інформації про особистісні особливості. На основі інтерпретації характеру, промальовування фігури людини і окремих її частин можна виявити деякі загальні тенденції в розвитку особистості людини, визначити в загальних рисах його труднощі, конфлікти, емоційний фон і висунути гіпотези про те, які проблеми у нього є.

Якість життя, опитувальник „Severe Heart Failure Questionnaire”.

Концепція якості життя має широкі можливості застосування в кардіології і дозволяє: оптимізувати проведення стандартизації методів лікування; здійснити експертизу нових методів лікування, опираючись на міжнародні критерії, прийняті в більшості розвинених країн; забезпечити повноцінний індивідуальний моніторинг стану хворого з оцінкою ранніх і пізніх результатів після оперативних втручань.

Реабілітаційне обстеження проводиться для визначення вихідного рівня рухових порушень та є основою реабілітаційної програми. Вихідне реабілітаційне обстеження дозволяє визначити функціональні можливості враховуючи індивідуальні особливості конкретної особи, перебіг захворювання та загальний стан організму. Результати вихідного реабілітаційного обстеження дозволяють індивідуалізувати подальший план програми фізичної реабілітації.

Таким чином, методи реабілітаційного обстеження значно доповнює характеристику патологічного процесу у хворих з набутими вадами серця, його динаміку під впливом лікувальних заходів, представляючи цінну інформацію про реакцію пацієнта на хворобу і проведену терапію, сприяє індивідуалізації лікувального підходу і уточненню прогнозу. Подальші дослідження у таких хворих є перспективними для проведення диференційованого аналізу параметрів у взаємозв'язку з показниками клінічних методів досліджень як в лікувальному, так і в прогностичному аспектах.

Література:

1. Мартюхіна Н. В. Методи реабілітаційного обстеження. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту дівчаток, що займаються аеробікою та студентів України* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. С. 29–31.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА БАЗІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ

Кеніх Марина Іванівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 „Туризм”

Київського національного університету технологій та дизайну

Науковий керівник: к. геогр. н., доцент Семенюк Л. Л.

Екологічний туризм ще називають екотуризмом і пов'язують його як із туристичною діяльністю, так і з пропагандою здорового способу життя та захистом довкілля [1]. Система відносин суспільства та природи змінювалась і вимагала постійної трансформації під впливом екофілософії, „зеленої” політики – у зв'язку з цим виникла потреба у створенні екологічного туризму як фактору виховання екологічної свідомості у молоді. Основна орієнтація його спрямована на відвідування природних місць з чистим середовищем. Цей тип туризму набирає обертів, про що, згідно опитувань, свідчить прагнення людей більше дізнаватися про природу та її стан. Серед основної категорії туристів помітні мешканці великих міст. „На природі” вони психологічно розвантажуються, знімають стрес. М'який чи екологічний туризм корисний для лікування нервової та судинної системи. Такий вид відпочинку зручний для завершення робочого тижня, і сучасні туроператори пропонують „тури вихідного дня”: подорожі до лісів, озер, річок, гір. Навіть у приміських зонах є можливість використати максимум інструментів для створення „зеленої атмосфери”. До підвидів екологічного туризму відносять: сільський туризм, подорожі екостежками тощо.

Пріоритетними територіями екотуризму в Україні є природні парки, більшість із яких розташовані у Волинській, Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій, Тернопільській, Хмельницькій, Житомирській, Вінницькій областях.

Існує тісний зв'язок між використанням території об'єктами заповідного фонду, охоронними комплексами різних галузей. Згідно

загальних положень про природні парки, вони поділяються за формами власності, завданнями, природними фондами. Так, за формою власності існують державні та приватні природні парки і є відмінності щодо прав та обов'язків громадян на цих територіях [2; 3].

Сучасні туристичні оператори пропонують варіанти екотурів із розширеним пакетом, який включає охорону, екстрим страхування та інше. Мета і завдання турів варіюються відповідно до особливостей ландшафту, об'єктів на території парку, пори року тощо.

Серед відомих туристичних компаній, що пропонували тури екологічного спрямування (до війни), були: „Автотур”, „Аккорд тур”, „ТамТур”, „Атлант тур” та ін.

За запитамі потенційних екотуристів популярними є різноманітні природні парки, і вектори таких інтересів важко прогнозувати. Тут і парки України („Парк Синевир”), і закордонні („Парк Аррабіда”), і відомі всій країні, зокрема, й завдяки ЗМІ („Парк Межигір'я”) і регіональні („Парк Міжріченський”). Популярні відпочинкові програми для молоді розширюються, і до екологічних стежок, відпочинку в зоні рекреації, доєднуються тематичні фототури, екскурсії по пустельним ландшафтам, проживання в глемпінгах тощо.

Література:

1. Попович С. Ю. Природні парки. Київ : Аріс, 2018. 310 с.
2. Статівка О. О. Актуальні питання державного управління природно-заповідним фондом України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія „Право”. 2015. Вип. 35, ч. 2, т. 2. С. 58–62.
3. Статівка О. О. Законодавчі підходи до поняття природно-заповідного фонду як елемента екологічної мережі у деяких країнах. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 94–100.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ІКТ

Ковальова Оксана Віталіївна

здобувачка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 „Соціальна робота”

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

Здоров'я молоді – одна з найбільших цінностей держави, необхідна складова соціально-економічного розвитку країни. Створення оптимальних умов для реалізації потенціалу особистості, досягнення

європейських стандартів якості життя та благополуччя населення є одним із основних завдань, визначених Стратегією сталого розвитку „Україна – 2020” [1].

Сучасний етап інформатизації суспільства на вершині розквіту, що характеризується швидкою зміною концептуальних положень про засоби формування здорового способу життя підлітків. Тому що сьогодні інформаційні технології є найбільш популярним засобом для якісного підвищення компетентностей та знань підлітків. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є актуальним запитом в процесі формування здорового способу життя підлітків.

Питання пов'язані із використанням освітніх інформаційних технологій в процесі навчання відображені у дослідженнях Л. Білоусової, В. Бикова, І. Булах, Ю. Дорошенка, С. Заборовської, М. Жалдака, С. Жданова, Ю. Жука, О. Кисельової, В. Клочка. Шляхи застосування здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі досліджували Л. Ващенко, С. Грімблат, Т. Карасева та М. Коржова, М. Смірнов та ін.

Важливе місце в системі ІКТ займають технологічні засоби, які є основою інформаційних технологій. До них можна віднести: електронні видання та посібники; комп'ютерні навчальні системи; мультимедійний комплекс; аудіо- та відеонавчальні матеріали; комп'ютерні системи тестування; онлайн-платформи; застосунки на телефон тощо [2; 3].

Піклування про себе, про фізичне та ментальне здоров'я завжди потребує особливої уваги і часу, а в умовах війни – це один з найбільших пріоритетів. Завдяки розвитку технологій, з кожним роком з'являється все більше корисних мобільних додатків, які покликані спростувати і допомагати у піклуванні про здоров'я. Розглянемо найбільш затребувані за стосунки з формування здорового способу життя:

1) Онлайн-платформа, яка створена для надання безкоштовної професійної психологічної допомоги та підтримки українцям у цей непростий час „Ти як?”. Кожен незалежно від віку, статі та соціального статусу може отримати належну психологічну допомогу.

2) „Mental Help” – це онлайн-платформа, створена для надання безкоштовної професійної психологічної допомоги та підтримки українцям у цей непростий час. Система дозволяє швидко підібрати спеціаліста, який зможе надати вам необхідну допомогу. Терапевтичні сеанси відбуваються у онлайн-форматі та є абсолютно безкоштовними.

3) „BetterMe” – це одразу два українських цифрових продукти, поєднані між собою. Застосунки розділені за категоріями фізичного і

ментального здоров'я. „BetterMe: Health Coaching” призначений для того, щоб налаштувати графік тренувань, розробити програму схуднення, сформувати корисні звички, трекати вживання води тощо. Минулого року застосунок здобув премію „The Best Mobile App of The Year у категорії Health & Fitness”.

4) „BetterMe: Mental Health” покликаний допомогти користувачеві врегулювати сон, медитувати, впоратися з тривогою, стресом. З початком повномасштабної війни в „BetterMe: Mental Health” додали розділ психологічної допомоги дітям, постраждалим від бойових дій. Важливо, що обидва застосунки BetterMe доступні в офлайн-режимі.

5) „Holly health” – це проєкт британських спеціалісток з психології та нейронауки. Застосунок, покликаний допомогти сформувати корисні звички, зокрема харчові, бути активнішим та знайти хороший життєвий ритм. „Holly health” виступає як тренер-компаньйон, який підтримує і мотивує: допомагає поступово, маленькими кроками формувати корисні звички й досягати результатів.

6) „Playseek” – ще один цікавий цифровий продукт від українських розробників. Застосунок дозволяє за пару кліків знаходити партнерів для занять спортом. А також отримувати сповіщення про майбутні спортивні події в районі та місті, обирати для себе спортивні ігри за часом, місцем, видом спорту та рівнем складності. Крім того, додаток містить мапу спортивної інфраструктури, на ній відображені стадіони, гральні майданчики.

7) „Spokiy” – це український застосунок для відновлення емоційної рівноваги. Застосунок допоможе поглибити концентрацію, спробувати неезотеричні медитації та врегулювати режим сну. Варто наголосити, що у розробці проєкту брали участь кваліфіковані психологи.

8) „Svitlo” – це перший український застосунок для медитації, розроблений клінічним психологом. „Svitlo” допоможе втримати рівновагу, піднесе і змотивує на саморозвиток, доповнить роботу з терапевтом. Застосунок містить бібліотеку аудіокерованих вправ і курсів самопомоги, що базується на науково обґрунтованих методиках.

9) „TacticMedAid” – особливість застосунку полягає в тому, що він працює офлайн і кожен, хто потребує рекомендацій щодо надання першої домедичної допомоги, може скористатись ним незалежно від місця знаходження.

10) „Кидаємо залежності” – це назва одного з популярних застосунків, який допоможе людям позбавитися різних залежностей і шкідливих звичок (алкоголю, куріння, цукру, комп'ютерної та ігрової

залежностей). Також ці самі розробники створили ще один схожий за стосунок під назвою: „Курінню Стоп: Кидаємо Назавжди”.

Отже, застосування ІКТ, зокрема застосунків для формування здорового способу життя є підлітків затребуваного вимогою сучасний етап інформатизації суспільства.

Література:

1.Оравенко О. В. Педагогічні умови формування здоров'я збережувальної компетентності учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти. *Здоров'я, спорт, реабілітація*. № 4. 2016. С. 47–50.

2.Псатій А. Жити здорово : Як залучити учнів до здорового способу життя. *Здоров'я та фізична культура*. № 7–8 (403–404). С. 4–13.

3.Формування здорового способу життя молоді : проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. Київ : Український інститут соціальних досліджень, 2000. 207 с.

ПРОБЛЕМА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Корнєєва Аліна Андріївна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Терапія та реабілітація”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Крупа В. В.

Здоров'я нації в наш час розглядається як показник цивілізованості держави, що відображає соціально-економічне становище суспільства. Згідно з резолюцією ООН, здоров'я населення вважається головним критерієм доцільності та ефективності всіх людей без винятку.

Незаперечним фактом є те, що спосіб життя кожної людини формується в молодому віці. Очевидно, що запровадження здорового способу життя може позитивно вплинути на стан здоров'я не лише дітей і молоді, а й усього населення країни.

Спосіб життя сучасної молоді призводить до погіршення стану здоров'я та зниження загальної фізичної активності. Зниження рівня здоров'я і фізичної працездатності у студентської молоді є наслідком значного психоемоційного навантаження, порушень гігієнічного режиму дня і харчування. Сформувати ставлення до здоров'я як найважливішої цінності, дати необхідні для життя кожного індивідуума знання, навчити

дотримуватися здорового способу життя – основне завдання сучасної педагогічної освіти [1].

Сучасний стан здоров'я української молоді не може задовольнити суспільство і потребує нових підходів до формування здорового способу життя, активізації пропаганди здорового способу життя [2].

Основна маса сучасної молоді надає перевагу розвагам, частіше пасивним, рідше – активним. На проведення більшої частини вільного часу молодь, яка навчається – наклав відбиток науково-технічний прогрес. Вивчення можливостей комп'ютерної сітки у житті підростаючого покоління займає величезне місце, причому як правило, використовується він як сфера розваг – комп'ютерні ігри. А невміння працювати в Інтернет мережі прогресивною частиною молоді вважається дурним тоном. Ще більш небезпечним для здоров'я нового покоління слід вважати згубний вплив засобів масової інформації. Біля 60% молоді дивиться телевизор більше 1 години і майже половина – не уявляє свій день без телебачення. У момент нестійкого стану особистості, переживання психологічних проблем за допомогою телебачення вдаються не менше 90% хлопців і дівчат [3].

У сучасний період реформування системи охорони здоров'я України первинна профілактика, що базується на формуванні здорового способу життя, підвищенні відповідальності кожної людини за своє здоров'я, усуненні дії факторів ризику здоров'я, є актуальною. Мотивація до здорового способу життя, його доцільності та необхідності повинна формуватися систематично [2].

Сучасні наукові дослідження впливу на здоров'я молодої людини системних засобів фізичної культури та спорту, говорять про те, що сьогодні це один із найперспективніших напрямів, який ефективно та кардинально вирішує питання покращення здоров'я. Можливість фізичної культури та різних видів спорту на зміцнення здоров'я, корекції статури і постави, підвищення загальної працездатності, психічної стійкості, нарешті у самоствердженні дуже великі. Фізичний розвиток, який тісно пов'язаний зі здоров'ям – це процес зміни та становлення природних, морфологічних і функціональних якостей організму людини протягом її життя (ріст, вага тіла, окружність грудної клітки, ємність легень та інше). Отже за допомогою, відповідним чином підібраних і організованих заходів з використанням фізичних вправ та видів фізичного спорту, можна у широкому діапазоні змінювати в необхідному напрямку показники фізичного розвитку і функціональної підготовки організму [4].

Важливо акцентувати увагу на формуванні здорового способу життя саме молоді, оскільки саме у молоді роки відбувається сприйняття певних норм та зразків поведінки, накопичення відповідних знань та вмінь, усвідомлення потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень [2].

Здорова людина має велику цінність для держави, бо здатна більш ефективно працювати, а отже піднімати економіку, збагачувати суспільство, забезпечувати її національну безпеку. Щоб вплинути на поведінку молоді, необхідні зусилля самої людини, сім'ї та суспільства. Єдиним радикальним способом розв'язання проблеми є кардинальна перебудова наших поглядів щодо причин і наслідків не здоров'я, а формування основ здорового способу життя. А досягти цього можна лише шляхом перебудови системи освіти та виховання молоді, набуття знань, що дозволяють їй здійснювати гармонійний розвиток згідно умов сьогодення [4].

Література:

1. Оксютенко О. В. Здоров'я молоді – запорука нашого майбутнього. Київ : 2015. 8 с.
2. Поштарук Л. І., Шабаш С. І. Проблеми формування здорового способу життя сучасної молоді. Київ, 134 с.
3. Проблеми здоров'я та здорового способу життя молоді в сучасних умовах. URL : <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6960/1/Problemy%20zdorovya%20ta%20zdrovoho%20sposobu%20zhyttya%20molodi%20v%20suchasnykh%20umovakh.pdf> (дата звернення : 10.03.2024).
4. Блажівський Г. В. Проблема здоров'я та здорового способу життя дітей та молоді у сучасних умовах. Київ, 5 с.

БІОЛОГІЧНА АКТИВНІСТЬ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Круна Юрій Степанович

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Терапія і реабілітація”

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Кравчук Л. С.

Сучасна епоха ставить перед біологічним видом *Homo sapiens* складні завдання, що впливають із тенденції та напрямку суспільного розвитку. Це, перш за все, прискорений суспільний розвиток і пов'язані з ним глобальні зміни – соціальні, економічні, технологічні і навіть кліматичні. Усе це ставить перед людиною, її організмом дуже складні

завдання постійної адаптації до умов життя. Тому характерною рисою нашого часу є прогресивна нестабільність. А якщо до цього додати екологічні проблеми, урбанізацію, зміну характеру трудової діяльності, то стає зрозумілим, що сучасна людина проживає не в тих умовах, до яких була колись пристосована. Усе це суттєво відбивається на людині, особливо на її біологічній природі. Серед найважливіших завдань сьогодення є здійснення системи заходів по збільшенню тривалості життя і періоду трудової активності людей, зміцненню здоров'я всього населення. В охороні здоров'я та фізкультурному русі нашої країни чільне місце посідає наступальна профілактична спрямованість, яка передбачає впровадження різних форм і методів оздоровлення у повсякденне життя на основі обґрунтованих рекомендацій з питань раціонального режиму праці і відпочинку, харчування, оптимальної рухової активності [1, с. 3].

Валеологія – це наука про здоровий спосіб життя, що вивчає теоретичні проблеми формування, збереження (підтримання) та закріплення здоров'я людини з використанням медичних традиційних та нетрадиційних технологій, впровадження сучасних рекреаційних технологій рухової активності для збереження здоров'я. Засновником науки про здоров'я людини став І. Брехман. Він перший у 1980 році вказав на необхідність розробки методологічних основ збереження й зміцнення здоров'я практично здорових людей. Саме І. Брехман сформулював методологічні основи збереження та зміцнення здоров'я практично вже здорових людей. Теорія та методика навчання основ здоров'я, як наукова дисципліна стає популярною, обов'язковою і необхідною для молоді. Стрижнями життєвого успіху молоді людини є міцне здоров'я, високий професіоналізм і творче довголіття. Мудрість, зрілість і прогрес суспільства визначається його фізичним та психічним здоров'ям населення, рівнем інтелектуального і морального потенціалу.

Окремі проблеми в суспільстві, колективі і т. п. інколи замовчують (дія екологічних факторів, радіації на здоров'я, статистика смертності, народження тощо), а молоді люди часто „черпають” знання з різних сумнівних джерел і тому відношення до власного особистого здоров'я не завжди відповідає дійсності. Інколи молоді люди не замислюються над своїм майбутнім та не беруть те, що закладено природою – найвищу людську цінність – здоров'я. Адже тільки здорова людина може бути щасливою і приносити користь не тільки собі, а й суспільству. На сьогодні розповсюджується велика кількість „брудної” науково не обґрунтованої інформації з проблем здоров'я, харчування, гігієни, завороження, рятування, лікування від всіх людських недуг. „Основи здорового способу життя”,

„Загальна теорія здоров'я” як і будь-яка інша наука, має свій предмет наукового пізнання (здоров'я), об'єкт прикладання своїх зусиль (людина), методи дослідження, мету і завдання, методологічні основи. Людина-продукт біологічної і соціальної природи, еволюції, тому її здоров'я залежить від спадковості, екологічних та генетичних факторів, медицини, здорового способу життя. На здоровий спосіб життя припадає 50-55%. Від медицини залежить лише 10-15%, від соціальних факторів 20-25%. Для творчого та наукового розвитку сучасної науки про здоровий спосіб життя необхідно, щоб вона базувалась на нових, сучасних підходах до нової організації людини, що не виділяють її з навколишнього світу, а органічно поєднують та взаємодіють з нею, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства та науково-технічного прогресу. Міністерство освіти України належним чином оцінили всю важливість нових підходів до проблеми збереження, зміцнення і відновлення здоров'я молодих людей, дітей підлітків і ввели в вищих навчальних закладах викладання предмету „Основи здорового способу життя” та „Загальна теорія здоров'я”.

Культура здоров'я – це важливий складовий компонент загальної культури людини, що визначає її в системі формування збереження і зміцнення її здоров'я.

Отже довголіття, здорове, щасливе життя багато в чому залежить і від самої людини. Якщо люди часто хворіють, мають надлишкову масу тіла, палять, зловживають алкоголем, тобто не дотримуються здорового способу життя – це все означає, що у них низький рівень культури здоров'я. Фізична культура являє собою специфічну частину загальної культури, що включає різні сторони людської діяльності по створенню та раціональному використанню засобів, методів і умов спрямованого фізичного вдосконалення людини, формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Література:

1. Д'яченко Т. В. Актуальність наукового дослідження проблем професійної підготовки фізичних реабілітологів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2018. № 2. С. 53–56.
2. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2021. С. 8–10.
3. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Вид-во „Олімпійська література”, 2018. Т. 1. 392 с.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КІНЦІВОК

Кудрікова Катерина Романівна

здобувачка вищої освіти 1 курсу спеціальності 227 „Терапія та реабілітація”
Інституту соціальних технологій Університету „Україна”
Науковий керівник: старший викладач Холодова О. С.

Тема реабілітації військовослужбовців після ампутації кінцівок є дуже актуальною і важливою, особливо у зв'язку зі зростанням кількості поранень, отриманих внаслідок воєнних конфліктів та бойових операцій. Це вимагає більшого виділення ресурсів та уваги для підтримки їхньої реабілітації та успішної адаптації до життя після ампутації.

За даними дослідників, втрата кінцівки через поранення, отримане під час бойових дій, стоїть на першому місці серед причин ампутації у більшості країн світу [1, с. 64]. Основною причиною таких втрат є ураження високоенергетичною зброєю, зокрема мінно-вибуховими травмами, що призводить до ампутацій кінцівок. Незважаючи на покращення організації медичної допомоги, рівень ампутацій залишається високим. Це створює потребу в поліпшенні якості медичної допомоги під час лікування та реабілітації, а також встановлення чітких алгоритмів, враховуючи досвід передових країн НАТО [2].

Визначення основних показань до ампутації нижньої кінцівки становить велику відповідальність для медичного працівника. Ампутація значно впливає на якість життя пацієнтів і має бути розглянута лише в тому випадку, якщо вичерпані всі інші можливості лікування. Отримання згоди від пацієнта або його родичів є обов'язковою передопераційною процедурою, і важливо переконати їх, що це втручання спрямоване на порятунок життя або подолання недуги [3].

Військовослужбовці, які потребують ампутації, мають пройти оцінку перед операцією від міждисциплінарної команди, до складу якої входить фахівець з реабілітації [4].

Втрата кінцівки є складною та важкою ситуацією для будь-якої особи. Потрібно розглядати операцію, як спосіб найшвидшого відновлення здатності до опори, руху та працездатності. В цьому контексті ампутація може вважатися процедурою відновлення, а не як операція, що призводить до ураження.

Для військовослужбовців відновлення рухової активності набуває вельми важливого значення для подальшого успішного відновлення звичного способу життя. Процес реабілітації після ампутації кінцівки

довготривалий і потребує значних зусиль з боку самого пацієнта та медичного персоналу. Використання фізичних вправ є одним з методів фізичної реабілітації на різних етапах відновлення здоров'я та функцій організму військовослужбовців [5].

З моменту повномасштабного вторгнення росії на територію України велика кількість українських військових отримала мінно-вибухові та осколкові поранення й травми кінцівок, що призвели до ампутацій та вимагають протезування та реабілітації. Від успішності процесу встановлення та налаштування протеза, якості та тривалості післяопераційного супроводу залежить повноцінність фізичних можливостей поранених та їх успішне повернення до соціального життя.

Сучасні технології протезування надають великі можливості для полегшення повсякденного життя та відновлення фізичних можливостей після ампутації. Перед тим, як розпочати використання протезу, пацієнт має пройти навчання з питання безпечного падіння та піднімання. Важливу роль у допротезній реабілітації пацієнтів з ампутацією кінцівки виконує міждисциплінарна команда, яка забезпечує проведення фізичних вправ з метою збереження можливості руху у суглобах, здійснення компресійної терапії, масажу рубця, гігієни кукси та управління фантомним болем.

Основними цілями фізичної реабілітації на різних етапах відновлення здоров'я та функціонування після ампутації кінцівки у військовослужбовців включають в себе зниження болю та запобігання розвитку інфекцій після операції, відновлення рухливості та збереження м'язової маси, покращення координації та рівноваги, а також повернення до активної діяльності та незалежного способу життя [5].

Таким чином, для досягнення цільових завдань слід підібрати індивідуальні фізичні вправи та заняття, які відповідатимуть стану здоров'я та функціональним можливостям військових. Розвиток ефективних програм психологічної та соціальної підтримки, адаптації та реінтеграції є надзвичайно важливим для забезпечення їхнього успішного відновлення в суспільстві. Крім того, варто забезпечити професійний догляд та підтримку військовослужбовців зі сторони реабілітаційної команди, що складається з медичних фахівців, фізичних терапевтів та психологів.

Література:

1. Алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутацією кінцівок на основі мультипрофесійного та індивідуального підходу / А. А. Беспаленко, О. І. Щеглюк, А. Ю. Кіх, та ін. *Український журнал військової медицини*. Випуск 1. 2020. С. 64–72.

2. Ministry of Defence of Ukraine. URL : <https://www.mil.gov.ua/en/> (дата звернення : 10.03.2024).

3. Пасенко М. В., Глиняна О. О. Методика фізичної реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки на рівні гомілки. *Науковий журнал „Молодий вчений”*. Випуск №2 (54) лютий. 2018. С. 458–461.

4. Хасан Дандаш. Використання програми фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі. *Scientific Journal „ScienceRise: Medical Science”*. 2018. 1(21). С. 19–24.

7. Гузак О. Фізична реабілітація на різних етапах відновлення здоров'я та функціонування після ампутацій кінцівок у військовослужбовців / ДВНЗ „Ужгородський національний університет” . Ужгород, 2023. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55893/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%93%D1%83%D0%B7%D0%B0%D0%BA%2005.2023docx.pdf> (дата звернення : 10.03.2024).

5. Баннікова Р. О., Рушак Д. О. Ефективність застосування фізичної терапії військовослужбовців після ампутації нижніх кінцівок внаслідок мінно-вибухової травми. *Актуальні аспекти військової охорони здоров'я – наукові досягнення молоді* : збірник матеріалів науково-практичної конференції молодих вчених Української військово-медичної академії, 18 – 19 травня 2023 року. С. 137–142.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КОЛІННОГО СУГЛОБУ

Молодий Вадим Михайлович

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 „Фізична терапія”

ЗВО „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

Науковий керівник: к. мед. н., доцент Любенко В. О.

Медична ампутація – це важливий хірургічний захід, що здійснюється з метою збереження життя пацієнта та залежно від обставин може вимагати видалення частини або всієї кінцівки.

Після ампутації важливо враховувати значення реабілітації та процесу протезування, які дозволяють пацієнтам адаптуватися до нових умов життя та повернутися до активної соціальної участі, завдяки сучасним технологіям та медичним досягненням.

Ампутація може статися не лише через воєнні події, а й у мирний час з різних причин, таких як ускладнення цукрового діабету, ураження судинного русла, автодорожні, виробничі або побутові травми, глибокі опіки, злоякісні новоутворення, інфекції, вогнепальні поранення, вроджені вади. Ці причини можуть порушувати процеси кровообігу, призводячи до недостатнього постачання кисню та поживних речовин до органів, що може викликати сильний біль, виразки на шкірі та навіть гангрену. У таких випадках ампутація стає єдиною можливістю

врятувати життя та здоров'я пацієнта від подальшого розвитку захворювання і його летальних наслідків [1].

Колінний суглоб є одним з найбільших, рухливих і складних з'єднань у скелеті людини. Він може витримати навантаження до 1 тонни, включаючи власну вагу тіла та осьове напруження під час рухів. За статистикою, кожна третя людина старше 30 років хоча б раз у житті отримувала травму колінного суглоба. Кожен третій житель планети страждає від патологій колінного суглоба. З віком відсоток хворих збільшується, що свідчить про загрозу захворювань суглобів у пізнішому віці. Захворювання суглобів в сучасному світі займають перше місце серед медичних проблем, що можуть призвести до втрати працездатності та інвалідності [2].

Визначення рівня ампутації є важливим етапом перед операцією, і для цього рекомендується консультиватися з техніком-протезистом [3].

Фізична реабілітація спрямована на максимальне відновлення рухової активності у пацієнтів з ампутацією, використовуючи комплекс фізіотерапевтичних заходів та спеціальні засоби, такі як протези [4].

Лікувальні заходи фізичної реабілітації для осіб з ампутуваними нижніми кінцівками мають індивідуальний характер і включають комплекс лікувальної фізкультури, який підбирається з урахуванням різноманітних факторів, таких як вік, стать, супутні захворювання та рівень загальної витривалості організму. Ці вправи спрямовані на профілактику післяопераційних ускладнень і покращення функціонування основних систем організму відразу після ампутації. У перший період, особливу увагу приділяють дихальним вправам загальнотонізуючого характеру, без рухів кукси, з фокусом на стимуляцію руху в колінному та кульшовому суглобах [5].

Догляд за швами після ампутації відіграє ключову роль у процесі загоєння рани та попередженні можливих ускладнень. Цей процес вимагає від пацієнтів та медичного персоналу відповідального підходу та дотримання певних правил. Особливу увагу слід приділяти пацієнтам із цукровим діабетом та судинною патологією, оскільки вони мають підвищений ризик розвитку інфекцій та ускладнень.

Після ампутації шкіра кукси стає дуже чутливою та вразливою. Для збереження її здоров'я та попередження можливих ускладнень рекомендується проводити м'який масаж та контрастний душ. Щоденний огляд шкіри допомагає вчасно виявляти будь-які зміни у стані шкіри, що є ключовим для запобігання інфекцій. Післяопераційний рубець, що утворюється після ампутації, потребує особливого догляду, його

необхідно регулярно зволожувати спеціальним кремом для забезпечення швидкого відновлення шкіри [6].

Після ампутації нижніх кінцівок, набряк стає невід'ємною частиною реабілітаційного процесу. Це природна реакція організму на хірургічне втручання, яке може виникнути внаслідок змін у кровообігу, лімфатичному дренажі та імунній відповіді. Для зменшення ризику набряку та прискорення загоєння рани важливо здійснити належний післяопераційний догляд за куксою. Це включає доопераційну підготовку, правильне накладання швів та зняття їх учасниками медичного персоналу, а також застосування компресійної терапії та проведення лімфодренажного масажу.

Для контролю набряку після ампутації застосовуються різні методи, включаючи використання спеціальних засобів, таких як еластичні бандажі, компресійний трикотаж та силіконові чохла, які допомагають зменшити набряк та покращити кровообіг. Лімфодренажний масаж також може бути ефективним методом управління набряком, сприяючи виведенню зайвої рідини з тканин. Проте ефективність таких заходів потребує систематичного контролю та вимірювання змін розмірів кукси для адекватного коригування терапії [7].

Лікувальна фізкультура відіграє ключову роль у післяопераційному періоді після ампутації, спрямовуючи свої зусилля на допомогу пацієнтові в зміцненні здорової кінцівки, прискоренні загоєння рани та зменшенні набряклості кукси. Однак основною метою лікувальної фізкультури є формування впевненості пацієнта у можливості відновлення рухливості та повернення до активного життя в суспільстві.

Пацієнти, які перенесли ампутацію колінного суглобу, зіштовхуються зі складнощами щоденного життя, особливо в постопераційному періоді, коли вони тимчасово обмежені у рухах. Ці люди мають навчитися впоратися зі звичайними справами без допомоги, що вимагає систематичної реабілітації та фізичних вправ для збереження м'язової сили та гнучкості.

Заходи лікувальної гімнастики, початі ще в стаціонарі, спрямовані на попередження розвитку ускладнень після ампутації, таких як контрактури та зниження м'язової сили. Ця фізична активність допомагає зберегти функції різних органів та тканин, підготовляючи пацієнта до подальшого протезування та відновлення активного способу життя [8].

Література:

1. Життя після ампутації : труднощі, натхнення та перспективи. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zitta-pisla-amputacii-trudnosi-nathnenna-ta-perspektivi-10426> (дата звернення : 04.03.2024).

2.Глиняна О., Копочинська Ю., Худецький І. Фізична реабілітація при ендопротезуванні органів та суглобів. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 190 с.

3.Теоретичні та практичні аспекти фізичної реабілітації : матеріали Т 33 І регіональної студентської науково-практичної конференції, 13–14 травня 2020 р., м. Херсон) / упор. А. Гурова, Ю. Карпухіна. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. 76 с.

4.Білецька О., Манучарян С., Рамі Р. Застосування лікувального масажу в комплексі реабілітаційних заходів після ампутації нижньої кінцівки. *Актуальні питання сучасного масажу*. 2023. С. 6–13.

5.Фізична реабілітація після ампутації. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/fizicna-reabilitacia-pisla-amputacii-10647> (дата звернення : 04.03.2024).

6.Реабілітація після ампутації. URL : <https://navigator.pryncyp.com/injured-military/prosthetics/rehabilitation> (дата звернення : 04.03.2024).

7.Перші кроки : адаптація та фізична реабілітація. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zitta-pisla-amputacii-trudnosi-nathnenna-ta-perspektivi-10426> (дата звернення : 04.03.2024).

ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Харькова Людмила Русланівна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 „ Фізична культура і спорт”

Національного університету фізичного виховання і спорту України

Науковий керівник: доцент Омельченко Т. Г.

З моменту початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, майже кожен українець стикнувся зі значним впливом на своє психологічне здоров'я та емоційний стан. На сьогоднішній день ми живемо у стані тривоги, страху, пригнічення – це цілком нормальні відчуття в такий складний час.

Війна – це обставини, з якими ми стикнулися вперше, виявилися зовсім неготовими: все звичне життя зруйнувалося в один день. Кожна сирена повітряної тривоги, вибухи це – сильне навантаження на центральну нервову систему: де-хто сприймає її як небезпеку, де-хто боїться сильного звуку, але більше лякає невідомість, особливо коли це відбувається в неочікуваний момент. Щодня ми піддаємося потоку інформації з різних джерел, намагаємося оцінити ситуацію, співчуваємо втратам та переживаємо за рідних та близьких, але не завжди вистачає сил сприймати дійсність та стримуватися. Хтось замикається в собі, хтось

плаче та жахається кожного звуку, хтось намагається сховатися від всього світу, але всі розуміють – потрібно жити далі.

За визначенням ВООЗ – „Психічне здоров’я – це стан добробуту, коли людина може справлятися зі стресами, плідно працювати і робити внесок у свою громаду, або у свою спільноту. Наразі всі ці чотири компоненти які складають основу нашого психічного здоров’я піддалися важким ударам через війну. Таким чином, це вимагає від кожної особи розвивати навички та вміння ефективно управляти стресовими ситуаціями, щоб витримати, адаптуватися та зберегти гнучкість”.

Вчені Х. Контесс, С. Пауелл, А. Сольдо провели дослідження, тривалістю одинадцять років, серед боснійців, які пережили війну і проживають у постконфліктному регіоні. В результаті аналізу загального психічного здоров’я учасників дослідження було виявлено, що рівень прояву психологічних симптомів знизився з часом у осіб, що залишилися у зоні бойових дій. У колишніх внутрішньо переміщених осіб рівень прояву психологічних симптомів залишався стабільним, тоді як у колишніх біженців спостерігався зріст вказаного рівня. Вчені пояснюють ці результати впливом травматичних подій війни та збільшенням наявності психологічних стресових факторів після завершення конфлікту. За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, яка закликає захистити дітей та молодь від збройних конфліктів, у 10% осіб, які пережили травматичні події з’являються симптоми психічної травми, а ще у 10% з’являються психологічні порушення, які заважатимуть їм функціонувати в повсякденному житті у майбутньому.

Мета дослідження: Дослідити вплив рухової активності на рівень особистісної та реактивної тривожності підлітка.

Методи дослідження: педагогічне спостереження, анкетування, психодіагностичні методи, методи математичної статистики .

Для дослідження було проведено анкетування 25 учнів 9-го класу Зноб-Новгородського ліцею Зноб-Новгородської селищної ради Сумської області-зона активних бойових дій. На першому етапі дослідження діти майже не займалися фізичною активністю, фінальне дослідження відбулося протягом трьох місяців під супроводом певної програми тих же підлітків які активно займалися фізичною культурою. Вибірка була сформована з метою включення підлітків у наше дослідження. Шкала самооцінки тривожності даної методики складається з двох частин, які дозволяють окремо оцінити реактивну та особистісну тривожність.

Отримані анкети підлітків були оброблені та скориговані для подальшого аналізу. Дані, що були зібрані, вводилися до таблиці Excel,

дані були оброблені та аналізовані строго конфіденційно за показниками. Показники РТ і ОТ підраховувалися за формулами:

$$PT = \sum_1 - \sum_2 + 35$$

Де \sum_1 – сума закреслених цифр на бланку по пунктах 3,4,6,7,9,12,13,14,17,18 \sum_2 – сума інших закреслених цифр (пунктам 1,2,5,10,11,15,16,19,20).

$$OT = \sum_1 - \sum_2 + 35$$

Де \sum_1 – сума закреслених цифр на бланку по пунктах шкали 22,23,24,25,28,29,31,32,34,35,37,38,40; \sum_2 – сума інших закреслених цифр по пунктам 21,26,27,30,33,36,39.

Використовуючи статистичні методи, проводилися аналізи даних з метою виявлення зв'язків між показниками психоемоційного стану підлітків у військовому стані. Були побудовані графіки.

Ситуативна тривожність: Після тримісячного періоду активних занять фізичною рекреацією та іграми спостерігається позитивна динаміка у психоемоційному стані підлітків.

– На початковому етапі дослідження 60% учасників демонстрували високий рівень ситуативної тривожності, але через тримісячний період лише 24% залишилися на середньому рівні. В той же час, кількість осіб із низьким рівнем тривожності збільшилася з 36% до 80%.

– Фінально високий рівень впав з 60% до 0%

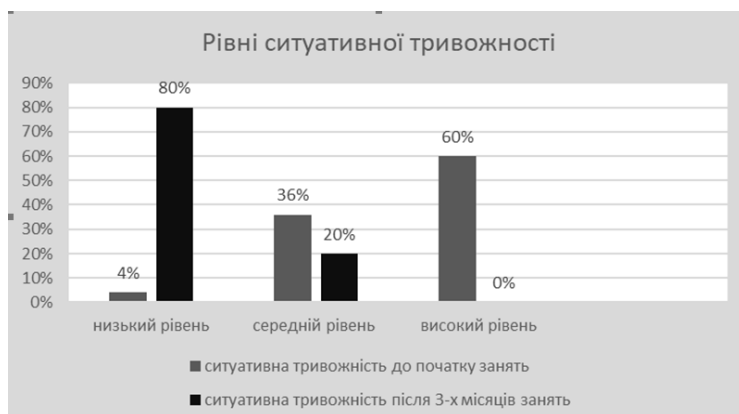

Рис. 1. Динаміка рівнів ситуативної тривожності підлітків в процесі занять руховою активністю

Особистісна тривожність:

– На початковому етапі дослідження 32% учасників демонстрували середній рівень особистісної тривожності. 48% підлітків показали високий рівень особистісної тривожності.

– Після тримісячного періоду активних занять фізичною рекреацією та іграми, лише 24% підлітків залишилися на середньому рівні тривожності, що свідчить про успішну адаптацію та здатність ефективно реагувати на стресові ситуації.

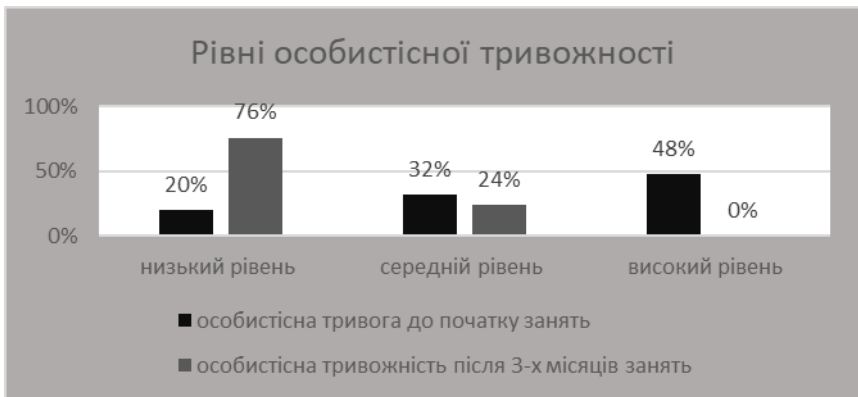

Рис. 2. Динаміка показників особистісної тривожності підлітків в процесі занять руховою активністю

За результатами нашого дослідження перед та після проведення програми виявлено, що після участі у програмі 80% учасників відзначили зниження рівня тривожності. 76% учасників відзначили зниження рівня особистісної тривожності після застосування програми. Загальний стан учасників покращився: зменшилася агресивність, збільшилася увага до власної зовнішності, та підвищилася мотивація до активності.

Таким чином, програма сприяла позитивним змінам у психоемоційному стані підлітків. Створення умов для занять фізичною культурою у воєнних конфліктах є важливим аспектом для поліпшення благополуччя осіб, зокрема дітей. Отже, на основі отриманих результатів рекомендується використовувати рухову активність як частину комплексної програми для відновлення психоемоційного здоров'я підлітків у умовах воєнного стану. Наразі в Україні, з'явилися локації з віртуальним тренером: у парку можна знайти табличку з QR-кодом „Тренуйся тут”, обрати необхідний рівень складності та виконувати

комплекс вправ, дотримуючись рекомендацій тренера. Це дуже подобається сучасній молоді. Також активні парки, майданчики зі спортивними тренажерами з'явилися і в інших регіонах України, де студенти можуть долучитися до занять руховою активністю. Програми тренувань та фізичних вправ повинні бути розроблені з урахуванням особливостей умов і обмежень, що виникають у цьому контексті. Додатково, важливо забезпечити наявність необхідного обладнання та ресурсів для здійснення рухової активності та залучати кваліфікованих інструкторів, які зможуть проводити заняття з фізичної активності та надавати необхідну підтримку підліткам.

Література:

1. Зміцнення психічного здоров'я : концепції, нові дані, практика : доповідь Всесвітньої організації охорони здоров'я, Департамент психічного здоров'я та токсикоманії у співпраці з Вікторіанським фондом зміцнення здоров'я і Університетом Мельбурн. ВООЗ. Женева. ВООЗ. 2005.
2. Comtesse H., Powell S., Soldo A., et al. Long-term psychological distress of Bosnian war survivors : an 11-year follow-up of former displaced persons, returnees, and stayers. Comtesse et al. ВМС Psychiatry. 2019;19:1. <https://doi.org/10.1186/s12888-018-1996-0> (дата звернення 16.03.2024).
3. Підтримка фізичного здоров'я. URL : <http://multycourse.com.ua/ua/page/18/40> (дата звернення : 16.03.2024).
4. Омельченко Т. Г. Пріоритетні шляхи формування здорового способу життя студентської молоді в умовах війни та повоєнного відновлення України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 5. С. 227–231.
5. Здоровий і активний спосіб життя- невід'ємна частина ментальності та стилю життя суспільства. *Освіторя. Освітня траєкторія. Наукова думка*. Київ, квітень 2023, Випуск 4 (39). С 10–11.
6. Прокоф'єва Л. Психологічна модель ПТСР та особливості корекції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету, серія : Історичні науки*. Випуск 57. 2022. С. 110–120.

Наукове видання

Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації

Тези доповідей XV Всеукраїнської наукової
конференції студентів та молодих вчених

м. Хмельницький,
28 березня 2024 року

Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 17,0

Наклад 150 прим.